

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU PROGRAMI

CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA UZLAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET KEMAL AKGÜL

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ALİ İHSAN ERDAĞ

ANKARA

2020

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU PROGRAMI

CEZA MUHALEMESİ HUKUKUNDA UZLAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET KEMAL AKGÜL

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ALİ İHSAN ERDAĞ

ANKARA
2020

KABUL VE ONAY

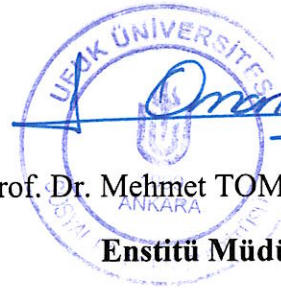
Ahmet Kemal AKGÜL tarafından hazırlanan "Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma" başlıklı bu çalışma, 15.04.2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Zehra ODYAKMAZ -Başkan

Doç. Dr. Ali İhsan ERDAĞ- Danışman

Doç. Dr. Seydi KAYMAZ- Üye

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Ufuk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

AHMET KEMAL AKGÜL

15.04.2020

TEŐEKKÜR

Tezimin hazırlanmasında danıőmanlıđımı yapan ve bilgi birikimiyle yolumu aydınlatan saygıdeğer hocam Doç. Dr. Ali İhsan ERDAĞ' a teőekkürlerimi sunarım.

ÖZET

AKGÜL, Ahmet Kemal. Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Uzlaştırma, temellerini onarıcı adalet anlayışından alan bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Onarıcı adalet anlayışına uygun olarak merkezine mağduru alır. Mağdurun hak ve taleplerine önem verir. Zira artık gelişen dünyada insanlar yargılama sürecinde söz sahibi olmayı duygu ve düşüncelerinin önemszenmesini istemektedirler. Bu istekler, oldukça uzun bir süre hukuk sistemlerindeki egemenliğini korumuş olan cezalandırıcı adalet sisteminin alternatiflerin aranmasına neden olmuştur. İşte onarıcı adalet anlayışının bir ürünü olarak uzlaştırma kurumu da Türk ceza adalet sistemindeki yerini almıştır. Uzlaştırma ile bir taraftan mağdurların yargılama sürecine daha aktif olarak katılması sağlanırken, diğer taraftan faillerin eylemlerinin neticesini görerek sorumluluk alması ve pişmanlık duyması sağlanır. Taraflar arasındaki husumetin bitirilmesi nedeniyle de toplumsal barış yeniden kurulur ve husumet dava haline dönüşmeden sonlandığı için yargının iş yükünün de azalması sağlanır. Batı hukukundan İslam hukukuna kadar birçok hukuk sisteminde genel kabul görmüş bir kurum olan uzlaştırma esasen “ortak aklın bir ürünüdür”. Küresel çapta bir gelişme gösteren kurum, hukuk sistemimize girdiği 2005 yılından bu yana da sürekli olarak değişim ve gelişim göstermektedir. Bu gelişim ve değişimlerin esas gayesi kuruma işlerlik kazandırmaktır. Bu çalışmamızda, onarıcı adalet kavramı ve alternatif çözüm yolları, uzlaştırma kavramı, hukuki niteliği, amacı ve faydaları, tarihçesi ve karşılaştırmalı hukukta uzlaştırma, uzlaştırmanın esasları ve uzlaştırmanın usulü konuları işlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Uzlaştırma, Onarıcı Adalet, Alternatif Çözüm Yolları

ABSTRACT

AKGÜL, Ahmet Kemal. Victim Offender Mediation in Criminal Procedure Law, Master's Thesis, Ankara, 2019.

Victim offender mediation is an alternative solution of which is underpinned by restorative justice. In conformance with the restorative justice, it centralizes the victim. It gives importance to rights and claims of the victim. Such that, in the developing world, people want their emotions and thoughts to be minded within the proceedings process. Those wants conducted to searches of alternatives of retributive justice system which preserved its dominance in law systems for a long period of time. So victim offender mediation institution as a product of restorative justice also took its place in Turkish criminal justice system. While on one hand it is ensured for victims to participate in the trial process more actively, on the other hand it is ensured for perpetrators to see the results of their actions and to regret. Since the animosity between the parties has been ended, the social peace is reinstated and because the animosity has been ended without being converted to a lawsuit, it is ensured to diminish the work load of the jurisdiction. Victim offer mediation which is an institution widely accepted in many law systems from western law to Islamic law is essentially “a product of common mind”. The institution which demonstrated a development globally is demonstrating a continuous change and development since the year 2005 it has been included in our law system. Main purpose of those developments and changes is to bring functionality to the institution. In our study we considered restorative justice concept and alternative solutions, victim offender mediation concept, its legal nature, its purpose and benefits, its history and reconciliation in comparative law subjects.

Keywords

Reconciliation, Restorative Justice, Alternative Solutions,

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ONARICI ADALET SİSTEMİ VE ALTERNATİF UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM YOLLARI

I. CEZALANDIRICI ADALET SİSTEMİ.....	5
II. ONARICI ADALET SİSTEMİ	7
A. Onarıcı Adalet Kavramı	7
B. Onarıcı Adaletin Esasları	9
C. Onarıcı Adalet Yöntemleri.....	16
1. Aile- Toplum Grup Konferansları.....	17
2. Cezalandırıcı Halka	18
3. Mağdur- Fail Arabuluculuğu.....	19
4. Toplum Islah Kurulları	19
5. Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Proje(Thames Valley Yöntemi).....	20
III. ONARICI ADALET SİSTEMİ İLE DİĞER CEZA ADALET SİSTEMLERİ ARASINDAKİ FARKLAR VE BENZERLİKLER	20
A. Onarıcı Adalet Sistemi İle Tazmin Edici Adalet Sistemi Arasındaki Farklar ve Benzerlikler	20
B. Onarıcı Adalet Sistemi İle Düzeltici Adalet Sistemi Arasındaki Farklar ve Benzerlikler.....	21
IV. ALTERNATİF UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM YOLLARI	22
A. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarının Tarihçesi	22
B. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları Kavramı, Özellikleri ve Faydaları.....	24
C. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri	27
1. Müzakere	27
2. Arabuluculuk	27
3. Kısa Duruşma	28
4. Tarafsız Ön Değerlendirme	28
5. Vakıaların Saptanması.....	29
6. Kısa Jüri Yargılaması	29
7. Uzlaştırma	29

8. İtiraf Pazarlığı	30
9. Yargıç Kiralama.....	31
10. Tahkim.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

UZLAŞTIRMA KURUMU

I. UZLAŞTIRMA KAVRAMI, UZLAŞTIRMAYA İLİŞKİN KAVRAMLAR VE UZLAŞTIRMANIN HUKUKİ NİTELİĞİ	33
A. Uzlaştırma Kavramı	33
B. Uzlaştırmaya İlişkin Kavramlar	37
C. Uzlaştırmanın Hukuki Niteliği.....	39
II. UZLAŞTIRMANIN AMACI	43
III. UZLAŞTIRMANIN FAYDALARI	46
A. Mağdura Yönelik Faydalar	46
B. Faile Yönelik Faydalar.....	47
C. Topluma Yönelik Faydalar	49
D. Ceza Adalet Sistemine Yönelik Faydalar	50
IV. UZLAŞTIRMANIN TARİHÇESİ.....	51
A. Genel Olarak.....	51
B. Karşılaştırmalı Hukukta Uzlaştırma	52
1. Amerikan Birleşik Devletleri.....	53
2. Kanada.....	54
3. İngiltere	55
4. Almanya	56
5. Fransa	57
C. İslam Hukukunda Uzlaştırma	59
1. Genel Olarak.....	59
2. Osmanlı Döneminde Uzlaştırma	66
D. Türk Hukuk Sisteminde Uzlaştırmanın Kanunlaşma Süreci.....	67
V. Uzlaştırmanın ilkeleri	69
A. Uzlaştırmanın Özgür İradeye Dayanması İlkesi.....	69
B. Tarafların Menfaatlerinin Korunması İlkesi.....	71
C. Tarafların Kanuni Güvencelere Sahip Olması İlkesi.....	72
D. Tercüman İsteme Hakkına Sahip Olma İlkesi	72
E. Tarafların Yeterince Bilgilendirilme İlkesi.....	72

F. Tarafların Belirgin Özelliklerinin Göz Önüne Alınması İlkesi	73
G. Uzlaştırma Görüşmelerinin Gizliliği ve Delil Olmama İlkesi	73
H. Süreci Açıklama ve Tedbir Alma İlkesi.....	75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UZLAŞTIRMANIN ŞARTLARI

I. UZLAŞTIRMANIN TARAFLARA İLİŞKİN ŞARTLARI	76
A. Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Gerçek Kişi veya Özel Hukuk Tüzel Kişisi Olması	76
1. Taraflardan Birinin Ölümü Halinde Uzlaştırma	80
2. Yasal Temsilci İle Uzlaştırma	82
a. Tam Ehliyetsizler	83
b. Sınırlı Ehliyetsizler	86
c. Sınırlı Ehliyetliler.....	92
d. Tam Ehliyetliler	93
B. Birden Fazla Fail Bulunması Halinde Uzlaştırma	93
C. Birden Fazla Mağdur Bulunması Halinde Uzlaştırma	94
II. UZLAŞTIRMANIN SUÇA İLİŞKİN ŞARTLARI	95
A. Muhakeme Şartlarının Bulunması.....	95
1. Şikâyet	96
2. İzin	97
3. Kusur Yeteneği	98
4. Duruşma Ehliyeti	98
5. Dokunulmazlık.....	98
a. Milletvekilleri	99
b. Yabancı Askerler.....	99
c. Diplomat ve Konsoloslar	100
6. Zamanaşımı ve Af.....	101
7. Askerlik.....	102
B. Suç İle İlgili Kamu Davası Açmaya Yeter Nitelikte Delilin Elde Edilmesi.....	102
C. Suçun Uzlaştırma Kapsamında Olan Bir Suç Olması.....	103
1. Şikayete Tabi Olan Suçlar	103
a. TCK'da Düzenlenen Şikayete Tabi Suçlar	103
b. Diğer Kanunlarda Düzenlenen Şikayete Tabi Suçlar	104
2. Katalog Suçlar.....	105
3. Uzlaştırma Kapsamında Olmayan Suçlar.....	106

a.	Mağduru Kamu Tüzel Kişisi Olan Suçlar	107
b.	Önödeme Kapsamındaki Suçlar	107
c.	Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Suçlar	108
d.	Birlikte İşlenen Suç	109
III.	Suçta Sürüklenen Çocuklar Yönünden Uzlaştırma	114
IV.	Suçun Nitelikli Hallerinde Uzlaştırma	115
V.	CEZA SORUMLULUĞUNU KALDIRAN VEYA AZALTAN HALLERDE UZLAŞTIRMA	115
A.	Hukuka Uygunluk Nedenleri Ve Uzlaştırma	115
B.	Kusursuzluk Ve Uzlaştırma	116
1.	Hukuka Aykırı Ve Fakat Bağlayıcı Emrin Yerine Getirilmesi	116
2.	Zorunluluk Hali	117
3.	Cebir Ve Tehdit Nedeniyle Kişinin İrade Yeteneğinin Etkilenmesi	117
4.	Haksız Tahrik	118
5.	Geçici Nedenler Alkol ve Uyuşturucu Madde Etkisinde Olma	118
6.	Hata	118
7.	Diğer Kusursuzluk Halleri	119

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UZLAŞTIRMANIN USULÜ VE SONUÇLARI

I.	SORUŞTURMA VE UZLAŞTIRMA BÜROSU	120
A.	Soruşturma Bürosu	120
B.	Uzlaştırma Bürosu	122
C.	Cumhuriyet Başsavcılığı	123
II.	UZLAŞTIRMACI	123
A.	Uzlaştırmacı Kavramı	123
B.	Uzlaştırmacı Olma Şartları	124
C.	Uzlaştırmacının Niteliği	126
D.	Uzlaştırmacı Görevlendirilmesi	126
E.	Uzlaştırmacının Uyması Gereken Etik İlkeler	128
1.	Tarafsızlık Ve Bağımsızlık İlkesi	128
2.	Görevini Özenle Yapma İlkesi	128
3.	Taraflara Karşı Nazik ve Saygılı Davranma İlkesi	129
4.	Önyargılı Olmama İlkesi	129
5.	Ayrımcılık Yapmama İlkesi	129
6.	Menfaat Çatışmasının Olmaması ve Menfaat Temin Etmeme İlkesi	130

7. Vekil veya Müdafii Olarak Görev Üstlenememe İlkesi.....	130
F. Uzlaştırmacının Yasaklılığı ve Reddi	130
G. Uzlaştırmacının Sorumluluğu	131
III. UZLAşMA TEKLİFİ	132
A. Uzlaşma Teklifinin Yapılacağı Kişiler.....	132
B. Uzlaşma Teklifinde Bulunma Yöntemleri	133
1. Genel Olarak.....	133
2. Tebligat Kanunu ve Uzlaşma Teklifi	135
IV. UZLAşTIRMA MÜZAKERELERİ	136
V. UZLAşTIRMA SÜRESİ	138
VI. UZLAşTIRMADA EDİM	139
VII. UZLAşTIRMA RAPORU VE UZLAşMA BELGESİ.....	141
VIII. UZLAşTIRMANIN SONUÇLANMASI.....	143
A. Uzlaştırmanın Olumsuz Sonuçlanması	143
B. Uzlaştırmanın Olumlu Sonuçlanması	144
IX. KOVUşTURMA EVRESİNDE UZLAşTIRMA.....	146
SONUÇ.....	148
KAYNAKÇA.....	151

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Abgm	: Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü
ADR	: Alternative Dispute Resolution (Alternatif Uyuşmazlık Çözümü)
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Akt	: Aktaran
AUÇY	: Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları
AÜHFD	: Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜİFD	: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
C	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUY	: Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği
Çev	: Çeviren
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
Der	: Derleyen
DEÜHFD	:Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E	: Esas
ED	: Editör
ERÜHFD	: Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD	: Hukuk Dairesi
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İK	: İcra İflas Kanunu
İKÜD	: İstanbul Kültür Üniversitesi Dergisi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K	: Karar
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KYOK	: Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı
M.Ö.	: Milattan Önce
PÜSBED	: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
R.G.	: Resmi Gazete
S	: Sayı
s	: Sayfa
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
SSÇ	: Suça Sürüklenen Çocuk
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TKHK	: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
UNDP	: United Nations Development Programme
vb	: Ve Benzeri

vd :Ve Devamı

vs : Ve Saire

yy : Yüzyıl

GİRİŞ

İnsanoğlu, var olduğu günden bu yana, doğal olaylar, insan ve hayvan kaynaklı saldırılar gibi olaylarla m¼cadele etmiştir. Birlik ve beraberliği koruyabilmiş insanlar, bu m¼cadelede her zaman daha başarılı olmuştur. Ancak birlik ve beraberliğin, yani toplum olarak yaşayabilmenin bazı k¼lfetleri vardır. Bu k¼lfetlerden biri de, toplumun t¼m kesimlerini kapsayan kurallara uymak mecburiyetidir. Toplum olarak birlikte yaşayabilmek, oluşturulan hukuk kurallarının doğruluğu ve bu kurallara riayet edilme oranı ile doğru orantılıdır. Bir toplumda hukuk kuralları kendiliğinden oluşabileceği gibi, toplumun önde gelenleri tarafından da oluşturulabilir. Her hal¼karda oluşturulan kurallara t¼m toplumun riayet etmesi beklenir. Bu sebeple, hukuk kurallarının toplumun genel ihtiyaçlarına ve beklentilerine uygun olması, keyfilikten ve zorbalıktan uzak olması gerekir. Hukuk sistemlerini sağlam temellere oturtmuş milletlerin tarih sahnesinde daha uzun süre kaldıkları yadsınamaz bir gerçektir.

Hukuk kuralları arasında en önemli olanlar, şüphesiz ceza hukuku alanındaki kurallardır. Zira ceza hukuku, suç işleyenlere ve suça maruz kalanlara direkt olarak etki eden, hayatlarının geri kalanını şekillendiren kural ve yaptırımlardan oluşmaktadır. Bu kural ve yaptırımların, yanlış ellerde veya yanlış şekillerde uygulanması, suçun failinin veya mağdurunun hayatlarında telafisi m¼mk¼n olmayan zararlara sebep olabilmektedir.

Devletleşmenin olmadığı ilkel dönemlerde, insanlar kabileler halinde yaşamaktaydı ve hukuk sistemleri “öç alma” anlayışına dayanmaktaydı. Aynı kabilede yaşayan iki kişi arasında meydana gelen ihtilaflarda, kabile lideri tarafından karar verilmekteydi. Ancak farklı kabileler arasında meydana gelen ihtilaflarda, kabileler üst¼ egemen bir güç bulunmadığı için husumet oluşmaktaydı. Mağdura karşı işlenen suç, mağdurun kabilesine karşı işlenmiş sayılırdı. Mağdurun bağlı olduğu kabile, faile veya failin kabilesinden herhangi birine zarar verme hakkını kendisinde gör¼rd¼. Failin kabilesi de, kendi kabilesinden birinin gör¼rd¼ğü zarar nedeniyle karşı kabileyeye zarar verme hakkını kendinde gör¼rd¼. Yani süreç başa alınırdı. Bu şekilde kabileler arasında meydana gelen intikamcı yaptırımların, çatışma ve savaş haline dönüşmesi nedeniyle

yaptırımlar yeniden belirlenmiştir. Bu dönemde gönüllü sürgün, failin kovulması veya mağdura teslim edilmesi, kısas ve uyuşma gibi yaptırım şekilleri belirlenmiştir¹.

Devletleşmenin ortaya çıkması ile birlikte, cezalandırma tekeli devletin eline geçmiştir. Devletin yetkili makamları önünde görülecek davalar yolu ile taraflar arasındaki uyuşmazlıklar giderilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde klasik ceza anlayışı etkili olmuştur. Bu anlayışa göre, adalet yalnızca ceza vermek ile sağlanabilir. Cezalandırmanın, failin zararsız hale getirilerek ve ıslah edilerek ceza hukukunun özel önleme amacına, topluma gözdağı verilerek de genel önleme amacına hizmet ettiğine inanılır². Çok uzun bir süre geçerliliğini koruyan cezalandırıcı anlayış, 18. yüzyıldan itibaren değişmeye başlamış, salt cezalandırma yerine failin tekrar topluma kazandırılması amaçlanmıştır³. Bu dönemde suç faillerinin topluma yeniden kazandırılması üzerine çalışmalar ve düzenlemeler yapılmış, ancak suçun gerçek mağduru olan, suçtan zarar gören kişiler ikinci planda kalmıştır. Bu kişilere yargılama sürecinde söz hakkı verilmemiş, düşünce ve taleplerine önem verilmemiştir. Mağdura karşı gelişen bu duyarsızlığın üzerine, mahkemelerin iş yükü sebebiyle oluşan yargılama sürecinin uzunluğu ve dava sürecinin masraflı olması da eklenince mağdurun mağduriyeti giderilmemiş, tam tersi artmıştır⁴. Bu da, suç mağdurlarının, kurumların veya bireylerin davranışları ve sistemin tıkanıklığına maruz kalmaları nedeniyle “*ikincil mağduriyeti*” yaşamalarına neden olmuştur⁵.

Toplumların, ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel değişimlerine bağlı olarak adaletten beklentilerinde de değişiklikler olmuştur. Günümüzde insanlar, artık yargı sürecine aktif olarak katılmayı istemektedir. Sürece katılarak, duygu ve düşüncelerini

¹ İPEK, Ali İhsan/ PARLAK, Engin, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2016, s. 8; YERDELEN, Erdal/ ÖZBEK, Mustafa Serdar/ ALTUNTAŞ, Şeyda/ BOZ, Burak/ ERDEM, Dilek Özge/ YILMAZ, Berna Ayşen, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2018, s.1., Kısaltma; YERDELEN ve diğerleri

² KAYMAZ, Seydi/ GÖKCAN, Hasan Tahsin, Uzlaşma ve Önödeme, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2007, s.46.

³ SOYGÜT ARSLAN, Mualla Buket, Türk Ceza ve Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma Kurumu, Galatasaray Üniversitesi Yayınları,1. Baskı, İstanbul 2008, s. XVII.

⁴ SOKULLU AKINCI, Füsun/DURSUN, Selman, Viktimoloji, Beta Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2016, s. 2.; YERDELEN ve diğerleri, a.g.e. s. 2 .

⁵ JAHİC, Galma/YEŞİLADALI, Burcu, “Onarıcı Adalet: Yeni Bir Yaklaşım”, Onarıcı Adalet, Mağdur- Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı (Der: JAHİC, Galma/ YEŞİLADALI, Burcu), İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2008, s.15.; T.C. Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, Mağdura Yaklaşım Klavuzu, Ankara 2016, s.2.; BAYTAZ, Abdullah Batuhan, “Onarıcı Adalet Genel Bir Bakış”, İÜHFM, C. 71., S. 1., 2013, s. 126.

aktarmak, ciddiye alınmak istemektedir. Uzun, masraflı ve yıpratıcı yargılama sürecinden kurtulmak, haklarını çok daha kısa sürede ve kolay bir şekilde almak istemektedir. Mağdurların bu talepleri sebebiyle, 1970’li yıllardan itibaren mağdur hakları üzerinde çalışmalar başlatılmıştır⁶. Bu çalışmalar viktimoloji bilim dalının konusudur. Viktimoloji, kriminoloji’nin bir alt başlığı iken, zamanla bağımsız bir kimlik kazanmış, ayrı bir bilim dalı olmuştur⁷.

Mağdurların istekleri ve cezalandırıcı adalet sisteminin başarısızlığı üzerine yapılan araştırmalar neticesinde, kökenleri antik döneme kadar uzanan, uzunca bir süre unutulduktan sonra 20. yy’ın son çeyreğinden itibaren tekrar hatırlanan ve birçok ülke hukuk sisteminde yer edinen “Onarıcı Adalet” kavramı gündeme gelmiştir⁸. Onarıcı Adalet, mağdurun yargılama sürecine aktif olarak katılarak söz hakkına sahip olmasını ve failin de sorumluluk alarak topluma yeniden kazandırılmasını amaçlar. Bu sayede yargının iş yükünün azalmasına ve toplumsal barışın yeniden kurulmasına da hizmet eder⁹.

Tezimizin konusunu oluşturan uzlaştırma kurumu da, işte bu onarıcı adalet anlayışının bir ürünü, onarıcı adalet yöntemlerinden biridir. Uzlaştırma ile bir taraftan mağdurun zararı giderilmeye çalışılırken, diğer taraftan failin pişmanlık duyarak ıslah edilmesi amaçlanır. Tüm bunların yanı sıra, esasen soruşturma aşamasında yürütülmesi gereken uzlaştırma işlemlerinin başarılı olması halinde dava açılmayacağı için yargının iş yükünün azalmasına katkı sağlanır. Taraflar arasında yargılama sebebiyle meydana gelmesi muhtemel husumetin önüne geçilir. Tarafların intikamcı duygulardan arınmaları sağlanır¹⁰.

Avrupa Konseyinin tavsiye kararlarında ve Birleşmiş Milletler Belgelerinde tavsiye edilen uzlaştırma kurumu, hukukumuzda ilk olarak 2005 yılında 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda¹¹, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda¹² ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda¹³ yapılan düzenlemeler ile girmiştir. 5560 sayılı Çeşitli Kanunlarda

⁶ USLU, Ferhat, “Çağdaş Ceza Adaleti İçinde Mağdur”, Ankara Barosu Dergisi, S.4, 2013, s. 245.

⁷ SOKULLU AKINCI/DURŞUN, a.g.e., s.2.

⁸ BAYTAZ, a.g.m., s.118.

⁹ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 57.; ÇETİNTÜRK, Ekrem, Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2017, s.9.

¹⁰ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 93.

¹¹ 12.10.2004 tarih ve 25611 sayılı R. G.’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹² 17.12.2004 tarih ve 25673 sayılı R. G.’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹³ 15.07.2005 tarih ve 25876 sayılı R. G.’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun¹⁴ ile TCK'da bulunan uzlaştırma ile ilgili hükümler mülga edilerek, yalnızca CMK' da düzenlenmiştir. 5918 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un¹⁵ yürürlüğe girmesinin ardından, 6763 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun¹⁶ yürürlüğe girmiş, söz konusu kanunda yapılan değişiklikler ile uzlaştırma kurumunda devrim nitelikte yenilikler meydana gelmiştir. Kanun değişikliğinden önce, işlevsiz durumda olan kurum, bu değişikliğin ardından çok daha işlevsel ve başarılı bir konuma erişmiştir. Bu kanun değişikliği ile birlikte uzlaştırmaya tabi suçların kapsamı da genişletilmiştir. Son olarak yargı reformu olarak da bilinen 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un¹⁷ yürürlüğe girmesi ile uzlaştırma kapsamındaki suçların kapsamı daha fazla genişlemiştir. Ancak her ne kadar uzlaştırma kurumunun hukuk sistemimize 2005 yılı itibari ile girdiğini ve zamanla geliştiğini belirtmiş isek de, burada kastedilen modern anlamda uzlaştırmanın hukukumuza kazandırılmasıdır. Yoksa uzlaştırmanın İslam hukukundaki karşılığı olan “*sulh*” kurumu, Osmanlı ve Selçuklu devletlerinde asırlar boyunca uygulanmıştır.¹⁸

Çalışmamızın birinci bölümünde, onarıcı adalet ve diğer ceza adalet kavramları ile alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi kavramlarını, yöntemlerini, özelliklerini açıklayarak uzlaştırmanın temeli olan kurumlara ışık tutmaya çalıştık. İkinci bölümde, uzlaşma ve uzlaştırma kavramlarını, uzlaştırmanın amacını ve faydalarını, ilkelerini, hukuki niteliğini, tarihçesini ve karşılaştırmalı hukuktaki görünümünü inceledik. Üçüncü bölümde, uzlaştırmanın koşullarını, hangi suçların uzlaştırma kapsamında olduğunu, uzlaştırma yasağı olan suçların neler olduğunu inceleyerek uzlaştırmanın esasına ilişkin konuları ele almaya çalıştık. Dördüncü bölümde ise, uzlaştırma ve soruşturma bürosu işlemlerinin neler olduğunu, uzlaşma teklifini, uzlaştırma müzakerelerini, uzlaştırmada edim kavramını, uzlaştırmanın sonuçlanmasını ve kovuşturma aşamasında uzlaştırma konularını inceleyerek uzlaştırmanın usulüne ilişkin konuları ele almaya çalıştık.

---

¹⁴ 19.12.2006 tarih ve 26381 sayılı R. G.' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹⁵ 26.06.2009 tarih ve 27283 sayılı R.G.' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹⁶ 02.12.2016 tarih ve 29906 sayılı R. G.' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹⁷ 24.10.2019 tarih ve 30928 sayılı R. G.' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹⁸ **AVCI**, Mustafa, “Osmanlı Ceza Muhakemesinde Sulh(Uzlaşma)”, SÜHFD, C.25, S.1, 2017, s.23., Kısaltma; AVCI, Sulh.

BİRİNCİ BÖLÜM

ONARICI ADALET SİSTEMİ VE ALTERNATİF UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM YOLLARI

I. CEZALANDIRICI ADALET SİSTEMİ

Ceza hukuk sistemlerinde, uzunca bir süre cezalandırıcı adalet anlayışı egemen olmuştur. Cezalandırıcı adalet anlayışı, merkezine suçun failini alır. Bu sistem, failin işlemiş olduğu suç nedeniyle ihlal olan kanun maddesi ile ilgilenir. Bu anlayışta adalet ancak cezalandırma yolu ile sağlanır. Cezalandırma, ıslah edici ve caydırıcı nitelikte olmalıdır. Yani cezalandırma ile hem failin ıslah edilerek topluma kazandırılması, hem de faile verilen cezanın aynı toplumda yaşayan bireyler için caydırıcı olması amaçlanır¹⁹.

Cezalandırıcı adalet sisteminde, suçun mağduru olarak Devlet görülür. Suçlar, aslen Devlete karşı işlenmiş sayılır. Hangi eylemlerin suç sayılacağı ve bu eylemlere nasıl bir tepki verileceğine Devlet karar verir. Suçun asıl mağduru olan kişiler ise ikinci planda kalmıştır. Bu kişiler yargılama sürecine aktif olarak katılamazlar. Duygu, düşünce ve taleplerine fazla önem verilmez. Önemli olan failin cezalandırılması ve toplumun zararının giderilmesi yoluyla adaletin tesis edilmesidir. Bu sistemde suç mağdurları, failin cezalandırılması ve adaletin tesis edilebilmesi için başlarından geçen olayları anlatan bir tanık gibi görülür²⁰.

Cezalandırıcı adalet sisteminde, “kim, hangi ve ne” sorularına cevap aranır. Bu sistemde önemli olan hangi kanun maddelerinin ihlal edildiği, bu ihlalin kim tarafından gerçekleştiği ve ihlale neden olan faile ne şekilde bir yaptırım uygulanacağı sorularına cevap bulmaktır²¹.

Klasik cezalandırıcı adalet anlayışı, sosyal eşitliğin sağlanması fikrini benimsemektedir. Bu anlayışta, sosyal eşitliğin sağlanması, ancak ceza ile mümkündür. Aynı şekilde, adaletin de sağlanabilmesi için suç failinin cezasız kalmaması gerekir.

¹⁹ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 57.

²⁰ USLU, a.g.m., s. 246.; BAYTAZ, a.g.m. s. 124.

²¹ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 12.

Ancak, cezalandırıcı adalet sisteminin taraftarları arasında da, cezanın kendisini doğru görenler ve cezayı sosyal eşitliğin ve adaletin sağlanmasında araç olarak görenler olmak üzere iki farklı görüş vardır²².

Cezalandırıcı adalet sisteminde ceza verilmek suretiyle, cezanın genel ve özel önleme amacına hizmet edildiği kabul edilir. Cezanın özel önleme amacı; failin, eyleminin hukuka aykırı olduğunun ve sonuçlarının olacağına farkına varmasını ceza vermek yoluyla sağlamaktır. Cezanın genel önleme amacı ise, verilen cezalar yoluyla, hukuka aykırı eylemlerin suç olduğunun, bu eylemlerin yaptırımlarının olduğunun, suç işleyen herkesin bu yaptırımlarla karşılaşacağına tüm toplum nezdinde farkına varılmasını sağlamaktır²³.

Toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel olarak değişime uğramaları, adalet anlayışının ve adaletten beklentilerinin de değişmesine sebep olmuştur. Bireyler günümüzde, adaletten daha fazla ilgi görmeyi, yargılamada söz sahibi olmayı ve haklarını en kısa sürede elde etmeyi talep etmektedirler. Zira özellikle malvarlığına karşı suçlar gibi diğer suçlara göre tazmin edilmesi daha kolay olan suçlarda, failin, mağdurun zararını gidermek yerine, hapis cezası almasının, mağduru tatmin etme hususunda yetersiz kalma ihtimali yüksektir²⁴.

Cezalandırıcı adalet anlayışı, mağdurların beklentilerini karşılama hususunda başarılı olamadığı gibi, caydırıcılık ve failin ıslah edilmesi konularında da başarılı olamamıştır. Zira toplumda, her geçen gün suç ve suçlu sayısı artmaktadır²⁵. Cezalandırıcı adalet sisteminin bu başarısızlığı ve toplumun değişen talepleri doğrultusunda birçok ülkenin ceza adalet sistemlerinde onarıcı adalet anlayışı etkinliğini arttırmaya başlamıştır²⁶.

---

²² ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 41.

²³ ERCAN, İsmail, Ceza Hukuku Genel Hükümler, On iki Levha Yayınları, 10. Baskı, İstanbul 2014, s. 232.

²⁴ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 12.

²⁵ YAVUZ, Hakan A, "Ceza Adalet Politikası Bağlamında Alternatif Çözüm Yöntemleri", Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu, (Düzenleyen: ÖZEN, Muharrem/ ÖZBEK, Mustafa Serdar/ TAYFUN, Recep/ CUNİ, Orhan/ ÖZCAN, Merve) , Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2018, s237.

²⁶ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 15.

II. ONARICI ADALET SİSTEMİ

A. Onarıcı Adalet Kavramı

İnsanoğlu tabiatı gereği gelişmeye ve ilerlemeye eğilimlidir. Topluların bu eğilimi, hukuk sistemlerinin de toplulara ayak uydurması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Zira hukuk sistemleri toplumun istek ve beklentilerine cevap verebilmelidir. Devletleşmenin başlaması ile birlikte çok uzun bir dönem cezalandırıcı adalet anlayışı hukuk sistemlerine hakim olmuştur. Bu anlayış, ceza hukukunun temel süklerini suçlu ve devlet arasındaki ilişki olarak görmektedir²⁷. Bu devirlerde önemli olan, fail, işlenen suç ve devletin gördüğü zarardır. Zira suçların devlete karşı işlendiği esas benimsenmiştir. Ancak toplumların değişen isteklerine, devletlerin politika değişikliklerine ve bilimsel çalışmalara bağlı olarak bu anlayış zaman içerisinde değişikliklere uğramıştır.

Ceza adalet sistemleri 18. yüzyılda suç merkezli ve ödeticidir. Yani failin salt cezalandırılması ile adaletin tesisine inanılır. 19. yüzyılda ise adalet sisteminin merkezine suçun faili alınmıştır. Bu dönemde failin kişiliği esas alınmış ve suçun sebebi fail üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. 1960'lı yıllardan itibaren ise, topluma kazandırma, bazı eylemlerin suç olmaktan çıkartılması ve cezaların insanileştirilmesi yönünde reform hareketleri başlamıştır. Bu reform hareketleri, ABD'den başlayarak, önce Avrupa'ya ardından da tüm dünyaya yayılmıştır. Ancak reform hareketinin en önemli unsurlarından biri olan topluma kazandırma yalnızca faile yöneliktir. Amaç, failin ıslah edilmesi ve suç işlenmesinin önlenerek topluma kazandırılmasıdır²⁸. Ceza adalet sistemlerinin faile yönelik eğilimleri, mağdurla fail arasındaki ilişkiyi unutmış, bu da mağdurların süreç içerisinde tekrar mağdur olmalarına neden olmuştur. Bu sebeple 1980'li yıllardan itibaren ceza adalet sistemlerinde, mağdurların desteklenmesi ve haklarının korunması amacına ilişkin yeni akımlar başlamıştır.²⁹ Esasen bu akımlar, fail bazlı resosyalizasyon düşüncesine, yani yalnızca failin topluma kazandırılması

²⁷ SOKULLU AKINCI/DURSUN, a.g.e., s. 2.

²⁸ USLU, a.g.m., s.245.

²⁹ ÖZBEK, Mustafa, "Çağdaş Ceza Adaleti Sisteminde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması", Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, (Hzi: YENİSEY, Feridun), Arıkan Yayınları, İstanbul 2005, s. 112., Kısaltma; ÖZBEK, M., Arabuluculuk Uygulaması.

düşüncesine tepki olarak doğmuştur³⁰. Bu akımların en başında, hiç kuşkusuz onarıcı adalet anlayışı gelmektedir. Kökenleri eski çağlara kadar uzanan ancak uzunca bir dönem unutulduktan sonra tekrar hatırlanan onarıcı adalet, günümüzde yüzden fazla ülkede uygulanmaktadır³¹.

Onarıcı adalet, suç mağdurunu merkeze alan ve böylece mağdurun zararının karşılanmasını sağlayan ve tekrar mağdur olmasının önüne geçen, suç failinin işlediği suçla yüzleşerek ıslah olmasını ve böylece topluma kazandırılmasını sağlayan, fail ile mağdurun anlaşmaları ve aralarındaki husumeti sona erdirmeleri nedeniyle de toplumsal barışa hizmet eden, tarafların ve toplumun gönüllülük esasına dayalı olarak bir kolaylaştırıcı gözetiminde katıldıkları süreçtir³².

Onarıcı adaletin tanımı aslında o kadar da kolay değildir. Zira herkes tarafından kabul edilen tek bir tanımı da yoktur. Öyle ki, aynı ülkede uygulanan onarıcı adalet uygulamaları için bile farklı tanımlamaların yapıldığı görülür³³. Onarıcı adaleti savunanlar arasında dahi, onarıcı adaletin süreç üzerinden mi yoksa elde edeceği sonuçlar üzerinden mi tanımlanması gerektiği hususunda tartışmalar mevcuttur³⁴. Kimi yazarlar, onarıcı adaletin insani ve ahlaki olarak üstün olduğuna vurgu yaparak tanımlarken, kimi yazarlar ise, onarıcı adaletin ne olmadığını vurgulamak suretiyle tanımlama yoluna gitmişlerdir³⁵. Onarıcı adaletin bir paradigma değişikliği olduğunu savunan görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşe göre, paradigma değişikliği, ana düşünce yapılarının değişmesi anlamına gelmektedir. Onarıcı adalet ile ceza adalet sistemlerinde bir paradigma değişikliği yaşanmıştır. Bu durum, günümüzde birçok hukuk sisteminin,

---

³⁰ **ÖZBEK**, Veli Özer/ **DOĞAN**, Koray/ **BACAKSIZ**, Pınar/**TEPE**, İlker, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınları, 10. Baskı, Ankara 2017, s. 825., Kısaltma; **ÖZBEK**, V.Ö. ve diğerleri.

³¹ **BAYTAZ**, a.g.m., 126.

³² **KAYMAZ/GÖKCAN**, a.g.e., s.57.; **SOYGÜT ARSLAN**, a.g.e., s. 11.; **ÖZBEK**, Mustafa Serdar, "Onarıcı Adalet", Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (Ed: **ÖZBEK**, Mustafa Serdar/ **CUNİ**, Orhan/ **ÖZCAN**, Merve) Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2018, s. 4., Kısaltma; **ÖZBEK**, M. S., Onarıcı Adalet ; **ULUDAĞ**, Şener, "Onarıcı ve Cezalandırıcı Adalet: Paradigma Değişikliğini Tetikleyen Şartlar", Polis Bilimleri Dergisi, C.13, S.4, 2011, s. 129. ; **PELİKAN**, Christa, "Onarıcı Adalet Üzerine", Onarıcı Adalet, Mağdur- Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı (Der: **JAHİC**, Galma/**YEŞİLADALI**, Burcu), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2008, s. 22.

³³ **SOYGÜT ARSLAN**, a.g.e., s. 10.

³⁴ **AKÇAY**, Püren, "Onarıcı Adalet Modeli Çerçevesinde Uzlaştırma ve Çocuk Mahkemelerinde Uygulanması", PÜSBED, S.9, 2011, s. 131.

³⁵ **KAPLAN**, Mahmut, "Onarıcı Adalet ve Türk Ceza Hukukun Yansımaları", AÜHFD, C.5, S.1, 2015, s. 63.

yapısını, işlevlerini ve hedeflerini belirleyen ve klasik okul düşüncesini benimseyen cezalandırıcı adalet paradigmasının değişmesine neden olmuştur.³⁶

Anglo sakson asıllı bir kavram olan onarıcı adalet, ABD, İngiltere, Yeni Zelanda ve Avustralya'da sıkça uygulama alanı bulmaktadır.³⁷ Bunun yanı sıra Avrupa hukuk sistemlerinde de etkinliğini arttırmıştır. Örneğin, Belçika'da bütün ceza uyuşmazlıklarında onarıcı adalet uygulamalarına yer verilmiştir. Basit veya ağır nitelikte suç ayrımı yapılmamıştır. İskoçya'da, basit suçlar yönünden onarıcı adalet uygulamalarına izin verilmiştir. İtalya'da ise, yalnızca çocukların işlediği suçlar yönünden onarıcı adalet programları uygulanmıştır.³⁸ Esasen, onarıcı adalet uygulamaları, ilk başlarda çocuk ceza adalet sistemi için öngörülmüştür. Çocukların, ceza yargılamalarının kötü etkilerinden korunmaları amaçlanmıştır. Ancak, ilk başta çocuklar için uygulanan onarıcı adalet, zamanla yetişkinlere de uygulanmaya başlanmıştır.³⁹

B. Onarıcı Adaletin Esasları

Eski dönemlerde, suç failinin takibi, suçun mağduru tarafından yapılırdı. Yani dava açmak ve iddiada bulunmak mağdurun göreviydi. Ancak savcılık makamının kurulması ve ceza yargılamasının tamamen devletin tekeline geçmesinin ardından, mağdurun dava açma hak ve yetkisi savcıya devredilmiştir. Bu sebeple, mağdur ceza yargılamalarında ikinci plana düşmüştür. Artık mağdurun duygu ve düşünceleri, savcının verdiği değer oranında mahkemelere yansiyacaktır. Ayrıca, klasik cezalandırıcı anlayışının tabii bir sonucu olarak yargılamalar aslen faili konu edinmektedir. Önemli olan failin eyleminin ve faile verilecek cezanın ne olduğudur. Yoksa mağdurun taleplerinin pek fazla önemi yoktur. Mağdur bu aşamada, failin cezalandırılabilmesi için başından geçen olayı anlatan bir tanık gibidir. Tüm bunlara yargılama sürecinin uzun ve yıpratıcı olması da eklenince mağdurların ikinci kez mağduriyet yaşamaları kaçınılmaz olmuştur⁴⁰. Bu çerçevede, daha önce hep faili ve suçu araştıran araştırmacılar, mağdurların memnuniyetsizlikleri ve yaşanan aksaklıklar nedeniyle suç mağdurlarını da incelemeye başlamışlardır. Suçu ve suçluyu inceleyen Kriminoloji bilim dalının araştırmalarında, fail ve suç arasındaki ilişkide mağdurun da önemli bir yerinin olduğu

³⁶ ULUDAĞ, a.g.m., s. 128-129.

³⁷ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 7.

³⁸ JAHİC/YEŞİLADALI, a.g.e., s. 17.

³⁹ BAYTAZ, a.g.m., s. 117.; SOYGÜT ARSLAN, a.g.e., s. 11.

⁴⁰ USLU, a.g.m., s. 246.; SOKULLU AKINCI/DURSUN, a.g.e., s. 3.

anlaşılmıştır. Bunun sonucu olarak Kriminoloji bilim dalı, mağduru da inceleyecek şekilde genişlemiş, mağdurun incelendiği alana Viktimoloji adı verilmiştir⁴¹.

Ceza adalet sistemlerindeki mağdurun haklarının korunması yönündeki eğilim, aslında tercih değil bir zorunluluk halini almıştır⁴². Zira değer görmeyen ve kendini ifade edemeyen mağdurların adalete olan güvenleri sarsılmaktadır. Oysa adaleti tesis etmek ve toplumun adalete olan güvenini sağlamak devletlerin başlıca görevlerindedir. Bu çerçevede onarıcı adalet uygulamaları çeşitli ülkeler tarafından hukuk sistemlerine dahil edilmiştir. Onarıcı adalet, cezalandırıcı adaletin aksine suç mağdurunu devlet olarak görmez. Bu anlayışa göre mağdur, suçtan zarar gören gerçek kişidir. Onarıcı adalet, mağdurun düşünce ve taleplerine önem verir. Tarafların bir araya gelerek aralarındaki husumetin sona erdirilmesine ve mağdurun yaşadığı travmatik hali bir an önce atlatabilmesine hizmet eder⁴³. Ayrıca, süreç içerisinde değer ve saygı gören mağdurun, failden tatmin edici bir giderim veya özür alması halinde, mağdurda oluşması muhtemel intikamcı davranışların da önüne geçilir. Hem mağdurun suç işlemesi önlenir, hem de failin veya yakınlarının ikinci kez mağdura yönelik bir suç işlemlerinin önüne geçilir⁴⁴. Onarıcı adalet anlayışının temelinde mağdurun zararının giderilmesi vardır. Bu anlayış ile mağdurun zararı kısa yoldan tazmin edilir. Zira mağdur, failin eylemi nedeniyle alacağı bir hapis cezasından tatmin olmayabilir. Özellikle maddi kaybın yaşandığı suçlarda, failin aldığı ceza, mağdurda meydana gelen zararı gidermeyecektir. Onarıcı adalet ile mağdur, uzun ceza yargılamasından ve belki de devamında bir o kadar uzun sürecek olan hukuk yargılaması sürecinden kurtulur⁴⁵.

Onarıcı adalet, failerin ıslah edilmesini amaçlar. Bu sistemde failin, cezalandırılmak yerine, sürece katılarak eyleminden dolayı sorumluluk alması ve zararı gidermesi beklenir. Faile, sorumluluk alması ve zararı gidermesi için devlet tarafından fırsat verilir⁴⁶. Cezalandırıcı adalet sisteminde de failin ıslah edilmesi esastır. Bu sistemde failin yalnızca cezalandırma yolu ile ıslah edilebileceği düşüncesi hakimdir. Ancak cezalandırıcı adalet sisteminin failerin ıslahı konusundaki başarısızlığı ortadadır.

⁴¹ SOKULLU AKINCI, Füsün, Kriminoloji, Beta Yayınları, 13. Baskı, İstanbul 2018, s. 37-38.

⁴² SOYGÜT ARSLAN, a.g.e., s. XVII.

⁴³ JAHİC/YEŞİLADALI, a.g.e., s. 16.; ÖZBEK, M., Arabuluculuk Uygulaması, s. 98.

⁴⁴ ULUDAĞ, a.g.m., s. 131.

⁴⁵ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s.57.; İPEK/PARLAK, a.g.e., s. 20.; USLU, a.g.m., s. 247.

⁴⁶ ÖZBEK, Mustafa Serdar, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2009, s. 751., Kısaltma; ÖZBEK, M. S., Alternatif Uyuşmazlık.; BAHRİYELİ, Kemal, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma Kurumu", Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku, (Ed. ÜLGEN, Celal/ONGUN, Coşkun), İstanbul Barosu Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2008, s. 432.

Zira her geçen gün suç ve suçlu sayısı artmaktadır. Suç ve suçlu sayısındaki artış ve suçların her geçen gün daha karmaşık hale gelmesi suçla mücadele konusunda yeni yöntemlerin belirlenmesini zorunlu kılmıştır⁴⁷. Bu yöntemlerinin belirlenmesinde en çok Kriminoloji bilim dalından yararlanılmıştır. Kriminoloji, failin suç işlemesine neden olan koşulları, failin kişisel özellikleri, psikolojisi, eğitim seviyesi vs yönleri ile inceleyen bir bilim dalıdır⁴⁸.

Ceza hukukunda cezanın genel önleme ve özel önleme amaçları vardır. Cezanın genel önleme amacı, faile verilecek ceza sayesinde topluma gözdağı verilmesi, cezanın suça meyilli olan diğer kişiler yönünden caydırıcı olmasıdır. Özel önleme amacı ise, faile işlediği suç nedeniyle verilen cezanın, failin tekrar suç işlemesinin önüne geçmesini sağlamaktır. Ancak suç failine verilen cezanın da orantılı olması gerekir. Çünkü hukuka aykırı eyleme bağlanan cezanın, eylemle veya eylemin meydana getirdiği zararlar ile orantılı olmaması halinde verilen ceza, suç oluşturan eylem kadar kötüdür⁴⁹. Onarıcı adalet sonucunda da, ceza hukukunun genel ve özel önleme amacına hizmet edilir ve orantılı bir yaptırım uygulanır. Bu amaç, verilen ceza ile değil, fail ve mağdurun bir araya gelerek belirledikleri yaptırım yolu ile gerçekleşir. Fail, yapmış olduğu eylemden duyduğu pişmanlık nedeniyle sorumluluk alır ve mağdurun zararını gidererek topluma yeniden katılmaya çalışır⁵⁰.

Onarıcı adalet yöntemleri ile fail cezaevinden uzak kalmayı başarır. Cezaevinden uzak kalması failin yeni suç tiplerini öğrenmesini veya eylemlerinin normal karşılandığı ortamlardan uzaklaşmasını sağlar. Zira bazı yazarlar tarafından, suçun taklit yolu ile öğrenilebildiği, suçun, başka suçların taklidi olduğu belirtilmiştir. Onarıcı adalet yöntemleri ile cezaevinden uzak kalan fail, başka suçlar öğrenmek yerine ıslah olarak topluma katılır⁵¹. Kriminologlar, faillerin suç oluşturan davranışları ve bu davranışların nedenlerinin ne olduğu sorusunun cevabını araştırmıştır. Yapılan araştırmalarda, bazı davranışların kendi başına bir suç olmasa da başka suçlara kapı araladığı tespit edilmiştir. Örneğin, alkol almak herhangi bir suç oluşturmaz. Ancak çok fazla alkol alan insanların, cinsel suçları, şiddet suçlarını veya trafik suçlarını çok sayıda

---

⁴⁷ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 13.

⁴⁸ SOKULLU AKINCI, a.g.e., s. 37.

⁴⁹ SOKULLU AKINCI, a.g.e., s. 132-133.

⁵⁰ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 46.

⁵¹ SOKULLU AKINCI, a.g.e., s. 201.

işledikleri tespit edilmiştir⁵². Bu sebeple Onarıcı Adalet, fail ile mağduru bir araya getirerek, taraflar arasındaki husumetin giderilmesini ve failin ıslah olarak, bir daha suç işlememe kararlılığına kavuşmasını sağlayabilir ise de, failin uyuşturucu veya alkol bağımlılığı gibi etkenler nedeniyle hayatının geri kalan kısmında suç işlememesinin önüne geçme konusunda yeterli olmayabilir.

Onarıcı adalet anlayışında, önemli olan mağdur ve mağdurun zararıdır. Bu anlayışla birlikte cezalandırma yolundan vazgeçen devlet, ihlal edilen hukuk kurallarını tali bir mesele olarak görmektedir⁵³. Esasen devlet, başka yollarla da yargılama hakkından vazgeçebilmiştir. Bu yoların başında mağdurlara tanınan şikâyet hakkının kullanılmaması gelir. Suç mağduru, yargılamaların toplum önünde yapılması veya herhangi bir özel nedenden ötürü şikâyet hakkını kullanmayabilir. Bu halde, şikâyete tabi olan suçlar hakkında yargılama faaliyeti yürütülmez. Görüleceği üzere devlet, mağdurun şikâyet hakkını kullanmamasının oluşturacağı kamusal faydayı, failin cezalandırılmasının oluşturacağı kamusal faydadan daha üstün görmüş ve bazı suçlar yönünden yargılama hakkından vazgeçmiştir⁵⁴.

Her kanun hükmünün bir amacı ve koruduğu bir değer vardır. Bazı hükümler, bireysel özellik taşır. Yani direkt olarak bireyleri korumaya yöneliktir. Bazı hükümler ise genel olarak toplumu ve kamu düzenini korumaya yöneliktir. Ancak, bireye yönelen bir suç nedeniyle kanun hükmünün ihlal edilmesi halinde, toplumun da bundan zarar göreceği açıktır. Yani toplumsal barışın ve kamu düzeninin zedelenmesi için illa topluma yönelik bir suç işlenmesi gerekmez. Bireylere yönelen basit suçlarda dahi toplumsal barış zedelenir. Ancak özellikle basit suçlarda suç faillerinin, mağdurlara yaşattıkları hissiyat ve verdikleri zarar, toplumun geneline, toplumsal barışa veya kamu düzenine verdikleri zarardan çok daha fazla olabilmektedir. Onarıcı adalet anlayışında ise devletin her suçu cezalandırma yetkisini kendisinde gören anlayışından vazgeçilmiştir. Bunun yerine, özellikle mağdurun toplumdan daha çok etkilendiği suçlarda, mağdur ve fail aktif olarak katılacakları süreç sonucunda belirlenen giderim anlaşması yoluyla toplumsal barışın tesisi ve hoşgörünün artırılması temel hedef olarak

---

⁵² SOKULLU AKINCI, a.g.e., s. 43.

⁵³ ÖZBEK, M., Arabuluculuk Uygulaması s. 112.

⁵⁴ SOYGÜT ARSLAN, a.g.e., s. 5.

belirlenmiştir⁵⁵. Bu hedefin belirlenme sürecine de toplumun katılımı öngörülmüştür. Toplumun katılımı, soyut değil, direkt ve somut bir şekilde gerçekleşir⁵⁶.

Onarıcı adaletin üç temel ilkesi vardır. Birinci ilke, suç nedeniyle meydana gelecek olan tepkinin, mağdurda meydana gelen zararın giderilmesine göre verilmesidir. İkinci ilke, failin eyleminin mağdurda meydana getirdiği zararı anlamasına ve sorumluluk almasına teşvik edilmesidir. Üçüncü ilke ise mağdura, faille bir araya gelerek, duygu ve düşüncelerini faile açıklayabilme, faile soru sorabilme, faille yüzleşme imkânlarının tanınmasıdır⁵⁷. Yargıtay da onarıcı adalet kavramının üç fonksiyonunun ifade etmiştir. Bunlar, sorumluluk, onarım ve topluma geri kazandırma⁵⁸.

Onarıcı adalet iki şekilde yorumlanabilir. Birincisi, mağdurun mağduriyetinin giderilmesi ile onarıcı adaletin gerçekleşeceğidir. İkincisi ise, mağdurun mağduriyetinin giderilmesinin yanı sıra taraflar arasındaki husumetin de giderilmesi ve failin cezalandırılmaması ve bu yollarla toplumsal barışın sağlanmasıdır. İkinci yorum onarıcı adaletin felsefesine daha uygundur. Zira onarıcı adaletin gerçekleşmesi için yalnızca mağdurun zararının giderilmesi yetmez. Aynı zamanda toplumsal barışın da sağlanması gerekir. Failin cezalandırılmak yerine kendisinin de katılacağı yaptırım belirleme sürecinin sonucunda belirlenen giderim yöntemini yerine getirerek topluma kazandırılması ve ıslah olması gerekir⁵⁹.

Birçok ülkede vatandaşlar, ceza adalet sistemine duydukları güvensizlik ve tatminsizlik nedeniyle farklı arayışlar içerisine girmiştir. İnsanların, Örf ve adet hukukuna ve geleneksel uygulamalara ilgileri artmış, alternatif çözüm yolları aranmaya başlanmıştır. Devletler de vatandaşların talepleri doğrultusunda, farklı arayışlar içerisine

⁵⁵ **KAYMAZ/GÖKCAN**, a.g.e., s. 56; **ÖZBEK**, M. S., Alternatif Uyuşmazlık, s. 751.; **USLU**, a.g.m., s. 247.; **JAHİC/YEŞİLADALI**, a.g.e., s. 16.; **BAHAR**, Halil İbrahim, "Mağdur Bilimi, Mağduriyetin Etkisi ve Mağduriyete Yönelik Çalışmalar", Suç Mağdurları, (Ed: BAHAR, Halil İbrahim), Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2006, s. 2.

⁵⁶ **UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME**, Onarıcı Adalet Programları El Kitabı, Birleşmiş Milletler Yayınları, 2. Baskı, New York 2006, s. 5.

⁵⁷ **T.C. ADALET BAKANLIĞI/UNDP**, Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, Ankara 2009, s. 11.; **JAHİC/YEŞİLADALI**, a.g.e.,s. 16.; **ÇETİNTÜRK**, a.g.e., s. 10.

⁵⁸ **YARGITAY 18. CD.**, 07.06.2017 tarih, 2015/36110 E. ve 2017/7384 K. (UYAP PORTAL).

⁵⁹ **KAYMAZ/GÖKCAN**, a.g.e., s. 59.; **NUHOĞLU**, Ayşe, "Türk Hukuk Mevzuatında Uzlaşma Kurumunun Gelişimi ve Uzlaşmaya Tabi Suçlar", Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu, (Düzenleyen: ÖZEN, Muharrem/ ÖZBEK, Mustafa Serdar/TAYFUN,Recep/CUNİ, Orhan/ÖZCAN, Merve), Alternatif Çözümler Dair Başkanlığı Yayınları, Ankara 2018, s. 65., Kısaltma; **NUHOĞLU**, Uzlaşmaya Tabi Suçlar.

girmişlerdir. Bu arayışların en büyük sebebi ise, hukuk sistemlerinde geniş uygulama alanı bulan cezalandırıcı adalet sisteminin uygulamalarından duyulan memnuniyetsizliktir. Bu sistem mücadelecî bir sistemdir. Bu sistemde, suç ile isnat edilen kişinin suçu işlediğinin savcı tarafından kanıtlanması gerekmektedir. Suç şüphesi altında olan kişinin veya avukatının da bu şüpheyi çürütme hakkı vardır. Ancak mücadelecî sistemde, faillerin üzerine atılı suçların ispatı, suçların karmaşıklığı vs. sebeplerden ötürü zorlaşmaktadır. Ayrıca, bu delillerin toplanması ve yargılama sürecinin mücadelecî niteliği nedeniyle yargılamalar oldukça uzun sürmektedir. İlk başlarda yargının iş yükü sorunu, hakim ve savcı sayısının artırılması yolu ile çözülmeye çalışılmış ise de, aslında bu sorunun klasik cezalandırıcı adalet anlayışının mücadelecî bir sistem olmasından kaynaklandığı anlaşılmıştır⁶⁰.

Cezalandırıcı adalet anlayışının mücadelecî yapısı nedeniyle mağdurlar, iddialarını ispatlama zorluğu içerisinde olurlar. Mağdurların yaşadıkları olaylar, kendi ruhsal durumlarında kalıcı bir iz bırakabilir. Bu sebeple, mağdurların haklarının en erken zamanda tespit edilmesi ve zararlarının giderilmesi gerekir. Ancak mücadelecî sistemde, yargılamalar oldukça uzun sürmektedir. Mağdurun şikâyetçi olmasının ardından savcının herhangi bir araştırma yoluna gitmeden dava açması halinde dahi, iddianameyi kabul eden mahkeme, en erken 2-3 ay sonrasına ve hatta büyükşehirlerde daha da uzak bir tarihe duruşma günü verebilmektedir. Mücadelecî sistemin kesin delillere ulaşma amacı nedeniyle birçok uyuşmazlığın ilk celsede bitirilmesi de mümkün olmamaktadır. Tüm bunların üzerine, tanığın duruşmaya gelmemesi, bilirkişinin raporunu teslim etmemesi, hakimin duruşma gününde izinli olması nedeniyle yerine bakan hakimin karar vermemesi, keşfe çıkma ihtiyacının doğması, hava şartlarının müsait olmaması nedeniyle keşfe gidilememesi, ilk derece mahkemesinin yargılamasının ardından kuvvetle muhtemel failin veya avukatının kanun yollarına başvurması gibi aslında mağdurdan kaynaklanmayan nedenlerle duruşmalar aylarca ve hatta belki de yıllarca sürebilmektedir. Kaldı ki, yargılama en hızlı şekilde sonuçlandırılrsa ve fail cezalandırılrsa dahi mağdurda meydana gelen özellikle maddi zararın tazmini sağlanamamaktadır. Bu tazminin çoğunlukla hukuk mahkemelerinde açılacak davalar yoluyla sağlanması beklenilmektedir⁶¹.

⁶⁰ ÖZBEK, M., Arabuluculuk Uygulaması, s. 94.

⁶¹ ÖZBEK, M., Arabuluculuk Uygulaması, s. 98.

Cezalandırıcı adalet sisteminin mağdurların zararlarını giderme konusundaki başarısızlığı, suç ve suçlu sayısının artması, dava yolunun hantallığı, uzun ve yıpratıcı olması, insanların ceza adalet sistemine duydukları güvenin azalmasına neden olmuştur. Ülkemizde 2008 yılında yapılan, 12 büyükşehirden 3.000’den fazla insanın katıldığı “adalet barometresi” adı verilen anket çalışmasına göre, ankete katılanların yarısı mahkeme sürecinden memnun iken, yarısı değildir. Memnun olanlar grubundaki en büyük kitle, hukuk mahkemelerinde davacı olanlardır. Memnun olmayanlar içerisindeki en büyük kitle ise, suç mağdurlarıdır⁶².

Cezalandırıcı adalet sisteminin yargının iş yükünü arttırmasının yanı sıra, devlete maliyet çıkardığı da bir gerçektir. Çünkü en başta, yapılan yargılamalar oldukça masraflıdır. Bu sürece bir de cezaevi giderleri eklenebilir. Devlet açısından bu giderler çok büyük bir yük oluşturmaktadır. Ancak bu giderlerin vatandaşların verdikleri vergiler yolu ile karşılanması nedeniyle yapılan masraflar topluma da yük olmaktadır. Devletin, failin yakalanması, yargılanması, cezasının infaz edilmesi ve en başta da suçun önlenmesi çalışmalarının tümü oldukça masraflıdır ve tüm topluma zarar vermektedir⁶³. Onarıcı adalet yöntemlerinde ise, masraflı yargılama sürecinden vazgeçildiği için ve suçun önlenmesi çalışmalarından da bu oranda vazgeçileceği için devlet yönünden kamu kaynaklarının kullanılması noktasında oldukça tasarruf edilecektir.

Onarıcı adalet sisteminde, mağdurun veya failin zayıf taraflarına veya eksikliklerine odaklanılmaz. Bu süreçte mağdur ve failin güçlü taraflarına odaklanılarak, meydana gelen zararı giderme konusundaki iş birliğine önem verilir. Bu sistemde, önemli olan tarafların bir araya getirilmesi suretiyle aralarında bir diyalog sürecinin yaşanmasıdır. Mağdurla diyalog kuran failin, mağdurda meydana gelen zararı görmesi ve pişmanlık duyması amaçlanır. Pişmanlık duyan fail ıslah olma yolunda adımlar atar ve bu şekilde tekrar topluma kazandırılabilir. Onarıcı adalet sistemi ile suç sayılan eylemler görmezden gelinmez. Ancak failin topluma kazandırılma ihtiyacı ön planda tutulur⁶⁴.

⁶² KALEM, Seda/JAHİC, Galma/ELVERİŞ, İdil, Adalet Barometresi; Vatandaşların Mahkemeler Hakkındaki Görüşleri ve Değerlendirmeleri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2008, s.8.

⁶³ SOKULLU AKINCI, a.g.e., s.69.

⁶⁴ BAYTAZ, a.g.m., s. 127.; YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 19.

Son olarak belirtmek gerekir ki, onarıcı adaletin, mağdurun zararının giderilmesi, failin cezalandırılmak yerine ıslahının sağlanması ve bu yolla toplumsal barışın sağlanması amaçları, öteden beri hukuk sistemlerinde uygulama alanı bulan cezalandırıcı adalet anlayışının temel değerlerine aykırılık teşkil etmektedir. Ancak onarıcı adalet sistemi, cezalandırıcı adalet sisteminin yerini alacak bir sistem değildir. Aksine, cezalandırıcı adalet sisteminin yetersiz kaldığı konularda toplumsal faydanın sağlanması amacıyla uygulanan “tamamlayıcı” bir sistemdir⁶⁵.

C. Onarıcı Adalet Yöntemleri

Onarıcı adalet uygulamaları, anglo sakson anlayışın olduğu ülkelerde daha yaygın olarak uygulama alanı bulmaktadır. Buna karşın, kıta Avrupasında ceza adaleti politikaları ve bürokrasinin esnek olmayan yapısı nedeniyle onarıcı adalet uygulamaları daha yavaş bir gelişim göstermektedir⁶⁶. Onarıcı adalet yöntemlerinin sayısı oldukça fazladır. Mağdur- fail arabuluculuğu, aile toplum konferansları, cezalandırıcı halka, barıştırmacı halka, suç tamir ekipleri, ıslah kurulları, failin geliştirilmesi programları, mağdurlar için toplum temelli yardım grupları, failer için toplum temelli yardım grupları onarıcı adalet yöntemlerinden bazılarıdır⁶⁷. Onarıcı adalet yöntemlerinin çok farklı çeşitlerde uygulamaları bulunsa da, bu yöntemler içerisinde en yaygın ve popüler olanları, mağdur fail arabuluculuğu, aile-toplum grup konferansları ve cezalandırıcı halkadır⁶⁸.

Onarıcı adaletin çok sayıda yöntemi olması nedeniyle, bu anlayış her ülkede farklı şekilde uygulanabilmiştir. Ancak tüm uygulamaları, onarıcı adaletin temel ilkelerine uygun olarak gerçekleşmiştir. Uygulamaların hepsi ortak özellikler göstermiştir. Bütün onarıcı adalet yöntemlerinde bir arabulucu, bir kolaylaştırıcı bulunmaktadır. Tüm onarıcı adalet yöntemlerinde yüzleşme vardır. Bu yüzleşme fail ile mağdur arasında olabileceği gibi, toplum fertleri ile de yüzleşme gerçekleşir. Hepsinde

---

⁶⁵ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 57-59.; ÖZBEK, M.S., Onarıcı Adalet, s. 3.; UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME, a.g.e., s. 13.; JAHİC/YEŞİLADALI, a.g.e., s.13.; PELİKAN, a.g.e., s. 22.; YILMAZ, Ömer, “Onarıcı Adalet Sistemi: Birey- Toplum- Devlet İlişkilerinde Yeni Bir Mücadele Alanı”, Suç Mağdurları (Ed:BAHAR, Halil İbrahim), Adalet Yayınevi, Ankara 2006, s. 299.

⁶⁶ ULUDAĞ, a.g.m., s. 134.

⁶⁷ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 69.

⁶⁸ ULUDAĞ, a.g.m., s. 138.

temel amaç, mağdurun zararının giderilmesi veya herhangi bir yolla bir mutabakatın sağlanmasıdır⁶⁹.

Onarıcı adalet yöntemleri, özellikle çocuk veya genç faillerin ıslahı ve topluma kazandırılmasına yöneliktir. Bu kişilerin ıslahının ve topluma yeniden kazandırılmasının sağlanması amacıyla cezaevlerine girmelerinin engellenmesi amaçlanmıştır⁷⁰.

Onarıcı adalet yöntemlerinin taraflar arasındaki husumeti sona erdirmesi ve toplumsal barışın sağlanmasında en iyi yollardan biri olduğu söylenebilir ise de, tüm onarıcı adalet yöntemlerinin en iyi model olduğu söylenemez. Zira içlerinden bazıları, husumetin çözümü ve toplumsal barışın tesisi için fazlaca zaman ve emek gerektirdiğinden özellikle basit nitelikte uyuşmazlıklar için uygulanması mümkün değildir⁷¹.

1. Aile- Toplum Grup Konferansları

Günümüzde Güney Avustralya, Güney Afrika ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde sıkça uygulanan aile-toplum konferansları, Yeni Zelanda'nın "Maori" adı verilen yerlilerinin yüzyıllardır kullandıkları bir yöntemdir. Modern anlamda ise bu yöntem, Yeni Zelanda'nın 1989 yılında kabul ettiği bir kanun ile uygulanmaya başlanmıştır⁷². Zamanla farklı ülkeler tarafından da kullanılan yöntem ilk başlarda çocuklar hakkında uygulanırken, zamanla yetişkinler hakkında da uygulanmaya başlanmıştır⁷³.

Aile- toplum grup konferanslarında, başkan, arabulucu veya kolaylaştırıcı sıfatlarını taşıyan bir kişi vasıtasıyla toplantı yapılır. Bu toplantıya, fail ve mağdurun yanı sıra, fail ve mağdurun aile üyeleri, arkadaşları ve hatta toplumun diğer üyeleri de katılım sağlar. Yapılan toplantıda suçun meydana getirdiği zararlar tespit edilir ve failin tekrar suç işlemesini önlemeye yönelik yollar belirlenir. Yapılan belirlemeler ve tespitler doğrultusunda da bir plan belirlenir⁷⁴. Bu programda faile uygulanacak yaptırımın ne olacağı hususunda failin aile üyeleri tarafından karar verilmektedir⁷⁵.

⁶⁹ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 59.; ÖZBEK, M.S., Onarıcı Adalet, s. 7.

⁷⁰ YILMAZ, a.g.e., s. 299.

⁷¹ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 71.

⁷² UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME, a.g.e., s. 20.

⁷³ ULUDAĞ, a.g.m., s. 134.

⁷⁴ UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME, a.g.e., s. 21.

⁷⁵ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 61.

Bu yöntemde, anlaşmazlığın çözümü sürecine katılan katılımcı sayısı fazladır. Katılımcı sayısının fazlalığı, failin söz verdiği edimi yerine getirmesinde veya hayatının geri kalanında suç işlememesi konularında etkili olur. Çünkü konferansa faili destekleyecek aile bireyleri, arkadaş çevresi, iş arkadaşları gibi kimseler de katılmaktadır. Bu kişiler, konferansa katılarak, failin geri kalan hayatındaki davranışlarını denetlemeyi ve kabul ettiği ıslah olma yöntemlerini uygulayıp uygulamadığını denetleme yükünü manevi olarak üstlenirler. Bu sistem Avustralya ve ABD’de polis yönlendirmesiyle, Güney Afrika’da ise, savcı yönlendirmesi ile uygulanır⁷⁶.

Aile- grup konferanslarında, konferansın uygulanması, failin işlemiş olduğu suçu kabul etmesine bağlıdır. Failin suçu kabul etmemesi halinde konferans yoluna gidilmez. Bu sebeple bu yöntemin amacı, failin suçlu olup olmadığının tespit edilmesi değildir⁷⁷. Fail, konferanslara katılan kişilerin toplumun farklı kesimlerinden oluştuğunu görerek, mağdura yönelen eyleminin neticelerini daha fazla hissedebilmektedir. Mağdur da, suçtan asıl zarar gören kendisi olmasına rağmen, konferansa katılanların desteğini hissederek, yaşadığı olayın etkilerinden daha erken kurtulur.

Aile- grup konferansları sayesinde, mağdur olarak kabul edilen topluluk genişler. Konferans toplantılarına, mağdurun yanı sıra mağdurun yakınları da katıldığı için mağduriyet bütün yönleri ile ele alınabilir. Toplantılara, toplum üyelerinin katılmasıyla, zedelene toplumsal düzenin yeniden tesisine katkı sağlanır. Toplantılara katılan sayısının çokluğu, faile topluma kazandırılma hususunda verilen desteğin de fazla olmasını sağlar⁷⁸.

2. Cezalandırıcı Halka

Cezalandırıcı halka, kökenlerini Kanada ve ABD’de yaşayan yerli halkların uygulamalarından alır. Bu yöntem, yerli halkın ceza verme ve toplumsal barışın sağlanmasında kullandıkları bir yöntemdir. Günümüzde de ABD ve Kanada’da uygulanan bu yöntemin Avrupa’da bir uygulaması yoktur⁷⁹.

⁷⁶ UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME, a.g.e, s. 21.

⁷⁷ YILMAZ, a.g.e , s. 301.

⁷⁸ ÇETİNTÜRK, a.g.e , s. 84.

⁷⁹ ÇETİNTÜRK, a.g.e, s. 87.

Cezalandırıcı halkanın, mağdurun zararının giderilmesi yolu ile mağdurun, failin, ailelerinin ve netice olarak toplumun ihtiyaçlarının giderilmesi gibi birçok amacı vardır. Bu amaçlara, mağdur, fail, aileleri, toplumdan kimseler, polis memurları, avukatlar ve hakim ve savcının da katılımı ile oluşturulan çember şeklinde herkesin birbirinin yüzünü görebildiği bir toplantı neticesinde alınan kararlar ile ulaşılır. Ancak bu yöntemde, alınacak nihai karara giden yolda yapılan görüşmeler, alınan karardan daha önemlidir. Çemberde yapılan toplantı neticesinde alınan karar, hakime sunulur. Kararı alan hakim, detaylıca inceledikten sonra kabul edebileceği gibi ret de edebilir. Ayrıca hakim, vereceği kararın yanı sıra, çemberde belirlenen kararı da benimseyebilir. Cezalandırma çemberi, yargılama sisteminin bir parçasıdır. Bu sürece yargı mensuplarını da alır ve böylece yargı mensupları, toplum ile güç ve otorite paylaşımında bulunmuş olur. Ancak yine de son sözü söyleyen hakimdir⁸⁰.

3. Mağdur- Fail Arabuluculuğu

Mağdur fail uzlaştırması olarak da bilinen mağdur fail arabuluculuğu yöntemi, onarıcı adalet felsefesinin ilk uygulamalarından biridir. Bu yöntem ile bir taraftan mağdurun taleplerine önem verilirken diğer taraftan suç faili de sorumlu tutulur. Programa, soruşturma başladıktan sonra, kovuşturma aşamasında veya infaz aşamasında dahi basit suçlar yönünden başvurulabilir. İşinde uzman ve eğitim almış bir kolaylaştırıcı, arabulucunun vasıtasıyla tarafların bir araya getirilmeleri, hissettiklerini birbirlerine karşı ifade edebilmeleri, mağdurun mağduriyetinin giderilmesi ve tekrar mağdur edilmesinin önüne geçilmesi, failin ise eylemlerinin neticelerini anlayarak pişmanlık duyması ve sorumluluk alması mağdur fail arabuluculuğunun temel amaçlarını oluşturmaktadır⁸¹.

4. Toplum Islah Kurulları

Toplum ıslah kurulları ABD’de ilk olarak 1920 yılında uygulanmış olup, 1990’lı yıllarda tekrar düzenlenen bir onarıcı adalet yöntemidir. Bu yöntem, konusu şiddet olmayan basit nitelikteki suçlar yönünden uygulanmaktadır. İlk başlarda yetişkinler için uygulanan yöntem daha sonraları çocuklar için de uygulanmıştır. Bu yöntemde, basit nitelikte suç işleyen faile hakim tarafından ceza yerine denetimli serbestlik kararı verilir. Ayrıca hakim tarafından bir güvenlik tedbiri uygulanmak üzere,

⁸⁰ UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME, a.g.e, s. 22-25.

⁸¹ UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME, a.g.e, s. 17-18.

ıslah konusunda eğitim almış kişilerin oluşturduğu bir kurula sevk edilir. Bu kurul yine hakim tarafından belirlenir. Kurul üyeleri, fail ile yüz yüze yaptıkları görüşmeler neticesinde bir güvenlik tedbirine karar verirler. Ancak hangi güvenlik tedbirinin uygulanacağına, güvenlik tedbirlerinin ağırlık seviyesine failin, yapılan görüşmelerdeki tutumu sayesinde karar verilir⁸².

5. Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Proje(Thames Valley Yöntemi)

Thames Valley emniyet teşkilatı(İngiltere) tarafından 1990'lı yılların sonlarında uygulanmış bir onarıcı adalet yöntemidir. Bu yöntemin en önemli unsuru uzman kişiler vasıtasıyla yapılan toplantılardır. Toplantılara, suça sürüklenen çocuklar, mağdurlar, aileleri, arkadaşları ve suçtan etkilenen toplumun temsilcileri katılmaktadır. Eğitimli, uzman kişiler başkanlığında yürütülen toplantılarda her iki tarafa da yardımcı olunur. Bu toplantılarda SSC'ler, mağdurda meydana gelen zararı detaylı olarak görerek, pişmanlık ve suçluluk hissiyatı ile kendilerini mahcup hissederler. En sonunda failin mağdurdan sözlü ve yazılı olarak özür dilemesi ve mağdurda meydana gelen zararı tazmin etmesi şeklinde belirlenen bir onarım hususunda anlaşmaya varılır. Yapılan araştırmalar ve hazırlanan istatistikler bu yöntemin oldukça başarılı olduğunu, uygulandığı yerde, suç oranını ve mükerrer suçluluğu düşük seviyelere çektiği yönündedir⁸³.

III. ONARICI ADALET SİSTEMİ İLE DİĞER CEZA ADALET SİSTEMLERİ ARASINDAKİ FARKLAR VE BENZERLİKLER

A. Onarıcı Adalet Sistemi İle Tazmin Edici Adalet Sistemi Arasındaki Farklar ve Benzerlikler

Onarıcı adalet ve tazmin edici adalet kavramlarının birbirlerine benzeyen yanları bulunduğu gibi belli farklılıkları da bulunmaktadır. Her iki adalet sistemi de mağduru merkeze alır ve mağdurun zararının tazminini amaçlar. Dolayısıyla, her iki adalet sistemi de mağdura yönelik haksız fiil ile değil, bu fiilin sonuçları ile ilgilenir. Ancak onarıcı adalet, tazmin edici adalet sisteminin aksine, mağdurun zararı

---

⁸² ÇETİNTÜRK, a.g.e, s. 93.

⁸³ ÖZBEK, M., Arbuluculuk Uygulaması, s. 184.

giderilirken, failin topluma kazandırılması ve toplumsal barışın sağlanması konuları ile de ilgilenmektedir⁸⁴.

Tazmin edici adalet sistemi, mağdurun her türlü zararının maddi tazmin ile giderilebileceği düşüncesine sahiptir. Bu düşünce iki yönü ile sorunlara sebep olmaktadır. Öncelikle, mağdurun uğradığı zarar her türlü suçta maddi olarak adaletli bir şekilde tespit edilemez. Sıradan bir kişinin kolunu kaybetmesi halinde meydana gelen zararı ile bir cerrahın kolunu kaybetmesi halinde meydana gelen zararı aynı olmayabilir. Bu şekilde yapılan bir nakdi zarar tespiti adaletli olmaz ve keyfiliğe yol açar. Tazmin edici sistemin ikinci sorunu ise, failin mağdura yönelen eylemi nedeniyle, mağdurun bozulan güven duygusunun tamiri ile ilgilenmemesidir. Yani, mağdurun yaşadığı olay nedeniyle ortaya çıkan zarar, fail tarafından nakdi olarak tazmin edilmekte ise de, failin aynı suçu mağdura karşı işleyip işlemeyeceği hususunda mağdura herhangi bir güvence verilmemekte, böylece mağdurda güven duygusunun oluşması sağlanamamaktadır⁸⁵.

Onarıcı adalet de mağdurun zararının tazmin edilmesini amaçlar. Ancak tazmin edici adaletin aksine onarıcı adaletin asıl amacı bu değildir. Asıl amacı mağdurun zararının giderilmesi, failin sorumluluk olarak topluma kazandırılması ve böylece taraflar arasındaki husumetin bitirilmesi yoluyla toplumsal barışın sağlanmasıdır. Bu sebeple onarıcı adalet, geçmişe değil geleceğe yönelir. Taraflar arasında ve taraflarla toplum arasında gelecekte sağlam bağların oluşmasını amaçlar⁸⁶.

Kısaca, tazmin edici adalet sistemi adaletin, mağdurun zararının tazmin edilmesi yolu ile sağlanacağını ve tazminin nakdi yollar ile mümkün olduğunu savunmakta, onarıcı adalet sisteminin failin ıslahı ve topluma kazandırılması, taraflar arasındaki husumetin sona erdirilmesi ve toplumsal barışın sağlanması amaçlarını önemsememektedir. Bu yönleri ile her iki adalet sistemi birbirinden ayrılmaktadır.

B. Onarıcı Adalet Sistemi İle Düzeltici Adalet Sistemi Arasındaki Farklar ve Benzerlikler

Düzeltici adalet sistemi, onarıcı adalet ve tazmin edici adalet sistemleri gibi mağdurun zararının giderilmesi ile ilgilenir. Ancak düzeltici adalet sisteminin ilgilendiği zarar türü, mağdurda meydana gelen manevi zararlardır. Manevi zararların,

---

⁸⁴ ÇETİNTÜRK, a.g.e , s. 37.

⁸⁵ ÇETİNTÜRK, a.g.e , s. 38.

⁸⁶ ÇETİNTÜRK, a.g.e , s. 39.

nakdi olarak tespitine ilişkin ise herhangi bir kural veya kaide yoktur. Aynı haksız hareket, bir kişiyi çok da fazla etkilemeyebileceği gibi, başka bir kişinin ruhunda derin yaralar açabilir, bu kişinin psikolojisini ağır nitelikte etkileyebilir. Bu sebeplerle, manevi zararların nakdi olarak tespiti adaletsizliğe ve keyfilığe sebep olmaktadır. Ayrıca bu sistem de tazmin edici adalet sistemi gibi, failin ıslahı, sorumluluk alarak topluma kazandırılması ve toplumsal barışın sağlanması gibi konularla ilgilenmemektedir⁸⁷.

IV. ALTERNATİF UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM YOLLARI

Adalet sistemleri, bireylerin kazanmak istedikleri faydaları dava yolu ile elde etmeleri üzerine kurulmuştur. Yargı yolu kullanılmadan, bireysel eylemler ile hakların kazanılması ise yasaklanmıştır. Ancak günümüz toplumlarında insanlar arasındaki anlaşmazlık ve uyuşmazlıkların artmış olması, yargı makamlarının da iş yükünü arttırmış, yargılamaların tıkanmasına neden olmuştur. Bu nedenle hukuk sistemlerine, yargının işlerliğini arttırma amacıyla yeni alternatif uyuşmazlık çözüm yolları(ADR- Alternative Dispute Resolution) dahil edilmiştir⁸⁸.

A. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarının Tarihçesi

Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının tarihçesi, ABD’de eski tarihlere kadar uzanmaktaysa da, kavram olarak oluşumu 1960-1970’li yıllarda başlamıştır. 1964 yılında kabul edilen Sivil Hakları Kanunu, ABD mahkemelerinde iş yükünün artmasına neden olmuştur. İş yükünün fazlalığı da ADR yöntemlerine duyulan ilginin artmasına neden olmuştur. 1976 yılında Amerikan Barolar Birliği tarafından yapılan bir konferansta, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının, yargılamalarda kullanılması istenilen usuller olduğu yönünde görüş açıklaması yapılmıştır. 1980’li yıllarda hukuk fakültelerinin müfredatına giren ADR’ler, 1990’lı yıllarda bir çok kanuni düzenlemeye dahil olarak yaygınlaşmıştır. 1999 yılında, Texas eyalet mahkemesi tarafından, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının etik kurallarının neler olduğu belirlenmiştir⁸⁹. Avrupa’da da, birçok devlet ADR yöntemlerini benimsemiştir. Örneğin, Almanya’da ADR’ler,

⁸⁷ ÇETİNTÜRK, a.g.e , s. 40.

⁸⁸ SOYSAL, Tamer, “Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, (Hız: YENİSEY, Feridun), Arıkan Yayınları, İstanbul 2005, s. 204.; YALÇINKAYA, Can, “Değişiklikten Önceki Hali ile Uzlaşma ve 6763 Sayılı Kanun ile Düzenlenen Uzlaştırma Kurumlarının Değerlendirilmesi”, Fasikül Dergisi(IKÜD), S. 84., 2016, s. 18.

⁸⁹ ÖZBEK, M. S., Alternatif Uyuşmazlık, s. 171-176.; SOYSAL, a.g.e., s.7-8.

kamu davasının mecburiliği ilkesinin bir istisnası olarak görülüp uygulanmaktadır⁹⁰. İngiltere de ise, ceza uyuşmazlıklarına göre özel hukuk uyuşmazlıklarında daha çok ADR yöntemleri kullanılmaktadır. Özellikle, sözleşmeler hukuku ve tüketici haklarından kaynaklanan konular ile aile içi şiddet konularında ADR yöntemleri daha çok kullanılmaktadır⁹¹. ADR yöntemleri daha geç bir gelişim göstermekle birlikte son yıllarda Avrupa Birliği ülkelerinde de etkinliğini arttırmıştır⁹².

Uluslar arası alanda ise, 1958 yılında imzalanan “yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizi hakkında BM sözleşmesi” ile tahkim usulü geliştirilmiş, ardından 1980 yılında “Uluslar Arası Ticaret Hukuku Komisyonu”nun destekleriyle alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri uluslar arası alanda etkinliğini arttırmıştır⁹³. Ayrıca 1990 yılında KÜBA’da yapılan 8. Birleşmiş Milletler Suçun Önlenmesi ve Suçluların Islahı Konferansında “savcıların rolüne dair ilkeler” kabul edilmiştir. Bu ilkelerde, savcıların, fail ve mağduru yargılamadan vazgeçirmesi ve aralarındaki husumetin alternatif bir yöntem ile giderilmesine çaba göstermesi gerektiği belirtilmiştir⁹⁴.

Alternatif Uyuşmazlık çözüm yöntemleri, ülkemizde de yeni gelişen uygulamalardır. Zira uygulamalar yürürlüğe girene kadar bu konularda farklı mercilerden de tavsiye ve eleştiriler alınmıştır. Örneğin, Avrupa Birliği Komisyonunun ülkemize gerçekleştirdikleri bir ziyaret sonrası 2003 yılında hazırladıkları raporda, kira uyuşmazlıkları, öğrencilerin notlara itirazları gibi konularda dahi davaların olduğu belirtilerek alternatif uyuşmazlık yöntemlerinin yetersizliği vurgulanmıştır⁹⁵. Ayrıca, Yargıtay, Danıştay, TOBB ve Adalet bakanlığı tarafından 2015 yılında yapılan bir

---

⁹⁰ **ATAÇ**, Asiye Selcen, “Alman Ceza Hukuk Sisteminde Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri”, Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu, (Düzenleyen: ÖZEN, Muharrem/ ÖZBEK, Mustafa Serdar/ TAYFUN, Recep/ CUNİ, Orhan/ ÖZCAN, Merve) , Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2018, s. 15.

⁹¹ **YAYLA**, Mustafa, “İngiliz Ceza Hukuk Sisteminde Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri”, Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu, (Düzenleyen: ÖZEN, Muharrem/ ÖZBEK, Mustafa Serdar/ TAYFUN, Recep/ CUNİ, Orhan/ ÖZCAN, Merve) , Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2018, s. 15.

⁹² Avrupa Birliğinde ADR uygulaması hakkında detaylı bilgi almak için bkz. **ÖZBEK**, Mustafa, “Avrupa Birliğinde Alternatif Uyuşmazlık Çözümü”, TBB Dergisi, S. 68, 2007, s. 266., Kısaltma; ÖZBEK, M., Avrupa Birliğinde.

⁹³ **SOYSAL**, a.g.e., s.210.

⁹⁴ **ULUSLARARASI SAVCILAR BİRLİĞİ**, Savcılar için İnsan Hakları El kitabı, (Ed: MYJER, Egbert/HANCOCK, Barry), Ankara Barosu Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2007, s. 248.; **ÖZBEK**, Mustafa, “Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usul ve Faydaları”, AÜHFHD, C. 56., S. 4., s. 128., Kısaltma; ÖZBEK, M., Mağdur Fail Uzlaştırması.

⁹⁵ **AVRUPA BİRLİĞİ KOMİSYONU**, Türkiye Cumhuriyetinde Yargı Sisteminin İşleyişi, İstisari Ziyaret Raporu, (Hzl: BJORNBERG, Kjell/RICHMOND, Paul), (Çev: abgm), s. 118-119.

sempozyumda da, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin uygulanma alanının genişletilmesi ve işlerlik kazandırılması gerektiği vurgulanmıştır⁹⁶. Hukuk sistemimizde de bu tavsiye ve eleştiriler ile aynı doğrultuda, toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt kanunu, köy kanunu, TKHK, HMK, Avukatlık Kanunu, İcra ve İflas Kanunu, CMK gibi kanunlarda alternatif uyuşmazlık yöntemleri uygulamaları kullanılmaya ve zaman geçtikçe etkinliğini arttırmaya başlamıştır⁹⁷.

B. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları Kavramı, Özellikleri ve Faydaları

Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları(AUÇY) kavramı açıklanmadan önce anlaşmazlık ve uyuşmazlık kavramlarının açıklanması gerekmektedir. Bu iki kavram genelde aynı anlamda kullanılsa da aslında farklı anlamlar içermektedir. Anlaşmazlık, taraflar arasında meydana gelen düşünce ayrılıklarına verilen isimdir. Uyuşmazlık ise, bir davaya konu edinilebilecek anlaşmazlıklara verilen isimdir⁹⁸. Yani uyuşmazlık, anlaşmazlığın dışı vurulmuş halidir. Anlaşmazlığın oluşması ve devamlı olması normal karşılanabilir. Ancak uyuşmazlığın devamlı olması doğru değildir. Zira devam eden uyuşmazlık toplumsal düzeni de sarsacaktır⁹⁹.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, aralarında uyuşmazlık bulunan tarafların, tarafsız bir üçüncü kişiden aldıkları destek ile müzakereye geçmeleri ve uyuşmazlığı kendi görüşmeleri neticesinde yahut üçüncü kişinin yardımları sayesinde gidermelerini sağlayan yargı sürecinin alternatifi olan yöntemlerin genel adıdır¹⁰⁰.

Doktrinde bir görüşe göre, alternatif çözüm yöntemlerinin üç unsuru vardır. İlk unsur, çözüme üçüncü kişinin katılmasıdır. İkinci unsur, tarafların kendi özgür iradeleri veya mahkemenin inisiyatifi ile alternatif çözüm yöntemlerine başvurulabilmesidir. Son unsur ise, alternatif yöntem neticesinde alınan kararların kural olarak bağlayıcılığının

⁹⁶ <https://www.yargitay.gov.tr/documents/TUUCMSonucBildirgesi.pdf> ,(Erişim Tarihi: 12.12.2019).

⁹⁷ SOYSAL, a.g.e., s. 203.

⁹⁸ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 54.

⁹⁹ SOYSAL, a.g.e., s. 208.

¹⁰⁰ Benzer tanımlar için bkz, SOYSAL, a.g.e., s. 208.; ÖZBEK, M. S., Alternatif Uyuşmazlık s. 128.; BAHRIYELİ, a.g.e., s. 433.; AVRUPA BİRLİĞİ KOMİSYONU, a.g.e., s. 119.; TANRIVER, Süha, "Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk", TBB Dergisi, S.64, 2006, s. 151.; KURT, Resul, "İş Yargısında Arabuluculuk", TBB dergisi, S. 13, 2018, s. 411.; ÖZBAY, İbrahim, "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri", EÜHFD, C. 10, S. 3-4, 2006, s. 460.; BULUR, Alper, "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi ve Arabuluculuk Yöntemi", Ankara Barosu Dergisi, S. 4., 2007, s. 31.; DEMİR, Şamil, Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2014, s. 6.; ÖZBEK, Mustafa, "Dünya Çapında Adalete Ulaşma Hareketiyle Ortaya Çıkan Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü", AÜHFD, C. 51, S. 2, 2002, s. 138., Kısaltma; ÖZBEK, M., Adalete Ulaşma.; ÇULHA, Rifat, "Uzlaşma", Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, (Hız: YENİSEY, Feridun), Arıkan Yayınları, İstanbul 2005, s. 42.

olmaması, ancak tarafların kararlaştırması halinde bağlayıcılığının olmasıdır¹⁰¹. Ancak bizim de katıldığımız bir diğer görüş ise, birinci unsuru kısmen kabul etmektedir. AUÇY'nin genelinde üçüncü kişilerin kullanılabildiği doğru olsa da, bu hususun unsurlar arasında sayılması doğru değildir. Çünkü üçüncü kişilerin yardımı olmayan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri de bulunmaktadır¹⁰².

Doktrinde genel kabul gören düşünce alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin, yargının yerini almaya çalışan bir kurum olmadığı yönündedir. Yani AUÇY, yargının bir alternatifi olmaktan ziyade, yargılama faaliyetinden önce tarafların uyuşmazlığının giderilmesi amacını taşıyan yargılama faaliyetini tamamlayıcı niteliktedir. Yoksa aralarında bir rekabet söz konusu değildir. Çünkü uyuşmazlık sağlanamazsa, dava süreci başlamakta ve uyuşmazlık konusu iş yargılama makamlarına intikal etmektedir¹⁰³.

AUÇY'nin, taraflar arasında meydana gelen uyuşmazlıkları yargı dışı yollarla ve tarafların barışmaları yoluyla çözmesi nedeniyle onarıcı adalet anlayışına ilişkin özellikler barındırdığı söylenebilir. Ancak her alternatif uyuşmazlık çözüm yönteminin de onarıcı amaçlarının olduğu söylenemez. Buna duruma, Amerika Birleşik Devletlerinde sıkça uygulama alanı bulan "*itiraf pazarlığı*" örnek olarak gösterilebilir. İtiraf pazarlığı ile alternatif bir yol izleniyor ise de, bu yolda herhangi bir onarım amacı yoktur¹⁰⁴.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri her geçen gün popülerliğini arttırmaktadır. Bunun başlıca iki sebebi vardır. Birincisi, yargının iş yükünün fazla oluşudur. Özellikle ülkemizde, yargının iş yükü muazzam derecede fazladır. Yargılamaların uzunluğu vatandaşları mahkemelere başvurmadan alıkoymaktadır. İkinci sebep ise, aslında birinci sebep ile bağlantılı olarak insanların, yargının işlevsizliği nedeniyle aralarındaki meseleleri mahkemelere yansıtmadan halletmek istemeleridir¹⁰⁵. Ayrıca yargılamaların uzunluğu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi(AİHS) ile güvence altına alınan adil yargılanma ilkesine aykırılık teşkil

---

¹⁰¹ ÖZBAY, a.g.m., 464.

¹⁰² ÖZBEK, M. S., Alternatif Uyuşmazlık, s. 127.

¹⁰³ TANRIVER, a.g.m., s.155.; BULUR, a.g.m., s. 32.; ÖZBEK, M. S., Alternatif Uyuşmazlık, s. 137.; ÖZBEK, Mustafa, "Avrupa Konseyi Arabuluculuk Yönergesi Önerisi", AÜHFD, C. 56., S. 1., 2007, s. 188., Kısaltma; ÖZBEK, M., Avrupa Konseyi.

¹⁰⁴ SOYGÜT ARSLAN, a.g.e., s. 22.

¹⁰⁵ SOYSAL, a.g.e., s. 209.

edebileceği gibi, bu ilke ile bağlantılı makul sürede yargılanma ilkesine de aykırılığa neden olabilmektedir¹⁰⁶.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının birçok faydası vardır. Bunlar¹⁰⁷;

- AUÇY'nin en önemli faydası masraf ve zaman tasarrufudur. Günümüz yargılamalarının en büyük sorunu uzun süreli ve pahalı oluşudur. Yargı makamları önünde haklarını aramak isteyen kimseler, harç parası vs giderler nedeniyle dava yoluna başvurmak istemeyebilirler. Ya da yargılamaların uzunluğu nedeniyle bu yolu hiç denemeyebilirler. Ancak alternatif uyuşmazlık çözüm yolları dava yoluna göre çok daha masrafsız ve kısa sürelidir.

- AUÇY ile varılacak sonuç taraflar tarafından belirlenir. Belirlenecek sonuç üzerindeki kontrolleri yüksek seviyededir. Her yargıma sonucunda davayı kazanma ihtimali bulunduğu gibi kaybetme ihtimali de bulunmaktadır. Haklarını elde etmek isteyen kişiler, sonu belli olmayan yıpratıcı bir yola girmektense, sonuca büyük ölçüde etki edebilecekleri bir yolu tercih ederler.

- AUÇY ile iki tarafta kaybetmez. Bu çözüm yollarında temel amaç kaybet- kazan değil, kazan- kazandır(win-win). Klasik dava sürecinin ne şekilde biteceği belli değildir. Ancak iki taraftan birinin istediklerini alamayacağı kesindir. AUÇY'de ise her iki tarafın da kazanımları vardır.

- AUÇY'ne başvurulması halinde, taraflar arasında bir uyuşma gerçekleşmese dahi, aralarındaki uyuşmazlık bu konuda uzman bir kişi tarafından incelenir. Bu sayede taraflar da yargılama sürecinde daha uygun bir konum alabilirler ve mahkemenin de yanlış karar verme ihtimali azalır.

- Taraflar AUÇY ile aralarındaki asıl meseleleri daha iyi anlarlar ve mahkeme aşamasında önemiz hususlar yerine önemli hususlara odaklanırlar. Çünkü genellikle yararlanılan bir üçüncü kişi vardır. Bu kişi işinde uzman bir kişidir. Taraflar uzman kişiden aldıkları bilgiler doğrultusunda aralarında meydana gelen uyuşmazlıkta hangi hususların hukuki manada önemli olduğunun, hangi hususların önemsiz olduğunun farkına varırlar ve bu da mahkeme sürecinde daha bilinçli olmalarını sağlar.

- AUÇY ile taraflar arasında gizlilik sağlanır. Dava yolunun aleni olması nedeniyle tarafların özel hayatları ifşa olabileceği gibi, ticari sır mahiyetindeki bilgilerin de ifşa olma ihtimali vardır. Ancak AUÇY ile gizlilik esası sağlanmış olur.

¹⁰⁶ ÖZBAY, a.g.m., s. 459.

¹⁰⁷ ÖZBEK, M. S., Alternatif Uyuşmazlık, s. 203-205.

- AUÇY gönüllülük esasına dayanır. Taraflar arasında uyuşma gerçekleşmez ise, dava yoluna gitme hakları devam eder. Bu sebeple hak arama özgürlükleri zarar görmez.

C. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri

1. Müzakere

Müzakere usulü, en temel alternatif çözüm yöntemlerinden biridir. Bu sistemde uzman üçüncü kişinin bulunması bir zorunluluk değildir. Ancak, tarafların avukatları da sürece katılabilir. Bu halde, avukatlar, öncelikle müvekkillerinin menfaatlerini korumak suretiyle karşı tarafa çözüm bulabilmek amacıyla görüşme teklif ederler. Yapılan müzakerede, sorunların ortadan kaldırılması ve ortak bir paydada buluşulması amaçlanır. Türk hukuk sisteminde müzakere yöntemi direkt olarak düzenlenmiş bir yöntem değildir. Ancak örneğin, şikâyetten vazgeçme kurumunun işlerlik kazanabilmesi için tarafların müzakerede bulunmaları gerekebilir¹⁰⁸. Esasen diğer ADR yöntemlerinin çoğunun uygulanması için de müzakere yönteminin uygulanması gerekir. Yani müzakere, diğer ADR'lerin de bir aşamasını oluşturmaktadır.

2. Arabuluculuk

Arabuluculuk yönteminde taraflar, işinde uzman bir üçüncü kişinin vasıtasıyla uyuşmazlığı halletmeye çalışırlar. Üçüncü kişi her iki tarafa karşı da tarafsızdır. Bu yöntemde taraflar, doğrudan çözümü veya aralarındaki uyuşmazlığı sona erdirmeyi amaçlarlar. Bu amaç doğrultusunda müzakereler yapılır. Yapılan müzakerelerde arabulucunun görevi, taraflar arasındaki uyuşmazlığın giderilebilmesi için tarafların ortak paydada buluşmalarını sağlamak ve bu hususta yol gösterici olmaktır. Yoksa arabulucunun, görevi uyuşmazlığı karara bağlamak değildir. Müzakereler neticesinde olumlu bir karar alınarak uyuşmazlığın bitirilmesi de zorunlu değildir. Önemli olan tarafların gönüllülük esasına dayalı olarak uyuşmazlığın çözümünü sağlayabilmeleridir. Bu sebeple arabuluculuk yoluna dava öncesi başvurulabileceği gibi, davanın açılmasının ardından da başvurulabilir¹⁰⁹.

¹⁰⁸ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 53-54.; ÖZBEK, M., Adalet Ulaşma, s. 138.

¹⁰⁹ SOYSAL, a.g.e., s. 213.; ÖZBEK, M., Adalet Ulaşma, s. 139.

3. Kısa Duruşma

Kısa duruşma esasen bir duruşma niteliğinde değildir. Bu yolda ne yargıçlar ne de uzun süren yargılamalar vardır. Ancak dava yoluna benzer şekilde tarafların talepleri ve düşünceleri bütün yönleri ile incelemeye konu edilir. Bu yöntem, tarafların belli süreler içerisinde bir araya gelmelerini, aralarındaki uyuşmazlığı konuşmalarını ve bu sayede çözüme ulaşmalarını amaçlar. Görüşmelere avukatların katılımı zorunlu olmamakla birlikte genel de avukatlar da katılırlar. Avukatlar da uyuşmazlığın çözümüne ilişkin düşüncelerini aktarırlar. Bu yöntemde tarafsız ve işinde uzman bir üçüncü kişi de bulunur. Bu kişinin taraflar arasında bir karar verme yetkisi yoktur. Taraflar arasında herhangi bir uyuşma gerçekleşmez ise, üçüncü kişi tarafından olası bir dava yargılamasında ne tarz bir karar çıkacağı açıklanır. Bu yöntem gizlilik esasının sağlanabilmesi yönünden dava yoluna göre daha caziptir¹¹⁰. Ancak, diğer ADR yöntemlerine göre daha uzun sürelidir ve avukat ve üçüncü kişilerin de sürece dâhil olmaları nedeniyle masraflıdır. Kaldı ki, yapılan müzakereler neticesinde çıkması muhtemel bir kararın bağlayıcılığının olması için, bunun önceden taraflar tarafından belirlenmiş olması gerekir. Aksi halde bir bağlayıcılığı olmaz. Sonuç olarak, kısa duruşma yönteminin, masraflı ve diğer ADR yollarına göre uzun süreli oluşu nedenleriyle özellikle yüksek miktarlı tazminat davalarında kullanılması tavsiye edilmiştir¹¹¹.

4. Tarafsız Ön Değerlendirme

Tarafsız ön değerlendirme yolu, aralarında uyuşmazlık bulunan tarafların, uyuşmazlığın henüz başında, işinde uzman ve tarafsız bir üçüncü kişiden yardım almalarına esasına dayanmaktadır. Bu yolda taraflar, uyuşmazlığın nasıl oluştuğu ve akıbetinin ne olacağı konularında üçüncü kişilerden bilgiler alırlar. Tarafsız ön değerlendirme neticesinde taraflar anlaşarak aralarındaki uyuşmazlığı sona erdirebilirler. Uyuşmazlığın sona ermemesi halinde ise, başka bir alternatif çözüm yöntemine veya klasik dava yoluna başvurabilirler. Ancak dava yoluna başvursalar dahi, taraflar, uyuşmazlık hakkında bilgi sahibi oldukları için, mahkemede hangi meselelerin

¹¹⁰ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 59.

¹¹¹ SOYSAL, a.g.e., 214.

önemli olduğu, hangi meselelerin önemsiz olduğu hususunda daha bilinçli bir şekilde hareket edebilirler. Bu da, yargılamanın daha seri bir şekilde yürütülmesini sağlar¹¹².

5. Vakıaların Saptanması

Vakıaların saptanması yolunda, taraflar aralarındaki uyuşmazlık hakkında bilgi almak maksadıyla bir üçüncü kişiye başvururlar. Vakıa saptayıcı adı da verilen bu üçüncü kişi tarafsız ve konusunda uzman biridir. Vakıa saptayıcının bu yönleri, tarafsız ön değerlendirme yöntemi ile benzerlikler göstermektedir. Ancak bazı farklılıklar da vardır. Tarafsız ön değerlendirme de üçüncü kişinin yardımına uyuşmazlığın en başında müracaat edilirken, vakıaların saptanmasında bu başvuru daha sonraki bir aşamada yapılır. Yine tarafsız ön değerlendirme yöntemine göre, vakıaların saptanması yönteminde daha detaylı bir araştırma ve inceleme yapılır¹¹³.

6. Kısa Jüri Yargılaması

Kısa jüri yargılaması, Amerika Birleşik Devletlerinde uygulanan ADR yöntemlerinden biridir. Tanık dinlenmemesi v.b. hususlar nedeniyle dava yoluna nazaran çok daha hızlı olan bir yöntemdir. Bu sistemde taraflar, iddia ve savunmalarını, ellerinde bulunan delilleri ve talepte buldukları hususları tarafsız bir jüriye sunarlar. Uyuşmazlığı inceleyen jüri de bu konu hakkında bir karar verir. Bu kararın herhangi bir bağlayıcılığı yoktur. Ancak verilen karar, tarafların uyuşmazlık hakkında sonraki süreçte yapabilecekleri yönünden yol gösterici niteliktedir. Bu yöntem ile taraflar, aralarındaki uyuşmazlığı sonlandırabilecekleri gibi, başka bir ADR yoluna veya dava yoluna da başvurabilirler¹¹⁴. Bu sistem ülkemizde uygulanan bir sistem değildir. Esasen, uygulanamayacağını savunan görüşler de mevcuttur¹¹⁵.

7. Uzlaştırma

Uzlaştırmada, tarafsız üçüncü kişi vasıtasıyla taraflar arasındaki ihtilaf giderilmeye çalışılır. Uzlaştırma genel anlamda arabuluculuk kavramının da bir parçasıdır. Hatta mağdur fail arabuluculuğu olarak da ifade edilebilmektedir. Ancak arabuluculuk kurumundan bazı farklılıkları vardır. Bu farklar genel olarak uzlaştırmada uzlaştırmacı, arabuluculukta arabulucu adı verilen üçüncü kişilerin süreç içerisindeki

---

¹¹² SOYSAL, a.g.e., s. 214.

¹¹³ SOYSAL, a.g.e., s. 214.

¹¹⁴ ÖZBEK, M., Adalet Ulaşma, s. 141.

¹¹⁵ ÖZBAY, a.g.m., s. 471.

rollerinden kaynaklanır. Arabulucu sürece daha aktif olarak katılmakta iken, uzlaştırmacının sürece katılımı daha pasiftir. Arabulucu, tarafları bir sonuç üzerinde ikna etmeye çalışır. Uzlaştırmacı ise, iknadan ziyade taraflara tavsiye niteliğinde destekte bulunur. Ayrıca, hem uzlaştırma hem de arabuluculuk yöntemleri, yargılamanın her aşamasında başvurulabilecek yöntemlerdir¹¹⁶.

8. İtiraf Pazarlığı

İtiraf pazarlığı(Plea Bargaining) ABD’de sıkça uygulanan bir yöntemdir. İtiraf pazarlığı, savcı ile failin anlaşması esasına dayanır. Bu sistemde fail, mahkeme aşamasından önce ikrarda bulunur ve bu sayede alacağı cezasının yumuşatılmasını sağlar. Bu yöntemde üçüncü kişi de yoktur¹¹⁷. İtiraf pazarlığı, suç isnadı pazarlığı, suçlama sayısı pazarlığı ve ceza pazarlığı olmak üzere üç şekilde gerçekleşebilir. Suç isnadı pazarlığında fail, asıl suçlamadan daha az ceza gerektiren bir suç için ikrarda bulunur. Örneğin, nitelikli yağma suçu isnat edilen bir fail, sadece basit yağma suçundan ikrarda bulunur ve basit yağma suçundan ceza alır. Suçlama sayısı pazarlığında ise, faile yönelen birden fazla suç vardır. Fail bunlardan biri yönünden ikrar da bulunur, diğerlerini kabul etmez. Örneğin, üç farklı yağma suçu yöneltilen fail, bunlardan yalnızca bir tanesini kabul eder ve bu şekilde ceza alır. Suç isnadı pazarlığında ise, faile alacağı en yüksek cezanın ne olacağı veya şartlı tahliye hakkı kazanacağı belirtilerek suçunu ikrar etmesi sağlanır. İkrarda bulunan fail, şartlı tahliye hakkı kazanabilir veya pazarlık neticesinde verilebilecek cezanın üst sınırının düşürülmesini sağlayabilir¹¹⁸. Bu pazarlık savcı ile fail arasında yapılabileceği gibi, savcı ile failin avukatı arasında da yapılabilir¹¹⁹.

İtiraf pazarlığı, ABD yargılama sisteminin vazgeçilmezi haline gelmiştir. ABD’de görülen davaların yüzde 95’ten fazlası bu yolla çözülmektedir. ABD’de bu yöntemi eleştirenler dahi, yöntemi bir bütün olarak eleştirmek yerine, isnadın ve pazarlığın yöneldiği faillerin yeteri kadar bilgilendirilmediği, masum kişilerin cezalandırılma korkusu ile suçu kabul edebilecekleri, suçu kabul etmeye zorlanan

---

¹¹⁶ BAHRIYELİ, a.g.e., s. 435.

¹¹⁷ SOYSAL, a.g.e., s. 215.

¹¹⁸ BALO, Yusuf Solmaz/ ÇETİNTÜRK, Ekrem, “Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukuku Uygulamasında Savcı- Sanık Pazarlığı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, GÜHFD, C. 17, S. 1-2, 2013, s. 1249-1250.

¹¹⁹ YENİSEY, Feridun/ MAZZO, Stephen/READ, Frank Tom, Uzlaşma, İstanbul Barosu Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2005, s. 57.

kişilerin anayasal haklarının ihlal edildiğini belirterek, reformlar yapılması gerektiğini belirtmişlerdir¹²⁰.

İtiraf pazarlığının ülkemizde de uygulanıp uygulanmayacağı hususunda bir görüşe göre, sistemin ABD'deki şekli ile hukuk sistemimize dâhil edilmesi mümkün değildir. Bunun yerine etkin pişmanlık hükümlerinin genişletilmesi gibi düzenlemeler getirilebilir¹²¹. Başka bir görüşe göre, itiraf pazarlığı adil yargılanma ilkesine aykırıdır¹²². Avrupa Birliği komisyonunca hazırlanan raporda ise, “plea bargaining” yönteminin Türk ceza yargılaması sisteminde uygulanıp uygulanmayacağı hususu üzerinde durulması tavsiye edilmiştir¹²³.

9. Yargıç Kiralama

Yargıç kiralama usulünde, uyuşmazlığın tarafları bir anlaşma yaparak, genellikle emekli yargıçlardan seçilen bir kişinin aralarındaki uyuşmazlık hakkında karar vermeleri esasına dayanır. Yapılan yazılı anlaşma ile bu kişinin kararına uymak zorunlu hale gelir. Verilen karar bağlayıcı olmasının yanı sıra temyize de açıktır. ABD'de yaygın olarak kullanılan bu yöntemin genel kuralları yoktur. Bu yüzden farklı eyaletlerde farklı şekillerde uygulanabilmektedir¹²⁴.

10. Tahkim

Tahkim, aralarında uyuşmazlık bulunan tarafların, uyuşmazlığı çözebilmek adına özel kişileri seçmeleri ve seçtikleri kişi veya kişilerin de bu uyuşmazlık hakkında karar vermelerini ifade eder. Seçilen kişilere sayılarına göre, hakem veya hakem kurulu denilmektedir. Bu kişilerin aslında, taraflar arasındaki uyuşmazlığı görmek gibi resmi bir yargılama sıfatları yoktur. Ancak taraflar, bu kişileri belirleyerek bu yetkiyi onlara verirler. Bu yetkinin verilmesi nedeniyle de verilecek kararı kabul etmiş olurlar. Bu sebeple hakem heyetleri, hakem mahkemeleri şeklinde de ifade edilebilmektedir. Tahkim, uyuşmazlığın tarafları arasında düzenlenecek bir tahkim sözleşmesiyle veya bir başka bir sözleşmeye eklenen tahkim şartı ile mümkün olabilir. Tahkim neticesinde verilen karar kesindir ve derhal icra edilebilir durumdadır. Bu kararlara karşı istinaf

¹²⁰ BALO/ÇETİNTÜRK, a.g.m., s. 1283.

¹²¹ BALO/ÇETİNTÜRK, a.g.m., s. 1290.

¹²² SOYGÜT ARSLAN, a.g.e., s. 15-16.

¹²³ AVRUPA BİRLİĞİ KOMİSYONU, a.g.e., s. 122.

¹²⁴ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 63-64.

veya temyiz yolu öngörülmemiştir. Yalnızca, iptal davası açılabilir. Ancak iptal davasına ilişkin verilen kararlarda istinaf veya temyiz yolları kullanılabilir¹²⁵.

Tahkim yolu, daha ziyade özel hukuk alanında uygulanır. Bu alanda hakem veya hakem kurulunun, uyuşmazlığın tarafları hakkında bir karar vermesi beklenir¹²⁶. Ancak hakem veya hakem heyetinin önüne gelen uyuşmazlık, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri bir konu olmalıdır¹²⁷.

Tahkim usulünün, bir ADR yöntemi olup olmadığı hususu doktrinde tartışmalıdır. Bir görüş tahkimin dava yoluna alternatif olması nedeniyle bir ADR yöntemi olduğunu savunmuştur¹²⁸. Ancak bizim de katıldığımız çoğunluğun oluşturduğu diğer görüş ise tahkimi ADR yöntemi kabul etmemiştir¹²⁹. Bu düşünceye göre tahkim yolunda, taraflar planda kalmaktadır. Çünkü dava yolunda yapılan yargılamaya benzer bir yargılama yapılmaktadır. Tahkim yolunda da, dava yolunda olduğu gibi, taraflar ikinci planda kalmakta, karar verme iradesi hakem veya hakem heyetine geçmektedir. Verilen kararlar, kesin mahiyettedir. ADR'ler ise, tarafların aralarında meydana gelen uyuşmazlıkları, bir araya gelerek ve diyalog kurmak suretiyle yargı dışı yollarla gönüllü olarak sonlandırmalarını amaçlamaktadır. Bu sebeple, tahkim yolu bir ADR değil, istisnai bir yargı yoludur¹³⁰.

---

¹²⁵ KURU, Baki, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, 24. Baskı, Ankara 2013, s. 779-794.

¹²⁶ YENİSEY/MAZZO/READ, a.g.e., s. 51.

¹²⁷ KURU, a.g.e., s. 783.

¹²⁸ YENİSEY/MAZZO/READ, a.g.e, s.51.; ÖZBEK, M. S., Alternatif Uyuşmazlık, s. 146.

¹²⁹ SOYSAL, a.g.e, s. 212.; TANRIVER, a.g.m, s.171.; KURT, a.g.m, s. 412.; BULUR, a.g.m, s. 32.; ÖZGENÇ, Nuri Berkay, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, Legal Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul 2015, s. 83.

¹³⁰ ÖZGENÇ, a.g.e., s. 84.

İKİNCİ BÖLÜM

UZLAŞTIRMA KURUMU

I. UZLAŞTIRMA KAVRAMI, UZLAŞTIRMAYA İLİŞKİN KAVRAMLAR VE UZLAŞTIRMANIN HUKUKİ NİTELİĞİ

A. Uzlaştırma Kavramı

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 253, 254 ve 255. maddelerinde düzenlenen uzlaştırma kurumu, 6763 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun, 24.11.2016 tarihinde yürürlüğe girmesi ile köklü yeniliklere uğramıştır. Bu yeniliklerin başında, CMK’da “uzlaşma” adı ile düzenlenen kurumun adının, “uzlaştırma” olarak değiştirilmesi gelmektedir. Doktrinde, kurumun adının uzlaşma mı, yoksa uzlaştırma mı olacağına ilişkin bazı görüş farklılıkları bulunmaktadır. Bu sebeple öncelikle her iki terimin de ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir.

Etimolojik olarak uzlaştırma kavramı; “uzlaştırmak işi, uyuşmazlığın çözümlenebilmesi amacıyla yapılan yasal çalışmaların tümü, iki yanın birbirine uymayan isteklerinde karşılıklı yararları birbirine yakınlaştırma yoluyla karşıtlar arasında bir anlaşma sağlama¹³¹” şeklinde, uzlaşma kavramı ise; “uzlaşmak durumu, uyuşma, uzlaş, mutabakat, sulh, karşıtlar arasındaki anlaşmazlıkların ortadan kaldırılması yoluyla birlik sağlama, uygulanacak işlerde tartışma yoluyla bir bütünlük ve birliğe varma¹³²” olarak tanımlanmıştır.

Hukuk sözlüğünde, uzlaştırma kavramı; “ortaya çıkan bir uyuşmazlığın, anlaşamayan tarafların bir araya getirilerek yapılacak toplantılar sonucunda barış içinde çözümlenmesi” şeklinde, uzlaşma kavramı ise; “sulh, ortaya çıkan uyuşmazlıkların barış içinde çözümlenmesi, tahkim” şeklinde tanımlanmıştır¹³³.

¹³¹http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c72bbc5086267.2806982 ,(erişim tarihi: 27.02.2019).

¹³²http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c72bc1f2f2140.9469500 ,(erişim tarihi: 27.02.2019).

¹³³ YILMAZ, Ejder, Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, 7. Baskı, Ankara 2017, s.802.

Uzlaşma ve uzlaştırma kavramları Ceza Muhakemesi Kanunu'nda değil, Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliğinde¹³⁴ tanımlanmıştır.

Yönetmeliğe göre uzlaşma; “uzlaşma kapsamına giren bir suç nedeniyle, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin kanun ve bu yönetmelikteki usul ve esaslara uygun olarak anlaşmış olmalarını” ifade etmektedir.(CMUY m. 4/1-j) Uzlaştırma ise; “Uzlaştırma kapsamına giren bir suç nedeniyle şüpheli veya sanık ile mağdur, suçtan zarar gören veya kanuni temsilcisinin, kanun ve bu yönetmelikteki usul ve esaslara uygun olarak uzlaştırıcı tarafından anlaşdırılmaları suretiyle uyuşmazlığın giderilmesi sürecini” ifade etmektedir. (CMUY m. 4/1-k)

Doktrinde bir görüşe göre, kurumun temel amacı tarafların anlaşmaları, yani uzlaşmalarıdır. Uzlaştırma ise, asıl amaç olan uzlaşmaya hizmet eden bir kavram olduğu için uzlaşma kavramından daha geri planda kalmaktadır. Bu sebeple kurumun adı uzlaşma olmalıdır¹³⁵.

Bizimde katıldığımız bir diğer görüşe göre ise, uzlaştırma barıştırma çabalarını içeren sürecin tamamını, uzlaşma ise süreç sonucunda varılan anlaşmayı ifade eder. Yani uzlaştırma süreç, uzlaşma ise bir hedeftir. Ancak süreç sonucunda bu hedefe ulaşabileceğine dair bir kesinlik yoktur. Uzlaşmanın sağlanamaması ihtimali de vardır. Ayrıca kanun ve yönetmelikte de, sadece tarafların anlaşması değil, tüm yönleri ile süreç anlatılmıştır¹³⁶. Bu sebeple, özellikle 6763 sayılı kanun değişikliği ile birlikte doktrinde de genel olarak uzlaştırma terimi kullanılmaya başlanmıştır.

Kurumun adının uzlaştırma olması, uzlaşma teriminin kullanılmayacağı anlamına gelemmez. Her iki sözcük de, kullanıldığı yere göre önemlidir ve cümlenin anlamını değiştirmektedir. Ancak CMK'da, söz konusu terimler özensiz olarak kullanılmıştır. Örneğin, CMK'nın 253/13. maddesinde “*uzlaştırma müzakereleri*“ terimi

¹³⁴ 05.08.2017 tarih ve 30145 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹³⁵ ÖZGENÇ a.g.e., s. 12.; ŞENTÜRK, Candide, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2009, s.1.

¹³⁶ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 356.; ÖZBEK, M. S., Alternatif Uyuşmazlık, s. 761.; CENTEL, Nur/ ZAFER, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku El Kitabı, Beta Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2017, s. 412.; YERDELEN, Erdal, “Uzlaştırmanın Esasları ve Benzer Kurumlardan Farkları”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (Ed: ÖZBEK, Mustafa Serdar/ CUNİ, Orhan/ ÖZCAN, Merve), Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2018, s. 21., Kısaltma; YERDELEN, Uzlaştırmanın Esasları.; EKİCİ ŞAHİN, Meral/YEMENİCİ, Kürşat, “6763 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Işığında Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma”, ERÜHFD, C.13., S.1., 2018, s. 448. ; BIKMAZ, Raif, Uzlaştırma Kurumu, Simya Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2008, s. 27.; ÖZBEK, Mustafa, “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaşma”, AÜHFD, C.54., S.2., 2005, s. 295., Kısaltma; ÖZBEK, M., Uzlaşma.

kullanılırken, CMK'nın 253/15. maddesinde “uzlaşma müzakereleri” terimi kullanılmıştır. Doktrinde bir görüşe göre, iki tarafın da katılımı gereken durumlarda uzlaştırma terimi, tek tarafın katılımının gerektiği durumlarda ise uzlaşma teriminin kullanılması gerekir¹³⁷.

Uzlaştırma, yabancı dilde “*conciliation*” ve “*mediation*” sözcükleri ile ifade edilmektedir. “*conciliation*” terimi, “*düşüncede birleşme*”, “*bir araya getirme*” anlamlarına gelen “*conciliare*” sözcüğünden türetilmiştir. “*mediation*” terimi ise, aslında Türkçe’de “*arabuluculuk*” anlamına daha yakındır. Ancak yabancı dilde uzlaştırmanın karşılığı olan “*mağdur fail arabuluculuğu*” (Victim-Offender-Mediation) anlamında kullanılmaktadır¹³⁸. Uluslar arası düzeyde genel olarak “*conciliation*” terimi yerine “*mediation*” terimi kullanılmaktadır. Avrupa konseyi tavsiye kararlarında da, “*conciliation*” terimi nadiren kullanılmaktadır¹³⁹. Bu sebeple doktrinde, arabuluculuk ve uzlaştırma kavramlarının birbiri ile eş anlamlı olduğu şeklinde görüş bulunduğu gibi, kurumun adının yabancı dilde olduğu gibi “*mağdur fail arabuluculuğu*” olması gerektiğini savunan görüşler de bulunmaktadır¹⁴⁰.

Uzlaştırma, takibi şikâyete bağlı olan suçlar ve kanunda özel olarak belirtilen suçlar hakkında, tarafların, güvenilir, bağımsız ve işinde uzman bir uzlaştırmacı tarafından bir araya getirilmeleriyle veya kendi aralarında yapacakları müzakereler yoluyla bir edim karşılığında veya edimsiz olarak anlaşmaları sonucunda aralarındaki uyuşmazlığa son vermelerini sağlayan bir kurumdur.

Uzlaştırma bir onarıcı adalet yöntemidir¹⁴¹. Uzlaştırma ile mağdurun yargılama sürecine katılması ve söz hakkına sahip olması sağlanır. Mağdura, duygu ve düşüncelerini faile aktarabilme ve uğramış olduğu maddi veya manevi zararın tazminini isteyebilme fırsatı tanınır. Bu sebeple uzlaştırma kurumu, mağdurun yeniden

¹³⁷ ERDEM, Mustafa Ruhan/ ESER, Ferda/ ÖZŞAHİNLİ, Pakize Pelin, 100 Soruda Uzlaştırma, Uzlaştırmacının El Kitabı, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2017, s.6.

¹³⁸ İPEK/PARLAK, a.g.e., s.3. ; ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 102. ; TARHANLI, Turgut, “Onarıcı Adalet, Onarıcı Adalet, Mağdur- Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı”, (Der: JAHİC, Galma/YEŞİLADALI, Burcu), İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2008, s. 12.

¹³⁹ DURSUN, Selman, “Avrupa Konseyi’nin Uzlaştırmaya Dair Tavsiye Kararları ve Türk Uzlaştırma Düzenlemeleri”, Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu, (Düzenleyen:ÖZEN, Muharrem/ÖZBEK, Mustafa Serdar/ TAYFUN, Recep/ CUNİ, Orhan/ ÖZCAN, Merve), Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2018, s. 52.

¹⁴⁰ SOYGÜT ARSLAN, a.g.e., s. 2.

¹⁴¹ YARGITAY 6. CD., 02.12.201 tarih, 2019/2227 E. ve 2019/5951 K. (UYAP PORTAL).

keşfedilmesidir. Uzlaştırma, fail ve mağdurun karşılıklı kabul edilebilir bir çözüm bulmalarını amaçlayan bir diyalog süreci, modern bir ceza muhakemesi anlayışıdır¹⁴².

Uzlaştırma bir alternatif çözüm yoludur¹⁴³. Uzlaştırma ile taraflar arasında meydana gelen ihtilafın yargı dışı yollarla, fakat yargı makamlarının denetiminde çözümlenmesi amaçlanır¹⁴⁴. Burada bahsedilen yargı makamlarının denetimi, yerindelik denetimi olmayıp hukuka uygunluk denetimidir. Bu denetim esasen ilk denetimi yapan uzlaştırma bürosunda görevli cumhuriyet savcısının görevidir. Ancak yargılama sürecine dahil olan hakimler, BAM üyeleri ve Yargıtay üyeleri de hukuka uygunluk denetimi yapmak zorundadır.

Uzlaştırma, faili cezalandırılma riskinden kurtarır. Suç faillerine, ceza yargısının toplumun gözünde küçük düşürülmemesi ve kamu yararının yargılamayı gerektirmemesi durumunda ceza vermek yerine ceza niteliğinde olmayan müeyyideler kararlaştırılabilir. Bu kararlaştırma aşamasında asıl söz sahibi olan suç mağdurudur. Bu sebeple uzlaştırmaya, “*ceza yargılaması yolundan çıkarma*” da denilebilir¹⁴⁵. Uzlaştırma yalnızca fail veya mağdur lehine hükümler içeren bir kurum da değildir. Ancak merkezine mağdurun haklarını ve taleplerini aldığı, failin mağdura nazaran ikinci planda kaldığı söylenebilir¹⁴⁶.

Uzlaştırma, yargılama sùjelerinin iş birliğine dayanır. Tarafların yanı sıra, avukat, savcı, hakim ve hatta toplumun da dahil olduğu bir süreçtir. Uzlaştırma ile tüm yargılama sùjeleri iş birliği yaparak bir sonuca ulaşmaya çalışırlar. Bu sonuç, toplumsal barışın tekrardan kurulması, mağdurun maddi veya manevi zararları karşılanarak tatmin edilmesi ve failin işlediği suçun neticelerini anlayıp, pişmanlık duyarak sorumluluk almasıdır¹⁴⁷.

---

¹⁴² **KAYMAZ/GÖKCAN**, a.g.e., s. 57.; **ÇETİNTÜRK**, a.g.e., s.102.; **ÖZBEK, V.Ö. ve diğerleri**, a.g.e., s. 825. ; **ESER/ Ferda**, Ceza Muhakemesinde Uzlaşmada İzmir Modeli, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2013, s.5.

¹⁴³ **YARGITAY 6. CD.**, 24.11.2008 tarih, 2007/3736 E. ve 2008/22115 K. (UYAP PORTAL).

¹⁴⁴ **KAYMAZ/GÖKCAN**, a.g.e., s.49.; **EKİCİ ŞAHİN/ YEMENİCİ**, a.g.m., s. 447.; **YARGITAY CGK.**, 22.10.2019 tarih 2018/13-278 E. 2019/619 K. (UYAP PORTAL).

¹⁴⁵ **YENİSEY**, Feridun/ **NUHOĞLU**, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2016, s.814.

¹⁴⁶ **YURTCAN**, Erdener, CMK Şerhi, Adalet yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2017, s. 1317, Kısaltma; **YURTCAN**, CMK Şerhi.; **ÜNVER**, Yener/ **HAKERİ**, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, 13. Baskı, Ankara 2017, s.724.

¹⁴⁷ **KAYMAZ/GÖKCAN**, a.g.e., s. 47.; **ARTUÇ**, Mustafa, Pratik Ceza Muhakemesi Kanunu, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2018, s. 961.

Uzlaştırma, fail, mağdur ve yargının belli menfaatler karşılığında anlaşmaları neticesinde devletin de yargılama faaliyetinden vazgeçmesidir¹⁴⁸. Uzlaştırma sürecinin başarılı olması halinde, soruşturma aşamasında kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar, kovuşturma aşamasında ise düşme kararı verilerek devlet yargılama hakkında vazgeçmektedir. Devletin uzlaştırma ile yargılamadan vazgeçmesi, Ceza Muhakemesinin temel ilkelerinden olan “*kamu davasının mecburiliği*” ve “*tasarruf edilemezlik*” ilkelerinin istisnalarıdır¹⁴⁹.

Uyuşmazlıkların, dava haline getirilmeden çözümlenmesi Türk hukuk sisteminde kabul görmüş ve her geçen popülerliğini arttırmıştır. Özel hukukta, vergi hukukunda, avukatlık hukukunda ve tüketici hukukunda da uzlaştırma benzeri kurumlar bulunmaktadır¹⁵⁰. Bu kurumlar içerisinde en meşhur olanları ceza yargılamasındaki uzlaştırma ve özel hukuktaki arabuluculuk kurumlarıdır. Uzlaştırma, özel hukuk uyuşmazlıklarının alternatif çözüm yolu olan arabuluculuk kurumunun ceza yargılamasındaki karşılığıdır¹⁵¹.

B. Uzlaştırmaya İlişkin Kavramlar

Soruşturma-Kovuşturma: Soruşturma, suç şüphesinin kanunen yetkili sayılan merciler tarafından öğrenilmesi aşamasından, iddianamenin kabul edilmesi aşamasına kadar geçen evreyi (CMK md. 2/1-e); kovuşturma ise, iddianamenin kabul edilmesi aşamasından, verilen hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi (CMK md. 2/1-f) ifade etmektedir.

Şüpheli-Sanık: Şüpheli, soruşturma aşamasında, suç şüphesi altında bulunan kişiyi (CMK md. 2/1-a); sanık ise, kovuşturma evresinden, hükmün kesinleşmesine kadar, suç şüphesi altında bulunan kişiyi (CMK md. 2/1-b) ifade etmektedir.

Uzlaştırma kurumunun ilk olarak düzenlendiği TCK ve CMK’ da şüpheli veya sanık terimleri yerine “*fail*” terimi kullanılmıştır. 5560 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile birlikte fail terimi yerine, şüpheli veya sanık

¹⁴⁸ YURTCAN, Erdener, CMK Avukatının ve Uzlaşma Avukatının Başvuru Kitabı, Beta Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2007, s.78., Kısaltma; YURTCAN, Uzlaşma Avukatının Başvuru Kitabı.

¹⁴⁹ ARTUÇ, a.g.e., s.961.; EKİCİ ŞAHİN/YEMENİCİ, a.g.m., s.449.; İPEK/PARLAK, a.g.e., s. 1.; TOROSLU, Nevzat/FEYZİOĞLU, Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Yayınevi, 18. Baskı, Ankara 2018, s.370.

¹⁵⁰ YENİSEY/NUHOĞLU, a.g.e., s. 814.

¹⁵¹ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 45.; ÖZGENÇ, a.g.e., s.10.; ARTUÇ, a.g.e., s. 961.; İPEK/PARLAK, a.g.e., s. 1 ; EKİCİ ŞAHİN/YEMENİCİ, a.g.m., s. 449.

terimleri tercih edilmiştir. Ancak şüpheli veya sanık terimleri yerine fail teriminin kullanılması doktrinde eleştirilmiştir. Bir görüşe göre, iki sebepten ötürü fail teriminin kullanılması gerekir. Birinci sebep, suç işleyen kişinin sıfatının öneminin bulunmamasıdır. Yani önemli olan kişinin suç oluşturan eylemin faili olmasıdır. İkinci sebep ise, uzlaştırma hükümlerin infaz aşamasında da uygulanabilmesidir. İnfaz aşamasındaki bir kişiye şüpheli veya sanık sıfatlarının verilmesi mümkün değildir. Ancak ülkemizde ve dünyada infaz aşamasında uzlaştırma uygulanabilmektedir. Bu sebeplerle şüpheli veya sanık terimleri yerine fail teriminin kullanılması daha yerinde olacağı düşünülmüştür¹⁵².

Suçta Sürüklenen Çocuk: Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu ifade etmektedir.(ÇKK md. 3/1/a-2)

Mağdur-Suçtan Zarar Gören: Mağdur, ceza kanunlarında düzenlenen suçların işlenmesi amacına hizmet eden eylemler neticesinde direkt, birincil olarak bedensel, zihinsel veya duygusal yönden zarar gören kişiyi; suçtan zarar gören ise, suç teşkil eden eylemler neticesinde dolaylı, ikincil olarak zarar gören kişileri ifade etmektedir¹⁵³. Mağdura örnek olarak, kasten öldürme suçunun muhatabı olan maktul, suçtan zarar görene örnek olarak ise, maktulün yakınları gösterilebilir¹⁵⁴.

Katılan: Mağdurun veya suçtan zarar görenin, yani şikâyet hakkı olan kişinin, belli hakları kullanabilmek amacıyla, şikâyet hakkını kullanması ve katılma talebinde bulunması neticesinde katılmasına karar verilen kişidir¹⁵⁵.

Uzlaştırmacı: Şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar gören arasındaki uzlaştırma müzakerelerini yöneten, Cumhuriyet savcısının onayı ile görevlendirilen avukat veya hukuk öğrenimi görmüş kişiyi(CMUY md. 4/1- l) ifade eder.

Uzlaştırma Raporu- Uzlaştırma Belgesi: Uzlaştırma raporu, uzlaştırma işlemleri sonuçlandırıldığında uzlaştırmacı tarafından düzenlenen raporu (CMUY md. 4/1-m), uzlaştırma belgesi ise, uzlaştırmacı görevlendirilmeden önce veya uzlaştırma

¹⁵² ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 8.

¹⁵³ SOKULLU AKINCI/ DURSUN, a.g.e., s.4.

¹⁵⁴ SOKULLU AKINCI /DURSUN, a.g.e., s. 5.

¹⁵⁵ YERDELEN, Uzlaştırmının Esasları, s. 23.

teklifinin reddedilmesinden sonra tarafların uzlaşmaları sonucunda aralarında düzenlemiş oldukları belgeyi(CMUY md. 4/1-n) ifade eder.

C. Uzlaştırmanın Hukuki Niteliği

Uzlaştırma, Türk hukuk sistemine ilk olarak 2005 yılında TCK ve CMK' da yapılan düzenlemeler ile girmiştir. Ardından 2006 yılında yapılan 5560 sayılı kanun değişikliği ile ilgili hükümler TCK' dan mülga edilerek, uzlaştırma kurumu yalnızca CMK' da düzenlenmiştir. Yapılan bu düzenlemeler, uzlaştırma kurumunun bir maddi ceza hukuku kurumu mu, yoksa bir ceza muhakemesi hukuku kurumu mu olduğu tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Uzlaştırmanın hukuki niteliğinin ne olduğu, yalnızca doktrinsel bir tartışma olmasının ötesinde, uygulamaya yönelik de sonuçları bulunmaktadır¹⁵⁶.

Ceza hukuku, maddi ceza hukuku, ceza muhakemesi hukuku ve infaz ceza hukuku olmak üzere 3 bölümden oluşmaktadır. Uzlaştırma kurumunun bu bölümlerden hangisine ait olduğunun tespiti gerekmektedir. Uzlaştırmanın, infaz ceza hukuku ile bir ilgisi olmadığı açıktır. O halde, maddi ceza hukuku ve ceza muhakemesi hukuku ayırımına gitmek gerekir. Bir normun ceza kanununda düzenlenmesi sebebiyle ceza normu olduğu söylenemeyeceği gibi, ceza muhakemesi kanununda düzenlenmesi sebebiyle de muhakeme normu olduğu söylenemez. Yani, bir normun düzenlendiği kanun, o normun niteliğini belirlemek için tek başına yeterli değildir. Zira Ceza Kanununda bir muhakeme normu bulunabileceği gibi, Ceza Muhakemesi Kanununda da bir ceza normu bulunabilir. Uzlaştırma kurumunun da CMK' da düzenlenmesi, tek başına bir muhakeme hukuku kurumu olduğunu söylemeye yeterli değildir¹⁵⁷.

Uzlaştırmanın, fail ile devlet arasındaki ceza ilişkisini sona erdirmesi maddi ceza hukukuna ilişkin özelliğidir. Taraflar arasında uzlaşmanın gerçekleşmesi ile soruşturma aşamasında kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar, kovuşturma aşamasında ise düşme kararı verilmektedir. Uzlaştırmanın bir muhakeme engeli olması ise, ceza muhakemesi hukukuna ilişkin özelliğidir. CMK'nın 174/1-c maddesinde, uzlaştırmaya tabi olduğu açıkça anlaşılan işlerde uzlaştırma hükümleri uygulanmadan

¹⁵⁶ ERİŞ, Ali Uğur, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma ve Uzlaştırma Eğitimi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.137,2018, s. 246.

¹⁵⁷ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s.52.; ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 361.; YENİSEY/NUHOĞLU, a.g.e., s. 80.; TOROSLU, Nevzat/ TOROSLU, Haluk, Ceza Hukuku Genel Kısım, Savaş Yayınevi, 24. Baskı, Ankara 2018, s. 33.

iddianame düzenlenmesinin, iddianamenin iadesi sebebi olduğu belirtilmiştir. Bir şekilde iddianamenin kabulü halinde dahi, uzlaştırma usulü tamamlanmadan muhakemeye devam edilemeyecektir¹⁵⁸.

Doktrinde bizimde katıldığımız genel görüş, uzlaştırmanın fail ile devlet arasındaki ceza ilişkisini sona erdirmesi sebebiyle maddi ceza hukukuna, bir muhakeme engeli olması nedeniyle de ceza muhakemesi hukukuna ilişkin özelliklerinin bulunduğu, bu sebeple karma nitelikte bir kurum olduğu yönündedir¹⁵⁹. Bazı yazarlar tarafından da, uzlaştırmanın karma niteliği kabul edilmekle birlikte, CMK’ da düzenlenmesi nedeniyle muhakeme kurumu olma özelliğinin ağırlık kazandığı belirtilmiştir¹⁶⁰.

Uzlaştırmanın karma niteliğinin bazı sonuçları vardır. Uzlaştırmanın maddi ceza hukukuna ilişkin olması TCK’nın 7/2 maddesinde düzenlenen “*lehe kanunun geçmişe yürütmesi*” ilkesinin uygulanmasına neden olur¹⁶¹. Maddi ceza hukukuna ilişkin normlar kanunilik ilkesinin bir gereği olarak yürürlüğe girdiği tarihten sonra meydana gelen olaylar hakkında uygulanır. Ancak bu ilkenin de bir istisnası vardır. Bu da lehe kanunun geçmişe yürütmesidir. Bu ilke gereğince, suç işlendiği sırada yürürlükte bulunan kanun ile yargılama esnasında yürürlüğe giren kanun arasında, failin lehine olan kanun tespit edilerek, lehe olan kanun uygulanır¹⁶².

Uzlaştırmanın ceza muhakemesine ilişkin özelliklerinin olması ise, ceza muhakemesi hukukunun temel prensiplerinden olan “*derhal uygulama*” ilkesinin uygulanması sonucunu doğurmaktadır. Ceza muhakemesinin derhal uygulanması,

¹⁵⁸ KAYMAZ/ GÖKCAN, a.g.e., s. 52. ; YERDELEN, Uzlaştırmanın Esasları, s. 25.

¹⁵⁹ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 53.; BIKMAZ, a.g.e., s. 28.; YERDELEN ve diğerleri, a.g.e. s. 71.; YERDELEN, Uzlaştırmanın Esasları, s. 25.; ESER, a.g.t., s.72.; ŞENTÜRK, a.g.t., s.4.; SEZER, Ahmet, Öğreti ve Uygulamada Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma, Adalet Yayınevi, Birinci Baskı, Ankara 2010, s. 58.; APAYDIN, Cengiz, Ceza Hukukunda Uzlaşma ve Uzlaştırma İçin Ceza Hukuku, Acar Matbaa, 1. Baskı, İstanbul 2017, s. 17.; ÇAM, Mehmet Ata, Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Uzlaştırma, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2018, s. 31.; KAYA, Mehmet, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2016, s. 315.; BALCI DEMİREL, Nezihe, Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2012, s.9.

¹⁶⁰ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s.51.; İPEK/PARLAK, a.g.e., s. 4.; YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 70.; ÖZGENÇ, a.g.e., s. 233.; BIKMAZ, a.g.e., s. 28.; SEZER, a.g.e., s. 56.; CENTEL/ZAFER, a.g.e., s. 412.

¹⁶¹ YERDELEN, Uzlaştırmanın Esasları, s. 25.

¹⁶² SOYASLAN, Doğan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınları, 7. Baskı, Ankara 2016, s. 132.

yürürlüğe giren ceza muhakemesi normunun, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren tüm olaylara failin lehine olup olmadığına bakılmaksızın uygulanmasıdır¹⁶³.

Uzlaştırmanın karma nitelikte olmasının bir sonucu olarak, uzlaştırmanın maddi hukuka, yani esasa ilişkin yönlerinde maddi ceza hukuku uygulanacaktır. Bu hallerde lehe kanun geçmişe yürüyebilir. Ancak, uzlaştırmanın muhakeme hukukuna, yani usulüne, yöntemine ilişkin yönlerinde ceza muhakemesi hukuku uygulanacaktır. Bu hallerde ise, derhal uygulama ilkesi geçerli olacaktır. Örneğin, önceden uzlaştırma kapsamında olmayan bir suçun, yargılama esnasında uzlaştırma kapsamına alınması halinde, söz konusu hüküm devlet ile fail arasındaki cezayı ortadan kaldırabilecek bir hüküm olduğu için, lehe kanunun geçmişe yürümesi sağlanacaktır. Ancak uzlaştırmacının nasıl görevlendirileceğine ilişkin bir hüküm muhakeme hukukuna ilişkin olduğu için, önceki kanun lehe düzenlemeler getirirse bile, derhal uygulama ilkesi geçerli olacaktır.

Kıyas yasağı da uzlaştırmanın karma nitelikte olmasına ilişkin önemli bir konudur. Kıyas, kanunun düzenlemediği bir normun, düzenlenmiş olan benzer bir norm ile doldurulmasıdır¹⁶⁴. Burada doldurulacak olan normun bir maddi ceza hukuku konusu olmaması gerekmektedir. Bilindiği üzere maddi ceza hukukunda “kıyas yasağı” bulunmaktadır. Ancak ceza muhakemesi hukukunda kıyas yapmak serbesttir. Dolayısıyla uzlaştırma kurumunun nasıl uygulanacağına, hangi yöntemlerin izleneceğine ilişkin konularda, yani usulünde, ceza muhakemesi kurallarına göre kıyas yapmak mümkün iken, uzlaştırmanın esasına, kapsamına ilişkin konularda maddi ceza hukuku kurallarına göre kıyas yapmak mümkün değildir¹⁶⁵.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu da uzlaştırmanın hem maddi ceza hukukuna hem de usul hukukuna ilişkin özelliklerinin olduğunu, bu sebeple lehe kanunun geçmişe yürütülmesi gerektiğini belirtmiştir. Buna göre¹⁶⁶;

“Ceza hukukunda genel kural, suçun işlendiği tarihte yürürlükte bulunan kanunun uygulanmasıdır. Sonradan yürürlüğe giren bir kanunun, yürürlük tarihinden önce işlenen suçlara tatbik edilebilmesi, ancak lehe sonuçlar doğurması durumunda

¹⁶³ YERDELEN, Uzlaştırmanın Esasları, s. 25.

¹⁶⁴ SOYASLAN, a.g.e., s.123.

¹⁶⁵ YERDELEN, Uzlaştırmanın Esasları, s. 25.

¹⁶⁶ YARGITAY CGK, 27.09.2018 tarih 2015/4-1189 E. 2018/377 K. (UYAP PORTAL).

mümkündür. Önceki ve sonraki kanunlara göre hükmedilecek cezalar ve güvenlik tedbirleri aynı ise, suç tarihinden sonra yürürlüğe giren kanunun uygulanmasına imkân bulunmamaktadır.

...5237 sayılı TCK'nın “zaman bakımından uygulama” başlıklı yedinci maddesi, 765 sayılı Kanun'un ikinci maddesine benzer şekilde düzenlenmiş olup, her iki maddede de; ceza hukuku kurallarının yürürlüğe girdikleri andan itibaren işlenen suçlara uygulanacağına ilişkin ileriye etkili olma prensibi ile bu ilkenin istisnasını oluşturan, “failin lehine olan kanunun geçmişe etkili olması”, “geçmişe etkili uygulama” veya “geçmişe yürürlük” ilkesine de yer verilmiştir. Bu ilke uyarınca, suçtan sonra yürürlüğe giren ve fail lehine hükümler içeren kanun, hükümde ve infaz aşamasında dikkate alınmalıdır. Bu açıklamalar ışığında uyumsuzluk konusu değerlendirildiğinde;

...Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının itirazından sonra CMK'nın 253. maddesinde 02.12.2016 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6763 sayılı Kanun'un 34. maddesi ile yapılan değişiklik sonucu sanığın eylemine uyan tehdit suçunun uzlaştırma kapsamına alınması ve uzlaştırma kurumunun sanık ile devlet arasındaki ceza ilişkisini ortadan kaldırması yönüyle maddi ceza hukukuna ilişkin olması karşısında, mahkemece CMK'nın 223. maddesinin sekizinci fıkrasının ikinci cümlesi uyarınca durma kararı verilerek aynı Kanun'un 253 ve 254. maddelerinde belirtilen esas ve usule göre uzlaştırma işlemleri yerine getirildikten sonra, sonucuna göre sanığın hukuki durumunun yeniden değerlendirilmesinde zorunluluk bulunmaktadır.”

Doktrinde uzlaştırmanın karma nitelikte olmadığını savunan görüşler de bulunmaktadır. Bir görüşe göre, uzlaştırma bir ceza veya güvenlik tedbiri olmadığı için açık bir şekilde maddi ceza hukuku kurumu değil, bir muhakeme kurumudur. Ancak maddi ceza hukukunu da etkileyen yönleri bulunmaktadır. Bu sebeple klasik bir ceza muhakemesi kurumu da değildir. Uzlaştırma, ceza muhakemesinden farklı yeni bir adalet anlayışıdır¹⁶⁷.

Uzlaştırma ile ilgili bir diğer görüşe göre ise, uzlaştırma fail ile devlet arasındaki ceza ilişkisini sona erdirmesi yönüyle maddi ceza hukukuna, bir muhakeme

---

¹⁶⁷ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 367-370.

engeli olması nedeniyle de, muhakeme hukukuna ilişkin özellikler barındırmaktadır. Bu yönüyle karma nitelikte bir kurumdur. Ancak, cezanın usuli bir işlemle sona ermesi nedeniyle, muhakeme yönü ağır basan bir kurumdur. Bu sebeple, uzlaştırmanın maddi ceza hukukuna ilişkin olmasının sonuçlarına bağlanan “*lehe kanunun geçmişe yürütülmesi*” uygulamasının yapılmaması gerekir. Zira fail ve devlet arasındaki ceza ilişkisi ancak uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde mümkündür. Uzlaşma gerçekleşmezse, muhakemeye devam edilir ve fail ile devlet arasındaki ceza ilişkisi devam eder. Bu nedenle, uzlaştırma ile ilgili bir kanun değişikliğinin yapılması halinde, “*lehe kanunun geçmişe yürütülmesi ilkesi*” değil, CMK’nın temel ilkelerinden olan “*derhal uygulama*” ilkesi geçerli olmalıdır¹⁶⁸. Ayrıca uzlaştırmada lehe kanun uygulamasının, kanun yolu aşamasında ve kesinleşen hükümler yönünden yapılmasının da bazı sakıncaları vardır. Kanun yolu aşamasında lehe kanunun geçmişe yürütülerek uzlaştırma hükümlerinin uygulanması, mahkemelerin iş yükünü arttıracaktır. Kesinleşen hükümlerde uzlaştırma yoluna gidilmesi ise, failin özgür iradesi ile müzakerelere katılmasını engelleyecektir. Zira kesinleşmiş mahkûmiyeti sebebiyle cezasını infaz eden, yani cezaevinde bulunan fail cezaevinden çıkmak için kendisini uzlaşmaya mecbur hisseder. Bu da faili uzlaşmaya zorlar¹⁶⁹.

II. UZLAŞTIRMANIN AMACI

Uzunca bir süre hukuk sistemlerine egemen olan cezalandırıcı adalet anlayışı, merkezine suç ve suçun failini alan bir anlayıştır. Bu anlayışta mağdur ikinci plandadır. Ancak, gelişen dünyada suç mağdurları, yargılama sürecinde daha fazla söz sahibi olmayı, zararlarını daha kısa yoldan ve masrafsız olarak tazmin ettirebilmeyi istemektedir. Klasik cezalandırıcı adalet anlayışının öngördüğü dava yolu ise, kanıtlamalardaki güçlükler nedeniyle uzun ve yıpratıcıdır. Bu sebeple mağdurun yargılama sürecinde tekrar mağdur edilme ihtimali vardır. Kaldı ki, failin cezalandırılmasına karar verilerek mağdurun lehine bir karar verilse bile mağdurun, meydana gelen zararının tazminini hukuk mahkemelerinde açacağı bir dava yolu ile elde etmesi beklenir. Yani uzun ve yıpratıcı bir süreçten diğerine geçilmiş olur. Cezalandırıcı adalet anlayışının bu başarısızlıkları nedeniyle devletler farklı arayışlar

¹⁶⁸ EKİCİ ŞAHİN/ YEMENİCİ, a.g.m., s. 455.

¹⁶⁹ EKİCİ ŞAHİN/ YEMENİCİ, a.g.m., s. 457.

içerisine girmiştir. Bu kapsamda, uzlaştırmanın temeli olan onarıcı adalet anlayışı etkinliğini arttırmaya başlamıştır¹⁷⁰.

Onarıcı Adalet anlayışının ürünü olan uzlaştırma kurumunun amaçlarının, mağdurun mağduriyetinin giderilmesi, failin ıslah edilmesi, toplumsal barışın sağlanması ve yargının iş yükünün azaltılması şeklinde olduğu söylenebilir. Uzlaştırma ile bir taraftan mağdurun mağduriyeti giderilmeye çalışılırken, diğer taraftan failin eyleminin sonuçlarını anlayarak pişmanlık duyması ve ıslah olması beklenir. Mağdur ile fail arasındaki husumetin son bulması ve ıslah olan failin tekrar suç işlemekten imtina etmesi ile de toplumsal barış sağlanır. Tarafların barışmaları aynı zamanda davayı da sonlandıracağı için yargının iş yüküne katkı sağlanır¹⁷¹.

Doktrinde, uzlaştırmanın en temel amacının, yargının iş yükünün azaltılması olduğunu savunan görüşler bulunmaktadır¹⁷². Bizim de katıldığımız bir başka görüşe göre ise, uzlaştırmanın en temel amacı mağdurun mağduriyetinin giderilmesi yolu ile toplumsal barışın sağlanmasıdır¹⁷³. Aslında uzlaştırmanın tüm amaçları birbiri ile bağlantılıdır. Yani fail eyleminden pişmanlık duyup, telafi etme yolunda adımlar atmadıkça, mağdurun zararı giderilemez. Mağdurun zararı giderilemezse, taraflar arasındaki husumetin bitmemesi nedeniyle toplumsal barışa katkı sağlanamaz ve bu husumet dava olarak yargı makamlarını meşgul edeceği için yargının iş yüküne de herhangi bir katkı sağlanamaz. Bu durumda, uzlaştırmanın tüm amaçlarının ayrı bir öneminin olduğu söylenebilir.

Uzlaştırmanın amaçları içerisinde bir öncelik sıralaması yapmak gerekirse, şüphesiz en temel amacı toplumsal barışın sağlanmasıdır. Zira onarıcı adaletin tek amacı mağdurun zararının giderilmesi değildir. Bunun yanı sıra, suç failinin de işlediği suçun sonuçlarını anlayarak pişmanlık duyması ve ıslah olması amaçlanır. Bu şekilde mağdurla fail arasındaki husumetin sona ermesi ve ıslah olan failin bir daha suç işlemekten imtina etmesi neticesinde toplumsal barışa katkı sağlanır. Görüleceği üzere asıl hedef, toplumsal barışın sağlanmasıdır. Mağdurun zararının giderilmesi ve failin

¹⁷⁰ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s.48.; ULUDAĞ, a.g.m., s. 140.

¹⁷¹ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 48.

¹⁷² İPEK/PARLAK, a.g.e., s. 31; BIKMAZ, a.g.e., s. 51.

¹⁷³ SEZER, a.g.e., s. 53.; APAYDIN, a.g.e., s. 20.; ERDEM/RUHAN/ÖZŞAHİNLİ, a.g.e., s. 22.

ıslah edilerek topluma kazandırılması, uzlaştırmanın toplumsal barışın tesisine katkı sağlanması amacıyla hizmet eden amaçlardır¹⁷⁴.

Kanun koyucu da madde gerekçesinde kurumun amacına değinmiştir. Madde gerekçesinde, suç mağdurlarının menfaatlerini koruma duyarlılığının her geçen gün arttığı, ülkemizde de adam öldürme, terör suçları gibi suçlar haricinde mağdura özel ilginin gösterilmediği, batı ülkelerinde mağdurlara veya ailelerine tazminat ödemelerinin dahi söz konusu olabildiği belirtilmiştir. 21. Yüzyıl ceza adalet sisteminde, cezanın yanı sıra, mağdurun tatmin edilmesine de dikkat edilmesi gerektiği, bu sebeple cezanın yeterli olmadığı, mağdurda meydana gelen zararın giderilmesinin ve onarım sağlanmasının en önemli amaç sayılması gerektiği belirtilmiştir¹⁷⁵.

Yargıtay da bir kararında uzlaştırmanın amacını *“ceza adalet sisteminde, mağdurun yararlarının gözetilmesi, mağdurun tatmin edilmesi, suça karşı salt ceza yaptırımı uygulamak yerine zararın giderilmesi ve onarıma ağırlık verilmesidir.”* şeklinde ifade etmiştir¹⁷⁶. Başka bir kararında ise uzlaştırmanın amacını, *“Uzlaşmanın amacı, kural olarak, faillerin kendi fiillerinin sonuçlarını görerek bizzat anlamaları için, suçun faili ile mağduru arasında doğrudan iletişim kurulmasıdır. Bu tür toplantılar mağdurların, klasik yargı sisteminin üstesinden gelmekte zorlandığı zayıflık duygusunu yenmelerine yardımcı olur. Eğitimli ve gönüllü uzlaştırmacılar, tarafların anlaşmaya varmalarına yardım etmek suretiyle adalet sistemini, mücadeleciler ve cezalandırıcı bir süreçten işbirliğine dayalı bir sürece dönüştürebilir. Uzlaşma, mağdurların ve faillerin, gerçek anlamda sorumluluklarını bilmeleri ve uzlaşmaları için neye ihtiyaç duyduklarını anlamalarını sağlar.”* şeklinde ifade etmiştir¹⁷⁷.

Kanun koyucunun, mağdurun mağduriyetinin giderilmesi amacı aslında sadece uzlaştırma kurumu ile yerleşmiş bir anlayış değildir. Hukuk sistemimizde daha önceden de, suç failinin mağdurda oluşturduğu zararı gidermesi halinde daha az ceza mahkûm olması, etkin pişmanlık hükümleri uyarınca suçun işlenmesinden vazgeçen ve daha fazla zararın oluşmasını engelleyen failin, daha az bir cezaya mahkûm olması, TCK'nın 51. maddesinde düzenlenen hapis cezasının ertelenmesi veya CMK'nın 231.

¹⁷⁴ NUHOĞLU, Uzlaşmaya Tabi Suçlar, s. 65.

¹⁷⁵ <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/cmkmaddegerekce.doc>, s.106.,(Erişim Tarihi: 16.12.2019).

¹⁷⁶ YARGITAY 13. CD., 16.01.2019 tarih 2018/8680 E. 2019/460 K. (UYAP PORTAL).

¹⁷⁷ YARGITAY 17 CD., 27.11.2017 tarih 2017/5072 E. 2017/14611 K. (UYAP PORTAL).

Maddesinde düzenlenen hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumlarının uygulanabilmesinin, failin mağdurda meydana gelen zararı gidermesine bağlı tutulması, TCK'nın 50/1-b maddesi uyarınca kısa süreli hapis cezasının, mağdurun zararının giderilmesi şeklinde bir yaptırıma çevrilebilmesi gibi kanuni düzenlemeler ile mağdurun haklarının korunmaya çalışıldığı düzenlemeler eskiden beri bulunmaktadır¹⁷⁸.

III. UZLAŞTIRMANIN FAYDALARI

A. Mağdura Yönelik Faydalar

Uzlaştırmaya tabi olan suçlar genellikle basit suçlardır. Bu suçların toplumun genel güvenliğini ilgilendirdiği söylenebilir ise de, esasen mağduru etkileyen, bireysellik yönü ağır basan suçlardır. Her suç işlendiğinde, toplumun genel güvenliğinin ve toplumsal huzurun da zarar gördüğü aşikârdır. Ancak bazı basit suçlarda mağdurun uğradığı zarar, toplumun uğradığı zarardan çok daha fazladır. Bu tarz suçlara maruz kalan mağdurun, klasik ceza yargılaması usulüne tabi tutulması yeteri kadar tatmin olmamasına neden olabilir. Çünkü klasik yargılama usulünde öngörülen dava yolu usulü oldukça uzun ve yıpratıcıdır. Ayrıca suç mağdurları bu süreçte yeteri kadar söz sahibi olmadıklarını hissederler¹⁷⁹.

Uzlaştırma ile suç mağdurunun, yargılama sürecine daha aktif olarak katılması sağlanır. Mağdurun daha fazla söz hakkına sahip olması, istek ve düşüncelerine daha fazla önem verilmesi sağlanır. Uzlaştırma yolu ile mağdur, fail ile bir araya gelir. Faile, kendisinde meydana gelen maddi veya manevi zararları anlatma imkânına kavuşur. Faile, zarar verici davranışları neden ve nasıl gerçekleştirdiğini sorma fırsatı elde eder. Ayrıca, *“telefon numaramı nereden buldun”*, *“bana nasıl ulaştın”*, *“takip mi ediliyorum”* gibi sorulara cevap bulur. Tekrar aynı şeyleri yaşayıp yaşamayacağı konusundaki korkularının azaltılması veya yok edilmesi sağlanır¹⁸⁰.

Yargılama sürecine ve özellikle çözüm sürecine daha aktif olarak katılan mağdurun, adaletten beklentileri daha fazla karşılanmış olur. Ağırlıklı olarak kendi istekleri ve düşünceleri doğrultusunda bir sonuca varılması nedeniyle mağdurun tatmin

¹⁷⁸ ÇETİN, Soner, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaşma, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.82., 2009, s.9.

¹⁷⁹ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 56.; T.C. ADALET BAKANLIĞI/UNDP, a.g.e., s. 34.

¹⁸⁰ ÖZBEK, M.S., Onarıcı Adalet, s. 13.

edilmesi sağlanır. Çözümünden memnun olan mağdur, faile yönelik intikam duygularından kurtulur. Mağdurun veya aile yakınlarından birilerinin faile intikam duygusu ile zarar vererek suç işlemelerinin önüne geçilir. Uzlaştırma ile mağdurun, yaşaması muhtemel psikolojik sıkıntılarının önüne geçilir. Yaşadığı psikolojik sorunları ise daha kolay bir şekilde atlatması sağlanır¹⁸¹.

Günümüzde mağdurlar, özellikle basit suçlarda meydana gelen zararın bir an önce telafi edilmesini istemektedirler. Klasik cezalandırıcı adalet anlayışının öngördüğü dava yolu ise oldukça meşakkatli bir yoldur. Ceza yargılamasına katılan mağdur, bu süreç içerisinde kendisine yönelen hakaret, tehdit, yaralama vs. eylemleri tekrardan yaşamak zorunda kalır. Ayrıca davaların toplum önünde görülmesi de suç mağduruna rahatsızlık verebilir¹⁸². Kaldı ki, ceza davası yolu ile failin cezalandırılmış olması mağduru tatmin etmeyebilir. Çünkü özellikle maddi zararın olduğu suçlarda, failin cezalandırılmasına karar verilmesi, mağdurun meydana gelen zararını gidermeyecektir. Mağdurun bu zararı gidermesi için hukuk mahkemelerinde tazminat davası vs. bir dava yoluna başvurması gerekecektir. Bu yollara başvuran mağdurun lehine kararların çıkacağına dair de bir kesinlik yoktur. Dolayısıyla, klasik ceza anlayışı ile mağdurun, sonu belli olmayan bir yolda, uzun ve yıpratıcı bir süreç sonucunda haklarını elde etmesi beklenmiştir. Uzlaştırma yolunda ise, mağdurun zararının en kısa yoldan, soruşturma aşamasında giderilmesi amaçlanmıştır. Yapılan araştırmalara göre, uzlaştırma yolu ile zarara konu ödemenin yapılma ihtimali, dava yolu ile ödeme yapılma ihtimalinden dört kat daha fazladır¹⁸³. Bu sebeple günümüzde mağdurlar, özellikle taksirli suçlarda zararlarının en kısa sürede giderilmesi amacıyla uzlaşmayı tercih etmektedirler. Kasten işlenen suçlarda ise, taraflar arasındaki husumetin artmasının engellenmesi ve barış ortamını oluşturma gayesi ile uzlaşmayı tercih etmektedirler¹⁸⁴.

B. Faile Yönelik Faydalar

Suç failleri genel olarak, işledikleri suçu kabullenmeme eğilimi içerisindeydirler. Bu eğilim, failerin ıslahlarının önündeki en büyük engellerden biridir. Uzlaştırma yolunda ise, faile işlediği suçu reddetmek yerine çözüm sürecine katılarak

¹⁸¹ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 93.

¹⁸² KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 49.

¹⁸³ ÖZBEK, M.S., Onarıcı Adalet, s. 14.

¹⁸⁴ ERDEM/ESER/ÖZŞAHİNLİ, a.g.e., s. 22.

hatalarını anlama ve düzeltme fırsatı verilir. Fail, mağdurdan özür dileme ve mağdurun zararını giderme fırsatını elde eder. Failin, mağdura yönelik eyleminin oluşturduğu etkileri görüp ıslah olması amaçlanır¹⁸⁵.

Uzlaştırma ile mağdur ve fail arasında bir karar alma sürecine girilir. Bu faile yönelik yaptırımı içeren bir karar alma sürecidir. Bu karar alma sürecinde en yetkili kişi suçun mağdurudur. Ancak fail de bu sürece düşünceleri ile katkı sağlayabilir. Fail bu süreçte, kendisi içinde makul ve yerine getirilebilir bir kararın alınmasını sağlayabilir¹⁸⁶.

Uzlaştırma ile fail, cezaevine girmekten kurtulur. Cezaevine girmeyen fail, suçlu alt kültürü içerisinde, yeni suçların işlenilme yolları veya işlediği suçun daha ustaca işlenilme yollarını öğrenemeyecektir. Ayrıca suçun ve suç işlemenin dışarıdaki ortama göre daha makul karşılandığı cezaevi ortamında bulunmayan fail, kendi işlediği suç da makulleştiremeyecektir¹⁸⁷.

Toplumumuzda gözaltına alınmayı veya cezaevine girmeyi normal karşılayan ve hatta bunu karizmatik gören bir kesimin olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Aslında bu normal karşılama durumu bir seferden oluşmaz. Kanımızca, bir failin suça alışması aşamalar halinde gerçekleşir. Hayatı boyunca hiçbir suça bulaşmamış, hiçbir gayri resmi davranışı olmamış kişiler, gözaltına alınmak veya cezaevine girmek bir tarafa, bir polisin kendilerinden kimlik sormalarından dahi çekinirler. Ancak suç işleyen kişiler için, önce gözaltına alınmak normal hale gelmeye başlar. Ardından cezaevine girmek normal hale gelir. Dolayısıyla örneğin, henüz kişilik gelişimini tam olarak tamamlayamamış on yedi yaşında bir gencin işlemiş olduğu yaralama suçu veya hırsızlık suçu sebebiyle cezaevinde bulunması, onu ıslah etmekten ziyade içinde bulunduğu ceza evinin etkisi ile suça olan meyilinin artmasına neden olur. İşte uzlaştırma ile faillerin, karakol- gözaltı- cezaevi aşamaları kesintiye uğrar. Fail, özellikle basit suçlarda, bir sonraki aşamaya geçmeyeceği için suça olan meyili de artmaz, ancak sonraki aşamanın verdiği korku ve diğer etkenler ile pişmanlık duygusu yaşayarak ıslah olur.

Uzlaştırma ile fail, suçlu damgası yemekten kurtulur. Çünkü onarıcı adalet anlayışında, fail değil, işlenen suç kötülenmektedir. Uzlaştırma sonucunda fail ceza

¹⁸⁵ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 94.

¹⁸⁶ ÖZBEK, M.S., Onarıcı Adalet, s. 14.

¹⁸⁷ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 94.

almaktan ve adli sicil kaydının bozulmasından kurtulur. Ayrıca, fail işlediği eylemin mağdur üzerindeki etkilerini görerek pişman olur ve zararı gidermeye çalışır. Pişmanlık duyarak ıslah olan mağdurun, yeniden mağdura veya bir başkasına karşı suç işleme olasılığı da azalır¹⁸⁸. Fail ile mağdur arasında gerçekleşen uzlaşma neticesinde, mağdurda meydana gelen zarar giderileceği için mağdurun faille yönelik intikam alma duyguları da yatışacaktır. Böylece fail, uzlaşarak kendisine veya ailesinden birine yönelecek herhangi bir suç ihtimalinden de kurtulmuş olacaktır¹⁸⁹.

C. Topluma Yönelik Faydalar

Uzlaştırma ile suç faili, mağdurda meydana gelen zarara bizzat şahit olur. Eylemlerinin mağdur üzerindeki etkilerini anlar ve zararı telafi etmeye çalışır. Eyleminin sonuçlarını anlayarak pişmanlık duyan failin, yeniden suç işleme olasılığı azalır. Islah olan failin, hem aynı mağdura hem de başka kişilere karşı suç işlemekten imtina etmesi beklenir. Fail, bu yolla mağdurla barıştığı gibi, aynı zamanda toplumla da barışır¹⁹⁰.

Uzlaştırma ile ceza hukukunun genel önleme amacına ve özel önleme amacına hizmet edilir. Failin, eylemini kabul edip, mağdurda meydana gelen zararı gidermesi ile alternatif bir yaptırım belirlenmek suretiyle cezanın genel önleme amacına ulaşılır. Failin, zararı gidererek mağdurla anlaşması ve ıslah olması ile toplum tarafından dışlanmaması, topluma yeniden kazandırılması yolu ile de cezanın özel önleme amacına hizmet edilir¹⁹¹.

Uzlaştırma, uzlaştırmacılar vasıtası ile yerine getirilir. Uzlaştırmacılar, bu hususta eğitim almış ve daha da önemlisi gönüllü kişilerdir. Uzlaştırmacılar, bu süreçte kazandıkları bilgi ve birikimleri kendi çevrelerine ve topluma aktarabileceklerdir. Husumetin sona ermesi, mağdurun zararının son bulması ve uzlaştırmacıların topluma aktardıkları bilgiler ile adalet duygusu toplum nezdinde daha sağlam temellere oturacaktır¹⁹². Ayrıca bir failin işlediği suç nedeniyle cezaevinde bulunmasından tek etkilenen failin kendisi değildir. Bu failin bakmakla yükümlü olduğu kişiler de bu durumdan etkilenecektir. Fail, evin bakımını sağlayan bir kişi ise, bakmakla yükümlü

¹⁸⁸ ERDEM/ESER/ÖZŞAHİNLİ, a.g.e., s. 23.

¹⁸⁹ YERDELEN ve diğ.eri, a.g.e., s. 95.

¹⁹⁰ İPEK/PARLAK, a.g.e., s. 33.

¹⁹¹ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 46.

¹⁹² ÖZBEK, M.S., Onarıcı Adalet, s. 15.

olduğu kişilere herhangi bir maddi yardımda bulunamayacaktır. Ayrıca, failin cezaevine girmesi, faili toplumdun soyutlayacağı gibi, bakmakla yükümlü olduğu aile bireyleri vs kişilerin de toplumdun soyutlanmasına neden olacaktır. Uzlaştırma ile cezalandırmaya alternatif bir yaptırım modeli belirlendiği için failin çevresindekilerin de bu şekilde mağdur olmasının önüne geçilecektir¹⁹³.

D. Ceza Adalet Sistemine Yönelik Faydalar

Son dönemlerde, yargının iş yükündeki artış muazzam derecede fazladır. Nitelikli veya basit her türlü uyuşmazlığın mahkemeler önünde dava olarak görülmesi yargının iş yükünü arttırmaktadır. Özellikle basit dosyalara ayrılan zaman ve emek nedeniyle bazen nitelikli dosyalarla yeteri kadar ilgilenilememektedir. Buna bir de, gelişen teknolojiye bağlı olarak suç sayısının ve çeşidinin artması, suç işleme yöntemlerinin farklılaşması da eklenince uygulayıcıların kamuoyunun takip ettiği bir dosyada yanlış karar vermeleri ihtimali artmaktadır. Olası bir yanlış karar ise, toplumun adalete olan güvenini temelden sarsmaktadır. İşte uzlaştırma yolu ile özellikle basit suçlarda, taraflar arasındaki husumetin sona erdirilmesi ve böylece toplum nezdinde ceza adalet sistemine olan güvenin artırılması amaçlanır¹⁹⁴.

Uzlaştırma yolu ile taraflar arasındaki husumet sona ereceği için yargılama faaliyetine son verilir. Bu sayede, taraflar memnun kalarak uzlaştıkları için itiraz edecekleri bir karar da bulunmamaktadır. Dosyanın yüksek yargı mercii tarafından incelenmesi de gerekmeyecektir. Ayrıca taraflar arasındaki husumetin bitmesi nedeniyle de, meydana gelmesi muhtemel yeni olaylar da yaşanmayacak, bu olayların da dosya haline gelerek adli makamların önüne gelmesinin önüne geçilecektir¹⁹⁵.

Uzlaştırma ile Devlet de maddi tasarruf sağlayacaktır. Taraflar arasında uzlaştırmanın gerçekleşmesi ile yargılama devam etmeyeceği için, bilirkişi masrafı, tebligat giderleri, keşif giderleri gibi giderlerin de yapılmasına gerek bulunmamaktadır. Bu giderlerin yanında personel giderleri, teknik araç ve gereç giderleri ve failin cezaevine girmesi nedeniyle oluşan giderlerden de tasarruf sağlanacaktır. Devletin

¹⁹³ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 95.

¹⁹⁴ ÖZBEK, M.S., Onarıcı Adalet, s. 15.

¹⁹⁵ T.C. ADALET BAKANLIğI/UNDP, a.g.e., s. 35.

uzlaştırma girişimi nedeniyle harcadığı uzlaştırmacı ücreti, tebligat ücreti gibi giderler, sayılan yargılama giderlerine göre çok daha az miktardadır¹⁹⁶.

IV. UZLAŞTIRMANIN TARİHÇESİ

A. Genel Olarak

Uzlaştırma kurumunun temelinde onarıcı adalet felsefesi vardır. Onarıcı adaletin tarihi ise insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinden günümüze kadar uygulanan onarıcı adalet anlayışı, dünya tarihinin en eski adalet sistemi olarak kabul edilmektedir. Devlet olgusunun henüz gelişmediği kabile dönemlerinde dahi uygulanmıştır. Bu dönemde aynı kabileden kişiler arasında meydana gelen ihtilaflar kabile lideri tarafından çözüldü. Ancak farklı kabileler arasında meydana gelen ihtilaflarda ise, suçun mağduru olan kabilenin yaşlıları, kabileler arasındaki ihtilafları bitirmek için onarım müzakeresi adı verilen ve çoğunlukla mağdur tarafa tazminat ödenmesi şeklinde neticelenen müzakereler düzenlemekteydi. Husumetin sona erdirilmesini sağlayan müzakereler ile tarafların intikamcı duygularla hareket etmesinin de önüne geçilmiş olurdu. Bu tarz yöntemler, Avustralya yerlileri(Aborjin), Mısır bedevileri ve Amerika yerlilerinin uygulamış oldukları yöntemlerdir¹⁹⁷.

Babil devleti ve Sümer devleti dönemlerinde de onarıcı adalet uygulamalarına rastlanılmaktadır. M.Ö. 1700 yıllarında Babil devletinin hükümdarı olan Hammurabi tarafından “Hammurabi kanunları” olarak da bilinen bir kanun tanzim edilmiştir. Bu kanunda bazı ilkelerin yanı sıra onarıcı adalet ilkesine de yer verilmiştir¹⁹⁸. Sümer devleti döneminde ise “urnammu kanunu” adı verilen kanun ile onarıcı adalet benimsenmiştir. Bu kanunda örneğin, bir kişinin başka bir kişinin “gözünü çıkartması” durumunda, suçun mağduru olan kişiye yarım gümüş vereceği belirtilmiştir¹⁹⁹.

Antik Yunan ve Roma dönemlerinde de onarıcı adalet uygulamaları görülmüştür. Antik Yunan döneminde site devletleri arasındaki meseleler genellikle onarıcı adalet yöntemleri ile çözülmüştür. Örneğin, Atina ve Megera site devletleri, Salamis isimli bir adanın kime ait olduğu hususunda uyuşmazlık içinde olmuştur. Bu

¹⁹⁶ ERDEM/SER/ÖZŞAHİNLİ, a.g.e., s. 24.

¹⁹⁷ BAYTAZ, a.g.m., s. 120.

¹⁹⁸ BIKMAZ, a.g.e., s. 33.

¹⁹⁹ BAYTAZ, a.g.m., s. 120.

uyuşmazlığın çözümü için belirlenen 5 Spartalı hakim, adanın Atina site devletine verilmesine karar vermiştir. Aynı şekilde, Corinth ve Corcyra devletleri bir bölge üzerinde anlaşmazlığa düşmüş, aralarındaki ihtilaf Themistocles isimli politikacı tarafından çözülmüştür²⁰⁰. Roma Döneminde ise, uzlaştırma uygulamaları Justunian yasaları ile benimsenmiştir. Roma'da suçlar, kamuyu ilgilendiren suçlar ve şahıslara veya malvarlığına karşı işlenen suçlar olmak üzere iki çeşitti. Kamuyu ilgilendiren suçlar hakkında idam cezası verilmekteydi. Şahıslara veya malvarlığına karşı işlenen suçlarda ise, kısas uygulaması yapılırdı. Ancak bu uygulamanın öncesinde, taraflar arasında uzlaşmanın sağlanıp sağlanamadığına bakılır, eğer uzlaşma gerçekleşmezse o zaman kısas uygulaması söz konusu olabilirdi²⁰¹. Daha yakın tarihlerde de Cermenler ve İngilizler tarafından onarıcı adalet yöntemlerine başvurulmuştur. Ancak 11. yy'da, Normanların İngiltereyi işgal etmesinin ardından onarıcı adalet anlayışının yerini cezalandırıcı adalet anlayışı almıştır. Bu dönemde suçların, kral barışına karşı işlendiği düşüncesi hakimdir. Kral William bu yolla kilisenin gücünü azaltmayı amaçlamıştır²⁰².

Devletleşme ile birlikte unutulmuş onarıcı adalet anlayışı, ikinci dünya savaşının ardından mağdurların korunması ve haklarının gözetilmesini esas alan düşünceler neticesinde özellikle son 30 yılda tekrardan hukuk sistemlerine girmeye başlamıştır. Uzlaştırma kurumu da onarıcı adalet yöntemlerinden biri olarak hukuk sistemlerine dahil olmuştur²⁰³. Mağdur- Fail arabuluculuğu olarak da adlandırılan uzlaştırma kurumunun modern anlamda ilk örnekleri Kanada'da 1974 yılında bir davada uygulanmıştır. Bugün ise başta ABD olmak üzere Avrupa'da ve Asya'da birçok ülkede uygulama alanı bulmaktadır²⁰⁴.

B. Karşılaştırmalı Hukukta Uzlaştırma

Karşılaştırmalı hukukta farklı ülkelerin hukuk sistemleri incelendiğinde, uzlaştırma hükümlerinin öncelikle çocuk adalet sistemlerinde yer bulduğunu, daha sonraları yetişkinler için de uygulama alanı bulduğunu söylemek mümkündür. Uzlaştırmanın kovuşturma evresinden önce yapılması ise, özellikle savcıya takdir hakkının tanındığı ülkelerde bir kural haline gelmiştir. Ayrıca uzlaştırmanın düzenleme metodu da ülkelere göre değişiklik göstermektedir. Kimi ülkeler, çocuk ceza

²⁰⁰ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s.23.

²⁰¹ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 23.

²⁰² BAYTAZ, a.g.m, s. 121.

²⁰³ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 57.

²⁰⁴ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 27.

kanunlarında uzlaştırma hükümlerine yer verirken, kimi ülkeler ceza usul kanunlarında yer vermektedir. Bazı ülkeler ise uzlaştırma hükümlerini ceza kanununda düzenlemeyi tercih etmiştir²⁰⁵.

1. Amerikan Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletlerinde uzlaştırma kurumu 1970’li yıllara doğru ortaya çıkmıştır. 1964 yılında yürürlüğe giren sivil haklar kanununun mahkemelerin iş yükünde artışa sebep olması yargılamaya alternatif yolların aranmasına sebep olmuştur. Bu alternatif çözüm yolları en başlarda özel hukuktan kaynaklanan uyuşmazlıklara uygulanmış iken daha sonraları suç mağdurlarının zararlarının giderilmesi amacıyla ceza uyuşmazlıklarında da uygulanmaya başlamıştır. ABD ceza adalet sisteminde zararın giderilmesi başlarda “geri verme”(restitution) yöntemi ile gerçekleşmiş ve geri vermenin bir ceza olduğu düşüncesi ile özgürlükten mahrum edici cezalar geri planda bırakılmıştır. Sonraları ise, artan cezaevi nüfuslarının azaltılması amacıyla polislerin bazı eylemleri mahkemelere taşımama hususunda yetkilendirilmesi ve savcının fail ile yaptığı anlaşma neticesinde dava açmaması gibi uygulamaların olduğu “diversion” yöntemi kullanılmıştır. Süreç içerisinde diversion ve restitution yöntemlerinin karışması neticesinde de uzlaştırma uygulamaları ortaya çıkmıştır²⁰⁶.

Amerikan ceza adalet sisteminde, davacının yargılamayı takip etmesi oldukça önemlidir. Eğer davacı yargılama sürecinden uzak durursa ya da uzlaşma gerçekleşirse veya fail ikrarda bulunursa, hakimin yapacağı şey yalnızca neticeyi belirlemek ve onaylamaktır²⁰⁷. Zira Amerikan hukuk sisteminde, failin ikrarda bulunması durumunda yapılacak ceza yargılamasının gereksiz olduğu düşüncesi hakimdir²⁰⁸.

Amerika Birleşik Devletlerinde uzlaştırma kurumunun kanunlaşma sistemi eyaletlere göre değişebilmektedir. Eyaletlerin bazılarında uzlaştırma ile ilgili özel kanunlar ihdas edilirken, bazı eyaletlerde başka kanunlar içerisinde düzenlemeler yapılmıştır. Kimi eyaletler ise kanunlarında uzlaştırma kurumuna yer vermemiştir. Uzlaştırma kurumunun kanun hükmü olarak yer edinmesi, kuruma katkı sağlasa da, herhangi bir düzenlemenin olmadığı sistemlerde dahi anglo sakson anlayışının sonucu

²⁰⁵ SOYGÜT ARSLAN, a.g.e., s. 43.; ŞAHİN, Cumhuriyet, Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi, Seçkin Yayınları, Birinci Baskı, Ankara 2005, s. 782.

²⁰⁶ SOYGÜT ARSLAN, a.g.e., s. 38-39.

²⁰⁷ ŞAHİN, a.g.e., s. 783.

²⁰⁸ ŞAHİN, a.g.e., s.784.

olarak uzlaştırma uygulamaları mümkün olabilir. Yani ABD kanunlarında uzlaştırma kurumu düzenlenmese dahi, bir eyalet kurumu veya sivil toplum kuruluşu vasıtasıyla uzlaştırma uygulamaları uygulanabilir. Ancak yasal düzenlemenin olmaması, bu uygulamaları kullanan kişi veya kuruluşların yetkilerinin kısıtlanmasına ve maddi destekten yoksun kalmalarına neden olmaktadır²⁰⁹.

Amerikan hukuk sisteminde uzlaştırma, fail ile savcı arasında geçen pazarlık usulüne dayanır. Bu sebeple isnat pazarlığı adı da verilmektedir. Bu sistemde fail derhal hakim karşısına çıkarılır. Fail, bu evrede genellikle üzerine atılı iddiaları reddeder. Bu halde hakim tarafından bir duruşma günü belirlenir. Savcı bu aşamada failin her eylemini bir kanun maddesinin ihlali olarak belirtebilir. Bu sebeple de fail, tüm suçlamalar arasında hafif nitelikte olan suçlama yönünden ikrarda bulunabilir. Yapılan uzlaştırma uygulaması neticesinde fail, daha fazla ceza almaktan kurtulabilir²¹⁰. ABD'nin bazı eyaletlerinde hakimler de uzlaştırma görüşmelerine katılabilmektedirler. Bazı eyaletlerde ise bu durum açıkça yasaklanmıştır. Hakimin görüşmelere katılması geniş çevrelerce eleştiri konusu yapılmıştır²¹¹.

2. Kanada

Kanada'da fail mağdur uzlaştırması, Ontario eyaletinde(Elmira bölgesi) gerçekleşen bir yargılama faaliyetinde gerçekleşmiştir. Esasen bu uzlaştırma modern anlamda uzlaştırmanın da ilk örneği kabul edilir. Bu davada iki çocuk, 22 kez mala zarar verme suçunu işlemiştir. Bu suçlardan önce herhangi bir cezaya mahkûm edilmeyen çocuklar suçlarını kabul ederek ikrarda bulunmuştur. Bunun üzerine, memurlar tarafından davaya bakan hakime, çocukların cezalandırılmak yerine mağdurla görüşmesi ve bu yolla ıslah edilmesi teklif edilmiştir. Hakim ilk başta bu teklife şüpheyle bakmış, ancak daha sonradan kabul etmiştir. Yapılan görüşmelerin ardından mağdurun zararı belirlenmiş ve çocukların zararı gidermesine karar verilmiştir²¹².

Kanada'daki bir diğer uzlaştırma çeşidi ise, savcı ile fail arasında yapılan uzlaştırmadır. Bu konuda Kanada, Amerika Birleşik Devletlerinin “küçük kardeşi”

²⁰⁹ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 273.

²¹⁰ ÇOLAK, Haluk, “Yeni Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Cezai Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolu Olarak; Uzlaşma(Mediation), TBB Dergisi, S.63., 2006., s. 136. ; Isnad Pazarlığı Konusunda Detaylı Bilgi Almak İçin Bkz; BALO/ÇETİNTÜRK, a.g.m., s. 1243-1292.

²¹¹ ŞAHİN, a.g.e., s.253.

²¹² ÖZBEK, M., Uzlaşma, s. 290.

olarak nitelendirilmektedir. ABD’de olduğu gibi fail ile savcı bir uzlaşma yöntemi uygulanmaktadır. Pazarlık da denen bu uzlaştırma neticesinde savcı, hakimin onayı ile önceki iddialarını sınırlandırabilmektedir²¹³. Failin üzerine atılı iddiaları ilk olarak belirleyen ise polistir. Polis, ilk iddiaları yüksekte belirlemek suretiyle savcının pazarlıkta elini güçlendirebilmektedir. Dolayısıyla bu sistemde polis de savcı ile fail arasındaki uzlaşmaya etki edebilmektedir. Hakimlerin ise uzlaşmaya katılmaları mümkün değildir. Hakimin görevi, failin ikrarını kabul edip, savcının talebini göz ardı etmeden bir cezaya hükmetmektir. Hakim, failin ikrar içeren beyanının, iradesine uygun olup olmadığını inceleme yetkisine de sahip değildir²¹⁴.

3. İngiltere

İngiltere’de, mağdurların haklarını koruma amacına yönelik olarak 1980’li yıllardan itibaren yeni projeler ve politikalar geliştirilmiştir. Bunun sonucunda, Exeter gençlik destek ekibi tarafından, 1980’li yılların başlarında ilk sistematik uzlaştırma girişimlerine başlanmıştır. Bu yöntemde genç failer, mağdurların zararlarını giderebilmeleri amacıyla sosyal hizmetler kurumlarına yönlendirilirdi. Günümüzde ise uzlaştırma faaliyetleri genellikle yarı bağımsız kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla yürütülebilmektedir²¹⁵.

İngiltere’de, bilinen mağdur fail uzlaştırmasından başka yöntemler de kullanılmaktadır. Örneğin, belli dönemlerde çok sayıda fail ve çok sayıda mağdur bir araya getirilerek görüşmeleri sağlanır. Failer aynı suçların faileri, mağdurlar da aynı suçların mağdurlarıdır. Bu şekilde, bir suçun mağduru olduğu halde, fail ile görüşmek istemeyen veya faili meçhul bir suçun mağduru olan kişilere destek verilebilmektedir. Bu tarz mağdurlar kendilerine yönelen eyleme benzer nitelikte eylemde bulunan failere sorular yönelterek hissiyatlarını aktarma fırsatını elde ederler. Failer de, işledikleri suçun, mağdurlarda nasıl bir etki bıraktığını anlama şansını kazanırlar. İngiltere’de bu tarz uzlaştırma uygulamalarının yanı sıra, cezaevinde veya denetimli serbestlik sürecinde olanlar bakımından da uzlaştırma faaliyetleri yürütülmektedir²¹⁶.

---

²¹³ ŞAHİN, a.g.e., s. 789.

²¹⁴ ŞAHİN, a.g.e., s. 790.

²¹⁵ KARABAY, Huzeyfe, Türk Ceza Hukuku Ve Uluslararası Hukuk Sistemleri Açısından Uzlaştırma, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 2019, s. 25.

²¹⁶ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 344.

4. Almanya

Alman hukuk sisteminde mağdurların mağduriyetinin tazmini amacına yönelik olarak çeşitli kanunlar kabul edilmiştir. Bu kanunlar özellikle 1980 ve 1990 tarihleri arasında uzlaştırma faaliyetlerinde artış meydana gelmiştir. Alman ceza adalet sisteminde uzlaştırmanın genel esasları vardır. Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilecek olan kimse hakkında uzlaştırma hükümleri uygulanmaz. Tarafların uzlaştırmaya gönüllü olarak katılmaları gerekir²¹⁷. Bu sistemde hakim ve savcılara, yargılamaların tüm evrelerinde tarafları uzlaştırma imkanı sağlama hususunda önemli görevler verilmiştir²¹⁸.

Alman ceza hukuk sisteminde uzlaştırma farklı maddeler altında düzenlenmiştir. Bunlardan bir kısmı uzlaştırma ile direkt olarak ilgili bir kısmı ise dolaylı yoldan ilgili maddelerdir. Alman CMK'nun 380 maddesi "barıştırma teşebbüsü" adı altında düzenlenmiştir. Buna göre, bazı basit suçlarda bir mercii tarafından barıştırma çabasında bulunulması, eğer bu çabalar sonuçsuz kalırsa, ancak o zaman dava açılması gerekmektedir²¹⁹.

Alman ceza hukuk sisteminde uzlaştırmanın yasalaşması ise, ancak 1990 yılında yapılan kanun değişikliği ile mümkün olmuştur. Çocuk Mahkemeleri Kanunu'nun 45. Maddesi uyarınca fail çocuk, mağdurla anlaşma hususunda ciddi çaba içerisinde olursa, savcı da çocuk hakkında herhangi bir eğitim tedbiri uygulamasını gerekli görmezse, bu halde savcı çocuk hakkında dava yoluna gitmeyebilir. Ancak savcı, çocuk hakkında dava açmayı uygun bulmamakla birlikte, hakimin de sürece dahil olmasını istiyorsa; bu halde, fail çocuk ile mağdur arasında uzlaşmanın sağlanabilmesi için çocuğun çaba göstermesine fırsat verilmesini mahkemeden ister. Çocuğun uzlaştırma yolunda attığı adımlar neticesinde dava açılmaz veya açılmış ise dava kapatılır²²⁰.

Almanya'da, yetişkinlere uzlaştırma hükümlerinin uygulanmasına ilişkin temel düzenleme 1994 yılında düzenlenen Alman Ceza Kanunu'nun 46/a maddesidir.

²¹⁷ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 70.

²¹⁸ BAHİRİYELİ, a.g.e., s. 441.

²¹⁹ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 71.

²²⁰ DÖLLİNG, Dieter, "İşlenen Suç Nedeniyle Suç Faileri Ve Mağdurları Arasında Arabuluculuk(Mediation)", Çev: DÖNMEZLER, Sulhi, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma(Hzl: YENİSEY,Feridun), Arıkan Yayınları, İstanbul 2005, s. 19. ; SOYGÜT ARSLAN, a.g.e., 45.

Maddenin birinci ve ikinci fıkralarında failin, mağdurda meydana gelen zararın tamamını veya büyük bölümünü gidermesi veya bu yolda çok çaba sarf etmesi halinde cezasının azaltılabileceği veya cezasından vazgeçilebileceği belirtilmiştir. Ancak ceza verilmemesi için failin üzerine atılı suçun cezasının bir 1 yıldan az süreli hapis cezası veya 360 günden az para cezası şeklinde olması gerekir²²¹.

Alman CMK'nun 153. maddesi ise genel olarak 21 yaşından büyükleri, bazen de 18 yaşından büyükleri ilgilendiren bir maddedir. Bu maddeye göre failerin işlemiş oldukları basit, kamuoyunda infial uyandırmayan suçlar yönünden taraflar arasında uzlaşmanın sağlanması halinde savcı, hakime onaylatmak suretiyle dava açmayabilir. Hatta, daha az öneme sahip suçlarda hakimin onayına da gerek yoktur²²². 153/a maddesine göre ise faile yönelen suçun 1 yıldan az hapis cezasını veya yalnızca para cezasını öngörmesi halinde hakimin ve failin de onayı ile faile bazı yükümlülükler yüklenebilmektedir. Bu yükümlülükler zararı giderme, kamuya yararlı işte çalışma, kamu kurumuna para ödenmesi gibi yükümlülüklerdir²²³.

Alman ceza hukukunda uzlaştırma kurumunun düzenlendiği bir başka yer ise Alman CMK'nun 155 maddesidir. 155. maddenin a bendinde, yargılamanın her evresinde uzlaştırma şartlarının hakim veya savcı tarafından oluşturulması gerektiği, b bendinde ise, uzlaştırmanın usulünün ne olması gerektiği, uzlaştırma ile görevli mercie ihtiyaç duyulan bilgilerin temin edilmesi gibi hususlar belirtilmiştir²²⁴.

5. Fransa

Fransa'da arabuluculuk olarak anılan uzlaştırma, Fransız usul kanununda 1993 yılında yapılan değişiklik ile düzenlenmiştir. Kanunun 41/1 maddesine göre, mağdurun mağduriyetinin telafisini sağlamak, toplumsal barışın tesisini sağlamak ve failin ıslahını sağlamak amaçlarına yönelik olarak bir tedbir uygulanmasının savcı tarafından gerekli görülmesi durumunda, dava açmadan önce, savcı, polis, yetki verilen bir kişi veya bir uzlaştırmacı vasıtasıyla faile belli yükümlülükler yüklenebilir. Bunlar, faile yasal ödevlerinin hatırlatılması, failin kamuya yararlı bir kuruluştaki staj ve benzeri uygulamalara katılmasının sağlanması, mağdurun zararının giderilmesinin istenmesi,

²²¹ DÖLLING, a.g.e., s. 19.; ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 258.

²²² DÖLLING, a.g.e., s. 18.; ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 257.

²²³ DÖLLING, a.g.e., s. 18-19.; ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 258.

²²⁴ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 72.

uzlaşmanın gerçekleşmesi ile taraflar arasında uzlaşma fonksiyonunun başlamasının istenmesi şeklinde olabilir²²⁵.

Fransa'da uzlaştırma uygulamalarının tarihi çocuk failer yönünden oldukça eski dönemlere dayanmaktadır. 1945 yılında çıkan kanun'da çocuklar yönünden uzlaştırma hükümleri düzenlenmiştir. Buna göre bir çocuk fail eğer suç işlese, savcı ya da çocuk hakimi veya çocuk mahkemesi tarafından uzlaştırmaya gönderilir. Bu yöntem "tamir" adı da verilmektedir²²⁶.

Fransa'da genelde, 1 aya kadar hapis cezasını öngören suçlarda ve aile için suçlarda uzlaştırma hükümleri uygulanmaktadır.²²⁷ Ayrıca Fransa'da ancak tarafların rızalarının bulunması halinde uzlaştırma yoluna gidilebilir. Türk hukuk sisteminde uzlaştırma düzenlenirken de bu özellikten esinlenilmiştir²²⁸.

Fransa'da, 1991 yılında halka hukuki meselelerde yardımcı olmak amacıyla "bölgesel adli yardım konseyleri" kurulmuştur. 1998 yılında bu konseyler "bölgesel adli yardım ve başvuru konseyleri" adını almıştır. Adalet ve Hukuk evi isimli büroları olan bu konseyler, hukuki danışmanlık, hukuki uyuşmazlıklarda arabuluculuk ve cezai uyuşmazlıklarda arabuluculuk olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Hukuki danışmanlık bölümünde, adından da anlaşılacağı üzere kişilerin sorunları hakkında danışmanlık yapılmaktadır. Hukuki konularda danışmanlık bölümü ise, iki farklı konu ile ilgilenmektedir. Birincisi konusu, bir ombudsman gibi hareket edilerek idare ile vatandaşlar arasındaki ihtilafların görüşülmesidir. İkinci konusu ise, kira uyuşmazlığı gibi bir özel hukuku ilgilendiren bir konuda vatandaşlar arasında meydana gelen ihtilafların incelenmesidir. Bu yolda savcı tarafından bir arabulucu görevlendirilir. Son olarak cezai uyuşmazlıklarda arabuluculuk kurumu ise, basit suçlar yönünden adliyenin iş yükünü azaltmak, başvuruların kısa zamanda haklarının elde edilebilmesi ve toplumsal barışın tesisinin sağlanabilmesi amacıyla savcının görevlendirdiği bir arabulucu vasıtasıyla uyuşmazlığı sona erdirmeye çalışır²²⁹.

---

²²⁵ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 307. ; KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 69.

²²⁶ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 311.

²²⁷ SOYGÜT ARSLAN, a.g.e., s. 47.

²²⁸ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 68.

²²⁹ HEKİMOĞLU, Fahrettin, "Fransa'da Hukuki Danışmanlık Ve Arabuluculuk Uygulaması", Ankara Barosu Dergisi, S.2., 2002, s. 34-38.

C. İslam Hukukunda Uzlaştırma

1. Genel Olarak

İslam hukukunda uzlaştırma, “sulh” adı ile anılmıştır. Sulh, “*karşılıklı rıza ile çekişmeyi ortadan kaldıran bir akid veya görülmekte olan davanın anlaşmayla sona erdirilmesi*” anlamında fıkıh terimidir²³⁰. Kur’an ve hadiste çokça övülen sulh kavramı İslamiyet’ten önceki Arap kültürünün de bir parçasıdır.

Cahiliye döneminde insanlar, kabileler halinde yaşamaktaydı. Kabilelerin alışagelmış yapıları ve üzerilerinde egemen bir gücün bulunmaması nedenleriyle yazılı bir hukuk kuralları yoktu. Yazılı olmayan hukuk kurallarının da iki ilkesi vardı²³¹. Bunlardan ilki kolektif sorumluluk ilkesiydi. Bu ilke uyarınca, bir kişiye karşı işlenen suç, o kişinin kabilesine karşı işlenmiş sayılırdı. Kendisini suçun mağduru olarak gören kabile, faile veya failin kabilesinden herhangi birine zarar verme hakkını kendisinde görürdü. Bu anlayışın olumlu ve olumsuz yanları vardı. Olumsuz yanı, iki kişi arasında meydana gelen uyuşmazlığın, iki kabileye sirayet etmesi ve olayların çok daha vahim bir hal almasıydı. Olumlu yanı ise, uyuşmazlığa düşecek tarafların, birbirlerine zarar vermeleri halinde kabilelerin de olaya karışacağı düşüncesi ile kendilerini durdurmalarıydı. İkinci ilke ise tazmin ilkesiydi. Bu ilke uyarınca, suç mağdura karşı işlenmekle aynı zamanda mağdurun kabilesine de işlendiğine göre, yalnızca fail değil, failin kabilesi de bu zararı gidermekle yükümlüydü. Failin kabilesindeki herkes intikamcı duygularla zarar görebileceği için, bu zararı da müteselsilen karşılamak zorundaydı²³².

İslamiyet’ten önceki dönemde, Arap yarımadasında asayiş pek sağlanamazdı. Burada yaşayan halk arasında meydana gelen öldürme suçları, kabileler arasında kan davalarının çıkmasına neden olurdu. Kabilesi olmayan yabancıların ise herhangi bir koruması yoktu. Bu sebeple hac veya ticaret yapmak gibi bir amaçla Mekke’ye gelen güçsüz bir yabancıya zarar verilebilirdi. Bir rivayete göre, Mekke’nin yerli halkından olan “*Curhumlular*”dan 3 kişi bir araya gelerek, Mekke’de zulme uğrayan bir kişi olursa, bahsedilen haksızlık ve zulümleri bitirebilmek adına kabileleri ile birlikte destek

²³⁰ <https://islamansiklopedisi.org.tr/sulh--yargi> ,(Erişim Tarihi, 21.12.2019).

²³¹ KARABAY, a.g.t., s. 62.

²³² KARABAY, a.g.t., s. 63.

olacaklarına sözleşmişlerdi. Bu sözleşme ismi “Fadl” olan üç kişi tarafından yapılmıştır. Kimi tarihçiler bu sözleşmeyi, “Fadlların yemini” olarak da adlandırabilmiştir. Sonraları ise, aynı amaca hizmet edecek şekilde Mekke’nin kabilelerinin bir araya geldikleri ve sözleştikleri “Hilfu’l Fudul” teşkilatı kuruldu. Bu teşkilata, curhumlu fadl’ların yeminlerine benzer bir yemin edildiği için böyle bir isim verilmişti. Teşkilatı dikkate değer kılan husus ise, Hz. Muhammed(s.a.v.)’in de bu teşkilata dahil olması ve teşkilatı desteklemesidir²³³.

Hz. Muhammed’e(s.a.v.) peygamberlik görevinin verilmesinin ardından başta Mekke ve Medine olmak üzere Arabistan yarım adasının yönetim şeklinde ve hukuk sisteminde değişiklikler meydana gelmiştir. İslam dininin kuralları esas alınmıştır. Bu kurallar ise, Allah tarafından vahyedilen ayetler ve Hz. peygamberin sünnetlerinden kaynaklanmıştır. Uzlaştırmanın İslam hukukundaki karşılığı olan Sulh kurumu da bu ayetler ve sünnetler doğrultusunda şekillenmiştir. Çok sayıda ayette ve hadiste sulh’un önemine vurgu yapılmıştır. Bu ayetler şu şekildedir;

- *“Vasiyet edenin hataya meyletmesinden ve günaha girmesinden korkan bir kimse, (tarafının) aralarını düzeltirse ona hiçbir günah yoktur. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”* (Bakara 182) ²³⁴
- *“İyilik etmemek, takvaya sarılmamak, insanlar arasını ıslah etmemek yolundaki yeminlerinize Allah’ı siper yapmayın. (Bu tür yeminlerinizi bozup kefareti ödeyin ve yapmanız gereken iyi işi yapın.) Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.”* (Bakara 224) ²³⁵
- *“Eğer karı-kocanın arasının açılmasından endişe ederseniz, erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. İki taraf (arayı) düzeltmek isterlerse, Allah da onları uzlaştırır. Şüphesiz Allah, hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdardır.”* (Nisa 35) ²³⁶
- *“Bir sadaka vermeyi, yahut iyilik yapmayı, yahut da insanların arasını düzeltmeyi emredenleri hariç, onların aralarındaki gizli*

²³³ SÖNMEZ, Nesim, “Hilfu’l-FudulTeşkilatı”, AÜİFD, S. 41, 2014, s. 403. ; KARABAY, a.g.t., s. 64. ; <https://islamansiklopedisi.org.tr/hilful-fudul> ,(Erişim Tarihi, 21.12.2019).

²³⁴ ALTUNTAŞ, Halil/ŞAHİN, Muzaffer, Kur’an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Baskı, Ankara 2011, s. 34.

²³⁵ ALTUNTAŞ/ŞAHİN, a.g.e., s. 43.

²³⁶ ALTUNTAŞ/ŞAHİN, a.g.e., s. 94.

konuşmaların çoğunda hiçbir hayır yoktur. Kim bunları sırf Allah'ın rızasını kazanmak için yaparsa, biz ona büyük bir mükâfat vereceğiz.” (Nisa 114)²³⁷

- *“Eğer bir kadın kocasının, kendisine kötü davranmasından yahut yüz çevirmesinden endişe ederse, uzlaşarak aralarını düzeltmelerinde ikisine de bir günah yoktur. Uzlaşmak daha hayırlıdır. Nefisler ise kıskançlığa ve bencil tutkulara hazır (elverişli) kalmıştır. Eğer iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapar ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan haberdardır. (Nisa 128)²³⁸*

- *(Ey Muhammed!) Sana ganimetler hakkında soruyorlar. De ki: “Ganimetler, Allah'a ve Resûlüne aittir. O hâlde, eğer mü'minler iseniz Allah'a karşı gelmekten sakının, aranızı düzeltin, Allah ve Rasûlüne itaat edin.” (Enfal 1)²³⁹*

- *“ Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür (ona denk bir cezadır). Ama kim affeder ve arayı düzeltirse, onun mükâfatı Allah'a aittir. Şüphesiz O, zâlimleri sevmez.” (Şura 40)²⁴⁰*

- *“Eğer inananlardan iki grup birbirleriyle savaşarlarsa aralarını düzeltin. Eğer biri ötekine karşı haddi aşarsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar haddi aşan tarafa karşı savaşın. Eğer (Allah'ın emrine) dönerse, artık aralarını adaletle düzeltin ve (onlara) adaletli davranın. Çünkü Allah, adaletli davrananları sever.” (Hucurat 9)²⁴¹*

- *“Mü'minler ancak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin. “ (Hucurat 10)²⁴²*

Sulh kurumunu öven ve teşvik eden ayetlerin yanında bu konu ile ilgili çok sayıda hadiste bulunmaktadır. Bu hadislerin bazıları şu şekildedir;

- *Birbirinize kin tutmayınız, haset(kıskançlık) etmeyiniz, birbirinizden yüz çevirmeyiniz, ey Allah'ın kulları! Kardeş olunuz. Bir*

²³⁷ ALTUNTAŞ/ŞAHİN, a.g.e., s. 106.

²³⁸ ALTUNTAŞ/ŞAHİN, a.g.e., s. 108.

²³⁹ ALTUNTAŞ/ŞAHİN, a.g.e., s. 192.

²⁴⁰ ALTUNTAŞ/ŞAHİN, a.g.e., s. 538.

²⁴¹ ALTUNTAŞ/ŞAHİN, a.g.e., s. 572.

²⁴² ALTUNTAŞ/ŞAHİN, a.g.e., s. 572.

müslümanın müslüman kardeşine üç günden çok dargın kalması helal olmaz. (Buhari, Edep, 62/6076; Müslim, Birr ve Sıla, 7/6618)²⁴³

- *“Kişilerin arasını bulup uzlaştırmak (ıslahu zati’l- beyn)(nafile) oruç, namaz, hac ve sadakadan daha faziletlidir.”* (Ebu Davud, Edeb 50)²⁴⁴

- *“Helali haram, haramı helal kılmayan ve kamuya ait olmayan bütün haklarda sulh(uzlaşma) caizdir.”* (Ebu Davud, Akdiye 12; Tirmizi, Ahkam 17; İbn Mace, Ahkam 23)²⁴⁵

- *“Sizden herhangi birinize din kardeşi özür dileyip uzlaşmak için gelir ve kabul etmezse, bütün müminlerin etrafında toplanacağı Havz-ı Kevser’e gelemes”* (Hakim Nisaburi, el- Müstedrek, IV/54)²⁴⁶

- *“Af (şikayetten feragat) sebebiyle Allah bir kulunun ancak şerefini arttırır.* (Müslim, Birr 699)²⁴⁷

- *“Kim kendisini yaralayanı bağışlarsa bağışladığı şeyin manevi değeri kadar günahı affedilir.”* (Ahmet b. Hanbel, Müsned, V/316, 330)²⁴⁸

- *Resulullah (sav) Ebu Cehm b. Huzeife’yi zekat tahsildarı olarak gönderdi. Adamın biri malının zekatı konusunda onunla tartıştı. Ebu Cehm de adama vurup başını yardı. (Yaralının yakınları) Hz. Peygamber’e gelip kisas istediler. Resulullah (sav) onlara: “size şu kadar mal vereyim (kisas talebinden vazgeçin)! Dedi ise de razı olmadılar. Resulullah miktarı arttırdı, onlar yine razı olmadılar. Hz. Peygamber (daha da arttırarak):Size şu kadar mal vereyim! Dedi. Bu sefer razı oldular. Bunun üzerine Hz. Peygamber: Ben bu akşam halka razı olduğunuzu bildireceğim! Dedi. Pekala dediler. Resulullah(sav) hitabesinde: Bu Leysliler bana kisas talebiyle geldiler. Ben onlara (kisas bedel) şu kadar mal teklif ettim, onlar da razı oldular, siz de razı mısınız? diye sordu. Fakat berikiler: Hayır, razı değiliz! Dediler. Muhacirler de onlara kızıp üzerilerine yürüdü. Resulullah(sav) onlara dokunmalarını yasakladı. Muhacirler de ileri gitmekten vazgeçti. Sonra*

²⁴³ **BİLMEN**, Ömer Nasuhi, Büyük İslam İlmihali,(Sadeleştiren; YAVUZ, A. Fikri), Semerkand Yayınları, 24. Baskı, İstanbul 2014., s. 541.

²⁴⁴ **AVCI**, Mustafa, “Osmanlı Ceza Muhakemesinde Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri”, Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu, (Düzenleyen: ÖZEN, Muharrem/ ÖZBEK, Mustafa Serdar/ TAYFUN, Recep/ CUNİ, Orhan/ ÖZCAN, Merve) , Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2018, s. 3., Kısaltma, AVCI, Osmanlı Ceza Muhakemesinde.

²⁴⁵ **AVCI**, Osmanlı Ceza Muhakemesinde, s.3.

²⁴⁶ **AVCI**, Osmanlı Ceza Muhakemesinde, s.3.

²⁴⁷ **AVCI**, Osmanlı Ceza Muhakemesinde, s.3.

²⁴⁸ **AVCI**, Osmanlı Ceza Muhakemesinde, s.3.

onları çağırıp, onlara verdiği arttırdı ve sordu: “Razı oldunuz mu?. Evet dediler. Resulullah tekrar: “Ben halka hitap edip, razı olduğunuzu bildireceğim dedi. Onlar: Pekala! Dediler. Resulullah halkı çağırarak: Razi mısınız? diye sordu. Evet razıyız! Dediler. (Ebu Davud, Diyat 13; Nesai, Kasame 24) ²⁴⁹

- Evs kabilesinden İbn Übey, Hazrecli İbn Revaha ve taraftarlarının sopalarla dövüşmeleri üzerine, Hz. Peygamber aralarına girerek onları barıştırmıştır. Yine Ensar’dan İmran, karısını akrabalarına ziyarete göndermemesi olayında kadın tarafı ile erkeğin amcaoğulları arasında çıkan kavgada Resulullah uzlaştırıcı göndermiş ve tarafları barıştırmıştır. (Yazır, VI/4462) ²⁵⁰

Görülebileceği üzere Kuran’da ve hadislerde uzlaştırma(sulh) kurumu övülmüş, sulh olmanın ne kadar onurlu bir davranış olduğu vurgulanmıştır. İslam hukukunda tarih boyunca çok sayıda olay sulh vasıtasıyla çözülmüştür²⁵¹. Ancak İslam’da sulhun bu derece övülmüş olması, her türlü şartta uygulanabileceği anlamına da gelmemektedir. Uygulanmadığı bazı durumlarda bulunmaktadır. Uygulanıp uygulanmayacağına tespitinde asıl kıstas ise işlenen suçun ne olduğudur. Bu sebeple öncelikle suçların ve cezaların incelenmesi gerekmektedir.

İslam ceza hukukunda suçlar, kısas suçları, had suçları ve tazir suçları olmak üzere üç çeşittir. Kısas suçları; kasten öldürme ve kasten yaralama suçlarıdır. Had suçları; zina, şarap içme ve sarhoşluk, kazf (zina iftirası), hirabe (eşkiyalık), bağı (devlete isyan), sirket(hırsızlık) suçlarıdır. Tazir suçları ise; kısas ve had suçları kapsamına girmeyen suçlardır²⁵².

Kasten öldürme ve kasten yaralama suçlarının cezası kısastır. Bu suçlarda kısas, suçun failine aynı şekilde zarar vermek ile olur. Ancak kısas cezasının uygulanabilmesinin failin suçu kasten işlemesi, ergin ve mümeyyiz olması gibi bazı şartlar vardır. Tüm şartlar mevcut ise belli kurallara riayet edilerek kısas cezası verilir. Kısas isteme hakkı yaralananın kendisine, ölenin ise velisine, mirasçılara aittir. Her

²⁴⁹ AVCI, Osmanlı Ceza Muhakemesinde, s.3-4.

²⁵⁰ AVCI, Osmanlı Ceza Muhakemesinde, s.3-4.

²⁵¹ ELLEK, Hasan, “Kur’an ve Hadis Işığında İnsanlar Arası Anlaşmazlıkların Sulh Yoluyla Çözümü”, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.2, S.3, 2013, s. 104.

²⁵² AKBULUT, İlhan, “İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar”, AÜHFD, C.52, S.1, 2003, s. 168-169.

iki suçta da uzlaştırma mümkündür. Mağdur veya ailesi bir bedel karşılığında veya bedelsiz olarak mağduru affedebilir. Bu bedel, diyet miktarından fazla olabileceği gibi az da olabilir. Faillerden birinin affedilmesi, diğer faillere sirayet etmez, bu kişilerin kisası devam eder. Ancak birden fazla mirasçının ve tek failin bulunduğu durumlarda, mağdurlardan birinin uzlaşması, affetmesi fail üzerindeki kisası düşürür. Çünkü bu fail lehine bir şüphe olarak kabul edilir. Bu suçlar mağdur veya mağdurun mirasçıları dışında hiç kimse tarafından da affedilemez²⁵³.

Bu konu hakkında Kuran'da şöyle buyrulur;

“Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hüre karşı hür, köleye karşı köle, kadına karşı kadın kısas edilir. Ancak öldüren kimse, kardeşi (öldürülenin vârisi, velisi) tarafından affedilirse, aklın ve dinin gereklerine uygun yol izlemek ve güzellekle diyet ödemek gerekir. Bu, Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Bundan sonra tecavüzde bulunana elem dolu bir azap vardır.” (Bakara 178)²⁵⁴

“Onda (Tevrat'ta) üzerlerine şunu da yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş kısas edilir. Yaralar da kısasa tabidir. Kim de bu hakkını bağışlar, sadakasına sayarsa o, kendisi için keffaret olur. Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, zalimlerin ta kendileridir.” (Maide 45)²⁵⁵

Hz. Peygamber(s.a.v.) de bir hadisinde;

“Bir kişi kasten öldürülür veya yakalanırsa yakınları için üç seçenek vardır: Ya kısas isterler, ya diyet(uzlaşma bedeli) alırlar, ya da büsbütün bağışlarlar. Bu seçenekleri bırakır da intikam almak isterlerse onlara engel olunuz.” buyurmuştur. (Tirmizi, Diyat 13)²⁵⁶

Kasta benzer veya hata ile ölüm ve yaralamaların cezası ise diyettir. Bu suçlarda da uzlaştırma mümkündür. Ancak uzlaştırma bedeli olarak diyetten daha fazlası talep edilemez. Diyet miktarından fazla talep edilen bedel faiz olarak

²⁵³ AVCI, Sulh, s. 32-33.; AKBULUT, a.g.m., s. 171.

²⁵⁴ ALTUNTAŞ/ŞAHİN, a.g.e., s. 33.

²⁵⁵ ALTUNTAŞ/ŞAHİN, a.g.e., s. 125.

²⁵⁶ AVCI, Sulh, s. 30.

görülmüştür. Diyet miktarından az miktarda bedel ile uzlaşılması ise uygun görülmüştür²⁵⁷.

Had suçları, Allah hakkına karşı, yani kamuya karşı işlenen zina, hirabe, sirket ve kazif suçlarıdır. Bu suçlar ve cezaları daha önce Kur'an ve sünnet tarafından belirlenmiştir. Had suçları içerisinde sirket(hırsızlık) ve kazif(zina iftirası) suçlarının takibi şikâyete bağlıdır. Ancak şikâyetçi olunduktan sonra ise kamu davası haline dönüşür. Artık şikâyetten vazgeçme dikkate alınmaz. Hırsızlık suçu yönünden uzlaştırma mümkündür. Ancak her türlü uzlaştırmanın kovuşturma aşamasından önce yapılması gerekir. Çünkü dava, kadı'nın önüne geldiğinde hırsızlık olayı artık tüm toplum tarafından bilinecektir ve fail cezalandırılmalıdır. Ancak yine de bir şekilde uzlaşırsa, mağdurun almış olduğu bedel kendisi için sebepsiz zenginleşme sayılır²⁵⁸.

Hz. Peygamber'in had cezaları ile ilgili hadisleri vardır. Bunlar²⁵⁹;

- *“Had cezasını gerektiren bir suç işlendiğinde fail ile mağdurun arasını bulun(şikâyet hakkından feragat etmesi için mağduru ikna edin). İş bana (kovuşturma organlarına) intikal ettikten sonra artık cezalandırmak vacip olur.”*(Ebu Davud, Hudud 6)(Nesai, Sarik 5)

- *“Had cezasını düşürmek için aracılık etmek ha! Sizden öncekileri şu davranışları mahvetmiştir, onlar asil, soylu biri hırsızlık ederse cezasız bırakırlar, zayıf ve garip biri suçu işleyince de hemen ceza verirlerdi. Allah'a yemin ederim ki, eğer kızım Fatma hırsızlık etmiş olsaydı, onun da elini keserdim”*(Buhari, Hudud 12)(Müslim, Hudud 11)(Tirmizi, Hudud 6)

Tazir suçları, cezası Kur'an veya hadis tarafından belirlenmeyen, ne ceza verileceğini kadı'nın belirlediği suçlardır. Kişilere karşı işlenebileceği gibi, topluma veya devlete karşı da tazir suçlarının işlenmesi mümkündür. Bu suçlarda kadı'nın takdir yetkisi çok fazladır. Kadı, nasihatte bulunmak, tevbihte bulunmak, hapis cezası vermek, sopa cezası vermek gibi geniş bir ceza takdir yetkisine sahiptir²⁶⁰. Tazir suçları kişilere karşı işlenebileceği gibi topluma ve devlete karşı da işlenebilir. Kişilere karşı işlenen taksirle ölüme neden olma, taksirle yaralama, çocuk düşürme suçları uzlaştırmaya

²⁵⁷ KARABAY, a.g.t., s. 70.

²⁵⁸ AVCI, Sulh, s. 50.

²⁵⁹ AVCI, Sulh, s. 48-49.

²⁶⁰ AKBULUT, a.g.m., s.179.

tabidir. Topluma ve Devlete karşı işlenen tazir suçları ise genel olarak uzlaştırma kapsamında değildir²⁶¹.

İslam hukukunda uzlaştırma kadı'nın tazir cezası verme yetkisini düşürmez. İslam hukukunda uzlaştırma tarafların kendi aralarında barışmalarıyla, halktan üçüncü kişilerin barıştırmalarıyla, bu iki durumda uzlaşmanın gerçekleşmemesi halinde kadı tarafından, yine uzlaşma gerçekleşmezse kadı'nın görevlendirdiği uzlaştırmacı vasıtasıyla uzlaşma sağlanabilir²⁶². Kadı'nın görevlendirdiği uzlaştırmacıya “muslihun” adı verilir. Muslihun halk içerisinde sıradan kişiler olabileceği gibi, tarafların komşusu, akrabası, arkadaşı gibi kişiler de olabilir²⁶³.

2. Osmanlı Döneminde Uzlaştırma

Osmanlı Devletinde de, İslam hukukunun esas ve kaideleri uygulanmıştır. Osmanlı'da üç çeşit sulh vardır. Birincisi, failin ikrarda bulunarak sulh olması, ikincisi failin inkârda bulunarak sulh olması, üçüncüsü ise failin sükût ederek sulh olmasıdır. Bu sebeplerle Osmanlı'da uzlaştırma uygulaması için failin suçunu ikrar etmesi gerekmez²⁶⁴.

Osmanlı Devletinde sulh konusunda, İslam hukukunun yukarıda bahsedilen kuralları genel itibari ile uygulanmıştır. Ancak Osmanlı'da özellikle tazir cezaları kanuni düzenlemeler ile belirlenmiş, kadı'nın takdir yetkisi kısıtlanmıştır. Ayrıca uzlaşma gerçekleşse bile bazı suçlarda tazir cezalarının uygulanması kanuni düzenleme haline gelmiştir. Örneğin, 1851 ceza kanunnamesinde, taraflar arasında kasten öldürme suçundan uzlaştırma gerçekleşir ise, kısas cezası verilmez. Ancak faile en az bir yıl en fazla beş yıl kürek çekme cezası vb bir ceza verilir. 1858 ceza kanunnamesinde ise, uzlaşma halinde verilecek cezalar arttırılmıştır. Buna göre müebbet hapis veya on beş yıl kürek çekme cezası verilebilir²⁶⁵.

Osmanlı Şer'iyeye sicillerinde uzlaştırma ile ilgili çok sayıda karara rastlamak mümkündür. Bunlardan bazıları şu şekildedir;

²⁶¹ **AVCI**, Osmanlı Ceza Muhakemesinde, s. 4-8.

²⁶² **AVCI**, Sulh, s.29.

²⁶³ **DÖRTOK ABACI**, Zeynep, Bir Sorun Çözüm Yöntemi Olarak Sulh: 18. Yüzyıl Bursa Kadı Sicillerinden Örnekler Ve Düşündürdükleri, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, S.20., 2006, s. 109.

²⁶⁴ **DÖRTOK ABACI**, a.g.m., s. 108.

²⁶⁵ **AVCI**, Sulh, s. 40.

“Ma’rûz-ı dâ’îleridir ki medîne-i Urfa mahallatından Yûsuf Paşa Mahallesi sakinlerinden Hacı Nebi’nin oğlu Bedir bin Hacı Hasan medîne-i mezbure mahkemesinde meclis-i şer’-i münirde Saman karyeli Yûsuf bin Hasan muvacehesinde takrîr-i kelâm ve ta’bîr-i ani’l-merâm idüp tarihten altı sene mukaddem işbu merkûm Yûsuf malımdan ve yedimden her ne hasılat olur ise miyanemizde ber vech-i nısfiyet taksim olunmak üzere mudarebe tarikiyle erkek koyun alup bey’ üzere dört bin beş yüz guruşu def’ u teslim idüp ol dahi meblağ-ı mezbûr ile erkek koyun iştira eyledikten sonra ben diyar-ı Mısriyye’ye gitmişdim avdetimde merkumdan sual eylediğimde koyun-ı mezburları fûruht itdim akçesiyle dahi darı aldım diyü bana haber virmişidi muahharan meblağ-ı sermaye-i merkumdan üç bin kırk guruşunu bana def’ u teslim idüp bâki bin dört yüz altmış guruşu taleb iderim diyü da’vâ idüp merkûm Yûsuf dahi cevabında benden meblağ-ı sermaye-i mezbûrî mudarebe tarikiyle ahz eylediğini ve sermaye-i mezkûr ile erkek koyun iştira idüp koyun-ı mezkurlardan ba’zısını kurd paraladı ve ba’zısını dahi bey’ itdim bin dört yüz altmış guruş zarar olmuşdur diyü da’vâ ve her birimizin aharın müdde’âlarını ba’de’l-inkar ol vechile miyanemizde münâza’at-ı kesire ve muhasamat-ı şedide cereyan itmişidi elhaletü hazihi miyanemize muslihun tavassutuyla beynimiz ıslah ve tanzim olunup ben merkûm Yûsuf’dan iddi’a eylediğim meblağ-ı mezbûr bin dört yüz altmış guruşdan fariğ olmak ve merkûm Yûsuf dahi kendü malından bana bin guruşu virmek üzere inşa-i akd-i sulh olundukda ben dahi sulh-ı mezkurı kabul idüp bedel-i sulh-ı mezkûr bin guruşun bedeline meclis-i sulhda kable’l-ıfrak bin guruşu kıymetlü bir cild Kadı Beydavi”²⁶⁶

D. Türk Hukuk Sisteminde Uzlaştırmanın Kanunlaşma Süreci

Uzlaştırma, Türk hukuk sistemine 2005 yılında TCK, CMK ve ÇKK’da yapılan düzenlemeler ile girmiştir. Ardından 2006 yılında yapılan 5560 sayılı kanun değişikliği, 2009 yılında yapılan 5918 sayılı kanun değişikliği, 2016 yılında yapılan 6763 sayılı kanun değişikliği ve en son 2019 yılında yapılan, yargı reformu olarak da bilinen 7188 sayılı kanun değişikliği ile hukuk sistemimize girdiği günden bu yana devamlı olarak gelişen bir kurum olmuştur.

Uzlaştırmanın yürürlüğe girdiği ilk halinde, failin ikrarda bulunması zorunluydu. Bunun yanı sıra, mağdurun mağduriyetinin tamamını veya büyük bir

²⁶⁶TEKİN, Nursel, 228 Numaralı Urfa Şer’iye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 2016, s. 332.

bölümünü karşılamak zorundaydı. Suça sürüklenen çocuklar ile ilgili uzlaştırma düzenlemeleri ise ÇKK'nın 24. maddesinde bulunuyordu. Bu madde çocuklar yönünden 12-15, 15-18 yaş ayrımı yapıyordu. Buna göre, 15- 18 yaş aralığındaki SSC'ler, şikâyete bağlı olan veya kasten işlenen ve alt sınırı 2 yılı aşmayan hapis veya adli para cezasını gerektiren ya da taksirle işlenen suçlar yönünden, 12-15 yaş aralığındaki SSC'ler ise, şikâyete bağlı olan veya kasten işlenen ve alt sınırı 3 yılı aşmayan hapis veya adli para cezasını gerektiren ya da taksirle işlenen suçlar yönünden yönünden uzlaştırma hükümlerinden yararlanacağı düzenlenmişti. Uzlaştırmanın istenen faydayı sağlayamaması nedeniyle 2006 yılında 5560 sayılı kanun değişikliği ile farklı düzenlemeler getirilmiştir. Bu değişik ile birlikte TCK'daki uzlaştırma hükümleri mülga edilmiştir. Çocuk Koruma Kanunu'nda ise, çocuklar yönünden de CMK'daki hükümlerin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Ancak, yargılamanın her aşamasında SSC'ler ile yetişkin failer arasında farklı düzenlemeler olmasına rağmen, uzlaştırma yönünden farklı düzenlemeye gidilmemesi doktrinde eleştiri nedeni olmuştur²⁶⁷.

5560 sayılı kanun değişikliği ile birlikte, kanunun ilk halinin öngördüğü failin ikrarda bulunması ve mağdurda meydana gelen zararı gidermesi zorunluluğu kaldırılmıştır. Suça sürüklenen çocuklar bakımından ise, yaş ayrımı kaldırılarak, tüm SSC'ler için şikâyete tabi olan suçlar ve üst sınırı 3 yılı aşmayan hapis cezası veya adli para cezası öngören suçlar uzlaştırma kapsamına alınmıştır. Böylece uzlaştırmanın kapsamı SSC'ler yönünden daraltılmıştır. Değişiklik öncesi suçun kanunda öngörülen "alt sınırının" yaşa göre 2 veya 3 yıl olması gerekirken, değişiklik sonrası "üst sınırın" 3 yıl olması gerektiği düzenlenmiştir. Ayrıca taksirle işlenen suçlar da madde metninden çıkarılmıştır. Bu sebeple taksirle işlenen suçlar, kasten işlenen suçlarda olduğu gibi, ancak belli şartların bulunması, yani uzlaştırma koşullarının bulunması halinde uzlaştırmaya tabi hale getirilmiştir.

2009 yılında ise, 5918 sayılı kanun değişikliği ile Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253/3 maddesi eklenmiş, bu madde uyarınca, uzlaştırmaya tabi bir suçun, uzlaştırmaya tabi olmayan başka bir suçla birlikte işlenmesi halinde uzlaştırma hükümlerinin uygulanması yasaklanmıştır. Ancak "birliktelik" kavramının ne olduğu, hangi zaman diliminin birlikte sayılacağı, aynı mağdura karşı birden fazla suçun mu yoksa aynı anda birden fazla mağdura işlenen suçların mı 253/3 maddesi bakımından

²⁶⁷ TOK, Mehmet Can," Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Kurumu Hakkındaki Düzenlemelerde Yapılan Değişiklikler ve Uzlaştırmanın Başarısızlık Nedenleri", Fasikül Dergisi (İKÜD), S. 105., 2018, s. 25.

değerlendirileceği hususlarında uygulamada soru işaretlerinin oluşmasına sebebiyet vermiştir²⁶⁸.

2016 yılında yapılan 6763 sayılı kanun değişikliği ise uzlaştırma hususunda devrim niteliğindedir. Bu kanun değişikliği ile birlikte uzlaştırma daha kurumsal hale gelmiş, birçok alan detaylı olarak düzenlenmiş ve uzlaştırmanın kapsamı çok daha genişlemiştir. Kanun değişikliği ile ilk olarak kurumun uzlaşma olan adı uzlaştırma olarak değiştirilmiştir. Bunun yanı sıra etkin pişmanlık kapsamındaki suçların uzlaştırma yasağı kaldırılmış, TCK'nın 106/1 maddesinde düzenlenen tehdit suçu, TCK'nın 141/1 maddesinde düzenlenen basit hırsızlık suçu ve TCK'nın 157/1 maddesinde düzenlenen basit dolandırıcılık suçları uzlaştırma kapsamına alınmıştır.

6763 sayılı kanun değişikliğinin öngördüğü en büyük yenilik ise, uzlaştırma usulündeki köklü değişikliktir. Değişiklik uyarınca önceden polis, savcı, hakim tarafından yapılabilen uzlaşma teklifi ve uzlaştırma müzakereleri artık sadece uzlaştırmacı tarafından yapılabilecektir. Ayrıca uzlaştırma işlemlerinin daha profesyonel olarak yürütülebilmesi için uzlaştırma büroları kurulmuştur.

Uzlaştırma ile ilgili son değişiklik ise yargı reformu olarak da bilinen 7188 sayılı kanun değişikliğidir. Bu değişiklik ile birlikte TCK'nın 117/1. maddesinde düzenlenen İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali, TCK'nın 155/2 maddesinde düzenlenen Güveni Kötüye Kullanma ve TCK'nın 165 maddesinde düzenlenen Suç Eşyasının Satın Alınması suçları uzlaştırma kapsamına alınmıştır. Ayrıca uzun süredir uygulayıcılar tarafından farklı şekillerde yorumlanan “birlikte işlenen suç” kavramı hakkında da, ancak aynı mağdura karşı birden fazla suç işlenirse, “birlikte işlenen suç” sayılabileceği belirtilmiştir.

V. UZLAŞTIRMANIN İLKELERİ

A. Uzlaştırmanın Özgür İradeye Dayanması İlkesi

CMUY'nin 5/1 maddesinde tarafların ancak özgür iradeleri ile uzlaşabilecekleri belirtilmiştir. Burada belirtilen özgür irade kavramı ile gönüllülük kavramları aynı anlamda kullanılmaktadır. Bu kavramlar sürece katılan tüm tarafları

---

²⁶⁸ TOK, a.g.m., s.25.

kapsar ve uzlaştırma sürecinin tüm evreleri için geçerlidir. Bu ilkenin bir sonucu olarak, suçun faili veya mağduru veya yasal temsilci sıfatı bulunan kişiler uzlaştırma sürecine katılıp katılmama hususunda serbesttirler. Uzlaşma teklifini reddedebilecekleri gibi kabul de edebilirler. Ancak uzlaşma teklifini kabul etmiş olmaları, uzlaştırma müzakerelerine katılacakları veya katılmak zorunda oldukları anlamına gelmez. İşterlerse teklifi kabul ettikleri halde müzakerelere katılmayabilirler. Aynı şekilde bir tarafın uzlaşma teklifini kabul etmesi ve devamında uzlaştırma müzakerelerine katılması da o kişiyi uzlaşma mükellefiyeti altına sokmaz. Bu sebeplerle uzlaştırmada özgür irade ilkesini uzlaştırma sürecinin tüm evrelerinde uygulanan ve uzlaştırmanın en temel ilkesi olarak nitelendirmek mümkündür²⁶⁹. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Hakkındaki R(99) 19 sayılı tavsiye kararında da, ceza uyuşmazlıklarında arabuluculuğunun, ancak tarafların özgür iradeleri neticesinde mümkün olduğu ve bundan istedikleri zaman vazgeçebilmeleri gerektiği belirtilmiřtir²⁷⁰.

Uzlaştırma sürecinde tarafların özgür iradelerini kullanabilmelerinde uzlaştırmacının rolü büyüktür. Uzlaştırmacı, öncelikle uzlaştırma kurumunun nasıl bir kurum olduğu, amaçlarının neler olduğu ve ne tür faydalarının olduğu hususlarında tarafları bilgilendirmelidir. Ardından uzlaştırma sürecinin başından sonuna kadar, her aşamasında taraflar arasında meydana gelen uyuşmazlığın hukuki mahiyeti hakkında taraflara bilgiler vermelidir. Ancak bu bilgiler, faile “uzlaşmazsan ceza alırsın” gibi kesin yargı içeren sözler söylemek veya bunu ima etmek şeklinde olmamalıdır. Aynı şekilde mağdura yönelik de, “uzlaşmazsan paranı kurtaramazsın, fail beraat eder” gibi sözler söylenmemelidir. Uzlaştırmanın ne olduğundan ve uzlaşması veya uzlaşmaması halinde hukuki sonuçların ne olacağından haberdar olan taraf, eğer irade açıklamayı tercih etmişse, bu beyanının açık ve herhangi bir belirsizliğe neden olmayacak şekilde olması gerekir²⁷¹.

Görüleceği üzere uzlaştırmanın özgür iradeye dayanması hem kanun koyucu tarafından hem de Avrupa konseyi tarafından son derece önemsenmiştir. Kanun koyucunun bu konuya verdiği önemin neticesinde CMK'nın 253/17 ve CMUY'un 18/4 maddelerinde Cumhuriyet savcısına, gerçekte uzlaştırmanın özgür irade ile yapılıp

²⁶⁹ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 528.; YERDELEN, Uzlaştırmanın Esasları, s. 32.

²⁷⁰ ÖZBEK, Mustafa, “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Konulu Tavsiye Kararı”, DEÜHFD, C.7., S.1., s. 132., Kısaltma; ÖZBEK, M., Tavsiye Kararı.

²⁷¹ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 141.

yapılmadığı ve belirlenen edimin hukuka aykırı olup olmadığını denetleme yetkisi verilmiştir. Cumhuriyet savcısına tanınan bu yetkiler, CMUY'un 25/4 maddesi uyarınca kovuşturma evresindeki uzlaştırma işlemleri için hakime de tanınmıştır.

Cumhuriyet savcısı veya hakimin, uzlaştırmanın özgür irade ile gerçekleşmediğine karar vermesi ancak üç sebepten olabilir. Birincisi, bir somut delilin ortaya çıkmasıdır. Örneğin, bir kamera kaydı veya failin mağdura yazmış olduğu bir mektup ele geçirilebilir. İkinci sebep, taraflardan birinin uzlaştırma gerçekleşikten sonra baskı altında uzlaştığını iddia etmesidir. Burada, bu iddiada bulunan kişiye neden uzlaştırma neticelenmeden önce böyle bir iddiada bulunmadığı sorulmalı ve iddiada bulunan kişinin kötü niyetli olma ihtimali göz ardı edilmemelidir. Üçüncü sebep ise, sair bir nedenle savcıya veya hakimde böyle bir izlenimin oluşmasıdır. Ancak 6763 sayılı kanun değişikliği ile birlikte uzlaştırma işlemlerinin yürütülmesi uzlaştırmacıya tevdi edilmiştir. O halde uzlaştırma sürecinde tarafların özgür irade ile hareket edip etmediklerinin ilk denetimi, onlarla muhatap olan uzlaştırmacı tarafından yapılacaktır. Bu denetim aslında yasal anlamda bir denetimden ziyade, savcı veya hakimin bu konuda bilgilendirilmesi amacıyla yapılan bir izlenimdir. Eğer uzlaştırmacı, taraflardan birinin baskı veya korku ile uzlaştığı kanaatine ulaşırsa veya buna ilişkin emarelere ulaşırsa bu durumu derhal savcı veya hakime durumu bildirmelidir. Savcı veya hakim, tarafları yeniden çağırmak da dahil olmak üzere çeşitli yollarla olaya yaklaşabilir. Ancak her halükarda baskı veya korku altında uzlaşıldığı kanaatine varılacak ise, bu kanaatin somut veriler ile desteklenmesi gerekir. Aksi durum keyfiliğe neden olabilir.

Uzlaştırma neticesinde belirlenen edimin niteliği de savcı veya hakimde bu izlenimin oluşmasına neden olabilir. Örneğin, aşırı derecede yüksek miktarda bedel ödemesi veya çok uzun bir süre karşılıksız çalışma şeklinde belirlenen edimlerde, uzlaştırmanın özgür irade ile gerçekleşmediği kanaatini oluşturabilir. Bu şekilde çok bariz aşırılığı bulunan bir edimin söz konusu olması halinde edimi borçlanan kişinin uzlaştırmanın anlam ve sonuçlarını kavrama yeteneğinin olmadığı da söylenebilir²⁷²

B. Tarafların Menfaatlerinin Korunması İlkesi

Tarafların menfaatlerinin korunması ilkesi de tıpkı, özgür iradeye dayanma ilkesi gibi, yargılamanın her aşamasında göz önüne alınması gereken bir ilkedir. Ceza

---

²⁷² KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 144.

hukuk sisteminin alternatif çözüm yolu olan uzlaştırma kurumu, özel hukuktaki yansımaları olan arabuluculuk kurumu gibi taraflar arasında tam manası ile bir eşitlik sağlamak zorunda değildir. Çünkü bir kere, suç nedeniyle fail, zararı giderme yükümlülüğü altına girmekte, mağdur ise zararın oluşmasında kendi katkısı olsa bile zararın telafisini beklemektedir. Bu sebeple asıl ilginin mağduru menfaatlerine verilmesi, ancak failin menfaatlerinin de ihmal edilmemesi gerekmektedir²⁷³.

C. Tarafların Kanuni Güvencelere Sahip Olması İlkesi

CMUY'un 5/3 maddesinde tarafların, kanunda koruma altına alınan haklara sahip oldukları belirtilmiştir. CMK'da ise 147. madde ile 156. maddeler arasında şüpheli ve sanıkların sahip oldukları haklar düzenlenmiştir. Bu maddeler içerisinde şüpheli veya sanığın ifade alma usulleri, yasaklanan ifade alma usulleri, müdafii isteme hakkı gibi şüpheli veya sanık lehine haklar belirtilmiştir. CMK'nın 234. maddesi ile 238. maddeleri arasında ise, mağdurların sahip oldukları haklar düzenlenmiştir. Buna göre mağdurlar, davaya katılma, belgelerden örnek isteme, itiraz veya kanun yoluna başvurma gibi haklara sahiptir. Hem mağdurların, hem de failerin haklarının düzenlendiği maddelerde kanuni temsilcilerin de haklarının neler olduğu belirtilmiştir. İşte bu hükümler uyarınca mağdur, fail veya kanuni temsilcilerin ceza yargılamasında sahip oldukları haklar, uzlaştırma bakımından da geçerli olacaktır.

D. Tercüman İsteme Hakkına Sahip Olma İlkesi

CMUY'un 5. maddesinin 4. fıkrasında, CMK'nın 202. Maddesine atıfta bulunularak uzlaştırma sürecinde tarafların tercüman isteme hakkına sahip oldukları düzenlenmiştir. Ayrıca CMK'nın 324/5 maddesinde de, tercüman görevlendirilmesinin yargılama gideri olarak sayılamayacağı, bu giderin devlet hazinesi tarafından karşılanması gerektiği belirtilmiştir.

E. Tarafların Yeterince Bilgilendirilme İlkesi

CMUY'un 5/5 maddesinde, uzlaştırmanın taraflarının, uzlaştırma işlemlerine başlanmadan önce uzlaştırmanın niteliği ve sonuçları hakkında bilgilendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu bilgilendirme esasen uzlaştırmacı tarafından yapılır ve diğer birçok ilkenin uygulanması da bu ilkenin sıhhati ile yakından ilgilidir. Zira

---

²⁷³ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 537.

uzlaştırmanın özgür iradeye dayanması ilkesi, gizlilik ilkesi gibi ilkelerde birçok durum en baştan uzlaştırmacı tarafından taraflara açıklanmalı ve taraflar bilgilendirilmelidir.

F. Tarafların Belirgin Özelliklerinin Göz Önüne Alınması İlkesi

CMUY'un 5/6 maddesinde, tarafların kişisel özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilmiştir. Tarafların maddi durumları, eğitim durumları, meslekleri, yaşları, sosyal çevreleri ve hatta tuttukları takım dahi uzlaştırmacılar tarafından göz önünde bulundurulmalıdır. Uzlaştırmacı bu bilgilere ulaştıktan sonra uzlaştırma girişiminde bulunmalıdır. Bu sayede hangi tarafa nasıl yaklaşması gerektiği hususunda daha doğru bir yaklaşım sergileyebilir. Ancak bu bilgilere ulaşmak adına kişilerin özel hayatına müdahale edici davranışlarda bulunmamalıdır.

G. Uzlaştırma Görüşmelerinin Gizliliği ve Delil Olmama İlkesi

Uzlaştırmanın gizliliği ilkesi, CMK'nın 253/13 ve CMUY'un 5/7 maddelerinde düzenlenmiştir. CMK'daki düzenlemede, genel olarak uzlaştırmanın gizliliğinden bahsedilmiş iken, CMUY'daki düzenlemede uzlaştırmacının gizlilik ilkesine uyma mecburiyeti düzenlenmiştir. Uzlaştırmacı görevi nedeniyle taraflar hakkında elde ettiği bilgi veya belgelerin gizliliğini sağlamakla yükümlüdür. Bu yükümlölük ilk başta elde edilen bilgi ve belgelerin üçüncü kişilerle paylaşılmaması şeklinde olur. Ancak uzlaştırmacının, tarafların birinden elde ettiği bilgi ve belgeleri diğer taraf ile de paylaşmaması gerekir. Uzlaştırmanın gizliliği ilkesi yalnızca uzlaştırmacıları değil, aynı zamanda tarafları ve sürece katılan yasal temsilci, avukat gibi kişileri, süreci yönlendiren katip, savcı, hakim gibi kişileri de kapsamaktadır. Bu kişiler de uzlaştırmanın başından sonuna kadar gerçekleşen olaylarla ilgili olarak gizliliği sağlama mecburiyeti içerisindedirler. Hatta bu yükümlölük, sadece uzlaştırma sürecinde değil, süreçten sonraki aşamada da geçerlidir. Ancak taraflardan birinin uzlaştırma ile ilgili bir bilgi veya belgeyi paylaşmayacağı veya kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmayacağına dair bir kesinlik yoktur. Bu sebeple uzlaştırmacı, bu ihtimali uzlaştırmanın en başında taraflara anlatmalı ve gerekiyorsa gizlilik konusunda anlaşmalarını sađlamalıdır²⁷⁴.

CMK'nın 253/20 maddesinde "uzlaştırma müzakereleri sırasında yapılan açıklamalar, herhangi bir soruştırmada ve kovuştırmada ya da davada delil olarak

²⁷⁴ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 531.; YERDELEN, Uzlaştırmanın Esasları, s. 36-37.

kullanılmaz” şeklinde yapılan düzenleme ile süreç içerisinde yapılan açıklamalar ve elde edilen delillerin kullanılması yasaklanmıştır. CMUY’un 32/3 maddesinde ise, belirtilen madde içeriği tekrar edilmekle birlikte ayrıca, sürece katılan şahısların tanık olarak dinlenemeyeceği de düzenlenmiştir. Tüm bu düzenlemeler uzlaştırmannın gizlilik ilkesinin sağlanabilmesi amacına yöneliktir. Avrupa Konseyi’nin R(99) 19 sayılı tavsiye kararında da sürece katılmanın ikrar anlamına gelmeyeceği, süreç içerisinde yapılan ikrarın da yargılama aşamasında delil olarak kullanılmaması gerektiği belirtilmiştir²⁷⁵.

Uzlaştırmacının, gizlilik ilkesini ihlal etmesi halinde, taraflarda meydana gelen zararın ağırlığı ve eylemin yoğunluğu dikkate alınarak CMUY’un 49. maddesi uyarınca sicilden çıkarılmasına karar verilebilir. Hatta bir aşama daha ileri gidilerek, uzlaştırmacı hakkında, soruşturmanın gizliliğini ihlal suçundan TCK’nın 285. maddesi uyarınca soruşturma başlatılabilir. Hem sicilden çıkarma yaptırımı hem de soruşturma başlatılması durumu, her somut olayın özelliklerine ve eylemlerin yoğunluğuna göre ayrı ayrı değerlendirilmelidir²⁷⁶.

Burada özellikle kamuoyunun uzlaştırmaya bakışını etkilemeye yönelik çalışmalara da değinmek gerekir. Özellikle 6763 sayılı kanun değişikliği ile birlikte kurumun işlerliğinin ve halkın farkındalığının artırılması amacına yönelik çeşitli faaliyetler yapılmaktadır. Bu faaliyetlerin en başında uzlaştırmannın reklamının yapılması gelmektedir. Ülke çapında özellikle Kızılay, Tegev, Yeşilay gibi kurumlara yardım edilmesi konulu edimler, çiçek dağıtma, bakımevinde kalan yaşlıları ziyaret etme gibi edimler reklam değeri fazla olduğundan medyaya yansıtılarak kamuoyu ile paylaşılmakta, böylece halkın uzlaştırma kurumuna olan ilgisinin canlı tutulması sağlanmaktadır. Elbette bu yöndeki adımlar desteklenmelidir. Ancak tarafların rızası olmaksızın bu bilgilerin paylaşılması gizlilik ilkesine aykırı olabilir. Bu sebeple, uzlaştırma neticesinde reklam değeri olan herhangi bir şey basına verilecek ise, taraflardan bu hususta rızalarının olduğuna dair bir evrak alınmalıdır.

Uzlaştırmannın gizliliği ilkesi birkaç sebep ile esnetilebilir. Birinci sebep, tarafların kendi aralarında uzlaştırmannın gizliliğinin kaldırılmasına karar vermeleridir. Bu durumda yapılan açıklamalar uzlaştırmannın gizliliği ilkesine aykırılık teşkil etmez. İkincisi, uzlaştırmacının, uzlaştırma sürecinin sonuçlarını ve uygulanan usulü bildirdiği

---

²⁷⁵ ÖZBEK, M., Tavsiye Kararı.

²⁷⁶ YERDELEN, Uzlaştırmannın Esasları, s. 38.

raporu adli makamlara teslim etmesidir. Bu durumda da, uzlaştırmanın gizliliği ilkesi ihlal edilmiş olmaz. Ancak raporda, tarafların görüşmeler esnasındaki konuşmalarını ve davranışlarını içeren kanıların olmaması gerekir. nc sebep ise, uzlaştırma sürecinde kamu düzenini yakından ilgilendiren bir durumdan haberdar olunması ve bu durumun ilgili makamlara bildirilmesidir. Yani rneğin, bir yaralama suçundan uzlaştırma süreci işletilirken bu yaralamanın aslında cinsel istismar suçunun verdiği öfke ile işlendiğinin öğrenilmesi veya herhangi bir sebepten ileride daha büyük başka bir suçun işleneceğinin öğrenilmesi hallerinde, bu durum derhal savcı veya hakime bildirilmelidir. Bu durum genel kabul gördüğü üzere, uzlaştırmanın gizlilik ilkesine aykırılık teşkil etmez²⁷⁷.

H. Süreci Açıklama ve Tedbir Alma İlkesi

Uzlaştırmacı CMUY'un 5/8 maddesi uyarınca tarafları süreç hakkında bilgilendirmelidir. Bu ilke diğer tüm ilkelerin temelini oluşturmaktadır. Zira diğer ilkelerin uygulanabilmesi bu ilkenin uygulanabilmesine bağlıdır. Uzlaştırmacı taraflara ilkeler hakkında bilgi verdikten sonra, kendisinin sıfatının ne olduğu, bağımsızlığı gibi bilgiler vermelidir. En önemlisi de uzlaştırmanın mahiyeti ve tarafların alacakları kararların neticelerinin ne olabileceği hakkında bilgiler vermelidir. Diğer taraftan uzlaştırmacı, CMUY'un 5/9 maddesi uyarınca, tarafların sürece katılımlarının gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleşmesi, zgr iradeye bağlı olarak karar alınması hususlarının sağlanması için gerekli olan tüm önlemleri almalıdır.

---

²⁷⁷ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 530-531.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UZLAŞTIRMANIN ŞARTLARI

Uzlaştırma ile ilgili hükümler CMK'nın 253 vd. maddelerinde ve Uzlaştırma Yönetmeliğinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddelerde uzlaştırmanın şartlarının neler olduğu da düzenlenmiştir. Buna göre;

- Mağdur veya suçtan zarar görenin gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olması,
- Muhakeme şartlarının bulunması,
- Suçun işlendiğine dair kamu davası açmaya yeter nitelikte delilin elde edilmesi,
- Suçun uzlaştırma kapsamında olan bir suç olması gerekir.

Bu bölümde, uzlaştırmanın şartlarının neler olduğu, birlikte işlenen suç, fail veya mağdur sayısının çokluğu, uzlaştırma yasakları gibi hususlar üzerinde detaylı inceleme yapılacaktır.

I. UZLAŞTIRMANIN TARAFLARA İLİŞKİN ŞARTLARI

A. Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Gerçek Kişi veya Özel Hukuk Tüzel Kişisi Olması

Uzlaştırmanın taraflarının kimler olduğu, CMK'nın 253/1. ve CMUY'un 8/1 maddelerinde düzenlenmiştir. CMK'nın 253/1 maddesi; *“Aşağıdaki suçlarda, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişisinin uzlaştırılması girişiminde bulunulur”* şeklinde; CMUY'un 7/1 maddesi ise; *“Uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için mağdur ya da suçtan zarar görenin gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olması gerekir.”* şeklinde düzenlenmiştir.

Görüüleceği üzere uzlaştırmanın tarafları gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisidir. Gerçek kişiler hem fail, hem de mağdur sıfatıyla uzlaştırmanın tarafı olabilirler. Ancak özel hukuk tüzel kişileri yalnızca mağdur sıfatıyla uzlaştırmanın tarafı olabilirler. Zira tüzel kişi vasıtasıyla bir suç işlense dahi, bu suçun faili tüzel kişi değil,

o tüzel kişinin yöneticileri, çalışanları vs. kişilerdir²⁷⁸. Kamu hukuku tüzel kişileri ise uzlaştırmanın tarafı olamazlar. Bunun iki nedeni vardır. Birincisi, kamu tüzel kişilerinin, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri ile eşitlik ilkesine tabi olmaması, yani üstünlüğünün bulunmasıdır. Kamu tüzel kişiliği kamunun ayrıcalıklarından ve üstünlüklerinden yararlanırken, diğerleri bu imkânlardan yararlanamamaktadır. Bu şekilde yürütülen uzlaştırma müzakerelerinde gerçek kişilerin veya özel hukuk tüzel kişilerinin özgür iradeleri ile karar vermelerini beklemek mümkün değildir. İkincisi, kamu tüzel kişiliğinin menfaatlerinin ne olduğunun, kim tarafından ve ne şekilde tespit edileceği belli değildir. Kamu tüzel kişisine karşı işlenen bir suç nedeniyle yürütülen uzlaştırma müzakerelerine kimlerin katılacağı, nelerin talep edilmesi ile kamunun menfaatlerinin korunacağı hususları, soyut ve kişiden kişiye göre değişebilen hususlardır. Bu sebeplerle kamu tüzel kişiliğine yönelen suçlarda uzlaştırma hükümleri uygulanamamaktadır²⁷⁹.

Tarafların gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olması kuralı, uzlaştırmanın en temel kurallarından olduğu için kişi, özel hukuk tüzel kişisi ve kamu hukuku tüzel kişisi kavramlarını detaylı olarak incelemek gerekmektedir. Kişiler, hak ehliyetine sahip olabilen, yani haklara ve borçlara sahip olabilen varlıklardır. Kişi denince akla ilk gelen insan olsa da, aslında kişi kavramı, insanın yanı sıra tüzel kişileri de kapsayan bir kavramdır. Tüzel kişiler ise, özel hukuk tüzel kişileri ve kamu hukuku tüzel kişileri olarak ikiye ayrılmaktadır²⁸⁰.

Özel hukuk tüzel kişileri, kişilerin özgür iradeleri ile ve özel hukuk kurallarına bağlı olarak kurulan tüzel kişilerdir. Bu tüzel kişilere örnek olarak, şirketler, dernekler ve vakıflar gösterilebilir²⁸¹. Kamu hukuku tüzel kişileri ise, bizzat devlet tarafından çıkarılan bir kanun ile veya kanunun verdiği yetki sonucu idari işlem tesisi ile kurulan ve kamu gücü ve ayrıcalıklarından faydalanan tüzel kişilerdir²⁸². Özel hukuk tüzel kişileri ve kamu hukuku tüzel kişileri arasında belirgin farklılıklar vardır. Buna göre özel hukuk tüzel kişisi, gerçek kişilerin özgür iradeleri ile kurulur ve yine özgür irade ile

²⁷⁸ YERDELEN, Uzlaştırmanın Esasları, s. 41.

²⁷⁹ YERDELEN, Uzlaştırmanın Esasları, s. 56-57.

²⁸⁰ ZEVKLİLER, Aydın/ERTAŞ, Şeref/HAVUTÇU, Ayşe/ACABEY, M. Beşir/ GÜRPINAR, Damla, Yeni Medeni Kanuna Göre Medeni Hukuk(Temel Bilgiler), Turhan Kitabevi, 10. Baskı, Ankara 2018, s. 134-136., Kısaltma; ZEVKLİLER ve diğerleri.

²⁸¹ ZEVKLİLER ve diğerleri, a.g.e., s. 135.

²⁸² ODYAKMAZ, Zehra/KAYMAK, Ümit/ERCAN, İsmail, Anayasa Hukuku- İdare Hukuku, On İki Levha Yayınları, 15. Baskı, İstanbul 2012, s. 255.

feshedilir. Herhangi bir kamusal güce, üstün yetkiye sahip değildir. Amaçları, gelir sağlamak, yardım faaliyetlerinde bulunmak gibi bireysel menfaatlere yönelik olabilir²⁸³. Kamu hukuku tüzel kişisi ise, kanunun verdiği yetki ile kurulur ve aynı şekilde sona erer. Kamusal güce, üstün yetkilere sahiptir. Amaçları, kamu yararının sağlanmasıdır²⁸⁴.

Kamu tüzel kişilerinin neler olduğunu tek tek saymak mümkün değildir. Ancak bu hususta önem arz eden bazı yerlere değinmekte fayda vardır.

Bunlardan ilki vakıf üniversitelerinin durumudur. Vakıf üniversitelerinin kamu tüzel kişiliğine sahip olduğuna ilişkin bir yasal düzenleme yoktur. Ancak Vakıf üniversiteleri bünyesinde kurulan meslek yüksek okullarının kamu tüzel kişiliğine haiz olduğu 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun²⁸⁵ ek 2. maddesinde düzenlenmiştir²⁸⁶. Anayasa mahkemesi de bir kararında, vakıf üniversitelerinin, devlet üniversiteleri gibi kamu tüzel kişiliğine sahip olduğunu belirtmiştir²⁸⁷. Bu sebeple, vakıf üniversitelerine yönelen bir suç hakkında uzlaştırma hükümlerinin uygulanmaması gerekir.

Kamu tüzel kişiliği bakımından önem arz eden bir diğer husus kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarıdır. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının kamu tüzel kişiliğine sahip olduğu Anayasa'nın 135. Maddesinde düzenlenmiştir. Bu meslek kuruluşları, "birlik" veya "konfederasyon" gibi merkezi düzeyde olabileceği gibi, "oda", "borsa", "baro", "birlik" gibi yerel düzeyde de olabilir²⁸⁸. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına örnek olarak, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, ticaret odaları, sanayi odaları, Türk Tabipler Birliği, tabip odaları, Türkiye Barolar Birliği, barolar, Türkiye Bankalar Birliği gibi çok sayıda örnek vermek mümkündür²⁸⁹. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına yönelen suçlar yönünden de, uzlaştırma hükümlerinin uygulanması mümkün değildir.

Kamu tüzel kişiliği ile ilgili son olarak Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ne(KİT) değinmek gerekir. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin neler olduğu Kamu İktisadi

²⁸³ **ÇAĞLAYAN**, Ramazan, "Hukukumuzda Kamu Tüzel Kişiliği Kavramı ve Kıstasları", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 14., 2019., s. 376.

²⁸⁴ **ÇAĞLAYAN**, a.g.m., s. 377.

²⁸⁵ 04.11.1981 tarih ve 17506 sayılı R. G.' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

²⁸⁶ **ÇAĞLAYAN**, a.g.m., s. 381.

²⁸⁷ Anayasa Mahkemesi, E.1990/2, K.1990/19, T.30.5.1990., (Akt; **ÇAĞLAYAN**, a.g.m., s. 382).

²⁸⁸ **ODYAKMAZ/KAYMAK/ERCAN**, a.g.e., s. 598.

²⁸⁹ **ODYAKMAZ/KAYMAK/ERCAN**, a.g.e., s. 598-599.

Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin²⁹⁰ son hükümler başlığı altında detaylıca düzenlenmiştir. Kamu İktisadi Teşebbüsleri, Kamu İktisadi Kuruluşları (Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğü, Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü), İktisadi Devlet Teşekkülleri (Ziraat Bankası, Türkiye Denizcilik Kurumu), Müesseseler (Tütün ve Sigara İşletmeleri Müessesesi, Silah Sanayi Müessesesi), Bağlı Ortaklıklar (Ziraat Bankasına bağlı Güven Sigorta) olmak üzere çok sayıda ve farklı alanlardadır. Bu kuruluşlar, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 4/2 maddesi uyarınca özel hukuk hükümlerine tabidir. Yani üçüncü kişiler ile ilgili olarak yapılan işlemlerde özel hukuk kuralları uygulanmaktadır²⁹¹. Teşebbüslerin kamu tüzel kişiliği kabul edilmekle birlikte, üçüncü kişiler ile aralarında meydana gelen işlemlerde, özel hukuk hükümlerinin uygulanması kuralı, teşebbüslerin uzlaştırmanın tarafı olup olamayacağı sorusunu akıllara getirebilir. Kanun hükmünde kararnamenin bu hükmü nedeniyle, Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ne yönelen suçlarda uzlaştırma hükümlerinin uygulanabileceği düşünülebilir. Ancak, aynı kararnamenin 57. Maddesinde, *“Teşebbüslerin, müesseselerin, işletmelerin ve bağlı ortaklıkların malları ve her çeşit mevcutları aleyhine işlenen suçlar, Devlet malı aleyhine işlenmiş sayılır. Bu suçlara Türk Ceza Kanunundaki cezalar uygulanır”* denilmek suretiyle, KİT'lere yönelen malvarlığı suçlarında özel hukuk hükümlerinin uygulanması yasaklanmıştır. Tüzel kişilerin yalnızca malvarlığına yönelik suç işlenebileceği, başka türlü suç işlemenin mümkün olmadığı düşünülürse, yukarıdaki özel hukuk hükümlerinin uygulanmasını yasaklayıcı madde uyarınca KİT'ler hakkında uzlaştırma hükümlerinin uygulanmasının mümkün olmadığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla örneğin, Ziraat Bankasının camının kırılması suretiyle işlenen mala zarar verme suçunda uzlaştırma işlemleri yürütülemez. İştirakler ise devletin, sermayenin yüzde 15-50'sine sahip olduğu, kamu tüzel kişiliği olmayan anonim şirketlerdir²⁹². Bu sebeple kanımızca iştirakler yönünden uzlaştırma hükümlerinin uygulanmasında bir sakınca bulunmamakta ise de, yukarıda sayılan kamu iktisadi teşebbüslerine yönelen suçlar nedeniyle uzlaştırma hükümlerinin uygulanması mümkün değildir.

²⁹⁰ 18.6.1984 tarih ve 18435 sayılı R. G.' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

²⁹¹ ODYAKMAZ/KAYMAK/ERCAN, a.g.e., s. 594-595.

²⁹² ODYAKMAZ/KAYMAK/ERCAN, a.g.e., s. 595.

1. Taraflardan Birinin Ölümü Halinde Uzlaştırma

Uzlaştırma müzakereleri başlamadan, müzakereler devam ederken veya uzlaştırma raporu imzalandıktan sonra taraflardan herhangi biri ölebilir. Failin ölmesi durumunda TCK'nın 64. maddesi uyarınca soruşturma aşamasında KYOK(kovuşturmaya yer olmadığı kararı), kovuşturma aşamasında düşme kararı verilir. Bu halde uzlaştırma yoluna gidilmez, gidilmiş ise sona erdirilir. Uzlaştırma teklif edilmiş olması veya uzlaştırma görüşmelerine başlanmış olması bir şey ifade etmez. Ancak tarafların uzlaşması ve bunun sonucunda uzlaştırma raporunun düzenlenmesi hali farklılık arz eder. Bunun sebebi uzlaştırma raporunun ilam niteliğinde belgelerden olmasıdır. CMK'nın 253/19 maddesinde uzlaştırma raporunun İİK 38 anlamında ilam niteliğindeki belgelerden olduğu belirtilmiştir. O halde, taraflar arasında uzlaşma sağlanır ve rapor düzenlenirse, elinde ilam niteliğinde belge (uzlaştırma raporu) olan mağdur, failin mirasçılarında rapora konu olan edimi talep edebilir. Hatta edim, mirası reddetmeyen mirasçılar tarafından karşılanmaz ise icra takibi yoluna da başvurabilir²⁹³. Tabi mirasçılarının edimi yerine getirebilmeleri için rapora konu olan edimin yalnızca fail tarafından yapılabilecek bir edim olmaması, yani mirasçılar tarafından da ifa edilebilecek bir edim olması gerekir. Örneğin, bir miktar paranın ödenmesi şeklindeki edim, mirasçılar tarafından da yerine getirilebilir iken, bir resim çizilmesi şeklindeki edim mirasçılar tarafından yerine getirilemeyebilir. Bu durumda uzlaştırma raporu imkânsızlık nedeniyle herhangi bir sonuç doğurmaz²⁹⁴.

Aynı hususlar uzlaştırma raporu imzalandıktan sonra mağdurun ölmesi için de geçerlidir. Bu durumda da, mağdurun mirasçıları tarafından, uzlaştırma raporunda belirlenen edimin yerine getirilmesi failden istenebilir, aksi halde icra yoluna başvurulabilir²⁹⁵. Görüleceği üzere uzlaştırma raporunun imzalanmasının ardından taraflardan birinin ölmesi durumunda, aralarındaki mesele ceza hukuku meselesi olmaktan çıkarak, miras hukuku ve icra hukuku boyutuna geçmektedir²⁹⁶.

Uzlaştırma raporu imzalanmadan önce mağdurun ölmesi durumu, soruşturma ve kovuşturma aşamaları bakımından ayrı ayrı incelemek gerekir. Soruşturma aşamasında mağdurun ölmesi durumunda kural olarak şikâyet hakkı

²⁹³ YERDELEN, Uzlaştırmanın Esasları, s. 47.

²⁹⁴ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 309.

²⁹⁵ YERDELEN, Uzlaştırmanın Esasları, s. 48.

²⁹⁶ YERDELEN, Uzlaştırmanın Esasları, s. 57.

mirasçılara veya ölenin yakınlarına geçmez. Çünkü şikâyet hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı olan haklardandır²⁹⁷. Aynı şekilde CMUY 7/7 maddesi uyarınca uzlaştırma yoluna da gidilmez, gidilmiş ise sona erdirilir. Ancak hakaret suçu yönünden bu kuralın bir istisnası vardır. TCK'nın 131/2 maddesinde, “*Mağdur, şikâyet etmeden önce ölürse, veya suç ölmüş olan kişinin hatırasına karşı işlenmiş ise; ölenin ikinci dereceye kadar üstsoy ve altsoyu, eş veya kardeşleri tarafından şikâyetle bulunulabilir*” hükmü düzenlenmiştir. Buna göre, ölenin maddede sayılan yakınları şikâyetçi olabildiklerine göre uzlaştırmanın da tarafı olabilirler²⁹⁸. Ancak bu sefer de, uzlaştırma işlemlerinin şikâyetçi olan mirasçılarla mı, yoksa maddede sayılan kişilerle mi yapılacağı sorusu sorulabilir. Kanımızca, ölenin yakınlarından biri şikâyet hakkını kullanırsa, hem maddede belirtilen diğer yakınlarına tebligat çıkartılarak şikâyet haklarının olduğu bildirilmeli, hem de bu tebligatın ardından altı aylık sürenin geçmesi beklenmelidir. Çünkü hakaret suçunda şikâyet süresi, suçun öğrenildiği tarihten itibaren başlayacağı için, ölen mağdurun bir yakını suçu, mağdur öldükten hemen sonra öğrenip şikâyetçi olabilir iken, başka bir yakını bu hususu dört ay sonra öğrenmiş olabilir veya suçu öğrendikten sonra hemen şikâyet hakkını kullanmayıp, aylar sonra kullanmış olabilir. Bu sebeple ölenin maddede sayılan tüm yakınlarına tebligat çıkartılmak suretiyle, hakaretin farklı tarihlerde öğrenildiği iddiasının önüne geçilir ve altı aylık sürenin geçmesinin beklenmesi ile de tüm yakınların şikâyet haklarını kullanmalarına fırsat verilmiş olur. Ancak tüm mirasçılar şikâyetçi olursa veya içlerinden bazıları şikâyetten feragat ettiklerini beyan ederlerse altı aylık sürenin beklenmesine gerek yoktur. Bu sürecin işletildikten sonra, şikâyetçi olan yakınlar ile fail arasında uzlaştırma işlemleri yapılabilir.

Kovuşturma evresinde ise, mağdurun ölmesi halini düzenleyen CMUY'un 7/7 maddesi, CMK'nın 243 maddesine atıfta bulunmaktadır. CMK'nın 243 maddesi “*Katılan, vazgeçerse veya ölürse katılma hükümsüz kalır. Mirasçılar, katılanın haklarını takip etmek üzere davaya katılabilirler*” şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre, mirasçılar ile uzlaştırma işlemlerinin yapılabilmesi için en önemli şart mağdurun ölmeden önce katılan sıfatını alıp almadığıdır. Mağdur katılan sıfatını aldıktan sonra ölmüş ise, mahkeme mirasçıları tespit etmeli ve durumu haberdar etmelidir. Kanımızca, tüm mirasçılara tebligat yapılmalıdır. Ancak tüm mirasçılar ile değil, yapılan tebligat ile

²⁹⁷ TOROSLU/FEYZİOĞLU, a.g.e., s. 60.

²⁹⁸ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 134.; YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 310.

davadan haberdar olan ve davaya katılan mirasçılar ile uzlaştırma işlemleri yürütülmelidir. Ayrıca hem TCK'nın 131/2 maddesi uyarınca şikâyetçi olan ölenin yakınları ile yapılan uzlaştırma işlemlerinde, hem de CMUY'un 7/7 maddesi uyarınca kovuşturma evresinde ölenin davaya katılan mirasçıları ile yapılan uzlaştırma işlemlerinde uzlaşmanın sağlanabilmesi için, davaya katılan veya şikâyetçi olan tüm tarafların (şikâyetçi yakınların/katılan mirasçıların) uzlaşmayı kabul etmesi gerekir. Aksi halde başarılı bir uzlaştırmadan bahsedilemez²⁹⁹.

Kovuşturma evresinde katılanın ölmesi durumunda mirasçılarına tebligat çıkartılması hususu Yargıtay kararlarında da belirtilmiştir. Buna göre; “...katılanın bozma öncesinde 16.01.2009 tarihli celsede katılmak istediğini beyan etmesi ve hakkında katılma kararı verildiği, katılanın nüfus kaydına göre katılanın anne, baba ve kardeşinin kendisinden önce vefat ettiği, eşi ile çocuklarının bulunmadığı, yasal mirasçısı olarak hayatta olan tek kardeşi S... Ş... 'nun bulunduğu anlaşıldığından, yasal mirasçı S... Ş... 'ya uzlaşma teklifi yapılarak sonucuna göre sanığın hukuki durumunun yeniden değerlendirilmesinde zorunluluk bulunması...”³⁰⁰

Bir başka kararında ise, “...katılan N... Ö... 'ın uzlaştırma aşamasında 24/12/2016 tarihinde vefat ettiğinin anlaşılması karşısında, katılanın yasal mirasçılarına uzlaşma teklifi yapılarak sonucuna göre sanığın hukuki durumunun yeniden değerlendirilmesinde zorunluluk bulunduğu gözetilmeden, yazılı şekilde itirazın kabulü yerine reddine karar verilmesinde isabet görülmemiştir...”³⁰¹

2. Yasal Temsilci İle Uzlaştırma

CMK'nın 253/4-2. cümle maddesinde, “şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde, uzlaşma teklifi kanunî temsilcilerine yapılır” denilmek suretiyle reşit olmayan kişiler ile ilgili uzlaştırma hükümleri düzenlenmiştir. Buna göre, reşit olmayan küçük ile ilgili uzlaştırma işlemleri kanuni temsilcisi ile yapılacaktır. Ancak kanuni temsilci terimi CMK'nın birçok yerinde, taraflardan birinin fiil ehliyetinin bulunmaması hallerine ilişkin olarak kullanılmışken, bu maddede yalnızca reşit olmayanlar ile ilgili olarak kullanılması doktrinde eleştiri sebebi olmuştur³⁰². Çünkü reşit olduğu halde kısıtlılık veya ayırt etme gücünün bulunmaması

²⁹⁹ Aynı Görüşte Bkz. **KAYMAZ/GÖKCAN**, a.g.e., s. 136.

³⁰⁰ **YARGITAY 13 CD.**, 27.06.2018 tarih 2018/1542 E., 2018/10017 K. (UYAP PORTAL).

³⁰¹ **YARGITAY 15 CD.**, 16.09.2019 tarih 2019/6215 E., 2019/8332 K. (UYAP PORTAL).

³⁰² **YERDELEN ve diğerleri**, a.g.e., s. 295.

gibi nedenlerle kanuni temsilcisinden bağımsız olarak irade açıklamasında bulunamayacak kişiler de vardır. Bu kişilere örnek olarak akıl hastaları verilebilir. Akıl hastaları TCK'nın 32 maddesi uyarınca işledikleri suçlar nedeniyle akıl hastalıklarının boyutuna göre ya cezalandırılmaz ya da indirim uygulanarak cezalandırılırlar. Bunun nedeni, bu kişilerin fiil ehliyetlerinin gelişmediği veya tam anlamı ile gelişmediğinin kabul edilmesidir. O halde, cezalandırılırken fiil ehliyetinin tam olarak gelişmediği değerlendirilen kişinin uzlaştırma işlemlerine katılarak irade açıklaması beklenemez³⁰³. Bu sebeplerle doktrinde, kanun maddesinde geçen reşit olmama ibaresi eksik görülmüş, ayırt etme gücü olmayan diğer kişilerin de medeni kanun hükümleri uyarınca kendilerini borçlandırıcı işlem altına sokamayacakları, bu nedenle bu kişilerin de kanuni temsilci ile temsil edilmesi gerektiği belirtilmiş ve maddede geçen kanuni temsilci teriminin fiil ehliyeti olmayan herkesi kapsadığı belirtilmiştir³⁰⁴.

Doktrinde eksikliği ifade edilen husus yönetmelik hükmü ile düzenlenmiştir. Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliğinin 29/1 maddesinde, “*şüpheli, sanık, katılan, mağdur veya suçtan zarar görenin ayırt etme gücü bulunmaması durumunda, uzlaştırma teklifi kanuni temsilcilerine yapılır*” şeklindeki düzenleme ile reşit olduğu halde ayırt etme gücünden yoksun olanların da kanuni temsilci ile temsil edileceği belirtilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişinin kanuni temsilci ile temsil edilmesi durumunda, kanuni temsilcinin uzlaştırmanın tarafı haline gelmemesidir. Yani uzlaştırmanın tarafı hala ayırt etme gücüne sahip olmayan kişidir, ancak kanuni temsilci tarafından temsil edilmektedir. Kanuni temsilci taraf olmasa da, taraflara tanınan tüm haklara ve güvencelere CMUY'un 7/3 maddesi uyarınca sahiptir. Kanuni temsilcinin, temsil ettiği kişinin hukuki menfaatlerini gözeterek iş ve işlemlerde bulunması gerekir. Kanuni temsilciler veli, vasi ve kayyumdur.

a. Tam Ehliyetsizler

Tam ehliyetsizler, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerdir. Kural olarak iş ve eylemleri hukuki sonuç doğurmaz ve cezai anlamda da sorumlulukları yoktur³⁰⁵. Bu kişilere TCK'nın 32/1 maddesinde düzenlenen tam akıl hastaları ve TCK'nın 31/1 maddesinde düzenlenen 12 yaşını doldurmamış çocuklar örnek olarak gösterilebilir.

³⁰³ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 132.

³⁰⁴ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 165.; YERDELEN ve diğerleri, s. 295.

³⁰⁵ ZEVLİLİLER ve diğerleri, a.g.e., s. 93.

i. Akıl Hastaları

Akıl hastaları ile ilgili uzlaştırma hükümlerini fail ve mağdur yönünden ayrı ayrı incelemek gerekir. Fail yönünden akıl hastalığı TCK'nın 32. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; *(1) Akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez. Ancak, bu kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükmolunur. (2) Birinci fıkrada yazılı derecede olmamakla birlikte işlediği fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği azalmış olan kişiye, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine yirmibeş yıl, müebbet hapis cezası yerine yirmi yıl hapis cezası verilir. Diğer hallerde verilecek ceza, altıda birden fazla olmamak üzere indirilebilir. Mahkûm olunan ceza, süresi aynı olmak koşuluyla, kısmen veya tamamen, akıl hastalarına özgü güvenlik tedbiri olarak da uygulanabilir.*

Fail'in akıl hastası olması halinde öncelikle TCK'nın 32 maddesinin hangi fıkrasının uygulanacağını belirlemek gerekmektedir. Eğer 1. fıkra uygulanacaksa faile ceza verilmeyecek, yalnızca güvenlik tedbiri uygulanacaktır. Bu halde uzlaştırma hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı sorusu sorulabilir. Doktrinde bizimde katıldığımız bir görüşe göre, TCK 32/1'den yararlanan faile ceza verilmesinin mümkün olmaması ve uzlaştırmanın güvenlik tedbirine değil, cezaya alternatif olması nedenleri ile uzlaştırma hükümlerinin uygulanmaması gerekir³⁰⁶.

Yargıtay eski kararlarında, 32/1 derecesinde akıl hastalığı olan fail hakkında ceza verilemeyeceğini, uzlaştırmanın ise güvenlik tedbirlerinin değil, cezanın alternatifi olduğunu, bu nedenle ceza verilemeyen fail hakkında uzlaştırma hükümlerinin uygulanamayacağını belirtmiş iken³⁰⁷, yeni kararlarında ise, uzlaştırmanın güvenlik tedbirlerine nazaran lehe olduğu, bu sebeple akıl hastası fail hakkında uzlaştırma hükümlerinin uygulanması gerektiğine hükmetmiştir³⁰⁸.

Buraya kadar anlatılanlar failin akıl hastalığının bulunması durumuna ilişkindir. Mağdurun akıl hastası olması durumunda ise uzlaştırma hükümlerinin uygulanması

³⁰⁶ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 132.; EKİCİ ŞAHİN/YEMENİCİ, a.g.m., s. 462.; YERDELEN, Uzlaştırmanın Esasları, s. 58.; YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 296.

³⁰⁷ YARGITAY 8 CD., 06.07.2017 tarih 2017/4112 E., 2017/8750 K. (UYAP PORTAL).

³⁰⁸ YARGITAY 13 CD., 16.01.2019 tarih 2018/8680 E., 2019/460 K. (UYAP PORTAL); YARGITAY 4 CD., 12.09.2019 tarih 2015/27991 E., 2019/13552 K. (UYAP PORTAL); YARGITAY 4 CD., 31.10.2019 tarih 2019/2424 E., 2019/16971 K. (UYAP PORTAL).

noktasında herhangi bir sakınca yoktur. Ancak bu durumlarda, uzlaştırma sürecinin akıl hastası mağdur ile değil, yasal temsilcisi ile yapılması gerekmektedir.

ii. Mümeyyiz Olmayan Küçükler

On iki yaşını doldurmamış çocuklar hakkında TCK'nın 31/1 maddesinde, *“Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.”* hükmü düzenlenmiştir. Bu çocuklar hakkında da, tıpkı tam akıl hastalarında olduğu gibi ceza verilemeyeceği ve uzlaştırmanın güvenlik tedbirinin alternatifi olmaması gerekçesi ile uzlaştırma hükümlerinin uygulanmaması gerekmektedir³⁰⁹. Dikkat edilirse, tam akıl hastalığı olanlara güvenlik tedbirlerinin uygulanması zorunlu iken, on iki yaşını tamamlamamış çocuk hakkında böyle bir zorunluluk yoktur. *“Güvenlik tedbiri uygulanabilir”* denilerek, bunun takdiri uygulayıcılara bırakılmıştır. Ancak Yargıtay'ın yukarıda açıklanan, *“uzlaştırmanın güvenlik tedbirlerine nazaran daha lehe olduğu, bu sebeple TCK 32/1'den yararlanan fail hakkında uzlaştırma hükümlerinin uygulanması gerektiği”* yönündeki kararların isabetli olduğu eğer kabul edilirse, o halde on iki yaşını doldurmamış çocukların işledikleri suçlar yönünden de uzlaştırma yoluna gitmek gerekecektir. Zira bu yaş aralığındaki çocukların da işledikleri suçlar nedeniyle güvenlik tedbiri uygulanma ihtimali vardır. Ancak bu durum, güvenlik tedbirlerinin değil, cezanın alternatifi olan uzlaştırma kurumunun ruhuna aykırı olduğu gibi, güvenlik tedbiri ile rehabilite olması gereken çocuk veya akıl hastasının da tedavisinin de önüne geçecektir.

TCK'nın 31/2 maddesi uyarınca, 12 yaşını doldurup, 15 yaşını doldurmamış çocukların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması durumunda da, 12 yaşını doldurmamış çocuklara ilişkin hükümler uygulanacağı için, bu kişiler hakkında da yukarıda yapmış olduğumuz açıklamalar geçerlidir. Aynı durum TCK'nın 33. maddesinde düzenlenen sağır ve dilsizlik durumu için de geçerlidir. Buna göre, on beş yaşını doldurmamış sağır ve dilsiz, işlemiş olduğu suç nedeniyle, on iki yaşını doldurmamış çocuk ile aynı düzenlemelere tabi olduğu için uzlaştırma hükümlerinin uygulanmaması gerekir. On beş yaşını doldurup, on sekiz yaşını doldurmamış sağır ve dilsizler ise, on iki yaşını doldurup, on beş yaşını doldurmamış çocuklara ilişkin

³⁰⁹ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 142.

hükümlere tabi oldukları için, bu kişilerin de işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması durumunda uzlaştırma hükümlerinin uygulanmaması gerekir.

b. Sınırlı Ehliyetsizler

Sınırlı ehliyetsizler, sezgin olduğu halde ergin olmayan kişiler, yani mümeyyiz çocuklar ile kısıtlanmış kişileri ifade etmektedir. Bu kişilerin kanuni temsilcileri, velileri veya vasileridir. Bu kişiler, kendilerine sıkı sıkıya bağlı olan haklarını kullanabilirler ve karşılıksız kazanmada bulunabilirler. Bu işlemleri tek başlarına yapabildikleri gibi, yasal temsilcinin de rızasına ihtiyaç duymazlar. Ancak kendilerini borç altına sokacak işlemleri de kanuni temsilcinin onayı olmadan yapamazlar. Kefil olmak, vakıf kurmak ve önemli bağışlarda bulunmak gibi işlemler ise, ne kendileri ne de kanuni temsilcileri tarafından yapılamaz³¹⁰.

Görüleceği üzere bir kişinin sınırlı ehliyetsiz olarak kabul edilebilmesi için ya kısıtlı olması, ya da mümeyyiz küçük olması gerekmektedir. Kısıtlama nedenleri, TMK'nın 405 vd. maddelerinde sayılmıştır. Bunlar şu şekildedir;

- *Akil hastalığı veya akıl zayıflığı (TMK 405)*
- *Savurganlık, alkol veya uyuşturucu Madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim (TMK 406)*
- *Bir yıl veya daha uzun süreli özgürlüğü bağlayıcı bir cezaya mahkûm olmak (TMK 407)*
- *İsteğe bağlı olarak kısıtlanma (TMK 408)*

i. Kısıtlılar

Akil hastalığı veya akıl zayıflığı bir kısıtlama nedenidir. Akil hastalığı seviyesi ister TCK'nın 32/1 maddesi kapsamında kalsın, isterse de TCK'nın 32/2 maddesi kapsamında kalsın, her iki ihtimalde de akıl hastası olan şahıs kısıtlanır. TCK 32/1 kapsamında kalan kişi tam ehliyetsiz olarak kabul edilirken, TCK 32/2 kapsamında kalan kişi ise sınırlı ehliyetsiz olarak kabul edilir. Bu kişiler hakkında yargılama yapılabilir ve indirimli de olsa bir cezaya hükmolunabilir, bu sebeple uzlaştırma hükümlerinin uygulanmasında da herhangi bir engel bulunmamaktadır. Bu kişiler

³¹⁰ ZEVKLİLER ve diğerleri, a.g.e., s. 92-93.

uzlaştırmanın tarafı olmakla birlikte uzlaştırma işlemleri bu kişiler ile değil, kanuni temsilcileri ile yapılmalıdır³¹¹.

Bir yıl ve daha uzun süreli hapis cezası alan kişi de kısıtlanır. Bu durumda uzlaştırma işlemleri kanuni temsilci olan vasi ile yapılmalıdır. Ancak cezanın bir yıldan aşağı olması veya adli para cezasına hükmolunması kısıtlama sebebi değildir. Aynı şekilde bir kişinin tutuklanmış olması da, kısıtlanmasına neden değildir. O halde, bir yıldan az süreli hapis cezasına mahkûm olan kişiler, hapis cezasından başka bir cezaya mahkûm olan kişiler ve tutuklu olan kişiler kısıtlanmayacağına göre, bu kişiler ile direkt olarak uzlaştırma işlemleri yürütülebilir.

ii. Mümeyyiz Küçükler

Sınırlı ehliyetsiz olarak adlandırılan bir başka grup ise mümeyyiz küçüklerdir. CMK'nın 253/4 maddesine göre, reşit olmayan kişiler ile ilgili uzlaştırma işlemleri bu kişilerin kanuni temsilcileri ile yapılmalıdır. Kanun koyucu bu madde ile mümeyyizlik ayrımı yapmadan tüm çocukların uzlaştırma ile ilgili işlemlerinde kanuni temsilcisi ile temsil ettirilmesini istemiştir³¹².

Kanun maddesinde geçen “reşit olmama” ifadesini medeni kanun anlamında “*erginlik*” olarak değerlendirmek gerekir. Kişi, evlenmek yolu ile de ergin olabileceğine göre, 16 veya 17 yaşında evlenen bir kişi uzlaştırmanın tarafı olduğu gibi, uzlaştırma işlemleri yönünden de kanuni temsilcisine ihtiyaç duymaz³¹³. Ayrıca suç tarihinde reşit olmayıp, uzlaşma teklif edileceği esnada reşit olan bir kişi yönünden, uzlaştırma işlemlerinin bu kişi ile mi yoksa kanuni temsilci ile mi yürütüleceği sorusu sorulabilir. Kanımızca, ceza muhakemesi hukukunun temel ilkelerinden olan “derhal uygulama” ilkesi burada uygulama alanı bulacaktır. Zira uzlaştırmanın usulüne, yöntemine ilişkin bir durum söz konusudur. Bu sebeple, suçu işlediği esnada reşit olmayıp, uzlaştırma işlemleri esnasında reşit olan kişi ile uzlaştırma işlemleri yapılmalı, kanuni temsilci sürecin dışında kalmalıdır. Yine reşit olmayan çocuk ile kanuni temsilcisi arasında meydana gelen bir olayda menfaat çatışması olacağı için, kanuni

³¹¹ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 58.

³¹² KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 130.

³¹³ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 297.

temsilcinin sürece bu sıfatla katılması mümkün değildir. Bu durumda çocuğu temsil etmek üzere bir kayyım ataması yapılmalıdır³¹⁴.

Burada önemli olan bir diğer husus da, kanuni temsilcilerin ortak irade açıklamasının gerekip gerekmediğidir. Çocukların kanuni temsilcileri genel olarak velileridir. Veli olan anne ve baba velayet haklarını ortaklaşa kullanabildikleri için uzlaşma teklifinin de her ikisine birden yapılması gerekir³¹⁵. Başka bir görüşe göre ise, diğer eşin aksi yönde bir iradesinin olmadığına açıkça ortaya çıktığı durumlarda, velilerden birine uzlaştırma teklifinin yapılması yeterli olmalıdır³¹⁶.

Kanımızca uzlaşma teklifinin her iki veliye de yapılması, bu kişilerin uzlaştırma sürecinden haberdar olmaları ve müdahale edebilmelerine fırsat tanınması için gereklidir. Çünkü velayet hakkı anne ve baba tarafından ortak olarak kullanılabilen bir haktır³¹⁷. Bu sebeple iki veliye de uzlaşma teklifinin yapılması gerektiğini düşünmekle birlikte, iki velinin de uzlaştırma müzakerelerine katılma ve uzlaşıp uzlaşmadığı yönünde beyanda bulunma zorunluluğunun olmadığını, yalnızca tek velinin beyanı ile yetinilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. İki velinin de yani hem annenin hem de babanın sürece doğrudan katılmasının zorunlu olması halinde, çocuğun menfaatinin zarar görme ihtimali ortaya çıkmaktadır. Çünkü örneğin baba, hakkında yakalama kararı olan bir suçlu olabilir, yurt dışında çalışan bir işçi olabilir veya yurt içinde olmasına rağmen çocuğu ile ilgilenmeyebilir. Bu durumlarda uzlaşıp uzlaşmama yönündeki annenin beyanının yanında babanın da beyanını zorunlu tutmak çocuğun menfaatlerine zarar verecektir. Uzlaşarak cezadan kurtulabilecek olan bir çocuk, babasının sorumsuzluğu veya imkânsızlığı yüzünden, yargılanmayla ve hatta hapis cezası ile karşı karşıya kalabilecektir. Bu nedenlerle, uzlaşma teklifi her iki veliye de yapılmalıdır. Teklifi alan baba eğer sürece dahil olmazsa, o halde annenin uzlaşıp uzlaşmama yönündeki beyanları ile yetinilmelidir. Ancak baba da sürece katılırsa, bu durumda her ikisinin de aynı doğrultuda beyanda bulunması gerekir. Farklı beyanlarda bulunulması halinde uzlaşmanın sağlanmadığını kabul etmek gerekir.

Kanun koyucunun reşit olmayan çocuğun bizzat kendisi tarafından değil de, kanuni temsilcisi tarafından temsil ettirilmesini öngörmesinin sebebi, çocuğun

³¹⁴ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 312.

³¹⁵ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 149.

³¹⁶ ERDEM/ESER/ÖZŞAHİNLİ, a.g.e., s. 9.

³¹⁷ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 167.

menfaatlerinin korunması ve TMK'nın 16. maddesindeki düzenlemedir³¹⁸. TMK'nın 16. maddesi, “*Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremezler. Karşılıksız kazanmada ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada bu rıza gerekli değildir. Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar haksız fiillerinden sorumludurlar.* “ şeklinde düzenlenmiştir.

Maddede mümeyyiz çocukların yalnızca kişiye sıkı sıkıya bağlı işlerde ve karşılıksız kazanma hallerinde tek başlarına işlem yapabilecekleri, kendilerini borç altına sokabilecekleri belirtilmiştir. Uzlaştırma ise karşılıksız kazanma hallerinden biri değildir. Uzlaşma iradesi kanuni temsilciden alınarak mağdur çocuğa bırakılırsa, mağdur çocuk talep edebileceğinden daha az bir edim talep ederek zarara uğrayabilir veya uzlaşma sonucu CMK'nın 253/19 maddesi gereğince tazminat davası açılmayacağı için yine zarara uğrayabilir. Aynı şey fail çocuk için de geçerlidir. Uzlaştırma sonucu bir edim yüklenen çocuk, zarara uğrayabilir. Bu sebeplerle uzlaştırma işlemlerinin kanuni temsilci ile yapılması öngörülmüştür³¹⁹.

Mümeyyiz çocuğa uzlaşma iradesi verilmeyerek, bu yetkinin kanuni temsilciye verilmesi ve TMK'nın 16. maddesinde düzenlenen hükmün geniş yorumlanması doktrinde eleştiri sebebi olmuştur.

Bir görüşe göre, çocukların bir eşyayı veya bir parayı devraldıklarında dahi alacak haklarının yitirildiği, bu sebeple bu işlerin çocuk yönünden sakıncalı olduğu ve çocuğun velisinin rızasının alınması gerektiği düşüncesi kabul edilemez. Çünkü bu görüş doğru kabul edilirse, çocuğun kendisine bağışlanan bir eşya veya parayı kendi başına, velisinin rızası olmadan almasını da olanaksız saymak gerekir. Hâlbuki bir edimi ele geçirmek, bu yüzden alacak hakkının kaybedilmesinden daha yararlıdır³²⁰.

Başka bir görüşe göre, Türkiye'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. Maddesinde, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip olan bir çocuğun kendisini ifade etme hakkının olduğu ve bu konuda gerekli özenin gösterilmesi gerektiği, çocuğun adli ve idari makamlara karşı kendisini ifade etme fırsatının sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Bu hususların sağlanabilmesi için de çocuğun gerekli şekilde bilgilendirilmesi ve adalet sistemine dahil edilmesi gerekmektedir. Ancak Türk

³¹⁸ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 131.

³¹⁹ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 131.

³²⁰ SEROZAN, Rona, Çocuk Hukuku, Vedat Kitapçılık, 2. Baskı, İstanbul 2017, s. 97.

ceza adalet sistemindeki uzlaştırma uygulamasında, uzlaştırma teklifinin yeterli olgunluk seviyesine ulaşmış çocuğa yapılmaması doğru değildir. Çünkü uzlaştırma teklifinin çocuğa yapılmaması, kendisini etkileyebilecek bir adli süreç ile ilgili bilgilendirilmemesi anlamına gelmektedir³²¹.

Başka bir görüşe göre, kanuni temsilci ile uzlaştırma yoluna gidilmesi, uzlaştırmanın tarafların özgür iradesine dayanması ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Çünkü bu şekilde karar verecek konumda olan olayın tarafları değil, onların kanuni temsilcileri olacaktır. Mağdur veya fail yerine kanuni temsilcinin uzlaştırma sürecine katılması uzlaştırmadan beklenen faydaların da önüne geçer. Çünkü sürece fail katılmayacağı için, yaptığı haksızlığı anlama ve oluşan zararı giderme gibi fırsatlara sahip olamayacaktır. Bu da pişman olmasını ve sorumluluk almasını engelleyecektir. Aynı şekilde mağdur da uzlaştırma sürecine katılmadığı için, failin kendisinden özür dilemesini sağlama, faile karşı hissettiklerini anlatma ve sorular sorarak kendisini rahatlatma gibi fırsatlara sahip olamayacaktır. Hâlbuki bunlar uzlaştırmanın temel şartlarıdır ve bu koşullar gerçekleşmeden yapılan uzlaştırma, zarar tazmini işlevinden başka bir şey değildir. Bu sebeple, eğer bir kişinin uzlaştırmaya katılmaya ehil olmadığı düşünülüyorsa, bunun çözümü, o kişinin yerine kanuni temsilcisinin katılması değil, bu kişiler hakkında uzlaştırma hükümlerinin uygulanmamasıdır. Avrupa Konseyinin R(99)19 sayılı kararında da, taraflardan birinin süreci anlama yeteneğinin olmaması halinde uzlaştırma hükümlerinin uygulanmaması gerektiği belirtilmiştir. Dolayısıyla reşit olmayanlar yönünden çocuğun ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı, yani uzlaştırma teklifine ve müzakerelerine ehil olup olmadığı araştırılmalı, ehil bulunursa uzlaştırma o kişi ile yapılmalı, aksi durumda uzlaştırma yoluna gidilmemelidir^{322 323}.

Başka bir görüşe göre ise, on beş yaşını dolduran çocukların ve mümeyyiz olduğu tespit edilen on beş yaşından küçük çocukların şikayet haklarının kendileri

---

³²¹ **AYTEKİN İNCEOĞLU**, Asuman/ **KARAN**, Ulaş , “Türkiye’de Ceza Davalarında Uzlaşma Uygulamaları: Hukuki Çerçevenin Değerlendirilmesi”, Onarıcı Adalet, Mağdur- Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı (Der: JAHİC, Galma/ YEŞİLADALI, Burcu), İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul 2008, s. 56-56.

³²² **ÇETİNTÜRK**, a.g.e., s. 518-521.

³²³ **YERDELEN** ve diğerleri’ne göre, kanuni temsilci, sadece uzlaştırma kurumu bakımından değil, birçok işlem bakımından çocuk veya kısıtlı adına irade açıklamasında bulunmaya yetkilidir. Ayrıca kanuni temsilcinin de özgür irade ile hareket etmesi uzlaştırmanın olması gerekenlerindedir. Bu sebeple, uzlaştırma sürecine çocuk veya kısıtlı yerine kanuni temsilcinin katılarak karar vermesinin uzlaştırmanın özgür iradeye dayanması ilkesini ihlal ettiği iddiaları isabetsizdir. (**YERDELEN ve diğerleri**, a.g.e., s. 149.)

tarafından kullanılabilmesi kabul edilmektedir³²⁴. Mümeyyiz çocuk şikâyetten vazgeçmediği takdirde, uzlaştırma teklifi çocuğun kanuni temsilcisine yapılır. Uzlaştırmanın bir karşılıksız kazanma olmaması nedeniyle TMK'nın 16 maddesi uyarınca kanuni temsilcinin rızasının alınması gerektiği açıktır. Ancak şikâyet hakkının kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardan olması ve suçun olumsuz etkilerinin çocuk üzerinde görülmesi nedenleriyle, uzlaşma teklifi reşit olmasa da ayırt etme gücüne sahip olan çocuğa yapılmalı ve TMK'nın 16 maddesi ile uyum sağlanabilmesi açısından kanuni temsilcinin de rızası alınmalıdır³²⁵.

Görülebileceği üzere doktrindeki genel görüş, özellikle çocukların mümeyyiz olmaları halinde uzlaştırma sürecine daha aktif bir şekilde katılımlarının sağlanması yönündedir. Bu görüşü benimsemekle birlikte, çocukların mümeyyiz olup olmadığının tespitinin uygulayıcılar ve çocuklar yönünden zorluklara neden olacağı da düşünülmektedir. 15 yaşından büyük çocukların mümeyyiz oldukları kabul edilmekte, bu çocukların mümeyyiz olmadıklarının ispatı gerekmektedir. 12-15 yaş aralığındaki çocukların ise mümeyyiz olup olmadıkları olay bazında alınan raporlar ile değerlendirilmektedir. Çocuk failin mümeyyiz olup olmadığı veya uzlaştırmaya ehil olup olmadığı yönünde rapor alınmasında bir sakınca yoktur. Çünkü bu çocuklar hakkında zaten işledikleri suç nedeniyle bir rapor alınmaktadır. Ancak mağdur çocuk yönünden normal şartlarda böyle bir rapor alınmamaktadır. Bu sebeple, uzlaştırma uygulanmasında mümeyyizlik hali kıstas olarak alınırsa, her olayda, 15 yaşından büyük mağdurun mümeyyiz olduğu kabul edilecek, 12-15 yaş aralığındaki mağdurun ise mümeyyiz olup olmadığının tespiti için rapor alınması gerekecektir. Bunun sonucu olarak örneğin, bir hakaret suçunun veya basit yaralama suçunun mağduru olan 14 yaşındaki çocuk hastaneye sevk edilecek ve uzman heyet tarafından yapılan muayene sonucu mümeyyiz olup olmadığı raporu verilecektir³²⁶. Bu durum, öncelikle mağdurun mağduriyetini kısa sürede gidermeyi ve mağdurun tekrar mağdur edilmesini önlemeyi amaçlayan uzlaştırma kurumunun ruhuna aykırıdır. Ayrıca, uzlaştırmaya tabi suçların genelde basit suçlar olduğu ve bu yüzden dosya ve olay sayısının çokluğu düşünüldüğünde, bu durum uzlaştırmanın amaçlarından biri olan iş yükünü azaltmanın aksine arttıracaktır. Bu sebeplerle, eğer çocukların uzlaştırma sürecine aktif olarak

³²⁴ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 118.

³²⁵ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 131-132.

³²⁶ Esasen çocuğun mümeyyiz olup olmadığının takdiri mahkemeye ait olmakla birlikte, söz konusu rapor alınmadan mahkemenin bu konuda karar vermesi düşünülemez.

katılması isteniyorsa, kıstasın mümeyyizlik olmaması gerektiğini düşünmekteyiz. Kanımızca, 15 yaşını dolduranlar yönünden uzlaşma teklifinin ve uzlaştırma işlemlerinin bu kişilere yaptırılması suretiyle sürece aktif olarak katılmalarının sağlanması ve TMK'nın 16. maddesi uyarınca da kanuni temsilcilerinin rızasının alınması, 15 yaşından küçüklerin ise kanuni temsilcileri ile temsil ettirilmesi en uygun olan çözüm yoludur.

c. Sınırlı Ehliyetliler

Sınırlı ehliyetliler, evliler ve kendilerine yasal danışman atananlar şeklinde ikiye ayrılır. Evlilerin durumunun uzlaştırma ile bir ilgisi yoktur. Yasal danışman atananlar ise, aslında fiil ehliyetinin üç şartını da taşıyan kişilerdir. Yani ergin ve sezgin olup, kısıtlanmamış kimselerdir. Ancak akıl gelişimi, anlama yetersizliği, tecrübe eksikliği, irade zayıflığı gibi nedenlerle bu kişilere yasal danışman atanması zorunluluğu ortaya çıkabilir. Bu sebeplerin kişinin kısıtlanmasını gerektirecek nitelikte olmaması gerekmektedir. Sınırlı ehliyetlilerin yaptıkları bazı hukuki işlemlerin geçerliliğinin bulunması için, yasal danışmanın onayı gerekmektedir. Bu işlemler TMK'nın 429. maddesinde sayılmıştır. Bu işlemler, dava açma ve sulh olma, kıymetli evrakın alımı, satımı ve rehn edilmesi, bağışlama, kambiyo taahhüdü altına girme, kefil olma gibi çoğunlukla malvarlığına ilişkin işlemlerdir³²⁷. Sınırlı ehliyetlilere bir kanuni temsilci değil, yasal danışman atandığı için, uzlaştırma yetkisi sınırlı ehliyetli tarafından kullanılabilir. Ancak yönetim danışmanı atananlar, sınırlı ehliyetliler gibi malvarlıklarını yönetme yetkisinden yoksun hale gelirler. Bu sebeple, yönetim danışmanı bulunanların kanuni temsilci olarak kabul edilmesi gerekmektedir³²⁸.

Sınırlı ehliyetlilerin uzlaştırma işlemlerini tek başlarına yapıp yapamayacakları sorusu sorulabilir. Görüleceği üzere bu kişiler her işlemlerinde değil bazı işlemlerinde yasal danışmanın onayını almak zorundadırlar. Ancak sınırlı ehliyetli sulh olurken, bağışta bulunurken, kıymetli evrak alıp verirken, kambiyo taahhüdünde bulunurken yasal danışmanın onayını almak zorundadır. İzin alınması gereken işler uzlaştırmanın doğal unsurlarındandır. Kanımızca, kanunda geçen sulh olma ifadesi, uzlaştırmayı da içine alan bir kavramdır. Çünkü uzlaşma iradesi de bir çeşit sulh olma durumudur. Ayrıca sınırlı ehliyetlinin edimsiz olarak veya bir edim yüklenerek uzlaşması halinde

³²⁷ ZEVKLİLER ve diğerleri, a.g.e., s. 90-92.

³²⁸ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 149.

hazırlanan rapor İİK' ya göre ilam niteliğinde belgelerden olduğundan sınırlı ehliyetlilerin uzlaştırma işlemlerini kendi başlarına yapabilmesi, ancak kanuni temsilcileri olan yasal danışmanın da onayının alınması gerekmektedir³²⁹.

d. Tam Ehliyetliler

Tam ehliyetliler, sezgin, ergin ve kısıtlı olmayan kişilerdir. Bu kişilerin fiil ehliyetleri tamdır. Kural olarak, tek başlarına tüm hukuki işlemlerini yapabilirler ve eylemleri nedeni ile sorumlu tutulabilirler. Bu kişiler hakkında uzlaştırma hükümlerinin uygulanmasında herhangi bir sakınca yoktur.

B. Birden Fazla Fail Bulunması Halinde Uzlaştırma

CMK'nın 255. maddesinde birden fazla fail bulunması uzlaştırma ile ilgili hükümler düzenlenmiştir. Buna göre, "*Aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, ancak uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanır.*"

Madde metninden de anlaşılacağı üzere, birden fazla fail bulunması halinde, uzlaşan fail uzlaşmadan yararlanabilecektir. Burada failer arasında iştirak iradesi olup olmadığının da bir önemi yoktur. İştirak iradesi bulunsa ve diğer şerik uzlaştırmayı kabul etmese dahi, kabul eden şerik yönünden uzlaştırma geçerlidir. Bu yönüyle uzlaştırma kurumu şikâyetten vazgeçme kurumundan ayrılmaktadır. TCK'nın 73/5 maddesine göre, iştirak halinde işlenen suçtan dolayı faillerden biri hakkında şikâyetten vazgeçilmesi, diğer failleri de kapsamaktadır³³⁰. Bunun sonucu olarak mağdur veya suçtan zarar gören, şeriklerden biri hakkında şikâyetten vazgeçmek istediğinde, ya tüm şerikleri kurtarmak zorunda kalacak, ya da tüm şeriklerin yargılanmasına neden olacaktır. Uzlaştırmada ise mağdur, uzlaşmak istediği faili belirleyerek, yalnızca onun yargılanmaktan kurtulmasını sağlayabilecektir. Uzlaştırmanın faillere sirayet etmemesi, cezaların şahsiliği ilkesi ve uzlaştırmanın özgür iradeye dayanması ilkesi ile de bağlantılıdır. Çünkü iştirak halinde işlenen suçun faillerinden biri, uzlaşmak istemeyip yargılanarak beraat etmek isteyebilir. Ancak uzlaştırma sirayet edecek olursa, hem failin beraat etme hakkı elinde alınacak, hem de

³²⁹ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 149.

³³⁰ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 152.

iradesinin önemi olmayacağı için, uzlaştırmanın özgür iradeye dayanması ilkesine aykırılık teşkil edecektir³³¹.

Uzlaştırmada şeriklerden bir kısmının uzlaşması, diğer kısmının uzlaşmaması hallerinde iki durum önem arz etmektedir. Birincisi, uzlaşan şeriklerin, mağdurda meydana gelen zararın ne kadarını ödemek zorunda olduğudur. Yani, zararın tümünü mü ödemeleri, yoksa paylarına düşen kısmı mı ödemeleri gerekmektedir. Bu hususa ilişkin yasal bir düzenleme yoktur. Ancak, uzlaştırma kurumunun niteliği gereği, bu durumun tamamen uzlaşan şerikler ile mağdurlar arasında yapılan anlaşmaya bağlı olduğu söylenebilir. İkincisi ise, uzlaşmayan şerikler hakkında açılan dava sonucu beraat etmeleri halinde, uzlaşan şeriklerin vermiş oldukları edimi geri isteyip isteyemeyecekleridir. Uzlaşan failin beraat etmiş olması, uzlaşmayan failin de beraat edeceği ihtimalini kuvvetlendirir de, bu hususta bir karine teşkil etmez. Uzlaşmayan fail beraat edebilir iken, uzlaşan fail beraat etmeyebilir. Bu sebeple uzlaşan failin, bu beraat kararından faydalanması ve verdiği edimi geri istemesi mümkün değildir. Aksi bir durum, uzlaştırmanın amaçlarına da aykırılık teşkil eder³³².

C. Birden Fazla Mağdur Bulunması Halinde Uzlaştırma

Birden fazla mağdur bulunması halinde uzlaştırma hükümleri CMK'nın 253/7 ve CMUY'un 7/3 maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre, "*Birden fazla kişinin mağduriyetine veya zarar görmesine sebebiyet veren bir suçtan dolayı uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için, mağdur veya suçtan zarar görenlerin hepsinin uzlaşmayı kabul etmesi gerekir*". Maddede geçen "bir suçtan" ibaresi önem arz etmektedir. Maddeye göre "bir suçtan" dolayı birden fazla mağdurun bulunması durumunda, mağdurların tümünün uzlaşması gerekmektedir. Bu duruma örnek olarak, elbirliği ile malik olunan bir arabanın camının kırılması hali verilebilir. Bu durumda failin eylemi ve oluşan suç tektir, ancak mağdur birden fazladır³³³.

CMK'nın 253/7 maddesindeki düzenleme yönünden, zincirleme suç hükümleri önem taşımaktadır. TCK'nın 43/2 maddesinde düzenlenen zincirleme suç(aynı nevinden fikri içtima), birden fazla suç işlenmesine rağmen, kanunun tek ceza öngördüğü

³³¹ YERDELEN, Uzlaştırmanın Esasları, s. 42.

³³² KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 151.

³³³ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 151.

suçlardır. Kanun koyucu birden fazla suçu tek suç olarak değerlendirmektedir³³⁴. Buna örnek olarak, iki kişiye yönelen “sizi öldürürüm” şeklindeki tehdit suçunda, aslında iki farklı suç vardır, ancak kanun tek ceza öngörmektedir. Bu durumda, “bir suç” olmadığına göre, iki mağdurun da uzlaştırmayı kabul etmesi gerekmez. Fail uzlaştığı mağdur oranınca uzlaştırmadan yararlanır. Zincirleme suçun bir diğer görünümü de, TCK’nın 89/4 maddesinde düzenlenen taksirle birden fazla kişinin yaralanmasına neden olma suçudur. Örneğin, bir trafik kazasında birden fazla kişi yaralandığında, aslında yaralanan sayısı kadar suç vardır. Ancak kanun koyucu TCK’nın 43/2 maddesi yerine, TCK’nın 89/4 maddesi uyarınca faile tek ceza verilmesini öngörmüştür. Görüleceği üzere, yine birden fazla suç olduğundan, mağdur veya zarar görenlerin hepsinin uzlaşması gerekmez. Fail, uzlaşan mağdurlar oranında uzlaştırmadan faydalanır. Bu durum CMUY’ un 7/4 maddesinde, “Birden fazla suç olmasına rağmen kanundan tek ceza öngörülen hallerde her suç için ayrı ayrı uzlaştırma yapılır” denilmek suretiyle açıklanmıştır³³⁵.

II. UZLAŞTIRMANIN SUÇA İLİŞKİN ŞARTLARI

A. Muhakeme Şartlarının Bulunması

Soruşturma, soruşturmanın mecburiliği ilkesi gereğince re’sen yürütülür. Yürütülen soruşturma neticesinde kamu davası açmaya yeter nitelikte delil elde edilirse dava açılır ve re’sen kovuşturma yürütülür. Ancak, soruşturma veya kovuşturmanın başlaması veya devam etmesi bazı şartlara bağlı olabilir. Bu şartlara muhakeme şartları adı verilmektedir³³⁶.

Muhakeme şartları olumlu ve olumsuz muhakeme şartları olarak ikiye ayrılır. Olumlu muhakeme şartları, muhakemenin gerçekleşmesi için mutlaka bulunması gereken şartlardır. Bunlara örnek olarak, şikâyete tabi olan bir suçta, şikâyet şartının gerçekleşmesi veya izne tabi olan bir suçta izin şartının gerçekleşmesi gibi şartlar gösterilebilir. Olumsuz muhakeme şartları ise, muhakemenin gerçekleşmesi için bulunmaması gereken şartlardır. Bunlara ise örnek olarak, sanığın akıl hastalığının bulunmaması, gaip olmaması gibi şartlar gösterilebilir. Olumlu muhakeme şartları,

³³⁴ SANCAR, Türkan Yalçın, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”, TBB Dergisi, S. 70., 2007., s.247.

³³⁵ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 151.

³³⁶ ÜNVER/HAKERİ, a.g.e., s. 94.

muhakemenin başlayabilmesini ve devamını sağlar. Olumsuz muhakeme şartları ise, muhakemeyi durdurur, muhakemenin devam etmesi için şartın ortadan kaldırılması gerekir³³⁷. Olumlu ve olumsuz muhakeme şartlarının varlığı veya yokluğu, soruşturma aşamasından infazın kesinleşmesi aşamasına kadar adli makamlar tarafından tespit edilmeli ve göz önünde bulundurulmalıdır³³⁸.

Uzlaştırma da bir muhakeme engelidir. CMUY'un 7/9 maddesinde, *“Uzlaştırmaya tabi suçlarda, uzlaştırma girişiminde bulunulmadan, kamu davasının açılmasının ertelenmesi veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilemez.”* şeklindeki düzenleme ile uzlaştırmanın bir muhakeme engeli olduğu vurgulanmıştır. Yine CMK'nın 174/1-c maddesinde de, *“Önödeme veya uzlaştırmaya ya da seri muhakeme usulüne tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde önödeme veya uzlaştırma ya da seri muhakeme usulü uygulanmaksızın düzenlenen”* iddianamenin iadesine karar verileceği belirtilmiştir. Uzlaştırma bir muhakeme engeli olsa da diğer muhakeme engellerine nazaran ikinci plandadır. Çünkü uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için öncelikle diğer muhakeme engellerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Örneğin, şikâyete tabi olan bir suçla ilgili şikâyet şartının bulunmaması halinde uzlaştırma yoluna gidilemez³³⁹.

1. Şikâyet

Türk hukuk sistemimizde kural, yargılamanın re'sen yürütülmesidir. Bu kuralın istisnası ise, kovuşturmanın şikâyete tabi olmasıdır. Kanun koyucunun bu husustaki amacı, bazı suçlar yönünden kovuşturmanın yürütülmesi ile olayın duyulması vs bir nedenden dolayı mağdur veya suçtan zarar görenin duyduğu sakıncaları önlemektir. Bu kişiler, başlarından geçen olayı üçüncü kişilerin duymalarından çekinebilirler. Bu sebeple bazı suçların takibi mağdur veya suçtan zarar görenin şikâyet etmesine bağlanmıştır³⁴⁰.

Şikâyet kişiye değil, olaya ilişkindir. Yani mağdur veya suçtan zarar gören kendisine yönelen bir olayı, bir eylemi şikâyet etmektedir. Bu sebeple tek bir fail şikâyet edilse dahi, yapılan şikâyet diğer failleri de kapsamaktadır. Bu duruma şikâyetin

³³⁷ CENTEL/ZAFER, a.g.e., s. 156.

³³⁸ ÖZBEK, V.Ö. ve diğerleri., a.g.e., s. 105.; TOROSLU/FEYZİOĞLU, a.g.e., s. 56.

³³⁹ YERDELEN ve diğerleri, s. 161.

³⁴⁰ TOROSLU/FEYZİOĞLU, a.g.e., s. 57.

bölünmezliği veya Şikâyetin sirayeti denir³⁴¹. Şikâyet Şartı esasen soruşturma aşamasında göz önüne alınır. Ancak yanlış değerlendirme veya herhangi bir nedenden dolayı Şikâyet Şartı gerçekteŐmeden dava açılırsa, mağdurun açıkça Şikâyetten vazgeçtiğini beyan etmemesi halinde yargılama devam edilir³⁴².

Şikâyetten vazgeçme, yapılan Şikâyetin sonradan geri alınmasıdır. Şikâyetin diğer faillere sirayet etmesinde olduğu gibi, Şikâyetten vazgeçme de diğer faillere sirayet eder. Bir fail hakkında Şikâyetten vazgeçildiğinde, diğer failer yönünden de vazgeçilmiŐ olur. Şikâyetten feragat ise, Őikâyette bulunma hakkı doğduktan sonra yasal Şikâyet süresi olan altı ay içerisinde Şikâyet hakkının kullanılmayacağının açıklanmasıdır. Şikâyetten vazgeçme kanunda düzenlenmiş iken, Şikâyetten feragat kanunda düzenlenmemiŐ, uygulamada kabul edilmiştir. Şikâyetten vazgeçme halinde, fail veya failerin de rızası aranırken, Şikâyetten feragat halinde böyle bir rızaya ihtiyaç duyulmaz³⁴³.

Şikâyetten vazgeçilmesi, tarafların uzlaştıkları anlamına gelmez. Çünkü uzlaştırma tarafların karşılıklı olarak anlaşmış olmalarına bağlıdır. Ancak mağdur veya suçtan zarar görenin yargılamanın herhangi bir aşamasında Őikâyetinden vazgeçtiğini beyan etmesi ve hatta failin mağdurun zararını karşılaması halinde dahi taraflar uzlaŐmıŐ olmazlar³⁴⁴.

2. İzin

Kanun koyucu bazı hallerde, kamu davasının açılıp açılmayacağı hususunda takdir yetisini iddia makamından alarak, bu yetkiyi idari makamlara tahsis etmiştir. Bu hallere, Memurların görevleri nedeniyle işledikleri suçlar, avukatların görevleri nedeniyle işledikleri suçlar, Cumhurbaşkanına hakaret suçu gibi suçlar örnek olarak verilebilir. Bu durumlarda belli idari makamların izninin alınmasının ardından soruşturma ve kovuşturma yürütülebilecektir³⁴⁵.

³⁴¹ CENTEL/ZAFER, a.g.e., s. 158.

³⁴² TOROSLU/FEYZİOĞLU, a.g.e., s. 58.

³⁴³ CENTEL/ZAFER, a.g.e., s. 158-159.

³⁴⁴ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 101.

³⁴⁵ ÖZBEK, V.Ö. ve diğerleri, a.g.e., s. 111.

3. Kusur Yeteneği

Bir kiři hakkında uzlařtırma hűkűmlerinin uygulanabilmesi, bu kiřinin kusur yeteneđine sahip olup olmadıđı veya ne kadar sahip olduđu ile yakından ilgilidir. Kiřinin TCK'nın 31/1 maddesi uyarınca yař kűçűklűđűnűn bulunması veya TCK'nın 32/1 maddesi uyarınca tam akıl hastalıđının bulunması hallerinde uzlařtırma hűkűmleri uygulanmaz. Bu konu "tam ehliyetsizler" bařlıđı altında detaylı olarak anlatılmıř olup, burada tekrar anlatılmayacaktır³⁴⁶.

4. Duruşma Ehliyeti

Duruřma ehliyeti sanıđın, duruřma esnasında ve duruřma dıřında yapılan yargılama faaliyetlerine iliřkin açıklamaları anlama, akla uygun ve anlařılır bir řekilde savunmada bulunma ve menfaatlerini koruyabilme yeteneđidir. Suç iřlendiđi esnada kusur yeteneđi olmayan kiřiler bu kapsamda deđildir. Bu kiřilerin ceza sorumluluđu bulunmadıđından haklarında yargılama faaliyetleri yűrűtűlűr ve gűvenlik tedbirine hűkmolunur. Duruřma ehliyeti olmayanlar ise, suç iřlediđi esnada kusur yeteneđine sahip olup, daha sonradan kusur yeteneđini kaybeden veya bu yeteneđi űnemli űlűde azalan kiřilerdir. Bu kiřilerin ceza sorumluluđu devam eder. Ancak içinde buldukları durum sebebiyle durma kararı verilir. Bu sebebin ortadan kalkması halinde duruřmaya devam edilir. Sebebin ortadan kalkmasının műmkűn olmaması halinde ise, dűřme kararı verilir³⁴⁷. Bir kiřinin duruřma ehliyetinin bulunup bulunmadıđı hususunda tereddűt yařanıyorsa, CMK'nın 74. maddesi uyarınca kiři gűzlem altına alınır ve uzman heyet tarafından kiřinin duruřma ehliyetinin olup olmadıđına karar verilir³⁴⁸.

5. Dokunulmazlık

Bu muhakeme řartı genel olarak izin muhakeme řartına benzer. Belli sıfatları bulunan kiřiler bakımından dokunulmazlık űngűrűlműřtűr. Bu kiřiler hakkında ya hiçbir iřlem yapılamaz, ya da yalnızca bazı iřlemler yapılabilir. Bu kiřilere űrnek olarak Cumhurbaşkanı, milletvekilleri veya yabancı asker ve diplomatlar gűsterilebilir. Cumhurbaşkanı gűrevi ile ilgili iřlemlerden dolayı sorumlu deđildir, milletvekilleri ve

³⁴⁶ Bkz, s. 83-86.

³⁴⁷ CENTEL/ZAFER, a.g.e., s. 160-161.

³⁴⁸ űNVER/HAKERİ, a.g.e., s. 706.

yabancı asker ve diplomatların da belli kurallar çerçevesinde dokunulmazlıkları bulunmaktadır³⁴⁹.

a. Milletvekilleri

Milletvekillerinin dokunulmazlığı, dokunulmazlık konusunda önem arz eden ve uygulamada en çok karşılaşılma ihtimali bulunan dokunulmazlık çeşididir. Milletvekilleri, Anayasanın 83 maddesi uyarınca meclis kararı olmadıkça, tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamazlar. Yani milletvekilleri hakkında istisnaları bulunmakla birlikte kural olarak kovuşturma işlemleri yapılamaz. Milletvekilleri hakkında kovuşturma işlemlerinin yapılamaması soruşturma işlemlerinin yapılabilmesine engel değildir. Yukarıda sayılan dört işlem haricinde milletvekili hakkında soruşturma yürütülebilir. Örneğin, bu kişiler sorguya çekilemez, ancak haklarında delil toplanabilir, toplanan deliller ile dava açılabilir³⁵⁰. Bu durumda milletvekilleri hakkında uzlaştırma hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı sorusu sorulabilir. Bizimde katıldığımız bir görüşe göre, milletvekilleri hakkında kovuşturma aşamasında uzlaştırma hükümlerinin uygulanması mümkün değildir. Bunun için dokunulmazlığın kaldırılması gerekmektedir. Soruşturma aşamasında ise, kısıtlı da olsa soruşturma yürütülebilmesi ve milletvekilliğinin sona ermesi halinde davaya devam olunması nedenleri ile uzlaştırma hükümleri uygulanabilir³⁵¹. Esasen bu durum milletvekilliği dokunulmazlığına hanel getirmeyeceği gibi milletvekilinin menfaatine de olabilir. Çünkü basit suçlar yönünden öngörülen uzlaştırma hükümlerinin uygulanması neticesinde milletvekili yargılanmaktan kurtulur. Yıllarca kendisini meşgul edecek kovuşturma tehdidinden kurtulur ve uzlaştırmanın karşı tarafı ile aralarında geçen olayın siyasi malzeme olarak kullanılmasının önüne geçmiş olur.

b. Yabancı Askerler

Yabancı askerler, Nato dokunulmazlığından yararlanabilmektedirler. Bu husus 1949 tarihli “Kuzey Atlantik Antlaşmasına Taraf Devletler Arasında Kuvvetlerin Statüsü Sözleşmesi”nde düzenlenmiş, söz konusu sözleşme ülkemizde de 1954 yılında kabul edilmiştir³⁵². Sözleşme NATO üyesi devlet askerinin işlediği suç sebebiyle

³⁴⁹ YERDELEN, Uzlaştırmanın Esasları, s. 61.

³⁵⁰ ÖZBEK, V.Ö. ve diğerleri, a.g.e., s. 111.; ÜNVER/HAKERİ, a.g.e., s. 101.

³⁵¹ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 163.; EKİCİ ŞAHİN/YEMENİCİ, a.g.m., s. 461.

³⁵² 20.03.1954 tarih ve 8663 sayılı R. G.’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

yargılamasının kendi ülkesi tarafından yapılmasını öngörmektedir. Bu dokunulmazlığın oluşabilmesinin üç şartı vardır. Birincisi, suçu işleyen fail askerin NATO üyesi devlet askeri olması, ikincisi, suçun başka bir NATO üyesi devletin sınırları içerisinde işlenmesi, üçüncüsü ise, fail askerin o ülkede bir görev veya hizmet nedeniyle bulunmasıdır³⁵³. Gönderen devletin yargılama yetkisi kural olmakla birlikte mutlak değildir. Kabul eden devletin güvenliğine karşı işlenen suçlarda veya gönderen devlette suç sayılmayıp, kabul eden devlette suç sayılan durumlarda yargılama yetkisi kabul eden devlette olabilir³⁵⁴.

NATO üyesi devletin askerinin işlediği suç nedeniyle soruşturma yürütülmesi oldukça zorlu bir süreçtir. Çünkü örneğin, ABD ile yapılan 1969 tarihli bir antlaşmaya göre fail, dokunulmazlıktan faydalanmak istediğini beyan ettiğinde, suç yeri savcısı durumu Adalet Bakanlığı vasıtasıyla Genelkurmay'a bildirecek, Genelkurmay suçun resmi görevden doğup doğmadığına karar verecektir. Genelkurmay'ın gönderen devlet ile yapacağı görüşme üzerine vereceği karar doğrultusunda izlenecek yol belirlenecektir³⁵⁵. Bu sebeplerle örneğin, incirlik üssünde görevli bir askerin karıştığı suça ilişkin, yukarıda belirtilen anlaşmalar uyarınca uzlaştırma hükümlerinin uygulanması bir yana, soruşturma yapılması dahi sıkı kurallara tabi olduğundan, gerekli araştırmaların yapılması gerekmektedir³⁵⁶.

c. Diplomat ve Konsoloslar

Diplomatlar da, genel olarak diplomatik dokunulmazlıktan yararlanmaktadırlar. Bu durum, diplomasi görevlilerinin buldukları ülkede görevlerini ifa ederken baskı altında olmamalarını sağlama amacına yöneliktir. Kimlerin diplomatik dokunulmazlığa sahip olduğu, 01.03.2008 tarihli ve 72/1 sayılı Adalet Bakanlığı Uluslar Arası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Genelgesi'nin 11 maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddede yabancı devlet personelleri dört sınıfa ayrılmıştır. Buna göre büyükelçiler, elçiler, maslahatgüzarlar, elçilik müsteşarı, elçilik kâtipleri, elçilik ateşeleri ve bunların yardımcıları birinci sınıf olarak, bu kişilerin eşleri ve beraber oturdukları çocukları ve aile efradı ikinci sınıf olarak diplomatik ayrıcalık ve

³⁵³ DEĞİRMENCİ, Olgun/ HAZAR, Erdal, "Mülkîlik İlkesinin İstisnası Olarak Nato Kuvvetler Statüsüne Tabi Personel Üzerindeki Yargı Yetkisi Ve Uluslararası Ceza Mahkemesinin Söz Konusu Yargı Yetkisine Etkisi", Ankara Barosu Dergisi, S.2, 2013, s. 45-46.

³⁵⁴ DEĞİRMENCİ/HAZAR, a.g.m., s. 52.

³⁵⁵ DEĞİRMENCİ/HAZAR, a.g.m., s. 59.

³⁵⁶ NATO personelinin yargılanması hakkında bilgi almak için bkz; DEĞİRMENCİ/HAZAR, a.g.m. s. 21-71.

bağışıklıklardan tam olarak yararlanmaktadır. Üçüncü sınıf, elçilik doktoru, elçilik hukuk müşavirleri, kaçıllarya memurları, sekreter, teknisyendir. Bu kişilerin dokunulmazlıktan faydalanabilmesi için, yabancı devlet uyruğunda olmaları ve görevlerinin yalnızca büyükelçilik hizmetlerine ilişkin olması gerekmektedir. Dördüncü grup ise, üçüncü grupta bulunan kişilerin eşleri ve beraber oturdukları çocukları ve diğer aile mensuplarıdır. Sayılanlar dışında kalan elçilik mensupları ile Türk vatandaşı olup da kavas, bahçıvan, aşçı, garson, şoför gibi hizmetlerde bulunan şahıslar diğerlerinin yararlandıkları imtiyazlardan ve dokunulmazlıklardan yararlanamazlar. Bu kişiler hakkında herhangi bir muhakeme engeli ile karşılaşılmaz³⁵⁷. Dolayısıyla bu kişiler hakkında uzlaştırma hükümlerinin uygulanmasına da bir engel bulunmamaktadır.

Konsolosluk çalışanlarının dokunulmazlığı, büyükelçilik çalışanlarının dokunulmazlığına göre daha dar kapsamlıdır. Konsolosluk çalışanlarının tanıklıktan çekinme, arşiv ve haberleşme dokunulmazlığı gibi dokunulmazlıkları bulunmaktadır. Ancak yargı dokunulmazlığı ise, yalnızca resmi görevlerinin ifası esnasında meydana gelen eylemleri ile sınırlıdır. Buna göre, resmi görevi ile ilgili olmayan bir suçtan dolayı konsolosluk memurunun dokunulmazlığı yoktur³⁵⁸. Dolayısıyla, konsolosluk görevlisinin görevinin ifası ile ilgili olmayan ve uzlaştırma kapsamında olan bir suç ise, uzlaştırma hükümleri uygulanmalıdır.

6. Zamanaşımı ve Af

TCK'nın 65. maddesinde af ile ilgili hükümler, TCK'nın 66 vd. maddelerinde ise dava zamanaşımı ve ceza zamanaşımı hükümleri düzenlenmiştir. Buna göre dava zamanaşımının dolması veya suçun af kapsamına alınması halinde kamu davası açılmaz, açılmış ise dava düşer. Bu kişiler artık cezalandırılmayacağı için uzlaştırma hükümleri uygulanmaz. Ceza zamanaşımı bakımından da durum aynıdır³⁵⁹. Zamanaşımı re'sen dikkate alınmalıdır ve bir dava engelidir. Uzlaştırma da bir dava engelidir, ancak uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için öncelikle zamanaşımı şartının sağlanması gerekir. Uzlaştırma yoluna gidilmesi ise zamanaşımının durma nedenlerindedir³⁶⁰.

³⁵⁷ ÖZBEK, V.Ö. ve diğerleri, a.g.e., s. 91.

³⁵⁸ ÖZBEK, V.Ö. ve diğerleri, a.g.e., s. 92.

³⁵⁹ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 163.

³⁶⁰ TAŞDEMİR, Kubilay, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Cantekin Matbaacılık, 1. Baskı, Ankara 2011, s. 225.

7. Askerlik

Askerlik hali bazı durumlarda bir muhakeme engeli olabilmektedir. Bu durum Askeri Mahkemeler Kanunu'nun³⁶¹ 20 maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; “(1) Er ve erbaşlar ile yedek subayların ve yedek astsubayların askere girmeden veya silâh altına çağrılmadan önce işledikleri yukarı haddi iki yıla kadar hapis cezasını gerektiren suçlara ait davalarda soruşturma ve kovuşturma işlemleri askerliklerini bitirmelerine kadar geri bırakılır.(2) Türk Silâhlı Kuvvetlerinden çıkarmayı gerektiren suçlardan sanık yedek subaylar ve yedek astsubaylar hakkında bu hüküm uygulanmaz”. Söz konusu düzenleme, madde metninde belirtilen şartların oluşması halinde bir muhakeme engeli teşkil etmektedir. Bu sebeple, failin askerlik vazifesinin bitimine kadar bir muhakeme işlemi olan uzlaştırma işlemleri bekletilmeli, askerliğin tamamlanmasının ardından uygulanmalıdır³⁶². Maddede belirtilen muhakeme engeli failer yönündendir. Yoksa mağdurun sonradan askere katılması halinde herhangi bir muhakeme engeli yoktur.

B. Suç İle İlgili Kamu Davası Açmaya Yeter Nitelikte Delilin Elde Edilmesi

CMK'nın 160. maddesinde, cumhuriyet savcısının bir suç işlendiğinin emarelerinin bulunması halinde, kamu davası açıp açmama hususunda karar vermek üzere araştırmada bulunması gerektiği, CMK'nın 170/2 maddesinde ise, suçun işlendiğine dair yeterli şüphenin bulunması halinde cumhuriyet savcısının iddianame düzenlemesi gerektiği belirtilmiştir. Burada yeterli şüphenin ne olduğu önem taşımaktadır. Yeterli şüphe veya yeterli delil, elde edilen deliller doğrultusunda yapılan yargılama sonucu, failin cezaya mahkûm edilme ihtimalinin, beraat etmesi ihtimalinden daha kuvvetli olması halini ifade etmektedir³⁶³.

Uzlaştırmaya, kamu davası açma hususunda olduğu gibi, suçun işlendiğine dair yeterli şüphenin bulunması halinde başvurulmalıdır. Aksi halde, yeterli delil bulunmadan uzlaştırma süreci işletilirse, bazı kişiler tarafından bu durum kötüye kullanılabilir. Durumu kötüye kullanan kişiler, suçlamalar yolu ile menfaat elde etme yoluna gidebilir³⁶⁴.

³⁶¹ 26.10.1993 tarih ve 11541 sayılı R. G.' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

³⁶² YERDELEN, Uzlaştırmanın Esasları, s. 61.

³⁶³ YERDELEN, Uzlaştırmanın Esasları, s. 62.

³⁶⁴ CENTEL/ZAFER, a.g.e., s. 415.

C. Suçun Uzlaştırma Kapsamında Olan Bir Suç Olması

Uzlaştırma kural olarak şikâyete tabi olan suçlar bakımından uygulanır. Bu bakımdan şikâyete tabi olan suçun hangi kanunda düzenlendiği önem arz etmez. TCK'da düzenlenmiş olabileceği gibi, başka kanunlarda da düzenlenmiş olabilir. Uzlaştırma, şikâyete bağlı suçların yanı sıra CMK'nın 253/1-b maddesinde düzenlenen katalog suçlar olarak da bilinen suçlar bakımından da uygulanır. Bu suçların şikâyete tabi olup olmadığının bir önemi yoktur. Son olarak cinsel suçlar gibi bazı suçlarda ise hangi şartla olursa olsun uzlaştırma yoluna gidilmesi yasaklanmıştır.

1. Şikayete Tabi Olan Suçlar

a. TCK'da Düzenlenen Şikayete Tabi Suçlar

Şikâyete tabi olan ve uzlaştırma yasağı da bulunmayan suçlar şu şekildedir;

- TCK m.86/2'de düzenlenen basit tıbbi müdahale ile giderilebilir şekilde kasten yaralama suçu
- TCK m. 89/1, 89/2, 89/3 ve 89/4'de düzenlenen taksirle yaralama suçu
- TCK m. 89/1'de düzenlenen taksirle yaralama suçunun bilinçli taksirle işlenmiş hali
- TCK m. 106/1-2.cümle'de düzenlenen malvarlığına yönelik veya sair bir kötülük edeceğinden bahisle tehdit suçu
- TCK m. 116/1 ve 116/2'de düzenlenen konut dokunulmazlığını ihlal suçu
- TCK m. 117/1'de düzenlenen iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçu
- TCK m. 123'de düzenlenen kişilerin huzur ve sükununu bozma suçu
- TCK m. 125/1, 125/2 ve 125/3'de (Kamu görevlisine karşı görevinden dolayı hakaret hariç) düzenlenen hakaret suçu
- TCK m. 130/1 ve 130/2'de düzenlenen kişinin hatırasına hakaret suçu
- TCK m. 132'de düzenlenen haberleşmenin gizliliğini ihlal suçu
- TCK m.133'de düzenlenen kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması suçu
- TCK m. 134'de düzenlenen özel hayatın gizliliğini ihlal suçu
- TCK m. 146'da düzenlenen kullanma hırsızlığı suçu
- TCK m. 151'de düzenlenen mala zarar verme suçu (Hırsızlık suçunun işlenmesi amacıyla mala zarar verme suçu hariç)

- TCK m. 154/1’de düzenlenen hakkı olmayan yere tecavüz suçu
- TCK m. 155/1’de düzenlenen güveni kötüye kullanma suçu
- TCK m. 156’da düzenlenen bedelsiz senedi kullanma suçu
- TCK m. 160’da düzenlenen Kaybolmuş veya hata sonucu ele geçmiş eşya üzerinde tasarruf suçu
- TCK m. 209/1’da düzenlenen açığa imzanın kötüye kullanılması suçu
- TCK m. 233/1’de düzenlenen aile hükümlülüğünden doğan yükümlülüğün ihlali suçu
- TCK m. 234/3’de düzenlenen çocuğun kaçırılması ve alıkonulması hali
- TCK m. 239/1, 239/2’de düzenlenen ticarî sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması suçu
- TCK m. 342/2’de düzenlenen yabancı devlet temsilcilerine karşı hakaret suçu

Bazı suçların ise temel şekli şikâyete ve uzlaştırmaya tabi olmadığı halde, daha az cezayı gerektiren halleri uzlaştırma kapsamındadır. Bunlardan ilki TCK m. 144’de düzenlenen paydaş veya elbirliği ile malik olunan mal üzerinde veya bir hukuki ilişkiye dayanan alacağı tahsil amacıyla hırsızlık suçudur. Hırsızlık suçu normalde şikâyete tabi değilken, suçun daha az cezayı gerektiren bu hali şikâyete, dolayısıyla da uzlaştırmaya tabidir. Benzer bir düzenleme TCK m. 159’da düzenlenen hukuki alacağın tahsili amacıyla dolandırıcılık suçunda da bulunmaktadır. Aynı şekilde dolandırıcılık suçu şikâyete tabi değilken, daha az cezayı gerektiren bu hali şikâyete tabidir ve uzlaştırma kapsamındadır. Son olarak TCK m. 167/2’de, ayrılık kararı verilmiş eşlerin, aynı konutta yaşamayan kardeşlerden birinin, aynı konutta beraber yaşayan amca, dayı, hala, teyze, yeğen veya ikinci derecede kayın hısımlarının işledikleri yağma ve nitelikli yağma suçları haricindeki malvarlığına yönelik suçların şikâyete tabi olduğu belirtilmiştir. Şikâyete tabi olan bu suçlar hakkında da uzlaştırma hükümleri uygulanabilmektedir³⁶⁵.

b. Diğer Kanunlarda Düzenlenen Şikayete Tabi Suçlar

Uzlaştırma hükümleri yalnızca TCK’da düzenlenen şikayete tabi suçlar bakımından değil, diğer kanunlarda düzenlenen şikayete tabi suçlar bakımından da uygulama alanı bulur. Bu suçlar şu şekildedir;

³⁶⁵ EKİCİ ŞAHİN/YEMENİCİ, a.g.m., s. 466.

- 6750 sayılı Ticari İşletmelerde Taşınır Rehni Kanunu³⁶⁶ m. 16/1’de düzenlenen suç,
- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu³⁶⁷ m. 62’de düzenlenen suç,
- 5941 sayılı Çek Kanunu³⁶⁸ m. 7/4 ve 7/5 ‘de düzenlenen suç,
- 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu³⁶⁹ m. 71’de düzenlenen suç,
- 6769 sayılı Sinai Mülkiyet Kanunu³⁷⁰ m. 30’da düzenlenen suç,
- 3573 sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabancıların Aşılattırılması Hakkında Kanun³⁷¹ m. 14’de düzenlenen suç,
- 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun³⁷² m.66’da düzenlenen suç,(c bendi hariç)
- 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarına Arabuluculuk Kanunu³⁷³ m.33’de düzenlenen suç,
- 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu³⁷⁴ m. 331, 332, 334, 337/a-1, 338/1, 345/a’da düzenlenen suçlar,

Doktrinde bir görüşe göre, İİK’nın 354. Maddesinde düzenlenen “*Kanunun bu babında yazılı suçlardan takibi şikayete bağlı olanların müştekisi feragat eder veya borcun itfa edildiği sabit olursa dava ve bütün neticeleriyle beraber ceza düşer.*” hükmü uzlaştırmayı kendi içerisinde barındırdığından, İİK’da düzenlenen suçlar bakımından uzlaştırma hükümleri uygulanamaz³⁷⁵. Bir başka görüşe göre ise, İİK m 354 hükmü teknik anlamda bir uzlaştırma hükmü değil, bir etkin pişmanlık hükmüdür. CMK 253’e göre de özel hüküm olarak değerlendirilemez. Bu nedenle, İİK kapsamındaki suçlar bakımından uzlaştırma yoluna gidilebilir³⁷⁶.

2. Katalog Suçlar

Uzlaştırmada katalog suç uygulaması, 2006 yılında yapılan 5918 sayılı kanun değişikliği ile başlamıştır. Bu değişiklikten önce uzlaştırmının düzenlendiği TCK m.73

³⁶⁶ 28.10.2016 tarih ve 29871 sayılı R. G.’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

³⁶⁷ 14.02.2011 tarih ve 27846 sayılı R. G.’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

³⁶⁸ 20.10.2009 tarih ve 27438 sayılı R. G.’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

³⁶⁹ 13.12.1951 tarih ve 7981 sayılı R. G.’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

³⁷⁰ 10.01.2017 tarih ve 29944 sayılı R. G.’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

³⁷¹ 07.02.1939 tarih ve 4126 sayılı R. G.’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

³⁷² 15.01.2004 tarih ve 25347 sayılı R. G.’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

³⁷³ 22.06.2012 tarih ve 28331 sayılı R. G.’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

³⁷⁴ 19.06.1932 tarih ve 2128 sayılı R. G.’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

³⁷⁵ SEZER, a.g.e., s. 67.

³⁷⁶ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 157.

hükmünde yalnızca şikâyete tabi olan suçların uzlaştırma kapsamında kalacağı düzenlenmiştir. Değişiklikle birlikte TCK m.73 hükmü mülga edilmiş ve CMK'da yeniden düzenlenen uzlaştırma, şikâyete tabi olan suçların yanı sıra, katalog suçlar bakımından da uygulanabilir hale gelmiştir³⁷⁷. Katalog suçlar genel olarak re'sen soruşturulan suçlardır. Bu suçların uzlaştırma kapsamına alınması, onları şikâyete tabi hale getirmez³⁷⁸.

Katalog suçların neler olduğu CMK'nın 253/1-b maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre;

- TCK m.86'da düzenlenen kasten yaralama suçu (Üçüncü fıkra hariç)
- TCK m.88'de düzenlenen ihmal suretiyle kasten yaralama suçu,
- TCK m. 106/1'de düzenlenen tehdit suçu,
- TCK m. 116'da düzenlenen konut dokunulmazlığının ihlali suçu,
- TCK m. 117/1'de düzenlenen basit nitelikte iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçu,
- TCK m. 119/1-c'de düzenlenen birden fazla kişi ile birlikte basit nitelikte iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçu,
- TCK m. 141'de düzenlenen basit hırsızlık suçu,
- TCK m. 155'de düzenlenen güveni kötüye kullanma suçu,
- TCK m. 157'de düzenlenen basit dolandırıcılık suçu,
- TCK m. 165'de düzenlenen suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi suçu,
- TCK m. 234'de düzenlenen çocuğun kaçırılması ve alıkonulması suçu,
- TCK m. 239'da düzenlenen ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması suçu (Dördüncü fıkra hariç)

3. Uzlaştırma Kapsamında Olmayan Suçlar

Uzlaştırma hükümlerinin uygulanabilmesi için suçun, ceza kanunu veya özel kanunlarda düzenlenen şikâyete tabi bir suç olması veya CMK'nın 253/1 maddesinde düzenlenen katalog suçlardan olması gerekir. Özel kanunlarda düzenlenip şikâyete tabi olmayan ve özel olarak da uzlaştırmaya tabi olduğu yönünde bir düzenleme

³⁷⁷ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 153.

³⁷⁸ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 101.

bulunmayan suçlar hakkında uzlaştırma hükümleri uygulanamaz. Bu suçlar uzlaştırma kapsamı dışındadır.

a. Mağduru Kamu Tüzel Kişisi Olan Suçlar

Suçun mağdurunun gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olmaması halinde de uzlaştırma hükümleri uygulanamaz. Bu durumda suçun niteliği veya şikayete tabi olup olmadığı önemli değildir. Bu husus uzlaştırmannın taraflarına ilişkin şartlar başlığı altında detaylıca incelendiği için burada detaya girilmeyecektir³⁷⁹.

b. Önödeme Kapsamındaki Suçlar

Önödeme ile ilgili hükümler TCK'nın 75. Maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, uzlaştırma kapsamı dışında olup, yalnızca adli para cezasını gerektiren veya yukarı sınırı altı ayı geçmeyen suçlar yönünden ön ödeme hükümleri uygulanabilecektir.

Önödeme uygulaması neticesinde soruşturma aşamasında, kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar, kovuşturma aşamasında ise düşme kararı verilmesi gerekir. Önödeme uygulanmadan iddianame tanzim edilmesi CMK'nın 174/1-c maddesi uyarınca iddianamenin iadesi sebebidir. Önödemenin, şartlarından biri de suçun uzlaştırma kapsamı dışında kalan bir suç olmasıdır. Uzlaştırma kapsamında kalan bir suç hakkında önödeme uygulanması mümkün değildir. Bu sebeple uzlaştırma önödeme kurumundan önceliklidir. Eğer bir suç hem uzlaştırmaya hem de önödemeye tabi ise uzlaştırma hükümleri uygulanmalıdır³⁸⁰.

Uzlaştırma kapsamında olan bir suç hakkında önödeme hükümlerinin uygulanamayacağı doktrinde genel kabul görmekle birlikte, bazı yazarlar tarafından bu durumun sorunlara yol açabileceği de belirtilmiştir. Bir görüşe göre örneğin, üç aydan az hapis cezası veya adli para cezası gerektiren bir suç işleyen ve işlediği suçun takibi şikâyete bağlı olmayan fail, önödeme miktarınca para ödeyerek cezai takibattan kurtulabilecek iken, aynı cezanın öngörüldüğü, ancak şikâyete tabi olan bir suç işleyen fail uzlaştırma sürecinde mağduru ikna edemez ise cezai takibata maruz kalacaktır. Halbuki bir suçun takibinin şikayete bağlı olması, fail lehine olması gereken bir

³⁷⁹ Bkz. s. 76-80.

³⁸⁰ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 360-361. ; CENTEL/ZAFER, a.g.e., s. 414. ; ERDEM/ESER/ÖZŞAHİNLİ, a.g.e., s. 41.

düzenlemedir. Ancak uzlaştırma- önödeme ayırımında, failin lehine olması gereken şikâyet kurumu, failin önödemededen faydalanmasını engellediği için lehe değil, aleyhe bir kurum haline gelmektedir. Bu nedenle, mağdurun uzlaşmaya yanaşmaması halinde, önödeme yoluna da gidilmesi gerekmektedir. Aksi durumda, Anayasa'nın 10. maddesinde ve TCK'nın 3. maddesinde düzenlenen adalet ve kanun önünde eşitlik ilkeleri ihlal edilmiş olacaktır³⁸¹.

c. Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Suçlar

CMK'nın 253/4 maddesinde, “*Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olsa bile cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda, uzlaştırma yoluna gidilemez*” şeklindeki düzenleme ile cinsel suçlarda uzlaştırma hükümlerinin uygulanması yasaklanmıştır. Takibi şikâyete bağlı olan cinsel suçlar, basit cinsel saldırı suçu, eşe karşı vücuda organ veya sair cisim sokma şeklinde işlenen cinsel saldırı suçu, suça sürüklenen çocuğun işlemiş olduğu sarkıntılık düzeyinde basit cinsel istismar suçu ve basit reşit olmayan ile cinsel ilişki suçudur. Bu suçlar, takibi şikâyete bağlı olan suçların uzlaştırmaya tabi olması kuralının da istisnalarını oluşturmaktadır.

Doktrinde bir görüşe göre, cinsel suçlar yönünden uzlaştırma hükümlerinin uygulanmasının ahlak kurallarına aykırı ve mağdurun da zararına olduğu düşünülse de, aslında mağdur yönünden çok sayıda faydası vardır. İlk olarak olayın gizli kalması sağlanacaktır. Aleniyet ilkesinin bulunduğu olası bir yargılamaya katılmak zorunda kalmayan mağdur utanma duygusu yaşamayacaktır. İkinci olarak, mağdur yaşadığı travmatik duyguları, beden muayenesinin yapılması gibi çeşitli yollarla tekrar tekrar yaşamak ve başından geçen olayı hatırlamak zorunda kalmayacaktır. Son olarak mağdur uzlaşmak zorunda da değildir, mağdur istemezse bu yola gidilmeyebilir³⁸².

Bu görüşe katılmak mümkün değildir. Çünkü mağdurun başından geçen olayın gizli kalması, toplumumuzda cinsel suçlar ile mücadelede yaşanan en büyük sorunlardan biridir. Ülkemizde özellikle cinsel suçlarda bazı ailelerin, topluma rezil olmamak vb. nedenlerden dolayı, bu tarz suçların duyulmasını istemedikleri için üstünü kapatma gayretinde oldukları bilinen bir gerçektir. Cinsel suçların uzlaştırma kapsamına alınması ise, mağdurun aile baskısı gibi nedenlerle uzlaşmasına ve ailelerin yasal yoldan cinsel suçun üstünü kapatmalarına neden olacaktır. Bu tarz suçlarda aile içerisinde

³⁸¹ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 361-362.

³⁸² ÖZBEK, M., Uzlaşma, s. 297.

baskıların olması kuvvetle muhtemeldir. Bu durumda, uzlaştırmanın tarafların özgür iradelerine dayanması ilkesine aykırılık teşkil edecektir. İkinci olarak, uzlaştırma süreci uzun bir süreçtir. Cinsel suçlarda delil toplama süreci ise bir o kadar kısadır. Örneğin, cinsel suç mağduru duşa dahi girmeden üzerindeki sürüntü örnekleri vs deliller toplanmalıdır. Bu delillerin toplanması ise, ancak beden muayenesi ile mümkündür. Hiçbir cumhuriyet savcısı tarafların uzlaşma ihtimaline binaen bu delilleri toplamama yoluna gitmez. Aynı şey cinsel suç mağdurunun ifadesi alınırken de geçerlidir. Cinsel suçlarda en sağlıklı ifade olayın peşi sıra alınan ifadelerdir. Bu sebeple örneğin, bir çocuk mağdur olayın hemen ardından çocuk izleme merkezine gönderilerek ifadesi alınır. Bu durumda da savcı uzlaşma ihtimaline binaen bu işlemi yapmaktan geri durmaz. Dolayısıyla cinsel suçlar yönünden mağdurun travmatik duyguları tekrar yaşamamasının çözümü uzlaştırma yoluna gitmek değildir. Çünkü beden muayenesi gibi işlemler her ne suretle olursa olsun yapılmak zorundadır.

Doktrinde bizimde katıldığımız bir başka görüşe göre ise, çocuk veya yetişkin olan cinsel suç mağduruna yönelik suçun uzlaştırma ile görüşülmesi, mağdurun adalete olan güvenini sarsacağı gibi, kamu vicdanını da zedeleyecektir³⁸³. Uzlaştırma yolu ile cinsel hayatın tartışılması, mağdurun onurunu zedeleme ihtimali barındırmaktadır³⁸⁴. Cinsel suçun uzlaştırma kapsamına alınması, cinsel ilişkinin satın alınması durumuna da sebep olabilir. Örneğin, bir cinsel saldırı veya reşit olmayan ile cinsel ilişki suçunda, mağdurun para karşılığı uzlaşması veya evlenme vaadi ile uzlaşması halinde cinsel bütünlük üzerinde pazarlık edilmiş olacaktır. Bu sebeplerle cinsel suçlar yönünden uzlaştırma hükümlerinin uygulanmaması yerindedir³⁸⁵.

d. Birlikte İşlenen Suç

CMK md. 253/3-2.cümle’de “*Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte aynı mağdura karşı işlenmiş olması hâlinde de uzlaşma hükümleri uygulanmaz.*” hükmü düzenlenmiştir. Bu durumda her somut olayda, ilk önce işlenen suçlardan hangilerinin uzlaştırma kapsamında olduğu, hangilerinin ise uzlaştırma kapsamında olmadığı tespit edilmelidir. İşlenen suçların

³⁸³ ERDEM/ESER/ÖZŞAHİNLİ, a.g.e., s. 40.

³⁸⁴ NUHOĞLU, “Uzlaşma Bakımından Şikayete Bağlı Suçlar”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, (Hız: YENİSEY, Feridun), Arıkan Yayınları, İstanbul 2005, s. 284., Kısaltma; NUHOĞLU, Şikayete Bağlı Suçlar.; ARTUÇ, a.g.e., s. 965.

³⁸⁵ EKİCİ ŞAHİN/YEMENİCİ, a.g.e., s. 474.

hepsi uzlaştırma kapsamında ise herhangi bir sorun yoktur. Bu durumda her suç yönünden uzlaştırma yoluna gidilebilir. Ancak bazılarının uzlaştırma kapsamında olmadığının anlaşılması halinde, suçların birlikte işlenip işlenmediğinin tespiti gerekmektedir. Bu sebeple birlikte işlenen suç kavramı önem kazanmaktadır.

Birlikte işlenen suç durumunun oluşabilmesi için aranan şartlar şunlardır³⁸⁶;

- Aynı fail tarafından işlenen birden fazla suç bulunması,
- İşlenen suçların aynı mağdura yönelik olması,
- Suçlar arasında birlikteliğın bulunması gerekmektedir.

İlk olarak, suçların birlikte işlenmiş sayılabilmesi için aynı fail tarafından işlenmesi gerekir. Faillerin farklı olması halinde, bir failin uzlaştırma kapsamında olan bir suç işlemesi, diğeri failin uzlaştırma kapsamında olmayan bir suç işlemesi, bu suçları birlikte işlenen suç durumuna sokmayacaktır.

İkinci olarak, suçların aynı fail tarafından aynı mağdura karşı işlenmiş olması gerekmektedir. Bu husus 7188 sayılı kanun değışikliğı ile düzenlenmiştir. Kanun değışikliğinden önce iki suçun birlikte işlenmiş sayılabilmesi için, aynı mağdura karşı mı yoksa farklı mağdurlara karşı mı işlenmesi gerektiğı yönünde uygulamada belirsizlik söz konusuydu. Ancak 7188 sayılı kanun değışikliğı ile CMK'nın 253/3-2.cümle maddesine "aynı mağdura" ibaresi eklenerek bu yöndeki tartışmalara son nokta konulmuştur. Bu sebeple, birlikte işlenen suç kavramından bahsedebilmek için, suçların aynı mağdura yönelmesi gerekmektedir.

Son olarak, suçlar arasında birlikteliğın olması gerekmektedir. Ancak birliktelik kavramının nasıl oluşacağı kanunda düzenlenmemiştir. Bir görüşe göre, iki suçun birlikte işlendiğinin kabul edilmesi için bu suçlar arasında zaman ve mekan birlikteliğinin bulunması gerekmektedir. Hatta aralarında amaç birliğı bulunan suçlar dahi birlikte işlenmiş sayılmalıdır³⁸⁷. Bir diğeri görüşe göre ise, aynı kişi tarafından, aynı mağdura yönelik olarak, aynı zamanda yönelen suçlar birlikte işlenmiş sayılabilir iken, aynı mağdura farklı zamanlarda işlenen suçlar arasında birliktelik olmayacağı için uzlaştırma hükümlerinin uygulanması gerekmektedir³⁸⁸. Kanımızca, kanunda belirtilen

³⁸⁶ ERDEM/ESER/ÖZSAHİNLİ, a.g.e., s. 60.

³⁸⁷ YERDELEN ve diğeri, a.g.e., s. 160.

³⁸⁸ ERDEM/ESER/ÖZSAHİNLİ, a.g.e., s. 60.

birliktelik kavramından zaman ve mekân birlikteliğinin aranması yerindedir. Ancak amaç birlikteliğinin aranması “birlikte işlenen suç” kavramının geniş yorumlanmasına ve farklı şekillerde algılanmasına, bu da adaletsiz uygulamalara neden olabilir. Bu sebeple her somut olayda failin işlediği suçlar arasında zaman ve mekân birlikteliğinin olup olmadığı araştırılmalıdır. Eğer zaman ve mekân birlikteliği ortadan kalktıktan sonra yeni bir suç işlenirse, sonradan işlenen suç aynı amaçlara yönelik de olsa, birlikte işlenmiş sayılmamalı ve işlenen suç uzlaştırma kapsamında sayılmalıdır. Kısaca, amaç birlikteliği değil, zaman ve mekân birlikteliği kıstas olarak alınmalıdır.

Birlikte işlenen suç kavramı doktrinde genel itibari ile eleştiri konusu olmuştur. Bir görüşe göre, uzlaştırmanın yaygınlaşması isteniyorsa birlikte işlenen suç halinde uzlaştırma yoluna gidilmemesi yönündeki düzenlemenin kaldırılması gerekmektedir³⁸⁹. Başka bir görüşe göre, biri uzlaştırma kapsamında olan ve diğeri uzlaştırma kapsamında olmayan iki suç bulunduğu, uzlaştırma yoluna gitmenin faydasının olup olmadığı tartışılabilir. Neticede, uzlaştırma kapsamında olan suç bakımından uzlaşma gerçekleşse dahi, diğer suç yönünden dava açılacak ve taraflar arasındaki husumet tam anlamı ile sonlandırılmayacaktır. Ancak yine de birlikte işlenen suç kuralının kaldırılması halinde ve uzlaştırma kapsamında olan suç yönünden uzlaşmanın gerçekleşmesi durumunda en azından taraflar arasındaki husumet azalacaktır. Bu sebeple söz konusu hükmün kanundan çıkarılması, birlikte işlenen suç durumunda her suç için ayrı değerlendirme yapılarak, uzlaştırma kapsamında olan suçlar yönünden uzlaştırma sürecinin işletilmesi gerekmektedir³⁹⁰.

Bir başka görüşe göre ise, birlikte işlenen suç kuralının kaldırılması gerekmektedir. İlk olarak bu durum, kanun koyucunun uzlaştırmanın kapsamının ve uygulamasının genişletilmesine ilişkin iradesine aykırıdır³⁹¹. İkinci olarak, birlikte işlenen suçlara ilişkin bu düzenleme ile kanun koyucu, uzlaştırma kapsamında olan suç yönünden uzlaşma sağlansa dahi, uzlaştırma kapsamında olmayan suç nedeniyle dava açılacağı için, yani dosya kül halinde kapatılmayacağı için uzlaştırma yoluna hiç gidilmemesini amaçlamıştır. Ancak bu düzenleme ile uzlaştırmanın asıl amacının taraflar arasındaki husumetin sona erdirilmesi olduğu unutulmuş, uzlaştırmanın yargının iş yükünü azaltması amacı esas alınmıştır. Elbette uzlaştırmanın yargının iş yükünü

³⁸⁹ ÖZBEK V.Ö ve diğerleri, a.g.e., s. 833.

³⁹⁰ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 300.

³⁹¹ EKİCİ ŞAHİN/YEMENİCİ, a.g.m., s. 476.

azaltma amacı da vardır, ancak asıl ve ön planda tutulması gereken amacı taraflar arasındaki barışın tesis edilmesidir. Bu sebeplerle birlikte işlenen suç durumunda uzlaştırma kapsamında olan suç yönünden de uzlaştırma süreci yürütülmelidir³⁹².

Kanımızca, birlikte işlenen suç kuralının uygulamada çıkardığı sorunlar aşikârdır. Bir kere zaman ve mekân birlikteliğinin değerlendirmesi oldukça soyuttur. Farklı yerlerde farklı şekillerde yapılan değerlendirmeler nedeniyle eşit olmayan uygulamaların görülmesi mümkündür. Örneğin, bir savcı on dakika içerisinde gerçekleşen ikinci olayı birlikte işlenen sayabilir iken, başka bir savcı yarım saat içerisinde işlenen bir olayı birlikte işlenen sayabilir. Bu ve benzeri durumlar da eşitsizliğe ve toplumun adalet olan güveninin zedelenmesine neden olabilir. Ancak birlikte işlenen suç düzenlemesinin kanundan tamamen çıkartılmasını da benimsememekteyiz. Çünkü bu durumda, örneğin, bir kişiye karşı kasten öldürmeye teşebbüs ve hakaret suçlarını işleyen kişinin, öldürmeye teşebbüs suçu nedeniyle uzlaştırma işlemleri yapılmayacak iken, hakaret suçu yönünden uzlaştırma yoluna gidilecektir. Bu ihtimal dahi öldürülmeye çalışılan mağduru rahatsız etmeye yetebilir. Aynı şey cinsel suçlar için de geçerlidir. Cinsel istismar ve hakaret suçlarının birlikte işlenmesi durumunda, hakaret suçu yönünden uzlaştırma sürecine girilmesi bile mağdurun rencide olması için yeterli olabilir. Ayrıca, bu durumlarda uzlaşılan suçlar yönünden dosya kapatılsa da, uzlaştırma kapsamı dışında olan suç nedeniyle yargılama devam edecektir. Bu sebeplerle, birlikte işlenen suç kuralının tamamen kaldırılmak yerine esnetilmesi gerektiği düşünmekteyiz. Bu esnetme şu şekilde olabilir. Kanun koyucu tarafından belirlenen bir miktar cezadan fazla hapis cezası gerektiren suç ile birlikte işlenen suçlar bakımından uzlaştırma yasaklanabilir. Örneğin, beş yıldan veya on yıldan fazla hapis cezasını gerektiren bir suç ile birlikte işlenen suçlar bakımından uzlaştırma yasaklanabilir. Bu durumda kanun koyucu yukarıda saydığımız, ağır nitelikteki suçları işleyen kişileri ayıklamış olur ve böylece uzlaştırmanın da kapsamı da genişletilmiş olur.

Birlikte işlenen suç yasağına ilişkin düzenleme Anayasa'nın 10. maddesinde düzenlenen kanun önünde eşitlik ilkesine aykırı bulunarak iptal davasına konu edilmiş,

---

³⁹² EKİCİ ŞAHİN/YEMENİCİ, a.g.m., s. 477.

ancak Anayasa Mahkemesi tarafından iptal isteminin reddine karar verilmiştir. Buna göre³⁹³;

Ceza hukukunun, toplumun kültür ve uygarlık düzeyi, sosyal ve ekonomik yaşantısıyla ilgili bulunması nedeniyle suç ve suçlulukla mücadele amacıyla ceza ve ceza muhakemesi alanında sistem tercihinde bulunulması devletin ceza siyaseti ile ilgilidir. Bu bağlamda ceza hukukuna ilişkin düzenlemeler bakımından kanun koyucu Anayasa'nın temel ilkelerine ve ceza hukukunun ana kurallarına bağlı kalmak koşuluyla, soruşturma ve yargılamaya ilişkin olarak hangi yöntemlerin uygulanacağı, toplumda belli eylemlerin suç sayılıp sayılmaması, suç sayıldıkları takdirde hangi çeşit ve ölçülerdeki ceza yaptırımlarıyla karşılanmaları gerektiği, hangi hâl ve hareketlerin ağırlaştırıcı ya da hafifletici öge olarak kabul edileceği gibi konularda takdir yetkisine sahiptir.

İtiraz konusu kural uyarınca uzlaşma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması halinde, uzlaşma kapsamına alınmamış olması anayasal sınırlar içinde kanun koyucunun takdirindedir.

Öte yandan, kanun koyucu, farklı hukuksal konumda olan kişileri farklı yaptırımlara tabi tutabilir. Ceza hukukunda kanun önünde eşitlik ilkesinin uygulanması da kuşkusuz, aynı suçu işleyen tüm suçluların kimi özellikleri göz ardı edilerek her yönden aynı kurallara bağlı tutulmalarını gerektirmemektedir. Uzlaştırma kapsamına giren suçlar, bu kapsama girmeyen suçlara göre daha hafif niteliktedir. Bu nedenle, uzlaştırma kapsamına giren bir suçu işleyen kişi ile uzlaştırma kapsamındaki bir suçu bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işleyen kişi aynı hukuksal konumda değildir. Bu nedenle, kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamında ve farklı hukuksal konumda bulunan kişiler hakkında farklı usulün uygulanmasını öngören itiraz konusu kuralda, hukuk devleti ve eşitlik ilkesine aykırılık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir.

---

³⁹³ **AYM**, 12.05.2013 Tarih ve 2013/20 E., 2013/50 K., (<http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 20.02.2020).

III. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR YÖNÜNDEN UZLAŞTIRMA

Suçta sürüklenen çocuklar yönünden uzlaştırma hükümleri CMK'nın 253/1-c maddesinde düzenlenmiştir. Maddede, “*Mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla, suçta sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar*” bakımından uzlaştırma hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.

Kanun maddesine göre, suçta sürüklenen çocuklar yönünden uzlaştırma hükümlerinin uygulanabilmesi için ilk şart, mağdur veya suçtan zarar görenin gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olmasıdır. Yetişkinlerde olduğu gibi kamu tüzel kişisine karşı işlenen suçlarda uzlaştırma yolu kapalıdır. İkinci şart ise, suçun cezasının miktarına ilişkindir. Kanun metninde, “*ayrıca*” denilmek suretiyle yetişkinler yönünden uzlaştırma kapsamında olan suçların, SSC’ler yönünden de uzlaştırma kapsamında olduğu belirtilmiştir. Maddenin devamında bu suçlara ek olarak üst sınırı 3 yıl hapis cezası veya adli para cezası öngören suçların da uzlaştırma kapsamında olduğu belirtilmiştir³⁹⁴.

Kanun koyucu, SSC’ler yönünden suçun niteliğinin ne olduğu, şikâyete tabi olup olmadığı, hangi kanunda düzenlendiği gibi ayrımlarda bulunmamış, bunun yerine verilecek cezanın miktarının ne olduğunu önemsemiştir. Buna göre hapis cezasının üst sınırının 3 yılı geçmemesi gerekmektedir. Adli para cezasının ise miktarının bir önemi yoktur. Hapis cezası ile birlikte adli para cezasının öngörülmesi halinde ise, hapis cezasının üst sınırı 3 yıldan az hapis cezası öngörüyor ise, uzlaştırma hükümleri uygulanmalıdır³⁹⁵.

SSÇ’lere ilişkin uzlaştırma hükümlerinin tüm yaş gruplarına eşit şekilde uygulanması doktrinde eleştiri sebebi olmuştur. Bizim de katıldığımız bir görüşe göre, 12 yaşını doldurmayan çocukların ehliyetleri olmadığına göre, uzlaştırma ile ilgili hükümler kural olarak 12-18 yaş aralığındaki çocukları esas almaktadır. Bu yaş aralığındaki çocuklar, TCK’nın 31. maddesi uyarınca farklı oranlarda indirimden faydalanmaktadır. Bu tarz bir düzenlemenin uzlaştırma bakımından da olması gerekmektedir. Bu kapsamda, 12-15 yaş aralığındaki çocuklar yönünden uzlaştırmanın kapsamının genişletilmesi daha yerinde olacaktır³⁹⁶.

³⁹⁴ ERDEM/ESER/ÖZŞAHİNLİ, a.g.e., s. 48.

³⁹⁵ ERDEM/ESER/ÖZŞAHİNLİ, a.g.e., s. 49.

³⁹⁶ ÖZBEK, V.Ö. ve diğerleri., a.g.e., s. 832.

IV. SUÇUN NİTELİKLİ HALLERİNDE UZLAŞTIRMA

Uzlaştırma hükümlerinin uygulanması bakımından suçun temel hali ile nitelikli halinin durumu önem taşımaktadır. Suçun temel hali, şikâyete tabi olduğu halde nitelikli hali şikâyete tabi olmaktan çıkabilir. Suçun nitelikli hali, temel halinden tamamen farklı bir ceza öngörmüş olabileceği gibi, temel hali üzerinden bir artırım da öngörmüş olabilir. Bu durumlarda suçun nitelikli halinin şikâyete tabi olup olmadığına veya katalog suçlar arasında sayılıp sayılmadığına bakılmalıdır³⁹⁷.

SSÇ'ler yönünden de aynı durum geçerlidir. SSÇ'ler yönünden uzlaştırma hükümleri uygulanırken suçun temel halinin değil, nitelikli hallerinin de göz önüne alınması, ancak yaş küçüklüğü, haksız tahrik gibi nedenlerle yapılması muhtemel indirim halinin dikkate alınmaması gerekir. Örneğin, suçun temel halinin üst sınırı 2 yıla kadar hapis cezası öngörüyor iken, nitelikli halinin üst sınırı 4 yıla kadar hapis cezası öngörüyor ise, bu durumda uzlaştırma hükümleri uygulanmamalıdır. Çünkü nitelikli halin uygulanmasında üst sınır aşılmaktadır. Aynı şekilde, üst sınırı 4 yıl hapis cezası öngören bir suç nedeniyle, yaş küçüklüğü veya haksız tahrik gibi bir nedenden dolayı indirim yapılması muhtemel ise, bu indirim göz önüne alınmamalı ve uzlaştırma hükümleri uygulanmamalıdır³⁹⁸.

V. CEZA SORUMLULUĞUNU KALDIRAN VEYA AZALTAN HALLERDE UZLAŞTIRMA

Ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenler TCK'nın 24 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Cezayı kaldıran ve azaltan nedenler sıkça karşılaşılan ve birçok olayda uygulama alanı bulunan haller oldukları için bu nedenlerin neler olduğu ve uzlaştırma hükümlerinin hangi hallerde uygulanıp, hangi hallerde uygulanamayacağıın tespiti gerekmektedir.

A. Hukuka Uygunluk Nedenleri Ve Uzlaştırma

Hukuka uygunluk nedenleri kanun hükmünü icra, meşru savunma hali, hakkın kullanılması ve mağdurun rızası olarak sayılabilir. Doktrinde bunlara ek olarak bir görüşe göre, hukuka aykırı ve fakat bağlayıcı emrin yerine getirilmesi ve zorunluluk hali de bir hukuka uygunluk nedeni olarak sayılmıştır³⁹⁹. Başka bir görüşe göre ise,

³⁹⁷ YERDELEN ve diğerleri, s. 155.

³⁹⁸ ARTUÇ, a.g.e., s. 964.; EKİCİ ŞAHİN/YEMENİCİ, a.g.m., s. 472.

³⁹⁹ ARTUÇ, a.g.e., s. 97.

CMK'nın 223/3-b maddesinde emrin yerine getirilmesi ve zorunluluk hali için ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilmesi gerektiği şeklindeki düzenleme ile bu iki durumun bir hukuka uygunluk nedeni değil, kusurluluğu ortadan kaldıran neden olduğu belirtilmiştir⁴⁰⁰. Bu durumların hukuka uygunluk nedeni mi, yoksa kusurluluğu etkileyen neden mi olduğu verilecek karar bakımından önemlidir. Hukuka uygunluk nedenlerinin bulunması halinde CMK'nın 253/2-d maddesi uyarınca beraat kararı verilecektir, kusurluluğu kaldıran nedenlerin bulunması halinde ise 223/3 maddesi uyarınca ceza verilmesine yer olmadığına karar verilecektir. Her iki ihtimalde de fail cezalandırılmayacağı için, bu durumlarda uzlaştırma hükümleri uygulanmamalı, yeterli delilin bulunması halinde iddianame tanzim edilmelidir. Mahkeme, hukuka uygunluk nedenlerinin bulunduğu kanaatinde ise fail hakkında beraat kararı vermeli, aksi halde suç uzlaştırma kapsamında ise uzlaştırma hükümleri uygulanmalıdır⁴⁰¹.

Hukuka uygunluk nedenlerinde sınırın aşılması TCK'nın 27. maddesinde *“Ceza sorumluluğunu kaldıran nedenlerde sınırın kast olmaksızın aşılması halinde, fiil taksirle işlendiğinde de cezalandırılıyorsa, taksirli suç için kanunda yazılı cezanın altında birinden üçte birine kadarı indirilerek hükmolunur”* şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre, sınır kasten aşılsa hukuka uygunluk nedeni ortadan kalkacaktır. Ancak sınır taksirle aşılmış ise ve fiil taksirle işlendiğinde de cezalandırılıyorsa fail indirim yapılarak cezalandırılacaktır. Bu durumda fail cezalandırılacağı için uzlaştırma hükümlerinin uygulanması gerekmektedir. Ancak bu durumun değerlendirmesinin mahkeme tarafından yapılması ve değerlendirme sonucuna göre hareket edilmesi daha uygun olacaktır⁴⁰².

B. Kusursuzluk Ve Uzlaştırma

1. Hukuka Aykırı Ve Fakat Bağlayıcı Emrin Yerine Getirilmesi

TCK'nın 24. maddesi uyarınca hukuka aykırı olan ancak suç teşkil etmeyen bir emri yerine getiren kişi kusursuz olarak kabul edilir. Bu şartlar altında fiili işleyen kişinin sorumlu tutulması ve sorumluluk almasını beklemek mümkün değildir. Dolayısıyla, bu kapsamda kalan bir suç nedeniyle uzlaştırma yoluna gidilmesi de

---

⁴⁰⁰ ŞAHİN, a.g.e., s. 709.

⁴⁰¹ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 388.

⁴⁰² ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 388.

mümkün değildir. Bu durumda, suçun işlendiğine dair dava açmaya yeter nitelikte delilin de elde edilmesi halinde, Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame tanzim edilmeli, uzlaştırma yoluna gidilmemelidir. Yargılama neticesinde mahkeme, suçun TCK 24. maddesi kapsamında işlendiğini değerlendirirse, CMK'nın 223/3-b maddesi uyarınca ceza verilmesine yer olmadığı kararı vermeli, aksi kanaatte ise, suçun uzlaştırma kapsamında olması halinde uzlaştırma hükümlerini uygulamalıdır⁴⁰³.

2. Zorunluluk Hali

Zorunluluk hali TCK'nın 25/2 maddesinde, “*Gerek kendisine gerek başkasına ait bir hakka yönelik olup, bilerek neden olmadığı ve başka suretle korunmak olanağı bulunmayan ağır ve muhakkak bir tehlikeden kurtulmak veya başkasını kurtarmak zorunluluğu ile ve tehlikenin ağırlığı ile konu ve kullanılan vasıta arasında orantı bulunmak koşulu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez.*” şeklinde düzenlenmiştir. Bu kapsamda, zorunluluk haline ilişkin tüm koşulların sağlanması halinde faile ceza verilemeyeceğine göre uzlaştırma hükümlerinin de uygulanmaması gerekir. Bu durumda, yeterli delilin bulunması halinde iddianame tanzim edilmeli ve TCK 25/2'nin uygulanıp, uygulanmayacağına değerlendirilmesinin mahkeme tarafından yapılması gerekmektedir⁴⁰⁴.

3. Cebir Ve Tehdit Nedeniyle Kişinin İrade Yeteneğinin Etkilenmesi

TCK'nın 28. maddesinde, “*karşı koyamayacağı veya kurtulamayacağı cebir ve şiddet veya muhakkak ve ağır bir korkutma veya tehdit sonucu suç işleyen kimseye ceza verilmez. Bu gibi hallerde cebir ve şiddet, korkutma ve tehdidi kullanan kişi suçun faili sayılır.*” hükmü düzenlenmiştir. Buna göre, maddede yazılı durumların varlığı halinde failin herhangi bir kusurunun olduğundan bahsedilemez. Bu kişiler hakkında ceza da verilemeyeceği için uzlaştırma hükümlerinin uygulanmaması gerekir. Yeterli şüphenin bulunması halinde fail hakkında iddianame tanzim edilmeli ve TCK'nın 28. Maddesinin uygulanıp uygulanmayacağına değerlendirilmesinin mahkeme tarafından yapılması gerekmektedir⁴⁰⁵.

---

⁴⁰³ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 397.

⁴⁰⁴ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 397.

⁴⁰⁵ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 395.

4. Haksız Tahrik

TCK'nın 29. Maddesinde “*Haksız bir fiilin meydana getirdiği hiddet veya şiddetli elemin etkisi altında suç işleyen kimseye, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine onsekiz yıldan yirmidört yıla ve müebbet hapis cezası yerine oniki yıldan onsekiz yıla kadar hapis cezası verilir. Diğer hallerde verilecek cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadarı indirilir*” hükmü düzenlenmiştir. Haksız tahrik, failin kusur yeteneğini tamamen ortadan kaldırmaz. Haksız tahrik halinde işlenen suç sebebiyle ceza verilmemesi yoluna gidilmez, sadece belirlenen cezadan indirim yapılması yoluna gidilir. Bu durumda, failin cezalandırılabilir olması nedeniyle uzlaştırma hükümlerinin uygulanmasında da herhangi bir sakınca yoktur⁴⁰⁶.

5. Geçici Nedenler Alkol ve Uyuşturucu Madde Etkisinde Olma

TCK'nın 34. Maddesinin birinci fıkrasında, “*Geçici bir nedenle ya da irade dışı alınan alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fülle ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez.*” hükmü düzenlenmiştir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise, iradi olarak alınan alkol veya uyuşturucu madde ile suç işlenmesi halinde birinci fıkra hükümlerinin uygulanmayacağı düzenlenmiştir. Bu durumda, elinde olmayan nedenlerle iradesini kaybeden sanığın kusuru ve dolayısıyla ceza sorumluluğu bulunmadığı için, bu kişiler hakkında uzlaştırma hükümlerinin uygulanmaması gerekir. Ancak ikinci fıkrada belirtilen şekilde iradi olarak alınan alkol veya uyuşturucu madde ile söz konusu suçlar işlenirse ve suç da eğer uzlaştırma kapsamında olan bir suç ise, uzlaştırma hükümleri uygulanmalıdır⁴⁰⁷.

6. Hata

TCK'nın 30. Maddesinde hata hükümleri, “*(1) Fiilin icrası sırasında suçun kanuni tanımındaki maddi unsurları bilmeyen bir kimse, kasten hareket etmiş olmaz. Bu hata dolayısıyla taksirli sorumluluk hali saklıdır. (2) Bir suçun daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli hallerinin gerçekleştiği hususunda hataya düşen kişi, bu hatasından yararlanır. (3) Ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenlere ait koşulların gerçekleştiği hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, bu hatasından*

⁴⁰⁶ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 171.

⁴⁰⁷ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 394.

yararlanır. (4) İşlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, cezalandırılmaz.” şeklinde düzenlenmiştir.

Birinci fıkrada, suçun maddi unsurunda hata durumu düzenlenmiştir. Suçun maddi unsurunda hataya düşen kişinin kusurluluğundan bahsedilemez. Bu sebeple uzlaştırma hükümleri uygulanmamalıdır. Ancak hataya düşülen suçun taksirle işlenmesi durumunda uzlaştırma yoluna gidilebilir. İkinci fıkrada, suçun nitelikli hallerinde hata durumu düzenlenmiştir. Suçun nitelikli hallerinde yapılan hata failin, cezalandırılmasına engel değildir. Bu nedenle uzlaştırma hükümlerinin uygulanmasında da bir sakınca yoktur⁴⁰⁸. Üçüncü fıkrada, hukuka uygunluk halleri ve kusursuzluk hallerinde hata durumu düzenlenmiştir. Bu durumlarda kural olarak fail cezalandırılmayacağı için uzlaştırma hükümlerinin uygulanmaması gerekir. Ancak haksız tahrik gibi kusurluluğu azaltan bir nedende hataya düşülmesi halinde, fail cezalandırılabilmesi için uzlaştırma hükümlerinin uygulanması mümkündür⁴⁰⁹. Son olarak dördüncü fıkrada, bir fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düşülmesi durumu düzenlenmiştir. Bu durumda da, fail cezalandırılmayacağı için uzlaştırma hükümlerinin uygulanmaması gerekir⁴¹⁰.

7. Diğer Kusursuzluk Halleri

Yukarıda açıklanan kusursuzluk halleri uygulamada sıkça karşılaşılan hallerdendir. Ancak uygulamada çok daha fazla karşılaşılan kusursuzluk halleri de bulunmaktadır. Bunlar, yaş küçüklüğü, sağır ve dilsizlik ve akıl hastalığıdır. Bu durumlar Yasal Temsilci ile Uzlaştırma başlığı altında detaylı olarak incelendiği için, tekrara girmemek adına burada incelenmemiştir.

⁴⁰⁸ YERDELEN ve diğerleri, a.g.e., s. 171.

⁴⁰⁹ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 398.

⁴¹⁰ ÇETİNTÜRK, a.g.e., s. 399.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UZLAŞTIRMANIN USULÜ VE SONUÇLARI

I. SORUŞTURMA VE UZLAŞTIRMA BÜROSU

A. Soruşturma Bürosu

Cumhuriyet başsavcılıkları, iş ve işlemlerinin hızlı ve etkin bir şekilde yürütülebilmesi amacıyla uzmanlaşma yoluna gitmektedir. Bu amaçla bürolar kurulmakta ve kurulan büroların hangi suçlara bakacağı ve bürolarda çalışacak savcı sayısı, genellikle başsavcılar tarafından yargı alanında meydana gelen iş ve işlem sayısı göz önüne alınarak belirlenmektedir. Bazı büroların kurulması ise kanunda öngörülmüştür. Bu bürolara uzlaştırma bürosu örnek olarak verilebilir.

CMUY'un 39. Maddesinde, “(1) Her Cumhuriyet başsavcılığı bünyesinde uzlaştırma bürosu kurulur ve yeteri kadar Cumhuriyet savcısı ile personel görevlendirilir. (2) Büro iş ve işlemleri Cumhuriyet başsavcısı, Cumhuriyet başsavcı vekili veya Cumhuriyet savcısının denetimi altında yazı işleri müdürünün yönetiminde zabıt kâtabi ve diğer görevliler tarafından yürütülür.” hükmü düzenlenmiştir. Bu hüküm uyarınca uzlaştırma büroları kurulmuş ve uzlaştırma işlemlerinin daha profesyonel ellerde yürütülmesi amaçlanmıştır. CMUY'un 40 vd. maddelerinde ise, uzlaştırma bürosunda görevli kişilerin görev ve sorumlulukları, iş bölümünün nasıl olduğu ve bu kişilerin denetimlerinin nasıl olması gerektiği düzenlenmiştir⁴¹¹.

---

⁴¹¹ **Büro personelinin görev ve sorumlulukları**

MADDE 40 – (1) Yazı işleri müdürünün görev ve sorumlulukları şunlardır:

- a) Uzlaştırma iş ve işlemlerine ilişkin hizmetlerin yürütülmesini sağlamak ve denetlemek.
  - b) Zabıt kâtabi ve diğer görevliler arasında iş bölümü yapmak,
  - c) Uzlaştırma iş ve işlemlerinin verimli ve düzenli bir şekilde yürütülmesi için her türlü tedbiri almak.
  - ç) Cumhuriyet savcısının onayıyla uzlaştırmacı görevlendirmesi yapmak.
  - d) Cumhuriyet savcısının uygun göreceği evrakın havalesini yapmak.
  - e) Uzlaştırmacıya Cumhuriyet savcısının onayı doğrultusunda ek süre vermek.
  - f) Mevzuattan kaynaklanan veya Cumhuriyet savcısı tarafından verilen diğer görevleri yapmak.
- (2) Zabıt kâtabinin görev ve sorumlulukları şunlardır:
- a) İş bölümüne göre kendisine verilen işleri biriktirmeden zamanında yapmak.
  - b) Dosyaları ve evrakı doğru, eksiksiz ve zamanında UYAP bilişim sistemine kaydetmek.
  - c) Uzlaştırma dosyalarını eksiksiz ve düzenli bir şekilde muhafaza etmek.
  - ç) Cumhuriyet savcısının onayıyla uzlaştırmacı görevlendirmesi yapmak.
  - d) Dosya uzlaştırmacıya tevdi edildikten sonra taraflara bu hususta SMS yoluyla bilgi vermek.
  - e) Uzlaştırma konusu suç veya suçlara ilişkin uygun görülen evrakı uzlaştırmacıya vermek.

Soruşturma bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı, bir suç işlendiği haberini aldığı anda bu hususta bir karar vermek üzere işin gerçeğini araştırır.(CMK m. 160) Bu araştırma, emrinde bulunan kolluk gücünü de kullanmak suretiyle failin lehine veya aleyhine olabilecek tüm delilleri toplamak suretiyle gerçekleşir. Toplanan deliller neticesinde kamu davası açmaya yeter nitelikte delilin elde edilememesi durumunda Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar(KYOK) verilir. KYOK kararı verilmesi gereken hallerde uzlaştırma yoluna gidilmesi mümkün değildir (CMUY 10/1). Aksi halde bu durum kötüye kullanılabilir. Ayrıca, KYOK kararı verilmesi gereken failin, beraat etme ihtimali de kuvvetle muhtemeldir. Bu durumda beraat edecek failin uzlaşmasını beklemek de gerçekçi değildir.

Soruşturma savcısının fail hakkında kamu davası açmaya yeter nitelikte delil elde etmesi halinde dosya, suçun uzlaştırma kapsamında olması ve diğer şartlarının da sağlanması kaydıyla, uzlaştırma işlemleri yapılmak üzere uzlaştırma bürosuna gönderilir. (CMUY 10/2) Dosyanın uzlaştırma bürosuna gönderilmesi “uzlaştırma bürosuna gönderme kararı” adı verilen bir karar ile mümkündür. Bu karara karşı herhangi bir kanun yolu öngörülmemiştir. Soruşturma savcısı dosyayı uzlaştırma bürosuna gönderirken bu kararda suçların ne olduğunu ve kimler tarafından işlendiğini

f) Uzlaştırmacıya Cumhuriyet savcısının onayı doğrultusunda ek süre vermek.

g) Uzlaştırmacı tarafından hazırlanan uzlaşma teklifini içerir açıklamalı tebligat veya istinabe evrakını göndermek.

ğ) Uzlaştırmacı tarafından düzenlenen raporu ve dosyayı tutanakla teslim almak.

h) Raporu ve dosyayı gerekli iş ve işlemlerin yapılabilmesi için Cumhuriyet savcısına sunmak.

ı) Her türlü tebligat evrakını hazırlamak.

i) İş biten dosyaları arşive kaldırmak.

j) Mevzuattan kaynaklanan veya Cumhuriyet savcısı ya da yazı işleri müdürü tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

İş bölümü

MADDE 41 – (1) Zabıt kâtipleri ve diğer personel arasındaki iş bölümünü; Cumhuriyet başsavcısı, Cumhuriyet başsavcı vekili veya Cumhuriyet savcısının onayını almak suretiyle yazı işleri müdürü yapar.

(2) Yazı işleri müdürü ve ilgili personel verilerin UYAP’a doğru, eksiksiz ve zamanında girilmesinden birlikte sorumludur.

Büroların gözetimi ve denetimi

MADDE 42 – (1) Uzlaştırma bürosu ilgisine göre Cumhuriyet başsavcısı, Cumhuriyet başsavcı vekili veya Cumhuriyet savcısının gözetimi ve denetimi altındadır.

(2) Denetim;

a) Kayıtların düzenli tutulması,

b) Uzlaştırmacı görevlendirmelerinin usulüne uygun yapılması,

c) Evrak havalesinin süresinde yapılması,

ç) Fiziki ortamda teslimi gereken evrakla ilgili işlemlerin usulüne uygun yapılması,

d) Kararların ilgililere tebliğinin sağlanması,

e) Mevzuattan kaynaklanan veya Cumhuriyet savcısı tarafından verilen diğer görevlerin usulüne uygun yapılması,

hususlarını kapsar.

belirtmelidir. Bu konuda Şu husus önem taŐıtmaktadır. CMUY'un 8/5 maddesi uyarınca uzlaştırma kapsamında olan bir suç ile uzlaştırma kapsamında olmayan bir suç birlikte işlenirse uzlaştırma yoluna gidilemez. Ancak uzlaştırma kapsamında olmayan suç hakkında toplanan deliller yeterli görülmez ve soyut iddia, delil yetersizliği vb. bir nedenle EK KYOK kararı verilirse, uzlaştırma kapsamında olan suç yönünden birlikte işlenen suç yasağı ortadan kalkar ve uzlaştırma yoluna gidilebilir(CMUY 10/3). Bu durumda, uzlaştırma kapsamında olmayan suç hakkında verilen EK KYOK kararı taraflara tebliğ edilmeli ve kararın kesinleşmesi beklenmelidir. Aksi halde EK KYOK kararı kesinleŐmeden uzlaştırma işlemleri yürütülürse, sonradan bu kararın kaldırılması durumunda, uzlaştırma işlemleri yürütülen suçun birlikte işlenen suç yasağına takılma ihtimali bulunmaktadır.

B. Uzlaştırma Bürosu

Uzlaştırma bürosuna gönderilen dosya, uzlaştırma bürosu cumhuriyet savcısı tarafından detaylı olarak incelenmeli ve uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için yasal unsurların oluŐup oluŐmadıĐı tespit edilmelidir. İnceleme sonucu ya dosya kabul edilerek uzlaştırma işlemlerine baŐlanır, ya da soruŐtırma bürosuna iade edilir. Dosyanın iade edilmesi sebepleri CMUY'un 11. maddesinde sayılmıştır. Buna göre,

- Uzlaştırma bürosuna gönderme kararında belirtilen fiilin uzlaştırma kapsamında olmadığının anlaşılması,
- Şüpheli hakkında kamu davası açmaya yeter nitelikte Şüphenin tespitine yönelik, suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan deliller toplanmadan dosyanın uzlaştırma bürosuna gönderildiğinin anlaşılması hallerinde dosya soruŐtırma bürosuna iade kararı adı verilen karar ile iade edilir.

Suçun uzlaştırma kapsamında olup olmadığı veya tüm delillerin toplanıp toplanmadığı hususlarının detaylıca incelenmesi ve doğru bir kararın verilmesi gerekmektedir. Yapılacak yanlış bir değerlendirme neticesinde uzlaştırma süreci baŐlatılır ve uzlaştırma sağlanırsa soruŐtırma sonlandırılır. Ya da uzlaştırma hükümlerinin uygulanması gereken kişi hakkında dava açılarak yargılanmasına sebep olunabilir. Bu sebeple kanun koyucu, suçun uzlaştırma kapsamında olup olmadığının farklı makamlar tarafından tespit edilmesini istemiŐtir.

C. Cumhuriyet Başsavcılığı

Soruşturma aşamasında, soruşturma savcısının almış olduğu uzlaştırma bürosuna gönderme kararı üzerindeki ilk denetim, Cumhuriyet başsavcısı veya görevlendirdiği vekili tarafından CMUY'un 10/4 maddesi uyarınca yapılmaktadır. Maddede, başsavcı veya vekilinin görüldü işleminin ardından dosyanın uzlaştırma bürosunda tevzii edileceği belirtilmiştir. İkinci denetim, uzlaştırma bürosu savcısının yukarıda açıklanan kıstaslar dikkate alınarak yaptığı denetimdir. Üçüncü denetim, uzlaştırma savcısının almış olduğu soruşturma bürosuna iade kararı üzerinde, Cumhuriyet başsavcısı veya görevlendirdiği vekilinin yapmış olduğu denetimdir. Bu denetim yönetmelikte sayılmamıştır. Ancak söz konusu iade kararının aynı zamanda bürolar arası bir tevzi işlemi olması ve başsavcının da tevzii işlemleri üzerinde denetleme ve yönlendirme yetkisinin bulunması nedeniyle dosya üçüncü kez denetimden geçmiş olmaktadır. Kovuşturma aşamasında ise birinci denetim, uzlaştırma uygulanmadan iddianame düzenlenmesi CMK'nın 174/1-c maddesi uyarınca iddianamenin iadesi sebeplerinden sayıldığı için davanın açıldığı mahkeme tarafından yapılmaktadır. İkinci denetim, mahkemenin uzlaştırma hükümleri nedeniyle iade kararı alması ve iddianame düzenleyen savcının da bu karara muhtemel itirazı üzerine, itiraz mercii tarafından yapılan denetimdir. Söz konusu denetimlere ek olarak, uzlaştırma veya soruşturma savcısının vermiş olduğu KYOK kararlarına yapılan itiraz üzerine Sulh Ceza Hakimliği tarafından yapılan denetim, Bölge Adliye Mahkemesince istinaf aşamasında yapılan denetim ve Yargıtay tarafından temyiz aşamasında yapılan denetim örnek olarak verilebilir.

II. UZLAŞTIRMACI

A. Uzlaştırmacı Kavramı

CMUY'un 4/1- *ℓ* maddesinde uzlaştırmacı, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar gören arasındaki uzlaştırma müzakerelerini yöneten, Cumhuriyet savcısının onayı ile görevlendirilen avukat veya hukuk öğrenimi görmüş kişi olarak tanımlanmıştır.

B. Uzlaştırmacı Olma Şartları

CMUY'un 48/3 maddesinde ise uzlaştırmacı olma Şartlarının neler olduğu belirtilmiştir. Maddeye göre uzlaştırmacı olabilmek için;

- a) Türk vatandaşı olmak,
- b) Tam ehliyetli olmak,
- c) Avukatlar yönünden baroya kayıtlı olmak,
- ) Hukuk ğrenimi görmüş kişiler yönünden üniversitelerin hukuk fakültelerinden mezun olmak veya hukuk ya da hukuk bilgisine programlarında yeterince yer veren siyasal bilgiler, idari bilimler, iktisat veya maliye alanlarında en az dört yıllık yüksek öğrenim yapmış olmak,
- d) Kasten işlenmiş bir suçtan mahkûm olmamak,
- e) Terör rgtleriyle iltisaklı veya irtibatlı olmamak,
- f) Uzlaştırmacı eğitimini tamamlamak ve yazılı sınavda başarılı olmak,
- g) Disiplin yönünden meslekten veya memuriyetten çıkarılmamış ya da geçici olarak yasaklanmamış olmak, gerekir. Ayrıca, CMUY'un 48/4 maddesi uyarınca, uzlaştırmacı olacak kişinin asıl mesleğinin düzenlendiği kanunda, uzlaştırmacılık yapmaya engel bir düzenlemenin de olmaması gerekir. Avukatların uzlaştırmacı olabilmeleri için aranan en önemli Şart baroya kayıtlı olmalarıdır. Bu durumda avukatın kamu avukatı olması ile serbest çalışan avukat olması arasında hiçbir fark yoktur⁴¹².

Uzlaştırmacıların hangi meslek veya eğitim gruplarından olacağı sorunu doktrinde ve uygulamada tartışma konusu olmuştur. Örneğin, yukarıdaki maddenin () bendinin düzenleniş Şekli bazı belirsizliklere neden olduğu için eleştirilmiştir. Doktrinde bir görüşe göre, maddede geçen hukuk fakültesi mezunları kavramı açık ise de, diğer bölümlerin sınırlayıcı olarak mı, yoksa örnekleyici olarak mı sayıldığı anlaşılamamaktadır. Çünkü uygulamada, kanun metninde geçen dört bölümden çok daha farklı bölümlerden mezun olanların da uzlaştırmacı olarak kabul edildikleri grlmektedir⁴¹³. Yine aynı Şekilde "hukuk veya hukuk bilgisine yeterince yer veren" ifadesinde geçen "yeterince" teriminden ne anlaşılması gerektiği de belirsizdir. İki saatlik hukuka giriş dersi alan bir kişinin aldığı eğitimin yeterli sayılması mümkün değildir. Zira ceza muhakemesi hukuku dersi görmeyen bir kişinin Şikâyetten vazgeçme, edim, edimin ifası, ifa edilebilirliği, hukuka aykırılığı gibi hukuk kavramlarını da

⁴¹² KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 175.

⁴¹³ ERDEM/ESER/ÖZŞAHİNLİ, a.g.e., s. 68.

bilmesi beklenemeyeceği için bu kişilerin uzlaştırmacı olarak faaliyette bulunmaları da sakıncalıdır⁴¹⁴.

Son olarak, memurların ve kolluk personelinin uzlaştırmacı olarak görev yapması da eleştiri nedeni olmuştur. Memurlar ve kolluk kuvvetleri, asıl işlerinin yanında uzlaştırmacılık faaliyetinde de bulunarak hem mesai kaybına neden olmakta, hem de çalıştıkları kurumun imkânlarını bu amaçla kullanmaktadırlar. Yoğun iş yükü altında çalışan memurlar, uzlaştırmayı “araya sıkıştırılacak iş” veya “ek gelir kapısı” olarak görmekte, uzlaştırmacılığın önemini kavrayamamaktadırlar. Ayrıca, polis, jandarma, zabıt katibi gibi kişilerin uzlaştırmacılık yapması, uzlaştırmacılığın özgür iradeye dayanması ilkesine de aykırıdır. Bu kişiler müzakerelere resmi kıyafetleri ile katılabilmekte veya müzakereleri resmi makam odalarında, karakolda, mahkeme kaleminde yapabilmektedirler⁴¹⁵.

Kanımızca, uzlaştırmacılığın tamamen hukuk fakültesi mezunlarına bırakılması doğru bir tercih olmayacaktır. İlk olarak, hukuk fakültesi mezunlarının sayısı, uzlaştırmacı ihtiyacını karşılayacak düzeyde değildir. Bu durumda bazı yerlerde uzlaştırmacı sıkıntısı yaşanması da muhtemeldir. Örneğin, bazı ilçelerde yalnızca 3-4 avukat çalışmakta, başkaca hukuk fakültesi mezunu bulunmamaktadır. Bunların hepsinin uzlaştırmacı olduğu kabul edilse dahi sayı yetersiz kalacaktır. Yakın yerlerden yapılan görevlendirmeler de uzlaştırmacılığın başarısını olumsuz yönde etkileyecektir. Ayrıca uzlaştırmacılığın maddi bir kazanç kaynağı olarak görülmesi istenmese de, bu hususun uzlaştırmacılar yönünden teşvik edici olduğu aşikârdır. Ancak uzlaştırmacıya verilen ücret ile avukatın uzlaştırma sürecine ayıracağı zaman düşünüldüğünde, mesleğe yeni başlayan avukatlar dışında, avukatlar için uzlaştırmacılık tercih edilecek bir iş olarak gözükmemektedir. Bu yüzden, “*hukuk bilgisine programlarına yeterince yer veren alanlardan mezun olanların*”, yeterince hukuk eğitimi görmediği yönündeki eleştirilere katılmakla birlikte, uzlaştırma kurumunun hukuk fakültesi mezunu olmayan kişilere muhtaç olduğu da ortadadır. Bu sebeple yapılması gereken, bu kişilerin hukuk bilgilerinin, özellikle ceza hukuku bilgilerinin arttırılmaya çalışılmasıdır. Bu husus CMUY’un 50/6 maddesinde, “*Uzlaştırmacılara, uzlaştırmacı eğitim izni verilen kuruluşlarca teorik ve uygulamalı, toplam sekiz ders saatinden az olmamak üzere iki yılda en az bir defa yenileme eğitimi verilir. Uzlaştırmacılar iki yılda bir verilen bu*

⁴¹⁴ ERDEM/ESER/ÖZŞAHİNLİ, a.g.e., s. 69.

⁴¹⁵ ERDEM/ESER/ÖZŞAHİNLİ, a.g.e., s. 71.

eğitime katılmak zorundadırlar.” denilmek suretiyle giderilmeye çalışılmıştır. Ancak bu madde yetersizdir. Zira iki yılda bir verilen en az sekiz saatlik ders, bir kişinin hukuku kavraması ve hukuk bilgisinin gelişmesi için yeterli değildir. Kaldı ki, bu eğitimin ardından herhangi bir sınav da yapılmamaktadır. Uzlaştırmacı olurken yapılan sınavın, u yılda bir, iki yılda bir ve hatta yılda bir gibi düzenli aralıklarla yapılması halinde uzlaştırmacıların bilgileri tazelenecek ve hukuku daha iyi kavramaları sağlanacaktır.

Polis ve Jandarma gibi kolluk personelinin uzlaştırmacı olarak görev yapmasına ilişkin eleştirilere de katılmaktayız. İlk olarak bu kişilerin karakol, emniyet binası gibi yerlerde yapacakları müzakereler, tarafların zgr irade ile hareket etmesinin önüne geçer. Bir polis memurunun belinde tabanca ve kelepçe varken, “uzlaşırsanız iyi olur” şeklinde bir ifade kullanması uzlaştırma müzakerelerinde muhtemel bir senaryodur ve bu durum uzlaştırmanın da ruhuna aykırıdır. Ayrıca bu kişilerin adli görevleri de bulunmaktadır. Müzakereler sırasında söylenen sözler her ne kadar delil mahiyetinde kullanılamasa da, bir polisin önünde suçunu kabul eden veya kabul ettiği anlamına gelebilecek beyanlarda bulunan failin, uzlaşma sağlanamayınca hakkındaki soruştırma devam edeceği için polis önünde söylemiş olduğu sözler aleyhe sonuçlar dođurabilir⁴¹⁶.

C. Uzlaştırmacının Niteliği

Uzlaştırmacıların yargı görevi yapan kişilerden olduğunu söylemek mümkün değilse de, yaptıkları işin yarı yargısal bir nitelik arz ettiği söylenebilir. Aynı şekilde uzlaştırmacıların, yargılamaya kamu hukuku hükümlerine göre yasal mercii tarafından görevlendirilmek suretiyle katılmaları nedeniyle kamu görevlisi olduklarının kabulü gerekmektedir⁴¹⁷. Uzlaştırmacının kamu görevlisi sayılmasının bazı sonuçları vardır. Uzlaştırmacı ceza hukuku anlamında kamu görevlisi olarak sayıldığı için, işlemiş olduğu suç nedeniyle kamu görevlileri gibi cezalandırılmalı, kendisine karşı görevi nedeniyle işlenen suçlar ise kamu görevlisine karşı işlenmiş olarak cezalandırılmalıdır⁴¹⁸.

D. Uzlaştırmacı Görevlendirilmesi

Uzlaştırmacı olma yeterliliğine sahip olan kişilere sicil numarası verilerek Alternatif Czmler Daire Başkanlığı’nın tutmuş olduğu sicile kaydedilir (CMUY m. 12/1). Sicile kaydedilen uzlaştırmacı, sicile kayıt sırası, talep ettikleri Ağır Ceza Mahkemesi yargı

⁴¹⁶ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 174.

⁴¹⁷ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 176.

⁴¹⁸ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 177.

çevresinde bulunan Cumhuriyet Başsavcılığı ve uzlaştırmacı ihtiyacı dikkate alınarak Daire Başkanlığınca tutulan listelere kaydedilir. Uzlaştırma savcısı, suçun uzlaştırma kapsamında kalıp kalmadığının değerlendirmesini yaptıktan sonra listeden uzlaştırmacı görevlendirir. Yargı çevresinde yeteri kadar uzlaştırmacının bulunmaması halinde, en yakın Ağır Ceza Mahkemesi yargı çevresinde bulunan Cumhuriyet Başsavcılığı listesinde kayıtlı uzlaştırmacı görevlendirilir (CMUY m. 12/2). Uzlaştırmacı görevlendirilmesi tevzii kıstası esas alınarak gerçekleşir. Tevzii kıstasları ise, suçun türüne, taraf sayısına, uzlaştırma raporunun teslim edilme süresine, uzlaştırma ve uzlaştırma teklifi sonuçlarına bağlıdır (CMUY m. 13). Yani tevziinin fazlalığı, uzlaştırmacının başarısı ile doğru orantılıdır.

Uzlaştırma işlemlerinde olayın özelliğine göre birden fazla uzlaştırmacı görevlendirmek mümkündür (CMUY m. 36/3). Örneğin, uzun zamandır husumet bulunan tarafların uzlaştırılabilmesi için birden fazla uzlaştırmacı görevlendirilebilir veya çok taraflı bir kavga olayında birden fazla uzlaştırmacı görevlendirilmesi mümkündür⁴¹⁹. Uzlaştırmacı görevlendirilmesinin ardından, uzlaştırmacının taraflarına bu husus telefon, sms veya herhangi bir iletişim aracı ile bildirilir. Bu durum iki yönü ile önemlidir. Birincisi, taraflar dosyalarının akıbeti hakkında bilgi alacakları gibi uzlaştırma kavramını ilk defa bu şekilde duymuş olacaklar ve uzlaştırma müzakerelerine daha hazır olacaklardır. İkincisi ise, telefon dolandırıcılığının sıkça yaşandığı ülkemizde, toplumun güvensizliği düşünüldüğünde, bu yolla uzlaştırmacıya olan güvenin artması sağlanacaktır⁴²⁰.

Görevlendirilen uzlaştırmacıya, Cumhuriyet savcısı veya hakim tarafından uzlaştırma işlemleri için gerekli görülen belgeler verilir. Dosyanın kül halinde verilmesi soruşturmanın gizliliği ilkesine aykırılık teşkil edebilir. Çünkü dosya içerisinde uzlaştırma ile ilgili olmayan bilgiler veya başka kişiler tarafından işlenen suçlara ilişkin bilgiler bulunabilir. Bu sebeple yalnızca uzlaştırma kapsamındaki suçla ilgili olan belgelerin verilmesi gerekir. Hangi belgelerin verileceği olaya göre farklılık arz edebilir. Örneğin, uzlaştırmacıya bir hakaret suçunda, yalnızca ifadelerin verilmesi yeterli

⁴¹⁹ ÖZBEK, Mustafa Serdar, "Soruşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü", Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (Ed: ÖZBEK, Mustafa Serdar/ CUNİ, Orhan/ ÖZCAN, Merve) Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2018, s. 78., Kısaltma; ÖZBEK, M. S., Uzlaştırma Usulü.

⁴²⁰ ÖZBEK, Uzlaştırma Usulü, s. 75-76.

olabilir iken, bir yaralama dosyasında, ifadeler, doktor raporları, olay yeri inceleme tutanakları gibi belgelerin verilmesi gerekebilir. Hangi belgelerin ne zaman verildiği ve uzlaştırmacının gizlilik yükümlülüğünü içeren bir tutanak uzlaştırmacı ve uzlaştırma bürosu personeli tarafından imzalanarak dosyaya kazandırılır⁴²¹.

E. Uzlaştırmacının Uyması Gereken Etik İlkeler

1. Tarafsızlık Ve Bağımsızlık İlkesi

Uzlaştırmacı, uzlaştırma işlemlerini yaparken dürüstlük kurallarına uymalı, bağımsız ve tarafsız olarak hareket etmelidir.(CMUY m. 6/1-a) Taraflardan herhangi biri ile bir yakınlığı veya menfaat çatışması var ise, bunu en başta taraflara bildirmelidir. Uzlaştırma süreci devam ederken böyle bir nedenin çıkması halinde de görevine devam etmemelidir. Uzlaştırmacı müzakereleri sırasında taraflardan biri, uzlaştırmacıyı kendi yanına çekmek isteyebilir, ancak uzlaştırmacı bundan etkilenmemeli ve tarafların ortak yararını korumalıdır. Uzlaştırmacının hakimiyet yasaklılığı ve reddi sebepleri ile bağlı olması da, uzlaştırmacının tarafsızlığının korunması amacıyla hizmet eder⁴²².

CMUY'un 31/2 maddesinde, Cumhuriyet savcısının uzlaştırmacıya talimat verebileceği belirtilmiştir. Bu hükmün uzlaştırmacının bağımsızlığına hâlel getirmeyecek şekilde uygulanması, emir mahiyetinde talimatların verilmemesi gerekir. Bu hüküm uzlaştırmacının, usule ilişkin konularda, savcı ile irtibatlı olmasını ve savcının telkinlerine uymasını gerektirir. Ayrıca uzlaştırmacının bağımsızlığı, başına buyruk hareket etmesine neden teşkil etmez. Uzlaştırmacı, ilgili kanun ve etik ilkeler uyarınca görevini yapmalı, bağımsızlık adına bu hükümlerden uzaklaşmamalıdır⁴²³.

2. Görevini Özenle Yapma İlkesi

Uzlaştırmacı, kamu görevlisi sayılmanın verdiği yükümlülüğün yanında, adalet mekanizmasına bir şekilde katıldığı bilincine sahip olmalı, görevini layıkıyla yerine getirmelidir(CMUY m. 6/1-b). Görevinin gerektirdiği süreyi ayırmalı, tüm iş ve işlemlerinde özenli olmalıdır. Uzlaştırmacının görevinin gereklerini yerine getirirken özen göstermesi, görevlendirildiği andan, görevinin sona erdiği ana kadar devam eder. Uzlaştırma sürecine başlarken tarafların hak ve yetkileri, uzlaştırmacının mahiyeti ve

⁴²¹ ÖZBEK, Uzlaştırma Usulü, s. 77.; KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 178.

⁴²² ÖZBEK, Uzlaştırma Usulü, s. 85-86.

⁴²³ ÖZBEK, Uzlaştırma Usulü, s. 86.

sonuçları, tarafların özgür iradelerine dayanması gerektiği gibi konularda gerekli bilgilendirmeleri yaparken ya da uzlaştırma sürecinin sona ermesi halinde belgeler ve rapor hazırlanırken özenli hareket etmek yükümlülüğü altındadır.

3. Taraflara Karşı Nazik ve Saygılı Davranma İlkesi

Uzlaştırma sürecinde uzlaştırmacı taraflara nazik ve saygılı davranmak zorundadır(CMUY 6/1-c). Taraflar, aralarındaki husumet nedeniyle farklı duygular içerisinde olabilirler. Basit gibi gözükken olayın derinlerinde çok daha önemli olaylar bulunabilir. Bu sebeple uzlaştırmacının kaba veya saygısız davranması, zaten husumet bulunan taraflar arasında daha büyük husumetlerin oluşmasına, derinlerdeki büyük husumetin tekrar gün yüzüne çıkmasına sebep olabilir. Uzlaştırmacı aynı zamanda tarafların da birbirlerine karşı nazik ve saygılı davranmalarını istemelidir. Uzlaştırmanın bir iyi niyet süreci olduğu, amacın taraflar arasındaki husumetin bitirilmesi olduğu hatırlatılmalıdır.

4. Önyargılı Olmama İlkesi

Uzlaştırmacı, uzlaştırma süreci içerisinde suç failine karşı önyargılı davranmamalı, failin cezalandırılacağı hususunda peşin hükümlü olmamalıdır (CMUY m. 6/1-ç). Masumiyet karinesi uyarınca işlediği suç kesinleşmedikçe failin suçlu sayılmayacağı unutulmamalıdır. Aynı şekilde uzlaştırmacı, failin beraat edeceği düşüncesi ile de hareket etmemeli, bu düşünce ile faili yönlendirmemelidir.

5. Ayrımcılık Yapmama İlkesi

Uzlaştırmacı, uzlaştırma müzakereleri sırasında taraflara eşit mesafede olmalı, dil, din, ırk, siyasi düşünce vs. nedenlerle ayrımcılık yapmamalıdır (CMUY 6/1-d). Aksi halde, tarafların adalete olan güvenleri sarsılacağı gibi, uzlaştırmacının da itibarı zedelenecek, kuruma duyulan ilgi ve güven de azalacaktır. Uzlaştırmacı, taraflardan birine eşit söz hakkı vermemek, isteklerini önemsememek gibi davranışlarla ayrımcılık yapabileceği gibi, aşağılamak, azarlamak, alaycı bakışlar atmak gibi söz ve davranışları ile de ayrımcılık yaptığını belli edebilir. Ancak bu davranışı ile uzlaştırmacı, amacı halkın tüm kesimlerine hitap etmek olan uzlaştırmanın, hem tarafların gözünde, hem de ayrımcılığa uğrayan kişinin mensubiyetinin olduğu yapıdan olan kişilerin gözünde itibarını zedeler ve kurumun amaçlarına aykırı hareket etmiş olur.

6. Menfaat Çatışmasının Olmaması ve Menfaat Temin Etmeme İlkesi

Uzlaştırıcı ile taraflardan biri arasında herhangi bir menfaat ilişkisinin bulunmaması gerekir (CMUY 6/1-e-g). Menfaat ilişkisinin kapsamına uzlaştırıcının, herhangi bir tarafla şahsi veya iş ilişkisinin olması, uzlaşma veya uzlaşmama durumunda direkt veya dolaylı olarak bir kazanım elde edecek olması, daha önceden herhangi bir taraf adına bir iş ile ilgili olarak yetkilendirilmiş olması durumları girebilir. Bu durumların oluşması halinde uzlaştırıcının bağımsızlığı ve tarafsızlığı şüpheye düşeceğinden görevi almaması, almış ise devam ettirmemesi gerekir.

7. Vekil veya Müdafii Olarak Görev Üstlenememe İlkesi

Uzlaştırıcı olarak görev yapan avukat, uzlaştırma konusu suçla ilgili olarak taraflardan herhangi birinin avukatlığını yapamaz (CMUY 6/1-f). Maddede bahsedilen avukatlık yasağının daha geniş yorumlanması gerekir. Buna göre uzlaştırıcı avukat, yalnızca taraflar arasındaki ceza davası yönünden değil, uzlaştırma kapsamındaki olay ile ilgili açılacak hukuk davaları yönünden de yasak kapsamında olmalıdır. Yine bu yasak, sadece uzlaştırıcılık yapan avukatı değil, o avukat ile aynı büroda çalışan diğer avukatları, avukatın eşi, kardeşi gibi yakınlarını da kapsamalıdır. Aksi halde suça ilişkin bilgi sahibi olan avukat veya avukatın iş ortağı, eşi gibi yakınları açılan davalarda bu bilgileri kullanabilirler⁴²⁴.

F. Uzlaştırıcının Yasaklılığı ve Reddi

Uzlaştırıcı CMK'nın 253/10 ve CMUY'un 28. maddeleri uyarınca hakimlerin yasaklılık ve reddi sebeplerine tabidir. Hakimin yasaklılık ve reddi sebepleri ise CMK'nın 22 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre uzlaştırıcı hakimlerde olduğu gibi, meydana gelen olaydan zarar gördüyse, taraflardan biri ile arasında maddede belirtilen seviyede bir yakınlık varsa, davada daha önceden savcı, avukat, kolluk görevlisi gibi görevlerde bulunduyorsa, bilirkişi veya tanık olarak dinlenmişse uzlaştırıcılıktan çekilmesi gerekmektedir.

Uzlaştırıcının çekilmesi veya reddi halinde bu duruma uzlaştırma bürosunda görevli savcı tarafından karar vermelidir. Uzlaştırıcılığı reddeden taraf, redde ilişkin tüm bilgi ve belgelerin olduğu bir dilekçe ile büroya başvurmalıdır. Bu talep üzerine uzlaştırma savcısının vereceği uzlaştırıcının reddi talebinin kabulü veya talebin reddi

⁴²⁴ ERDEM/ESER/ÖZŞAHİNLİ, a.g.e., s. 85.

kararları ise kesin olup herhangi bir itiraz mekanizması öngörülmemiştir. Ancak son karar ile itiraz veya istinafa konul edilebilecektir⁴²⁵.

G. Uzlaştırmacının Sorumluluğu

Uzlaştırmacının görevi nedeniyle kamu görevlisi sayılması ve adalet mekanizmasının işleyişine katılması sorumluluklarını da arttırmaktadır. Uzlaştırmacının sorumluluklarına uymadığının tespiti halinde idari ve adli süreçler başlatılabilmektedir. İdari sürecin sonunda uzlaştırmacı, sicilden ve listeden çıkarma gibi yaptırımlar, adli sürecin sonunda ise hapis cezası gibi yaptırımlar ile karşı karşıya kalabilir.

Uzlaştırmacının sicilden ve listeden çıkarılması için CMUY'un 49/1 maddesinde yedi sebep öngörülmüştür. Buna göre; uzlaştırmacılık şartını taşımayan, sonradan kaybeden, yükümlülüklerini yerine getirmeyen, görevi ile ilgili olmayan davranışlarda bulunan, yükümlülüklerini büyük oranda veya devamlı olarak yerine getirmeyen, performans değerlendirme raporu yeterli olmayan, etik ilkelere uygun davranmayan ve yenileme eğitimini tamamlamayan uzlaştırmacının yazılı savunması alındıktan sonra sicilden ve listeden çıkarılmasına karar verilir. Yönetmelik bu sebeplerden yalnızca birinde yaptırımın yumuşatılmasını öngörmüştür. Buna göre, etik ilkelere uyulmaması durumunda uzlaştırmacıya, uyarma cezası veya bir yıla kadar listeden çıkarma cezası verilebilir.(CMUY m. 49/2)

Uzlaştırmacının davranışları idari sorumluluğunun yanında cezai sorumluluğuna da neden olabilir. Hatta uzlaştırmacının görevi nedeniyle kamu görevlisi sıfatına sahip olması da düşünöldüğünde, işlediği suçların cezasında genel olarak artırımların olacağı da söylenebilir. Örneğin, ceza soruşturmalarında, soruşturmanın gizliliği esastır. Uzlaştırmacının da bu gizliliğe uygun olarak hareket etmesi gerekir. Aksi halde, Uzlaştırmacı TCK'nın 285. maddesinde düzenlenen soruşturmanın gizliliğini ihlal suçundan sorumlu tutulabilir ve kamu görevinin sağladığı kolaylıktan faydalanması nedeniyle cezasında artırım yoluna gidilebilir. Bunun dışında tarafların müzakerelerde paylaştıkları bilgi ve belgeleri, tarafın rızası olmadan açıklayan uzlaştırmacı, TCK'nın 258. maddesinde düzenlenen göreve ilişkin sırların açıklanması suçundan sorumlu tutulabilir⁴²⁶.

⁴²⁵ ÖZBEK, Uzlaştırma Usulü, s. 93.

⁴²⁶ ÖZBEK, Uzlaştırma Usulü, s. 91.

III. UZLAŞMA TEKLİFİ

A. Uzlaşma Teklifinin Yapılacağı Kişiler

CMUY'un 29/1 maddesi uyarınca uzlaşma teklifi, şüpheliye, sanığa, katılana, mağdura veya suçtan zarar görene yapılır. Bu kişilerden birinin reşit olmaması, ayırt etme gücünün bulunmaması veya kısıtlı olması durumunda uzlaşma teklifi kanuni temsilcilerine yapılacaktır. Kanuni temsilci ise, veli vasi veya kayyumdur. Aynı maddenin ikinci fıkrası uyarınca da, müşteki veya suçtan zarar görenin özel hukuk tüzel kişisi olması halinde uzlaşma teklifinin tüzel kişinin vekiline yapılabileceği belirtilmiştir. Ancak bunun için vekilin, vekâletnamesinde özel olarak uzlaştırma konusunda yetkilendirilmiş olması gerekmektedir.

Reşit olmayanların ve kısıtlıların uzlaştırmanın tarafı olması halinde, uzlaşma teklifinin kanuni temsilcilerine yapılacağı maddede belirtilmiştir. Reşit olmayanların kanuni temsilciye uzlaşma teklifinde bulunulurken, ÇKK'nın 4/g maddesinde düzenlenen çocuğun durumuna özel ihtimam gösterilmesi ilkesine hizmet etmek üzere ÇKK'nın 15/2 maddesi uyarınca sosyal çalışma görevlilerinden yararlanılabilir. Kısıtlılar yönünden ise, kısıtlanması gerektiği halde kısıtlanmayanların durumu önem arz etmektedir. Cumhuriyet savcısı veya hakim, taraflardan biri hakkında herhangi bir kısıtlama kararı olmamasına rağmen, tarafın söz ve davranışları nedeniyle kısıtlanması gerektiğine kanaat getirebilir. Bu durumda TMK'nın 403 vd. maddeleri uyarınca vasi ataması yapılması Sulh Hukuk Mahkemesinden istenebilir. Vesayeti gerektiren hallerden birinin mevcut olması halinde taraf kısıtlanır ve kendisine bir vasi ataması yapılır. Bu durumda uzlaşma teklifi kısıtlanan tarafın vasisine yapılmalıdır. Ancak tarafın kısıtlanmasına karar verilmez ise, Cumhuriyet savcısı veya hâkimin, taraf üzerindeki düşüncesi ne olursa olsun, uzlaşma teklifi tarafın kendisine yapılmalıdır⁴²⁷.

Uzlaşma teklifinin bizzat taraflara veya kanuni temsilcilerine yapılması, vekil veya müdafilerine yapılmaması gerekir. Çünkü uzlaştırmanın mahiyeti ve sonuçları hakkında tarafların bilgilendirilmesine ilişkin düzenlemeler uyarınca tarafların bilgilendirilmesi, ancak teklifin kendilerine yapılması ile mümkün olmaktadır. Ayrıca CMK'nın 253/6 maddesinde belirtilen, taraflardan birine veya kanuni temsilcilerine ulaşılamaması durumunda uzlaştırma yoluna gidilmeyeceği yönündeki hükümde teklifin bizzat

⁴²⁷ ÖZBEK, Uzlaştırma Usulü, s. 95-96.

tarafına yapılması gerektiğine dayanak teşkil etmektedir. Burada belirtilen kanuni temsilci terimi ile avukatlar değil, veli, vasi gibi kanuni temsilciler kastedilmektedir. Bu durumda uzlaşma teklifi, taraflardan birine veya onların menfaatlerini gözeterek ve onların adına karar verecek olan kanuni temsilcilerine yapılmalı, avukatlara yapılmamalıdır. Ancak vekâletnamelerinde özel yetkilerinin bulunması durumunda avukatların da, teklife cevap vermeleri ve müzakerelere katılmaları hususunda bir engel bulunmamaktadır⁴²⁸.

B. Uzlaşma Teklifinde Bulunma Yöntemleri

1. Genel Olarak

Uzlaşma teklifinde bulunma görevi, 6763 sayılı kanun değişikliği ile birlikte Cumhuriyet savcısı, hakim ve kolluk personelinen alınarak, işinde uzman uzlaştırmacılara tevdi edilmiştir. Uzlaştırmacı, uzlaşma teklifini taraflarla yüz yüze görüşerek yapabileceği gibi, açıklamalı tebligat, istinabe veya SEGBİS yolu ile de yapılabilir. Uzlaştırmacının yüz yüze yaptığı görüşme haricinde kalan teklif yöntemlerinin hepsinde uzlaştırma bürosu aracı kılınmalı, uzlaştırmacı bu yöntemlere kendi başına başvurmalıdır. (CMUY m. 29/3).

İstinabe ile teklif yönteminde uzlaştırmacı, teklif formu ile uzlaştırma bürosuna başvurduktan sonra, tarafın yaşadığı yer başsavcılığına istinabe yapılır (CMUY m. 29/4). Talimat bürosu olarak da adlandırılan istinabe bürosu, gelen talimat üzerine tarafı çağırarak teklifte bulunur. İstinabe ile teklif yöntemi, ancak tarafa ulaşılmış ve ön görüşme yapılmış olması halinde, yani tarafın talimat bürosuna giderek teklifi imzalamayı kabul etmesi halinde mümkündür. Taraf uzlaşma teklifini kabul etmeyeceğini belirtmiş veya adliyeye giderek teklifi tebliğ alamayacağını belirtmiş ise, yapılması gereken açıklamalı tebligat yolu ile uzlaşma teklifinde bulunmaktır. Açıklamalı tebligat ile teklif yönteminde ise uzlaştırmacı, uzlaştırma bürosu kanalıyla uzlaştırma teklifinde bulunur. Bu durumda uzlaştırmacı, tebligat yolu ile teklifte bulunmak istediğini belirten bir yazı ve teklif formu ile uzlaştırma bürosuna başvurmalıdır. Uzlaştırma teklifinin, uzlaştırma bürosu aracı kılınmadan posta, kargo vs yollar ile gönderilmesi mümkün değildir. Zira maddede açık olarak teklifin büro

⁴²⁸ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 170.

aracılığı ile yapılması gerektiği belirtilmiştir(CMUY m. 29/6)⁴²⁹. Ayrıca taraflara uzlaşma teklifinde bulunmak için telefon, faks, elektronik posta gibi iletişim araçlarına başvurmak mümkün ise de, bu yollarla yapılan görüşmeler uzlaşma teklifinde bulunduğu anlamına gelmez. (CMUY m. 29/7).

Uzlaşma teklifi CMUY'un 12/5. maddesi uyarınca, suçun işlendiği tarihin üzerinden bir ay geçmedikçe yapılamaz. Serinleme süresi olarak da adlandırılan bu süre, taraflar arasındaki husumetin ve öfkenin azalmasını, bu yolla da tarafların daha sağlıklı irade beyanında bulunmalarını sağlamaya yöneliktir. Serinleme süresi uzlaştırmanın başarısının artması için bir gerekliliktir. Ancak kanunda serinleme süresi içerisinde dosyanın nerede bekleyeceği açık değildir. Dosya soruşturma bürosunda bekletilebileceği gibi, uzlaştırma bürosunda da bekletilir. Hatta serinleme süresi içerisinde uzlaştırıcı görevlendirilmesi ve belgelerin teslimi de mümkündür. Zira kanun koyucu yalnızca uzlaşma teklifinin bir ay geçmeden yapılmasını yasaklamış, diğer hususlarda bir yasak getirmemiştir. Ancak, uzlaştırıcıların dosyayı aldıktan sonra yasal sürelerin başlaması ve bu sürenin uzlaştırma işlemlerine ancak yetmesi nedeniyle bir aylık süre bitmeden uzlaştırıcı görevlendirilmesi doğru değildir. Dosyanın hangi büroda bekletileceği ise, tamamen idari bir konu olup, bu hususun takdiri başsavcılığa ait olmakla birlikte kanımızca, karışıklıklara sebebiyet vermemek ve dosyanın unutulmaması için, soruşturma bürosunda bekletilmesi daha uygundur.

Uzlaşma teklifinin ilk önce şüpheliye mi yoksa mağdura mı yapılması gerektiği sorusu sorulabilir. Nitekim uzlaştırmanın ilk düzenleniş şeklinde, ilk olarak şüpheliye uzlaşma teklifinde bulunulması, ardından mağdura uzlaşma teklifinde bulunulması öngörülmüştür. Ancak 2006 yılında yürürlüğe giren 5560 sayılı kanun değişikliği ile birlikte bu kural ortadan kaldırılmış, bu konuda uygulayıcılar serbest bırakılmıştır⁴³⁰.

Uzlaşma teklifi yapıldıktan sonra tarafların bu teklife üç gün içinde cevap vermesi gerekir. Üç gün içerisinde cevap vermeyen taraf uzlaşma teklifini reddetmiş sayılır. Bu durumda diğer tarafa uzlaşma teklifinde bulunmaya da gerek yoktur (CMUY m. 30). Her iki tarafa uzlaşma teklifi yapılması bazı durumlarda olumlu sonuçlar doğurabilir ise de, genel olarak gereksiz ve hatta belki de mağdur yönünden zararlı olabilir. Örneğin, mağdurun uzlaşma teklifini reddetmesi üzerine şüpheliye uzlaşma teklifinde

⁴²⁹ YARGITAY 4. CD., 08.01.2020 tarih, 2017/22557 E. ve 2020/436 K. (UYAP PORTAL); Uzlaştırmanın yargı işlemi niteliğinde olduğu nazara alındığında anılan fıkrada sözü edilen açıklamalı tebligat, kazai mercilerce yapılacak tebligatı düzenleyen 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre yapılacak olan tebligattır ve normal posta yoluyla bu işlem gerçekleştirilemeyecektir. Açıklamalı tebligat ya da istinabe işlemi ancak uzlaştırıcıya görev veren uzlaştırma bürosu aracılığıyla yerine getirilebilecektir.

⁴³⁰ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 162.

bulunulması durumunda, şüphelinin uzlaştırmadan haberdar olup, teklifi reddeden mağduru uzlaşmaya ikna etmeye çalışacağı, bu sayede tarafların uzlaşabileceği söylenebilir. Ancak bu olumlu sonuç, uzlaştırmadan haberdar olan failin, teklifi reddeden mağduru tehdit vs yöntemlerle uzlaşmaya ikna etmesi, zorlaması risklerini de içinde barındırmaktadır. Ayrıca ihtimaller üzerinden muhakemenin ilerlemesi de doğru değildir⁴³¹.

2. Tebligat Kanunu ve Uzlaşma Teklifi

Uzlaşma teklifi, 7201 sayılı Tebligat Kanunu⁴³² hükümleri uyarınca yapılmalıdır. Bu kanunun 10/1 ve 21/1 maddeleri uyarınca tebligat ilk olarak, tarafın bilinen en son adresine yapılmalıdır. Bilinen en son adres, tebliğ yapılacak tarafın soruşturma dosyasına veya diğer resmi makamlara bildirdiği adres olabileceği gibi, diğer ilgililerin tebliğ yapılacak taraf hakkında bildirdikleri adreste olabilir⁴³³. Bilinen en son adrese yapılan tebligata rağmen tarafa ulaşılamaz ise, aynı kanunun 10/2 ve 21/2 maddeleri uyarınca tarafın adres kayıt sisteminde kayıtlı bulunan adresi, bilinen en son adresi sayılır ve tebligat buraya yapılır. Bilinen en son adrese tebligat yapılmadan, adres kayıt sistemindeki adrese tebligat yapmak mümkün değildir. Hatta bilinen adres ile adres kayıt sistemindeki adres aynı olsa dahi, önce 21/1 maddesi uyarınca bilinen adrese, sonra 21/2 maddesi uyarınca adres kayıt sistemindeki adrese tebligat yapılacaktır⁴³⁴. Bu husus Yargıtay kararlarında şu şekilde açıklanmıştır;

“...Tebligat Kanununda değişiklik öngören maddelerin gerekçelerine göre, tebliğ işleminin iki veya üç tebligatta yapılmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır. Tebligat Kanununda yapılan değişiklikten sonraki hükümlerde ve bu değişikliğe uygun olarak çıkarılan uygulama yönetmeliği hükümlerinde, muhatabın sadece adres kayıt sistemindeki yerleşim yeri adresinin bilinen adres olarak bildirilmesi halinde ilk tebliğin 21/2’ye göre yapılacağına tanınmamış, aksine bildirilen adres, adres kayıt sistemindeki adres olsa dahi tebligatın 10/1 ve 21/1 maddelere göre yapılacağı, bilinen en son adresin tebligata elverişli olmadığına anlaşılması veya tebligat yapılamaması halinde, ikinci tebliğin 21/2’ye göre yapılabileceği belirtilmiştir...”⁴³⁵

⁴³¹ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 172.

⁴³² 19.02.1959 tarih ve 10139 sayılı R. G.’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁴³³ ÇATALKAYA, İbrahim, Tebligat Hukuku, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2018, s. 128.

⁴³⁴ ÇATALKAYA, a.g.e., s. 155.

⁴³⁵ YARGITAY 4. HD., 03.07.2017 tarih, 2015/8707 E. ve 2017/4437 K., (Akt:ÇATALKAYA, a.g.e., s. 155-156).

“...Uzlaşma teklif formu ve ihtar yazısının müştekinin doğrudan MERNİS adresine gönderilerek 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nun 21. maddesine göre muhtara yapılması nedeniyle tebliğ işleminin geçersiz olduğunun anlaşılması karşısında; müştekiye uzlaşma teklif formu ve ihtar yazısının, önce bilinen en son adresi (bilinen bir adres yoksa ya da bilinen en son adres ile adres kayıt sistemindeki adres aynı ise MERNİS adresi olduğu belirtilmeksizin adres kayıt sistemindeki adres) esas alınarak, Tebligat Kanunu'nun 21/1. maddesine göre normal tebligat çıkarılıp, çıkarılan tebligatın bila tebliğ iade edilmesi halinde, aynı Kanun'un 21/2. maddesi uyarınca adres kayıt sistemindeki adres bilinen en son adres olarak kabul edilerek, tebligata Tebligat Kanunu'nun 23/1-8 ve Tebligat Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmeliğin 16/2. maddesi hükümlerine göre, “Tebligat çıkarılan adres muhatabın adres kayıt sistemindeki adresi olduğundan, tebliğ imkânsızlığı durumunda, tebligatın, Tebligat Kanunu'nun 21/2. maddesine göre bu adrese yapılması” gerektiğine dair şerh düşülerek tebliğ yapılmak suretiyle uzlaştırma işlemlerinin yapılması gerektiği gözetilmeden yazılı şekilde karar verilmesi...”⁴³⁶

CMK'nın 253/6 maddesinde ise, “Resmî mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle mağdura, suçtan zarar görene, şüpheliye veya bunların kanunî temsilcisine ulaşılamaması halinde, uzlaştırma yoluna gidilmeksizin soruşturma sonuçlandırılır.” hükmü düzenlenmiştir. CMUY'un aynı konuyu düzenleyen 31/7 maddesinde de, “yapılan araştırmaya rağmen adresin belirlenememesi” şeklindeki ek ibaresi ile birlikte söz konusu düzenleme tekrar edilmiştir. Bu durumda örneğin, dosyadaki adresler bulunamıyorsa veya uzlaşma teklif edilecek olan kişi yurt dışında ise uzlaşma teklifi yoluna gidilmeyecektir. Söz konusu düzenleme, uzlaşma teklifi nedeniyle soruşturmanın uzamasını engellemeye yöneliktir. Bu düzenleme ile tebligatın yapılamaması halinde Tebligat Kanunu'nun 28. maddesinin öngördüğü ilan yolu ile tebligat usulünün izlenmesi de şart değildir⁴³⁷.

IV. UZLAŞTIRMA MÜZAKERELERİ

Uzlaştırma müzakerelerine, şüpheli/sanık, mağdur/suçtan zarar gören, katılan, bu kişilerin kanuni temsilcileri ve vekil/müdafileri katılabilir. Sayılan taraflardan birinin

⁴³⁶ YARGITAY 2. CD., 25.11.2019 tarih, 2019/7968 E. ve 2019/17927 K. (UYAP PORTAL).

⁴³⁷ ÖZBEK, Uzlaştırmanın Usulü, s. 101.

uzlaştırma müzakerelerine haklı bir neden olmaksızın katılmaması, uzlaşmayı kabul etmediği anlamına gelir (CMUY m. 31).

Uzlaştırıcı, taraflar arasında uzlaşmanın sağlanabilmesi amacıyla birden fazla müzakere yapabilir. Bu müzakerelerin daha verimli geçmesi adına uzlaştırma savcısından talimatlar alabilir (CMUY m. 31/2). Müzakereler, tarafların yüz yüze gelmeleri ve karşılıklı diyalog kurmaları şeklinde olabileceği gibi, birbirlerinden ayrı olarak yapılan görüşmelerle veya çeşitli iletişim teknikleri ile görüştürülmeleri suretiyle de yapılabilir (CMUY m. 31/3-4). Ancak kural tarafların mümkün olduğunca yüz yüze görülebilmelerinin sağlanmasıdır. Çünkü bu yolla tarafların birbirlerini anlamaları ihtimalleri arttığı gibi, uzlaştırıcının da tarafları uzlaştırmanın olumlu yanlarına ve uzlaşmaya ikna etme ihtimali artmaktadır⁴³⁸.

Uzlaştırma müzakerelerinin nerelerde yapılacağı CMUY'un 35. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, adliyelerde uzlaştırma odası adı da verilen özel olarak uzlaştırma iş ve işlemlerine ayrılmış odalarda, kamu kurum ve kuruluşlarında uzlaştırma müzakereleri amacı ile ayrılmış yerlerde, taraflarının rızası var ise uzlaştırıcının özel ofisinde, tarafların menfaatlerine uygun, huzurlu ve güvenli hissedecekleri bir yerde veya tarafların üzerinde anlaştığı bu işlere uygun başka yerlerde uzlaştırma müzakereleri yapılabilir.

Uzlaştırma müzakerelerine başlanmadan önce uzlaştırıcı, kendisine tevdi edilen dosyayı detaylı olarak incelemeli, tarafların kişisel ve sosyal özelliklerini belirlemelidir. Bunun yanı sıra mağdurun zararının ne olduğu, nasıl tazmin edilebileceği hususlarında tespitler yapmalı ve müzakerelere hazırlanmalıdır. Müzakereler başladığında ise, uzlaştırıcı öncelikle kendisini tanıtmalı, ardından uzlaştırmanın mahiyeti ve sonuçları, uzlaştırma sürecinde gizlilik ilkesinin esas alındığı, müzakerelerde konuşulanların delil olarak kullanılmayacağı, kendisinin tarafsız ve bağımsız olduğu gibi hususları taraflara aktarmalıdır. Bu sayede tarafların uzlaştırma müzakerelerini ve sürecini kavramaları sağlanır⁴³⁹. Uzlaştırıcı, taraflar arasındaki husumetin sona erdirilebilmesi için önceden bir taktik plan hazırlamalıdır. Bu plan ile tarafların menfaatleri gözetilmeli ve husumetin ne şekilde bitirilebileceği, nasıl bir üslup kullanılması gerektiği hususları belirlenmelidir. Ancak ilk görüşmenin ardından taraflar

⁴³⁸ EKİCİ ŞAHİN/YEMENİCİ, a.g.m., s. 493.

⁴³⁹ YENİSEY/NUHOĞLU, a.g.e., s. 829.

arasında oluşan diyalog doğrultusunda oluşturulan planın değiştirilmesi gündeme gelecektir⁴⁴⁰.

Uzlaştırıcı, müzakereler esnasında pasif kalmamalı, aktif bir dinleyici olmalıdır. Taraflar ile konuşurken göz temasından kaçınmamalı, beden dilini iyi kullanmalıdır. Tarafları yargılar nitelikte sorular sormamalı, daha ucu açık sorular sormalıdır. Uzlaştırıcı, tarafların uyuşamadıkları noktaları belirlemeli ve bunları ortadan kaldırmaya çalışmalı, buna karşın tarafların uyuştukları konuları ise daha fazla ön plana çıkarmalıdır⁴⁴¹.

V. UZLAŞTIRMA SÜRESİ

CMK'nın 12 maddesi uyarınca uzlaştırıcı, uzlaştırmaya ilişkin bilgi ve belgeleri aldıktan sonra otuz gün içerisinde uzlaştırma işlemlerini tamamlamalı ve raporunu uzlaştırma bürosuna sunmalıdır. Uzlaştırıcı bu süre içerisinde işlemleri yetiştiremez ise, neden yetişmediğini ve ek süre istediğini belirten bir dilekçe ile uzlaştırma bürosuna başvurarak uzatma süresi talep edebilir. Uzlaştırma bürosunda görevli Cumhuriyet savcısının onayı ile iki defaya mahsus olmak üzere yirmişer günlük ek süreler verilebilir.

Uzlaştırıcının yasal süreler içerisinde, uzlaştırma işlemlerini bitirememesi ve raporunu sunamaması durumunda ne yapılacağı sorusu sorulabilir. Bu durumda herhangi bir karar verilmeden önce uzlaştırmanın akıbeti uzlaştırıcıdan sorulmalıdır. Uzlaştırma işlemlerinin yapılmaması halinde yeni bir uzlaştırıcı görevlendirme yoluna gidilebilir. Ancak uzlaştırma süreleri olan toplamda doksan günlük sürenin dolduktan sonra uzlaştırma raporunun sunulması halinde, bu rapor da kabul edilmelidir. Çünkü uzlaştırıcıya, uzlaştırma işlemlerinin tamamlanması için tanınan süreler hak düşürücü değil, düzenleyici sürelerdir. Bu süreler, kanun koyucunun uzlaştırma işlemlerinin hızlı bir şekilde sonuçlanması amacına hizmet etmektedir ve riayet edilmemesi halinde bir hak kaybı yaşanacağına veya yaptırım uygulanmasına dair bir düzenleme de bulunmamaktadır⁴⁴².

⁴⁴⁰ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 180.

⁴⁴¹ YENİSEY/NUHOĞLU, a.g.e., s. 830.

⁴⁴² ÖZBEK, Uzlaştırmanın Esasları, s. 109.

VI. UZLAŞTIRMADA EDİM

Esasen borçlar hukukuna ilişkin bir kavram olan edim, CMK ve CMUY'da tanımlanmamıştır. Hukuk sözlüğünde ise, borçlunun yerine getirmekle yükümlü olduğu, alacaklının da borçludan yerine getirilmesini talep etme hakkın bulunduğu hareket biçimi şeklinde tanımlanmıştır⁴⁴³.

Failin işlediği suç nedeniyle mağdurla aralarında kurulan ilişki, Türk Borçlar Kanunu'nun⁴⁴⁴ 49. maddesinde düzenlenen Haksız Fiilden Doğan Borç İlişkisidir. Maddeye göre, kusuru veya hukuka aykırı bir davranışıyla ya da ahlaka aykırı bir davranışı ile zarar veren bu zararı gidermek zorundadır(TBK m. 49). İşlenen her suçta, suçun mağdurunda bir eksilme/zarar meydana gelir. Ancak ceza hukukunun koruduğu değer zarar kavramı değil, daha geniş bir anlama sahip olan hukuki yarar kavramıdır. Hukuki yarar kavramı ile mağdurun hem zararı hem de zarar tehlikesi korunmuş olur. Mağdurun maddi zararı bulunabileceği gibi, manevi zararı da bulunabilir. Maddi zarar manevi yollarla giderilebileceği gibi, manevi zarar da maddi yollarla giderilebilir⁴⁴⁵. Uzlaştırma neticesinde de failin zararı giderme konusunda yüklendiği, mağdurun da ifasını talep edebileceği borca edim denir⁴⁴⁶.

Edimin konusunun ne olacağına ilişkin herhangi bir sınırlama kanunda bulunmamaktadır. Ancak hukuka, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı olan veya konusu imkânsız olan edimlerin oluşturduğu sözleşmeler hükümsüz olacağından, bu edimlerin yerine getirilmesi talep edilemez⁴⁴⁷. Uzlaştırma sonucunda da bu şekilde bir edimin belirlenmemesi gerekir. Örneğin, failin mağdurun istediği bir kişiyi yaralaması, failin fuhuş yapması veya failin bir kişi ile evlenmeyi taahhüt etmesi, hukuka ve ahlaka aykırı olduğu gibi, failin kişilik haklarına da aykırılık teşkil eder. Aynı şekilde, failin bir yerde hareket etmeden günlerce duracağını taahhüt etmesi gibi edimler, anlamsızlığının yanı sıra imkânsız da oldukları için hukuken kabul edilebilir veya korunabilir bir edim değildir. Uzlaştırma müzakerelerinde bu tarz edimlerin belirlenmemesi için uzlaştırmacı gerekli önlemleri almalı, uyarılarda bulunmalıdır. Tarafların edimde ısrar etmeleri halinde, CMK'nın 253/17 maddesi uyarınca Cumhuriyet savcısı veya hakim belirlenen edimi geçersiz sayar ve uzlaştırma raporunu

⁴⁴³ YILMAZ, a.g.e., s. 210.

⁴⁴⁴ 04.02.2011 tarih ve 27836 sayılı R. G.' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir

⁴⁴⁵ ÖZBEK, Uzlaştırma Usulü, s. 112-113.

⁴⁴⁶ KILIÇOĞLU, Ahmet M. Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, 14. Baskı, Ankara 2011, s. 3.

⁴⁴⁷ ÖZBEK, Uzlaştırma Usulü, s. 114.

kabul etmez. Edimin aynı zamanda belirlenebilir olması da gerekir. Edimin belirli olması bir zorunluluk olmamakla birlikte, belirlenebilir olması ifanın gerçekleşebilmesi için bir zorunluluktur⁴⁴⁸. Örneğin, failin mağdura on adet büyükbaş hayvan alacağı taahhüdünü içeren edim belirlenebilir değildir. Çünkü bu hayvanların ucuzu ile pahalısı arasındaki fiyat aralığı oldukça fazladır. Ancak bir evin camını kıran failin, camı yaptıracığına veya parasını vereceğine dair taahhüdü belirlenebilir bir edimdir.

Borçlar hukukunda edim kavramı, verme- yapma- yapmama edimleri, maddi-hukuksal edimler, ani- sürekli- dönemsel edimler, bölünemez- bölünebilir edimler şeklinde sınıflandırmaya tabi tutulmuştur⁴⁴⁹. Uzlaştırma yönetmeliğinin 33. maddesinde ise uzlaştırmada edimin konusunun neler olabileceği belirtilmiştir. Buna göre;

- Fiilden kaynaklanan maddî veya manevî zararın tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hâle getirilmesi,
- Mağdurun veya suçtan zarar görenin haklarına halef olan üçüncü kişi ya da kişilerin maddî veya manevî zararlarının tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hâle getirilmesi,
- Bir kamu kurumu veya kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluş ile yardıma muhtaç kişi ya da kişilere bağış yapmak gibi edimlerde bulunulması,
- Mağdur, suçtan zarar gören, bunların gösterecekleri üçüncü şahıs veya bir kamu kurumu ya da kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluşun belirli hizmetlerinin geçici süreyle yerine getirilmesi,
- Toplumla faydalı birey olmayı sağlayacak bir programa katılımın sağlanması,
- Mağdurdan veya suçtan zarar görenden özür dilenmesi kararlaştırılabilir.

Maddede sayılan edimler sınırlayıcı değil, örnekleyicidir. Taraflar maddede sayılan edimler dışındaki edimleri de hukuka ve ahlaka uygun olmak şartıyla kararlaştırabilirler. Edim uzlaşma anında gerçekleştirilebileceği gibi, taksitlere de bağlanabilir. Bu durumda taksit sayısı, ödeme günü vs. bilgilerin detaylı olarak yazılması gerekmektedir⁴⁵⁰. Kamu kurumuna veya kamu hizmetine çalışan kuruma bağış yapmak veya bu kuruluşlar bünyesinde belli bir süreyle çalışmak şeklinde

⁴⁴⁸ KILIÇOĞLU, a.g.e., s. 6.

⁴⁴⁹ KILIÇOĞLU, a.g.e., s. 3-6.

⁴⁵⁰ ÖZBEK, Uzlaştırma Usulü, s. 118.

belirlenen edimlerde, çalışılacak ya da bağış yapılacak kurumla irtibata geçilmesi ve yardım veya çalışma hizmeti kabul edip etmediklerinin sorulması gerekmektedir. Çünkü her kamu kurumunun bu tarz hizmetleri veya bağışları kabul etmesi beklenemez.

VII. UZLAŞTIRMA RAPORU VE UZLAŞMA BELGESİ

Uzlaştırmanın teklif aşamasında kalması durumunda müzakerelere geçilmeyeceği için uzlaştırma raporu düzenlenmez. Ancak müzaker aşamasına geçilir ve taraflar olumlu veya olumsuz bir karar alırlarsa bu durumda uzlaştırma raporu düzenlenir. Uzlaştırma raporunun hiçbir belirsizliğe neden olmayacak şekilde, açık ve şekli şartlara uygun olarak tanzim edilmesi gerekir(CMUY m. 18/1). Uzlaştırmanın tarafları veya diğer kişiler, ek açıklamalar yapılmadan da raporda yazılanları anlayabilmelidir⁴⁵¹. Uzlaşmanın hangi şartlar altında gerçekleştiği veya gerçekleşmediği, istenen edimin ne olduğu, miktarının ve ifa tarihinin ne olduğu gibi hususlar açık bir şekilde ortaya konmalı, ancak tarafların müzakereler esnasında suçun işlenişine ilişkin söyledikleri sözler raporda yer almamalıdır.(CMUY m. 18/2)

Uzlaştırma raporunun tüm taraflara imzalatılması gerekir. Taraflar kanuni temsilci ile temsil ediliyorsa bu durumda raporda kimin imzasının bulunacağı sorulabilir. Avukatlar, uzlaştırma müzakerelerine vekâletnamelerinde bu konuda özel yetkinin bulunması halinde katılabilirler ve raporu imzalayabilirler⁴⁵². Diğer kişiler yönünden ise doktrinde bir görüşe göre, mümeyyiz olmayan küçükler ve kısıtlılar kendi başlarına borç altına giremeyeceklerinden uzlaştırma raporunun kanuni temsilcilerine imzalatılması gerekir. Ancak mümeyyiz küçükler ile kısıtlılar karşılıksız kazanma ve şahsa sıkı sıkıya bağlı işleri kendi başlarına yapabildiklerine göre, karşılıksız kazanma sağlayan küçük veya kısıtlı raporu imzalayabilirler⁴⁵³. Kanımızca, mevcut düzenlemeye göre uzlaştırma raporunun mümeyyiz küçük veya kısıtlı tarafından imzalanması çelişkiye neden olmaktadır. İlk olarak kanun koyucu reşit olmayan, kısıtlı olan veya ayırt etme gücü olmayanlara yönelik uzlaşma teklifinin kendilerine değil, kanuni temsilcilerine yapılmasını öngörmüştür(CMUY 29/1). Kanunda herhangi bir mümeyyizlik ayrımı yapılmamıştır. O halde uzlaşma teklifinin küçüğün kanuni temsilcisine yapılması, ancak uzlaştırma raporunu küçüğün imzalaması çelişkiye neden olacaktır. Aynı durum kısıtlılar için de geçerlidir. Bu kişiler uzlaşma teklifi alacak kadar

⁴⁵¹ ÖZBEK, Uzlaştırma Usulü, s. 129.

⁴⁵² ÖZBEK, Uzlaştırma Usulü, s. 130.

⁴⁵³ ÖZBEK, Uzlaştırma Usulü, s. 129.

ehil kabul edilmiyorsa, uzlaşma veya uzlaşmama iradesini açıklamaya da ehil sayılmamalıdır. İkinci olarak, daha önceden de anlatıldığı üzere karşılıksız kazanma halinin kapsamının ne olacağı tam olarak belli değildir. Uzlaştırmadaki tek karşılıksız kazanma hali, failin herhangi bir edim yüklenmeden uzlaşması olabilir. Buna karşın failin özür dileyerek uzlaşması halinde dahi karşılıksız kazanmadan bahsedilemez. Mağdurun ise, en iyi şartlarda uzlaşması dahi tazminat davası açma hakkını kaybetmesine neden olacağından karşılıksız kazanma değildir⁴⁵⁴.

Uzlaştırma raporu CMK'nın 253/19 maddesi uyarınca ilam niteliğinde belgelerdir. İlam niteliğinde belgeler, mahkeme ilamı olmayan, ancak kanunların mahkeme ilamı niteliğinde saydığı belgelerdir⁴⁵⁵. İlamların ve ilam niteliğinde belgelerin icrası daha kolay ve süratli olduğu için, uzlaştırma raporunun icrası da kolaylaşmaktadır. Uzlaştırma raporu taraf sayısından bir fazla olarak düzenlenmelidir. (CMUY m. 18/1). Kanımızca bu şart, tarafların ilam niteliğinde olan uzlaştırma raporunu işleme koymak istediklerinde, rapor sayısının yeterli olabilmesi içindir.

Taraflar arasında uzlaşmanın sağlanması, uzlaştırma raporuna atılan imza ile olur. Uzlaştırma raporunun ilam niteliğinde belgelerden sayılma anı ise, Cumhuriyet savcısının raporu onaylaması ile olur. Cumhuriyet savcısı üzerinde uzlaşılan edimin hukuka, ahlaka uygun olup olmadığı, edimin imkânsız ya da belirli veya belirlenebilir olup olmadığı, tarafların özgür iradeleri ile uzlaşıp uzlaşmadıkları hususlarında araştırma ve değerlendirmelerde bulunduktan sonra raporu onaylayacak, aksi halde gerekçesini yazarak raporu reddedecektir. Savcının raporun kabulüne veya reddine dair verdiği karara karşı herhangi bir itiraz mekanizması öngörülmemiştir. Ancak yargılama sonucunda verilecek karara karşı öngörülen itiraz veya istinaf yolunda rapora ilişkin iddialar ortaya konabilecektir⁴⁵⁶.

CMUY'un 17/2. maddesinde, uzlaşma teklifi reddedildiği halde, tarafların kendi aralarında uzlaştıklarını gösteren bir belge ile iddianame düzenlenmeden önce başvurabilecekleri belirtilmiştir. Bu durumda yönetmelik ekinde yer alan uzlaşma belgesinin düzenlenmesi gerekir(CMUY m. 19). Kovuşturma aşamasında da benzer bir durum söz konusudur. Taraflar uzlaşma teklifini reddettikleri halde, uzlaştıklarını gösteren bir belge ile hüküm verilmeden önce mahkemeye başvurabilirler ve yine bir

⁴⁵⁴ Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. s. 87-92.

⁴⁵⁵ KURU, Baki/ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder, İcra ve İflas Hukuku, Yetkin Yayınları, 27. Baskı, Ankara 2013, s. 388.

⁴⁵⁶ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 207.; ÖZBEK, Uzlaştırma Usulü, s. 142.

uzlaşma belgesi düzenlenir(CMUY m.26). Her iki durumda da uzlaşma belgesinin, uzlaştırma raporunun taşınması gereken hukuka aykırı olmama, imkansız olmama gibi özellikleri taşıyıp taşımadığının savcı veya hakim tarafından araştırılması ve bu konuda bir engel yoksa belgeyi onaylaması gerekmektedir.

Uzlaşma teklif edildikten sonra, fakat uzlaştırma raporu imzalanmadan önce taraflar iradelerini değiştirebilirler. Ancak uzlaştırma raporu imzalandıktan sonra tarafların iradelerini değiştirmeleri mümkün değildir. Fail, uzlaştırma raporu düzenlendikten sonra iradesini değiştirerek yüklediği edimi yerine getirmez ise, bu durumda uzlaştırma hükümleri uygulanmış, fakat taraflar uzlaşmamış sayılmalıdır. Mağdur elindeki uzlaştırma raporu ile icra yoluna başvurabilecektir, fail hakkında da yargılamaya devam edilecektir. Mağdurun da, uzlaştırma raporu düzenlendikten sonra iradesinden vazgeçmesi mümkün değildir. Mağdurun, failin ifa etmek istediği edimi kabul edip etmemesi uzlaştırmanı sıhhatini etkilemez. Bu durumda failin yüklediği edim, mağdurun resminin çizilmesi vb. gibi direkt olarak mağdur tarafından kabul edilebilecek olan bir edimse ve mağdur edimi kabul etmiyorsa, failin edimi yerine getirdiği kabul edilmelidir. Ancak bir miktar para ödemesi gibi bizzat mağdur tarafından kabul edilmesi gerekmeyen bir edimin bulunması halinde fail, genel hükümler uyarınca Sulh Hukuk Mahkemesinden yer tespiti yapılmasını isteyebilir. Sulh Hukuk Mahkemesinin belirlediği tevdi mahalline yapılan ödeme geçerli sayılır ve fail böylece yüklediği edimden kurtulmuş olur⁴⁵⁷.

VIII. UZLAŞTIRMANIN SONUÇLANMASI

A. Uzlaştırmanın Olumsuz Sonuçlanması

Uzlaştırma işlemlerinde verilen kararlar tarafların özgür iradelerine dayanmalıdır. Sürece dahil olan taraf hiçbir baskı hissetmeden kararını verebilmeli, herhangi bir dayatma veya zorlama altında olmamalıdır. Taraflardan biri bu şartlar altında kendisine yapılan uzlaşma teklifini reddedebileceği gibi, teklife cevap vermeyerek de teklifi reddedebilir. Bu durumda uzlaştırma müzakerelerine geçilmez. Teklifin kabul edilmesi halinde ise uzlaştırma müzakerelerine geçilir. Ancak teklifin kabul edilmesi uzlaşmanın sağlandığı anlamına gelmez. Taraflardan biri teklifi kabul ettiği halde müzakerelerde uzlaşmama yönünde irade gösterebilir. Ayrıca taraflardan biri uzlaşma teklifini kabul

⁴⁵⁷ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 154. ; ÖZBEK, Uzlaştırma Usulü, s. 143.

ettiği halde yapılan müzakerelere katılmaz ise, bu durumda da uzlaştırma olumsuz sonuçlanır.(CMUY m. 31/1)

Uzlaştırmanın olumsuz sonuçlanması halinde yargılamaya kalınan yerden devam edilir. Kural olarak soruşturma aşamasında iddianame tanzim edilir, kovuşturma aşamasında ise işin esasına girilerek bir karar verilir. Uzlaştırma müzakerelerinde yapılan konuşmalar ve öğrenilen bulgular gizlilik ve delil olmama ilkesi uyarınca gizli tutulur ve delil olarak kullanılamaz. Bu yükümlülük müzakerelere katılan tüm tarafları bağlar. Ancak müzakerelerde ileri sürülen bir delilin, önceden mevcut olan bir delile ilişkin olması durumunda delil olmama ilkesi işletilemez, bu deliller kullanılabilir. (CMUY m. 32)

B. Uzlaştırmanın Olumlu Sonuçlanması

Uzlaştırmanın olumlu sonuçlanması edimli veya edimsiz olmak üzere iki farklı şekilde gerçekleşebilir. Uzlaştırma müzakereleri neticesinde mağdur, failden özür dahi istemeden uzlaşmak isteyebilir. Mağdurun, failden bir şeyler istemeye zorlanması uzlaştırmanın özgür iradeye dayanması ilkesine aykırılık teşkil eder. Mağdurun edimsiz olarak uzlaşmak istemesi durumunda, bu husus uzlaştırma raporuna açık bir şekilde yazılmalıdır.

Mağdurun bir edim talep etmesi durumunda ise, edim def'aten yerine getirilebileceği gibi, ileri tarihe bırakılabilir, takside bağlanabilir veya süreklilik arz edebilir. Edimin derhal yerine getirilmesinin karşılaştırılması halinde, edim ifa edilirse fail hakkında soruşturma aşamasında KYOK kararı verilir, ifa edilmez ise iddianame düzenlenir.(CMUY m. 20/1)

Edimin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi durumlarında soruşturma aşamasında CMK'nın 171. maddesindeki şartlar aranmaksızın fail hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir (CMUY m. 20/2). Kovuşturma aşamasında ise CMK'nın 231. maddesindeki şartlar aranmaksızın hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilir. Edimin ileri tarihe bırakılması veya takside bağlanması durumunda, ifanın hangi tarihte ve nasıl gerçekleşeceği açık bir şekilde belirtilmelidir. Soruşturma aşamasında edimin yerine getirilip getirilmediğinin

takibi uzlaştırma bürosu tarafından, kovuşturma aşamasında ise infaz bürosu tarafından yapılacaktır⁴⁵⁸.

Taraflar arasında edimin uzun yıllar sonra ifa edilmesi kararlaştırılmış olabilir veya çok uzun bir taksitli ödeme planı belirlenmiş olabilir. Aynı şekilde ömür boyu belli aralıklarla gerçekleşecek bir ödeme belirlenmiş olabilir. Bu durumlarda fail hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararları verilmesi ve bu kararların beş yıl süreyle takip edilmesi nedenleri ile edimin vadesi ne kadar uzun olursa olsun, en fazla beş yıllık dönem adli makamlar tarafından takip edilmeli, beş yıldan sonraki dönem için belirlenen edimler takip edilmemelidir⁴⁵⁹.

Edimin ifasında taraflardan birinin kötü niyetli olması nedeniyle sorunlar yaşanabilir. Fail, edimi yerine getirmediği halde getirdiğini iddia edebilir veya fail edimi yerine getirdiği halde mağdur edimin yerine getirilmediğini iddia edebilir. Bu durumda fail edimi ifa ettiğini iddia ediyorsa bunu ispatla mükelleftir. Örneğin, bir para ödemesinde bulunmuşsa, buna ilişkin bir dekontu dosyaya sunmalıdır. Ancak her edimin dekont ile ispat edilmesi de mümkün değildir. Kanımızca, edimin ifa edildiği dekontla ispat edilemiyorsa, mağdurdan edimin ifa edildiğine dair imzalı bir evrak alınmalıdır. Mağdur imzadan imtina ediyorsa bu durumda fail uzlaştırma bürosuna başvurmalı, uzlaştırma bürosu da edimin ispatına yarayacak şekilde gerekli çalışmaları yapmalıdır. Örneğin, failin mağdurun bulunduğu bağ evine 10 adet küçükbaş hayvan teslim etmesi şeklinde edim belirlenirse, hayvanların teslimi esnasında fail mağdurdan imzalı bir evrak almalıdır. Mağdurun buna yanaşmaması halinde fail, uzlaştırma bürosuna başvurmalı, uzlaştırma bürosu da, edimin yerine getirildiğinin tespitini sağlamak amacıyla kolluk görevlilerin ifa anında hazır edilmesi vs. gerekli önlemleri almalıdır.

Tarafların uzlaşmaları durumunda mağdur, suçtan doğan zararı nedeniyle tazminat davası açamaz, açmış olduğu davadan feragat etmiş sayılır(CMUY 7/6). Burada önemli olan mağdurun zararının giderilmiş olması değil, taraflar arasında uzlaşmanın sağlanmasıdır. Aynı şekilde zararın kısmen giderilmesi durumunda da, giderilmeyen kısım için tazminat davası açılması olanağı bulunmamaktadır⁴⁶⁰. Kanımızca bu hüküm ile hem mağdurun maddi zararını daha kolay yoldan tazmin

⁴⁵⁸ ÖZBEK, Uzlaştırma Usulü, s. 126.

⁴⁵⁹ ÖZBEK, Uzlaştırma Usulü, s. 119.

⁴⁶⁰ KAYMAZ/GÖKCAN, a.g.e., s. 207.

ettirmesinin önü açılmış, hem de ceza ve hukuk mahkemesi olmak üzere iki koldan yürüyecek yargılamaların önü kesilerek yargının iş yüküne katkı sağlanmıştır.

IX. KOVUŞTURMA EVRESİNDE UZLAŞTIRMA

Uzlaştırma CMK'nın 170. Maddesi uyarınca iddianamenin iadesi nedenleri arasında sayılmıştır. Bu sebeple uzlaştırma hükümlerinin uygulanması gerekirken uygulanmaması durumunda mahkeme bunu tespit etmeli ve iddianameyi iade etmelidir. Dolayısıyla kural uzlaştırmanın soruşturma aşamasında uygulanmasıdır. Ancak bazı durumlarda mahkeme tarafından da uzlaştırma yoluna gidilebilir. Buna göre;

- Suçun niteliğinin değişmesi ve uzlaştırma kapsamındaki bir suçta dönüşmesi halinde,
- Suçun uzlaştırma kapsamında olduğunun ilk defa kovuşturma aşamasında anlaşılması,
- İddianame düzenlenmeyip, iddianame yerine geçen bir belge ile direkt olarak mahkeme önüne gelen bir suçun varlığı
- Dava açıldıktan sonra yapılan kanun değişikliği ile suçun uzlaştırma kapsamına alınması durumlarında mahkeme tarafından uzlaştırma işlemleri yapılmak üzere dosya uzlaştırma bürosuna gönderilir(CMUY m. 22/1)

Kovuşturma aşamasında uzlaşmanın sağlanması ve edimin def'aten yerine getirilmesi durumunda fail hakkında düşme kararı verilir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi durumunda ise CMK'nın 231. maddesindeki şartlar aranmaksızın fail hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir.

Mahkeme uzlaştırma hükümlerinin uygulanmasına karar verirse, dosyanın tamamı değil, ilgili görülen belgelerin uzlaştırma bürosuna gönderilmesi yeterlidir⁴⁶¹. Dosyada birden fazla fail veya mağdur bulunması halinde ise, kimlerin hangi suçları işledikleri, kimlere karşı işledikleri gibi bilgiler açık bir şekilde ortaya konmalıdır. Çünkü bunun tespiti uzlaştırma bürosunun görevi ve yetkisi dahilinde değildir. Uzlaştırma bürosuna gönderme kararı mahkemenin vereceği bir ara karar ile mümkün olur. Bu ara karara karşı herhangi bir itiraz veya kanun yolu öngörülmemiştir. Ancak

⁴⁶¹ **YERDELEN**, Erdal, "Kovuşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü", Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (Ed: ÖZBEK, Mustafa Serdar/ CUNİ, Orhan/ ÖZCAN, Merve)Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2018, s. 151., Kısaltma; YERDELEN, Kovuşturma Evresinde.

hükümle birlikte kanun yoluna gidilerek iddialar ileri sürülebilir. Dosyanın uzlaştırma bürosuna gönderilmesi üzerine Cumhuriyet savcısı tarafından suçun uzlaştırma kapsamında kalıp kalmadığının tespiti yapılır. CMUY'un 22/6 maddesi uyarınca suçun açıkça uzlaştırma kapsamında kalmadığının anlaşılması üzerine Cumhuriyet savcısı mahkemeden kurulan ara kararın yeniden değerlendirilmesini talep eder. Söz konusu talep bir itiraz veya kanun yolu başvurusu hükmünde değil, mahkemeye yönelen bir tavsiye niteliğindedir⁴⁶².

CMK'nın 174/2 maddesinde, Cumhuriyet savcısının suça ilişkin hukuki nitelendirmesi nedeniyle iddianamenin iade edilemeyeceği düzenlenmiştir. Bunun sonucu olarak örneğin, nitelikli dolandırıcılık suçundan açılan bir davada meydana gelen olayın basit dolandırıcılık kapsamında kaldığının anlaşılması veya yağma suçundan açılan suçun sonradan tehdit suçuna dönüşmesi hallerinde mahkeme tarafından uzlaştırma işlemleri yapılabilir. Bu durumda mahkemenin ihsas-ı rey'de bulunup bulunmadığı sorusu sorulabilir. Çünkü yağma suçundan açılan davada, tehdit suçundan uzlaştırma işlemlerinin yapılması için karar alınması, mahkemenin görüşünü açıkladığı anlamına gelebilir. Uygulamada bu durumun önüne geçebilmek adına mahkemeler kararlarında, , “yağma suçunun tehdit suçuna dönüşme ihtimaline binaen” ibaresi ile dosyanın uzlaştırma bürosuna gönderilmesine karar vermektedirler. Kanımızca, mahkemelerin izlediği bu usul doğrudur ve ihsas-ı rey'de buldukları anlamına da gelmez. Ayrıca uzlaştırmadan çıkacak sonucun mahkemeyi bağlaması da kabul edilebilir bir durum değildir. Taraflar tehdit suçundan uzlaştıkları halde mahkeme yağma suçundan cezalandırma yoluna gidebilir. Örneğin, fazlaca delil olmayan bir yağma dosyasında, suçun tehdit suçuna dönüşme ihtimaline binaen dosya uzlaştırma bürosuna gönderilir ve taraflar uzlaşırsa, ancak daha sonra yağma suçunun işlendiğine dair kamera kayıtlarının bulunursa, mahkeme bu durumda uzlaştırma ile bağlı kalarak düşme kararı vermemeli, yağma suçundan yargılamaya devam etmelidir. Bu sırada fail, mağdura karşı bir edimde bulunmuşsa bu edimi, sebepsiz zenginleşme davası yolu ile tazmin edebilir. Aksi halde hakim hatası veya delil yetersizliği nedeniyle suçun niteliğinin değiştiğinden bahisle uzlaştırma yoluna gidilmesi, faillerin asıl suçlarından kurtulmalarına hizmet etmiş olur.

---

⁴⁶² YERDELEN, Kovuşturma Evresinde, s. 152.

SONUÇ

Mağdurların adaletten beklentileri her geçen gün değişmektedir. Adalet sistemlerinin temel felsefesi de buna bağlı olarak değişmektedir. Mağdurlar günümüzde adalet mekanizmasına daha etkin bir şekilde katılmayı, düşünce ve taleplerini özgür bir biçimde ifade etmeyi istemektedirler. Bu taleplerin yakın geçmişe kadar sağlanabildiğini söylemek mümkün değildir. Zira yakın geçmişe kadar hukuk sistemlerine egemen olan cezalandırıcı adalet anlayışının bir tezahürü olarak mağdur yargılama sürecinden dışlanmaktadır. Mağdurların adalet çılgınlıkları farklı ülkelerin kanun koyucularında karşılık bulmuş olacak ki, birçok ülke mağdurların haklarının korunması yönünde adımlar atmıştır. Anglo-sakson ülkelerinde doğan onarıcı adalet kavramı daha sonraları Avrupa ve tüm dünyaya yayılmıştır. Bugün onarıcı adalet faaliyetleri yürüten yüzden fazla ülke bulunmaktadır. Uzlaştırma ise, onarıcı adaletin dünya çapında genel kabul gören, en popüler yöntemlerinden biridir.

Yabancı dilde “*victim-offender-mediation*”, yani fail-mağdur- arabuluculuğu olarak da bilinen uzlaştırma, fail ile mağdurun bir giderim hususunda anlaşarak yargılamayı ve husumeti sona erdirmelerini, failin sorumluluk alarak topluma kazandırılmasını, husumetin bitmesi ile uyuşmazlığın dava haline dönüşmemesi ve devamında meydana gelmesi muhtemel başka davaların da açılmadan önüne geçilmesi nedenleriyle, yargının iş yüküne katkı sağlamayı ve oluşan sulh ortamının genel manada topluma sirayet etmesi nedeniyle de toplumsal barışı sağlamayı amaçlamaktadır.

Esasen onarıcı adaletin tek ürünü uzlaştırma değildir. Uzlaştırmadan başka, arabuluculuk, fail-toplum grup konferansı, cezalandırıcı halka gibi çok sayıda uygulama yöntemi vardır. Ülkemizde de, ceza yargılamasında uzlaştırma, hukuk yargılamasında arabuluculuk olmak üzere onarıcı adalet yöntemleri kullanılmaktadır. Bu yöntemler sayesinde birçok husumet belki de daha başlamadan sona ermekte ve böylece toplumsal barış saplanmaktadır. Yargının iş yüküne yaptığı katkı ise ortadadır. Ayrıca faillerin günümüzde, özellikle basit suçlardan dolayı cezaevine girmekle ıslah olmak yerine daha uslanmaz bir hale geldikleri de yadsınamaz bir gerçektir. Tüm bu sebeplerle isabetli olarak uzlaştırma kurumu hukukumuzda girmiş ve her geçen gün gelişmektedir.

Uzlaştırma kurumu hukuk sistemimize girdiği 2005 yılından bu yana devamlı olarak değişim ve gelişim göstermektedir. Özellikle 6763 sayılı kanun değişikliği ile

birlikte uzlaştırma daha profesyonel ellerde yrtlmeye başlanmış ve sonuçlarını da kısa süre içerisinde alınmıştır. Ancak uzlaştırmanın hukuk sistemimizdeki tarihinin çok eskilere dayanmaması, uygulamalarda bazı sorunlara da neden olabilmektedir. Bu sorunların bir kısmı doktrin görüşleri ve yüksek yargı kararları ile diğerleri ise kanun değişiklikleri ile çözülmeye çalışılmaktadır.

Sonuç olarak uzlaştırma kurumu, taraflar arasındaki husumeti bitirmesi ve bu yolla toplumsal barışın sağlanması, yargının iş yükünün azaltılması gibi amaçlarıyla gelecekte Türk ceza adalet sistemine hakim olma ve vazgeçilmez kurumlardan biri olma yolunda emin adımlarla ilerlemektedir.

KAYNAKÇA

AKBULUT, İlhan, “İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar”, AÜHFD, C.52, S.1, 2003, (s. 167-181).

AKÇAY, Püren, “Onarıcı Adalet Modeli Çerçevesinde Uzlaştırma ve Çocuk Mahkemelerinde Uygulanması”, PÜSBED, S.9, 2011, (s. 129-144).

ALTUNTAŞ, Halil/**ŞAHİN**, Muzaffer, Kur’an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Baskı, Ankara 2011.

APAYDIN, Cengiz, Ceza Hukukunda Uzlaşma ve Uzlaştırmacılar İçin Ceza Hukuku, Acar Matbaa, 1. Baskı, İstanbul 2017.

ARTUÇ, Mustafa, Pratik Ceza Muhakemesi Kanunu, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2018.

ATAÇ, Asiye Selcen, “Alman Ceza Hukuk Sisteminde Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri”, Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu, (Düzenleyen: ÖZEN, Muharrem/ ÖZBEK, Mustafa Serdar/ TAYFUN, Recep/ CUNİ, Orhan/ ÖZCAN, Merve) , Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2018, (s. 13-31).

AVCI, Mustafa, “Osmanlı Ceza Muhakemesinde Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri”, Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu, (Düzenleyen: ÖZEN, Muharrem/ ÖZBEK, Mustafa Serdar/ TAYFUN, Recep/ CUNİ, Orhan/ ÖZCAN, Merve) , Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2018, (s 1-13), Kısaltma, AVCI, Osmanlı Ceza Muhakemesinde.

AVCI, Mustafa, “Osmanlı Ceza Muhakemesinde Sulh(Uzlaşma)”, SÜHFD, C.25, S.1, 2017, (s. 11-71), Kısaltma; AVCI, Sulh.

AVRUPA BİRLİĞİ KOMİSYONU, Türkiye Cumhuriyetinde Yargı Sisteminin İşleyişi, İstisari Ziyaret Raporu, (Hızl: BJORNBERG, Kjell/RİCHMOND, Paul), (Çev: abgm).

AYTEKİN İNCEOĞLU, Asuman/ **KARAN**, Ulaş , “Türkiye’de Ceza Davalarında Uzlaşma Uygulamaları: Hukuki Çerçevenin Değerlendirilmesi”, Onarıcı Adalet, Mağdur- Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı

(Der: JAHİC, Galma/ YEŞİLADALI, Burcu), İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul 2008, (s. 45-83).

BAHAR, Halil İbrahim, “Mağdur Bilimi, Mağduriyetin Etkisi ve Mağduriyete Yönelik Çalışmalar”, Suç Mağdurları, (Ed: BAHAR, Halil İbrahim), Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2006, (s. 1-21).

BAHRİYELİ, Kemal, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma Kurumu”, Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku, (Ed. ÜLGİN, Celal/ONGUN, Coşkun), İstanbul Barosu Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2008, (s. 431-463).

BALCI DEMİREL, Nezihe, Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2012.

BALO, Yusuf Solmaz/ **ÇETİNTÜRK**, Ekrem, “Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukuku Uygulamasında Savcı- Sanık Pazarlığı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, GÜHFD, C. 17, S. 1-2, 2013, (s. 1243-1292).

BAYTAZ/Abdullah Batuhan, “Onarıcı Adalet Genel Bir Bakış”, İÜHFMD C. 71, S. 1, 2013, (s. 117-129).

BIKMAZ, Raif, Uzlaştırma Kurumu, Simya Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2008.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, Büyük İslam İlmihali,(Sadeleştiren; YAVUZ, A. Fikri), Semerkand Yayınları, 24. Baskı, İstanbul 2014.

BULUR, Alper, “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi ve Arabuluculuk Yöntemi”, Ankara Barosu Dergisi, S. 4., 2007, (s. 30-46).

CENTEL, Nur/ **ZAFER**, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku El Kitabı, Beta Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2017.

ÇAĞLAYAN, Ramazan, “Hukukumuzda Kamu Tüzel Kişiliği Kavramı ve Kıstasları”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 14., 2019., (s. 373-398).

ÇAM, Mehmet Ata, Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Uzlaştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2018.

ÇATALKAYA, İbrahim, Tebligat Hukuku, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2018.

ÇETİN, Soner, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaşma, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2009, s.9., (s. 1-33).

ÇETİNTÜRK, Ekrem, Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2017.

ÇOLAK, Haluk, “Yeni Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Cezai Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolu Olarak; Uzlaşma(Mediation), TBB Dergisi, S.63., 2006., (s. 127-145).

ÇULHA, Rifat, “Uzlaşma”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, (Hızl: YENİSEY, Feridun), Arıkan Yayınları, İstanbul 2005, (s. 41-61).

DEĞİRMENCİ, Olgun/ **HAZAR**, Erdal, “Mülklik İlkesinin İstisnası Olarak Nato Kuvvetler Statüsüne Tabi Personel Üzerindeki Yargı Yetkisi Ve Uluslararası Ceza Mahkemesinin Söz Konusu Yargı Yetkisine Etkisi”, Ankara Barosu Dergisi, S.2, 2013, (s.21-71).

DEMİR, Şamil, Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2014.

DÖLLİNG, Dieter, “İşlenen Suç Nedeniyle Suç Failleri Ve Mağdurları Arasında Arabuluculuk(Mediation)”, (Çev: DÖNMEZLER, Sulhi), Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma (Hızl: YENİSEY, Feridun), Arıkan Yayınları, İstanbul 2005, (s. 17-23).

DÖRTOK ABACI, Zeynep, Bir Sorun Çözüm Yöntemi Olarak Sulh: 18. Yüzyıl Bursa Kadı Sicillerinden Örnekler Ve Düşündükleri, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, S.20., 2006, (s. 105-116).

DURSUN, Selman, “Avrupa Konseyi’nin Uzlaştırmaya Dair Tavsiye Kararları ve Türk Uzlaştırma Düzenlemeleri”, Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu, (Düzenleyen: ÖZEN, Muharrem/ÖZBEK, Mustafa Serdar/ TAYFUN, Recep/ CUNİ, Orhan/ ÖZCAN, Merve), Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2018, (s. 51-65).

ELLEK, Hasan, “Kur’an ve Hadis Işığında İnsanlar Arası Anlaşmazlıkların Sulh Yoluyla Çözümü”, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.2, S.3, 2013, (s. 91-112).

ERCAN, İsmail, Ceza Hukuku Genel Hükümler, On iki Levha Yayınları, 10. Baskı, İstanbul 2014.

ERDEM, Mustafa Ruhan/ **ESER**, Ferda/ **ÖZŞAHİNLİ**, Pakize Pelin, 100 Soruda Uzlaştırma, Uzlaştırmacının El Kitabı, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2017.

ERİŞ, Ali Uğur, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma ve Uzlaştırma Eğitimi”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.137,2018, (s. 241-273).

EKİCİ ŞAHİN, Meral/**YEMENİCİ**, Kürşat, “6763 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Işığında Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma”, ERÜHFD, C.13., S.1., 2018, (s. 445-507).

ESER/ Ferda, Ceza Muhakemesinde Uzlaşmada İzmir Modeli, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2013.

HEKİMOĞLU, Fahrettin, “Fransa’da Hukuki Danışmanlık Ve Arabuluculuk Uygulaması”, Ankara Barosu Dergisi, S.2., 2002, (s. 32-39).

İPEK, Ali İhsan/ **PARLAK**, Engin, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2016.

JAHİC, Galma/**YEŞİLADALI**, Burcu, “Onarıcı Adalet: Yeni Bir Yaklaşım”, Onarıcı Adalet, Mağdur- Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı (Der: JAHİC, Galma/ YEŞİLADALI, Burcu), İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2008. (s.15-21).

KALEM, Seda/**JAHİC**, Galma/**ELVERİŞ**, İdil, Adalet Barometresi; Vatandaşların Mahkemeler Hakkındaki Görüşleri ve Değerlendirmeleri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2008.

KAPLAN, Mahmut, “Onarıcı Adalet ve Türk Ceza Hukukun Yansımaları”, AÜHFD, C.5, S.1, 2015, (s. 60-86).

KARABAY, Huzeyfe, Türk Ceza Hukuku Ve Uluslararası Hukuk Sistemleri Açısından Uzlaştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 2019.

KAYA, Mehmet, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2016.

KAYMAZ, Seydi/ **GÖKCAN**, Hasan Tahsin, Uzlaşma ve Önödeme, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2007.

KILIÇOĞLU, Ahmet M. Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, 14. Baskı, Ankara 2011.

KURT, Resul, “İş Yargısında Arabuluculuk”, TBB dergisi, S. 13, 2018, (s. 405-444).

KURU, Baki/**ARSLAN**, Ramazan/**YILMAZ**, Ejder, İcra ve İflas Hukuku, Yetkin Yayınları, 27. Baskı, Ankara 2013.

KURU, Baki, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, 24. Baskı, Ankara 2013.

NUHOĞLU, Ayşe, “Türk Hukuk Mevzuatında Uzlaşma Kurumunun Gelişimi ve Uzlaşmaya Tabi Suçlar”, Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu,(Düzenleyen: ÖZEN, Muharrem/ ÖZBEK, Mustafa Serdar/TAYFUN,Recep/CUNİ, Orhan/ÖZCAN, Merve), Alternatif Çözümler Dair Başkanlığı Yayınları, Ankara 2018, (s. 65-75), Kısaltma; **NUHOĞLU**, Uzlaşmaya Tabi Suçlar.

NUHOĞLU, “Uzlaşma Bakımından Şikayete Bağlı Suçlar”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, (Hızl: YENİSEY, Feridun), Arıkan Yayınları, İstanbul 2005, (s. 281-284) Kısaltma; **NUHOĞLU**, Şikayete Bağlı Suçlar.

ODYAKMAZ, Zehra/**KAYMAK**, Ümit/**ERCAN**, İsmail, Anayasa Hukuku- İdare Hukuku, On İki Levha Yayınları, 15. Baskı, İstanbul 2012.

ÖZBAY, İbrahim, “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri”, EÜHFD, C. 10, S. 3-4, 2006, (s. 459-475).

ÖZBEK, Mustafa, “Avrupa Birliğinde Alternatif Uyuşmazlık Çözümü”, TBB Dergisi, S. 68, 2007, (s. 265-320), Kısaltma; **ÖZBEK**, M.,Avrupa Birliğinde.

ÖZBEK, Mustafa, “Avrupa Konseyi Arabuluculuk Yönergesi Önerisi”, AÜHFD, C. 56., S. 1., 2007, (s. 183-231), Kısaltma; **ÖZBEK**, M., Avrupa Konseyi.

ÖZBEK, Mustafa, “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Konulu Tavsiye Kararı”, DEÜHFD, C.7., S.1., (s. 127-166), Kısaltma; ÖZBEK, M., Tavsiye Kararı.

ÖZBEK, Mustafa, “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaşma”, AÜHFD, C.54., S.2., 2005, (s. 289-321), Kısaltma; ÖZBEK, M., Uzlaşma.

ÖZBEK, Mustafa, “Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usul ve Faydaları”, AÜHFD, C. 56., S. 4.,(s. 123-205), Kısaltma; ÖZBEK, M., Mağdur Fail Uzlaştırması.

ÖZBEK, Mustafa, “Çağdaş Ceza Adaleti Sisteminde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, (Hızl: YENİSEY, Feridun), Arıkan Yayınları, İstanbul 2005, (s. 85-159). Kısaltma; ÖZBEK, M., Arabuluculuk Uygulaması.

ÖZBEK, Mustafa, “Dünya Çapında Adalete Ulaşma Hareketiyle Ortaya Çıkan Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü”, AÜHFD, C. 51, S. 2, 2002, (s. 121-162), Kısaltma; ÖZBEK, M., Adalete Ulaşma.

ÖZBEK, Mustafa Serdar, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2009, Kısaltma; ÖZBEK, M. S., Alternatif Uyuşmazlık.

ÖZBEK, Mustafa Serdar, “Onarıcı Adalet”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (Ed: ÖZBEK, Mustafa Serdar/ CUNİ, Orhan/ ÖZCAN, Merve)Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2018, (s. 3-21), Kısaltma; ÖZBEK, M. S., Onarıcı Adalet.

ÖZBEK, Mustafa Serdar, “Soruşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (Ed: ÖZBEK, Mustafa Serdar/ CUNİ, Orhan/ ÖZCAN, Merve)Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2018, (s. 73-145), Kısaltma; ÖZBEK, M. S., Uzlaştırma Usulü.

ÖZBEK, Veli Özer/ **DOĞAN**, Koray/ **BACAKSIZ**, Pınar/**TEPE**, İlker, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınları, 10. Baskı, Ankara 2017, Kısaltma; ÖZBEK, V.Ö. ve diğerleri.

ÖZGENÇ, Nuri Berkay, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, Legal Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul 2015.

PELİKAN, Christa, “Onarıcı Adalet Üzerine”, Onarıcı Adalet, Mağdur- Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı (Der: JAHİC, Galma/YEŞİLADALI, Burcu), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2008, (s. 21-29).

SANCAR, Türkan Yalçın, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”, TBB Dergisi, S. 70., 2007., (244-259).

SEROZAN, Rona, Çocuk Hukuku, Vedat Kitapçılık, 2. Baskı, İstanbul 2017.

SEZER, Ahmet, Öğreti ve Uygulamada Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma, Adalet Yayınevi, Birinci Baskı, Ankara 2010.

SOKULLU AKINCI, Füsun/**DURSUN**, Selman, Viktimoloji, Beta Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2016.

SOKULLU AKINCI, Füsun, Kriminoloji, Beta Yayınları, 13. Baskı, İstanbul 2018.

SOYASLAN, Doğan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınları, 7. Baskı, Ankara 2016.

SOYGÜT ARSLAN, Mualla Buket, Türk Ceza ve Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma Kurumu, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2008.

SOYSAL, Tamer, “Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, (Hızl: YENİSEY, Feridun), Arıkan Yayınları, İstanbul 2005, (s. 203-247).

SÖNMEZ, Nesim, “Hılfu’l-Fudul Teşkilatı”, AÜİFD, S. 41, 2014, (s. 399-418).

ŞAHİN, Cumhuriyet, Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi, Seçkin Yayınları, Birinci Baskı, Ankara 2005.

ŞENTÜRK, Candide, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2009.

T.C. ADALET BAKANLIĞI MAĞDUR HAKLARI DAİRE BAŞKANLIĞI, Mağdura Yaklaşım Kılavuzu, Ankara 2016.

T.C. ADALET BAKANLIĞI/UNDP, Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, Ankara 2009.

TANRIVER, Süha, “Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk”, TBB Dergisi, S.64, 2006, (s. 31-71).

TARHANLI, Turgut, “Onarıcı Adalet, Onarıcı Adalet, Mağdur- Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı”, (Der: JAHİC, Galma/YEŞİLADALI, Burcu), İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2008, (s. 9-15).

TAŞDEMİR, Kubilay, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Cantekin Matbaacılık, 1. Baskı, Ankara 2011.

TEKİN, Nursel, 228 Numaralı Urfa Şer’iye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 2016.

TOK, Mehmet Can,” Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Kurumu Hakkındaki Düzenlemelerde Yapılan Değişiklikler ve Uzlaştırmanın Başarısızlık Nedenleri”, Fasikül Dergisi(İKÜD), S. 105., 2018, (s. 24-27).

TOROSLU, Nevzat/**FEYZİOĞLU**, Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Yayınevi, 18. Baskı, Ankara 2018.

TOROSLU, Nevzat/ **TOROSLU**, Haluk, Ceza Hukuku Genel Kısım, Savaş Yayınevi, 24. Baskı, Ankara 2018.

ULUDAĞ, Şener, “Onarıcı ve Cezalandırıcı Adalet: Paradigma Değişikliğini Tetikleyen Şartlar”, Polis Bilimleri Dergisi, C.13, S.4, 2011, (s. 127-152).

ULUSLARARASI SAVCILAR BİRLİĞİ, Savcılar İçin İnsan Hakları El kitabı, (Ed: MYJER, Egbert/**HANCOCK**, Barry), Ankara Barosu Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2007.

UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME, Onarıcı Adalet Programları El Kitabı, Birleşmiş Milletler Yayınları, 2. Baskı, New York 2006.

USLU, Ferhat, “Çağdaş Ceza Adaleti İçinde Mağdur”, Ankara Barosu Dergisi, S.4, 2013., (s. 243-260).

ÜNVER, Yener/ **HAKERİ**, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, 13. Baskı, Ankara 2017.

YALÇINKAYA, Can, “Değişiklikten Önceki Hali ile Uzlaşma ve 6763 Sayılı Kanun ile Düzenlenen Uzlaştırma Kurumlarının Değerlendirilmesi”, Fasikül Dergisi(İKÜD), S. 84., 2016, (s. 17-22).

YAVUZ, Hakan A, “Ceza Adalet Politikası Bağlamında Alternatif Çözüm Yöntemleri”, Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu, (Düzenleyen: ÖZEN, Muharrem/ ÖZBEK, Mustafa Serdar/ TAYFUN, Recep/ CUNİ, Orhan/ ÖZCAN, Merve) , Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2018, (s. 225-253).

YAYLA, Mustafa, “İngiliz Ceza Hukuk Sisteminde Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri”, Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu, (Düzenleyen: ÖZEN, Muharrem/ ÖZBEK, Mustafa Serdar/ TAYFUN, Recep/ CUNİ, Orhan/ ÖZCAN, Merve) , Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2018, (s. 31-51).

YENİSEY, Feridun/ **MAZZO**, Stephen/**READ**, Frank Tom, Uzlaşma, İstanbul Barosu Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2005.

YENİSEY, Feridun/ **NUHOĞLU**, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2016.

YERDELEN, Erdal, “Kovuşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (Ed: ÖZBEK, Mustafa Serdar/ CUNİ, Orhan/ ÖZCAN, Merve)Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2018, (s.149-156), Kısaltma; **YERDELEN**, Kovuşturma Evresinde.

YERDELEN, Erdal, “Uzlaştırmanın Esasları ve Benzer Kurumlardan Farkları”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, (Ed: ÖZBEK, Mustafa Serdar/ CUNİ, Orhan/ ÖZCAN, Merve), Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2018, (s. 21-69), Kısaltma; **YERDELEN**, (Uzlaştırmanın Esasları).

YERDELEN, Erdal/ **ÖZBEK**, Mustafa Serdar/ **ALTUNTAŞ**, Şeyda/ **BOZ**, Burak/ **ERDEM**, Dilek Özge/ **YILMAZ**, Berna Ayşen, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2018, Kısaltma; **YERDELEN** ve diğerleri.

YILMAZ, Ejder, Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, 7. Baskı, Ankara 2017.

YILMAZ, Ömer, “Onarıcı Adalet Sistemi: Birey- Toplum- Devlet İlişkilerinde Yeni Bir Mücadele Alanı”, Suç Mağdurları (Ed:**BAHAR**, Halil İbrahim), Adalet Yayınevi, Ankara 2006, (s. 291-317).

YURTCAN, Erdener, CMK Şerhi, Adalet yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2017, Kısaltma; **YURTCAN**, CMK Şerhi.

YURTCAN, Erdener, CMK Avukatının ve Uzlaşma Avukatının Başvuru Kitabı, Beta Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2007, s.78, Kısaltma; **YURTCAN**, Uzlaşma Avukatının Başvuru Kitabı.

ZEVKLİLER, Aydın/**ERTAŞ**, Şeref/**HAVUTÇU**, Ayşe/**ACABEY**, M. Beşir/**GÜRPINAR**, Damla, Yeni Medeni Kanuna Göre Medeni Hukuk(Temel Bilgiler), Turhan Kitabevi, 10. Baskı, Ankara 2018, Kısaltma; **ZEVKLİLER** ve diğerleri.

İNTERNET KAYNAKLARI

1. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sulh--yargi> (Erişim Tarihi: 21.12.2019)
2. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hilful-fudul> (Erişim Tarihi: 21.12.2019)
3. <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 20.02.2020)
4. http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c72bbc5086267.2806982 (Erişim tarihi: 27.02.2019)
5. http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c72bc1f2f2140.9469500 (Erişim tarihi: 27.02.2019)
6. <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/cmkmaddegerekce.doc> (Erişim Tarihi: 16.12.2019)
7. <https://www.yargitay.gov.tr/documents/TUUCMSonucBildirgesi.pdf> (Erişim Tarihi: 12.12.2019)